

แบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย

นางสาวกนกวรรณ พวงประยงค์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาประชากรศาสตร์

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DESIRE FOR CHILDREN AMONG MARRIED WOMEN IN THAILAND:
AN INVESTIGATION ON THE PATTERN AND CURRENT SITUATION

Miss Kanokwara Phuangprayong

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Demography

College of Population Studies

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

กนกวรรณ พวงประยงค์ : แบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย (DESIRE FOR CHILDREN AMONG MARRIED WOMEN IN THAILAND: AN INVESTIGATION ON THE PATTERN AND CURRENT SITUATION) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร.ปงปอนด์ รักอำนวยกิจ, 279 หน้า.

การศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสถานการณ์และแบบแผนความต้องการมีบุตร รวมไปถึงค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ และได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นสตรีที่สมรสที่อยู่ในช่วงวัยเจริญพันธุ์ (15 – 49 ปี) จำนวนทั้งสิ้น 15,661 ราย สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา และ เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยโพรบิท

ผลการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสในประเทศไทย พบว่า ในภาพรวม มีสตรีที่สมรสเพียงร้อยละ 18.83 ที่ต้องการมีบุตรในอนาคต และ เมื่อทำการศึกษาแบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสมีสัดส่วนลดต่ำลงเมื่อจำนวนบุตรที่มีมาแล้วของสตรีเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสตรีที่สมรสที่มีบุตรแล้วตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งพบว่า มีสัดส่วนมากถึง ร้อยละ 95.80 ที่ไม่ต้องการมีบุตรเพิ่ม นอกจากนี้ยังพบว่า มากกว่า 1 ใน 3 (ร้อยละ 36.91) ของสตรีที่สมรสที่ไม่มีบุตร ไม่ต้องการมีบุตรคนแรกอีกด้วย เมื่อทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส พบข้อค้นพบเกี่ยวกับลักษณะของสตรีที่สมรสที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี 25 – 29 ปี และ 30 – 34 ปี สตรีที่สมรสและอยู่กินกับชายฉันทสามีภรรยาตั้งแต่อายุ 20 ปีขึ้นไป สตรีที่สมรสที่ยังไม่เคยมีบุตร สตรีที่สมรสที่มีบุตรแล้ว 1 คน (รวมบุตรที่อยู่ในครรภ์) และ สตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษา เป็นช่วงทองแห่งโอกาสที่สตรีที่สมรสจะมีความต้องการมีบุตรคนแรกและคนที่สอง ดังนั้น สตรีที่สมรสที่มีคุณลักษณะต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้ จึงควรได้รับการสนับสนุนให้มีบุตรโดยผ่านนโยบายส่งเสริมการมีบุตรที่มีคุณภาพ และ ผ่านกลไกการแทรกแซงตลาดต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพของรัฐบาล

สาขาวิชา ประชากรศาสตร์

ปีการศึกษา 2559

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5686952651 : MAJOR DEMOGRAPHY

KEYWORDS: DESIRE FOR CHILDREN, PATTERNS OF DESIRE FOR CHILDREN, MARRIED WOMEN

KANOKWARA PHUANGPRAYONG: DESIRE FOR CHILDREN AMONG MARRIED WOMEN IN THAILAND: AN INVESTIGATION ON THE PATTERN AND CURRENT SITUATION. ADVISOR: ASSOC. PROF. PUNGPOND RUKUMNUAYKIT, Ph.D., 279 pp.

This study aimed to investigate current situation and patterns of desire for children and explore factors determining desire for children among married women in Thailand. The study used a data set from the 2012 Multiple Indicator Cluster Survey (MICS4) which was conducted by the National Statistical Office of Thailand. A sample of 15,661 married women of reproductive-age (15 - 49 years) were selected for the survey. In this study, data were analyzed by using descriptive statistics and probit regression analyses.

The overall situation showed that 18.83 percent of married women expressed desire for children in the future. Also as expected, the results of patterns of the desire for children revealed that the proportion of desire for having children decreases with parity, especially among married women who had two or more children. It showed that 95.80 percent of them reported not wanting more children. In addition, there was more than one-thirds (36.91 percent) of married women without children chose to remain childless by reporting no desire for first child. The analysis of probit models indicated some overall interesting information that married women who aged 20 – 24, 25 – 29 and 30 – 34, married from the age of 20 years onwards, were without children, had only one child (included infant), and had education level higher than primary school were more likely to desire for first child and second child. The findings suggest that married women who have these considerable characteristics should be encouraged to have children through the quality of birth promotions and other government interventions.

Field of Study: Demography

Student's Signature

Academic Year: 2016

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง แบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย สำเร็จลุล่วงได้เนื่องมาจากการได้รับความเมตตา ให้คำปรึกษา ข้อเสนอ ตลอดจนกำลังใจจากบุคคลอันเป็นที่เคารพรักหลายท่าน ข้าพเจ้าจึงขอเอ่ยนามท่านทั้งหลายไว้ในกิตติกรรมประกาศนี้

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่เป็นผู้ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา และข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์ ซึ่งมีคุณค่าหลายประการต่อการปรับปรุงโครงสร้างวิทยานิพนธ์จนสำเร็จเป็นเล่มที่สมบูรณ์ ตลอดจนเป็นผู้ที่คอยให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์แก่ข้าพเจ้าโดยเสมอมา ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปัทพร สุคนธมาน ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร. รักชนก คชานุกูล อาจารย์ ดร. รัตติยา ภูละออ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ภายในมหาวิทยาลัย ที่ได้กรุณาสละเวลาเพื่อการพิจารณา และให้ข้อชี้แนะอันเป็นประโยชน์แก่วิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้า และขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ประสาทกุล กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ภายนอกมหาวิทยาลัย ที่กรุณาเสียสละเวลาเพื่อให้คำแนะนำ และจุดประกายข้อคิดเห็นที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์แห่งวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ทั้งศาสตร์และศิลป์ที่มีคุณค่าแก่ข้าพเจ้า ตลอดจนขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเป็นอย่างดี ขอขอบคุณเพื่อนพี่น้องที่รักทุกคนสำหรับกำลังใจ และความช่วยเหลือที่มีให้มาโดยตลอด และขอขอบพระคุณสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จเป็นเล่มที่สมบูรณ์

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณผู้มีพระคุณสูงสุดในชีวิตของข้าพเจ้า นายวรารุช พวงประยงค์ และ นางกนกศรี พวงประยงค์ ผู้เป็นบิดาและมารดา ทั้งยังเป็นผู้อยู่เบื้องหลังของความสำเร็จในชีวิต ช่วยส่งเสริม สนับสนุน กระตุ้นเตือน และเป็นกำลังใจที่สำคัญยิ่งของข้าพเจ้า ตั้งแต่วัยเยาว์จวบจนเติบโตใหญ่

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความภาคภูมิใจต่อการมีส่วนร่วมของผู้มีพระคุณทุกท่าน และข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมสืบไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
1.3 แนวคิดและทฤษฎี.....	7
1.3.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางประชากร.....	7
1.3.2 แนวคิดอุปทานของบุตร.....	11
1.3.3 แนวคิดอุปสงค์และอุปทานของการมีบุตร คุณค่า และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับบุตร.....	16
1.3.4 ทฤษฎีการเลื่อนไหลของความมั่งคั่ง.....	19
1.3.5 แนวคิดครอบครัว.....	24
1.3.6 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัว.....	27
1.3.7 แนวคิดสวัสดิการสังคม.....	29
1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	33
1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	58
1.6 สมมติฐานของการวิจัย.....	60
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	60
บทที่ 2 ระเบียบวิธีวิจัย.....	61

2.1 รูปแบบการวิจัยและแหล่งที่มาของข้อมูล	61
2.2 ประชากรและการเลือกตัวอย่าง	64
2.3 ขอบเขต ข้อจำกัด และคุณค่าของการวิจัย	68
2.4 การนิยามศัพท์	69
2.5 การบริหารจัดการข้อมูลและการนิยามตัวแปร	70
2.6 การวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษา.....	81
2.6.1 ลักษณะของสตรีที่สมรสและแบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส	81
2.6.2 สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส	81
2.6.3 สถานการณ์และแบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส	82
2.6.4 สตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร.....	82
2.6.5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส	82
บทที่ 3 ลักษณะของสตรีที่สมรส และ แบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย	85
3.1 ลักษณะของสตรีที่สมรส.....	86
3.2 แบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส	92
3.3 สรุปผลการศึกษา.....	102
บทที่ 4 สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสในประเทศไทย	106
4.1 สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส.....	107
4.2 สรุปผลการศึกษา.....	119
บทที่ 5 แบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส ในประเทศไทย	122
5.1 สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส.....	123
5.2 แบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส.....	124
5.2.1 แบบแผนความต้องการมีบุตรคนแรก.....	128

5.2.2 แบบแผนความต้องการมีบุตรคนที่สอง	134
5.2.3 แบบแผนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า).....	141
5.3 สรุปผลการศึกษา	149
บทที่ 6 ลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร.....	155
6.1 ลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร.....	156
6.2 การวิเคราะห์ถึงมูลเหตุที่ทำให้สตรีที่สมรสเลือกที่จะมีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจาก บุตร.....	162
บทที่ 7 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย	175
7.1 การเตรียมตัวแปรก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล	175
7.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์พร้อมเชิงเส้นของตัวแปรอิสระ	178
7.3 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส.....	179
7.3.1 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต	184
7.3.2 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรก.....	187
7.3.3 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สอง	189
7.3.4 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า)	192
7.4 สรุปผลการศึกษา	195
บทที่ 8 บทสรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ.....	201
8.1 บทสรุป.....	201
8.2 อภิปรายผลการศึกษา	213
8.3 ข้อเสนอแนะ	237
8.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	238
8.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ	244
ภาคผนวก.....	246

ญ

หน้า

รายการอ้างอิง263

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์279

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	ตัวแปรแทรกกลางและปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขอันนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ การปฏิสนธิ และการตั้งครรภ์และการคลอดตามแนวคิดของ Kingsley Davis และ Judith Blake	13
ตารางที่ 2	แสดงจำนวนเขตแดนนับตัวอย่าง จำแนกตามภาค และ เขตการปกครอง	65
ตารางที่ 3	สรุปรายละเอียดตัวแปร มาตราวัด และการจัดกลุ่มรายการของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา	78
ตารางที่ 4	ลักษณะของสตรีที่สมรส	86
ตารางที่ 5	แบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส	93
ตารางที่ 6	สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส	108
ตารางที่ 7	แบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส (แสดงเฉพาะร้อยละของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตร และ จำนวนของสตรีที่สมรสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในแต่ละกลุ่มรายการ).....	125
ตารางที่ 8	ลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร	157
ตารางที่ 9	การเตรียมตัวแปรก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล	176
ตารางที่ 10	ตัวแปรอิสระในแบบจำลองการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ	181
ตารางที่ 11	การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสในประเทศไทยด้วยวิธีวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ	182

สารบัญภาพ

แผนภาพที่ 1	การคาดประมาณอัตราเจริญพันธุ์รวมของประเทศไทย พ.ศ. 2553 - 2583	3
แผนภาพที่ 2	อัตราร้อยละของประชากรวัยเด็ก วัยแรงงาน วัยสูงอายุ พ.ศ. 2548 - 2578	5
แผนภาพที่ 3	วิวัฒนาการการเปลี่ยนผ่านทางประชากรตามแนวคิดของ C. P. Blacker	10
แผนภาพที่ 4	กรอบแนวคิดวิเคราะห์ภาวะเจริญพันธุ์ของ Kingsley Davis และ Judith Blake.....	12
แผนภาพที่ 5	กรอบแนวคิดวิเคราะห์ภาวะเจริญพันธุ์ของ John Bongaarts.....	14
แผนภาพที่ 6	สรุปกรอบการวิเคราะห์อุปสงค์ต่อบุตรตามแนวคิดของ Gary S. Becker	19
แผนภาพที่ 7	สรุปกรอบแนวคิดของทิศทางการเลื่อนไหลของความมั่งคั่งในปัจจุบัน.....	23
แผนภาพที่ 8	สรุปตัวแปรอิสระจากแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่นำเข้ามาประกอบในการวิเคราะห์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส	33
แผนภาพที่ 9	กรอบแนวคิดในการวิจัย	59
แผนภาพที่ 10	ขั้นตอนการเลือกตัวอย่าง	67
แผนภาพที่ 11	ภาพรวมสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส	107
แผนภาพที่ 12	สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส	123
แผนภาพที่ 13	สถานการณ์ความไม่ต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสที่ยังไม่เคยมีบุตรมาก่อน	155
แผนภาพที่ 14	สัดส่วนของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร กับ จำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรส จำแนกตามอายุของสตรีที่สมรสในประเทศไทย	163
แผนภาพที่ 15	สัดส่วนของสตรีที่มีอายุแรกสมรส 15 - 19 ปี จำแนกตามอายุของสตรีที่สมรส....	168
แผนภาพที่ 16	สรุปแบบแผนการมีบุตรและแบบแผนความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส.....	234

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

จากความสำเร็จอย่างสูงของนโยบายประชากรที่สนับสนุนให้ประชากรไทยมีการวางแผนครอบครัวโดยสมัครใจตั้งแต่ พ.ศ. 2513 (Knodel, Debavalya, & Kamnuansilpa, 1980: 84) เพื่อเป้าประสงค์ที่จะมุ่งจำกัดการเพิ่มขึ้นของประชากรผ่านการควบคุมการเจริญพันธุ์ และปรับเปลี่ยนแบบแผนการมีบุตรของประชากรจากเดิมที่มีบุตรจำนวนมากมาเป็นมีบุตรจำนวนน้อยลงนั้น ส่งผลให้ในรอบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ผลสัมฤทธิ์ของโครงการวางแผนครอบครัว ผนวกกับการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ระบบบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ต่างส่งผลต่อความเชื่อและค่านิยมในการดำเนินชีวิตของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านของบทบาทหน้าที่และสถานภาพทางสังคมของสตรีที่ได้รับการยอมรับและยกย่องสูงขึ้น (ปราโมทย์ ประสาทกุล และศุทธิดา ชวนวัน, 2552: 115)

สภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมที่พัฒนาสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่ทันสมัย เปิดโอกาสให้สตรีเข้ามามีบทบาทในตลาดแรงงาน มีอิสระในการดำรงชีวิต ได้ใช้ความรู้ความสามารถ และศักยภาพของตนในการสร้างสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ตนเองได้อย่างเต็มที่ (เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์, 2527: 74) ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่สตรีไทยได้รับโอกาสทางการศึกษาและสำเร็จการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นกว่าในอดีต ดังจะเห็นได้จากสำมะโนประชากร พ.ศ. 2553 ที่พบว่า สตรีไทยที่มีอายุ 25 – 29 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรีถึง ร้อยละ 53 ซึ่งเป็นสัดส่วนเกินกว่าครึ่งหนึ่งของสตรีไทยทั้งหมด (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2557 อ้างถึงใน เติลินิวส์, 2557) ดังนั้นโอกาสและความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ที่สตรีพึงได้รับจากสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยกระดับสูงขึ้นกว่าในยุคก่อน จึงเป็นสิ่งที่เชื่อเชิญให้สตรีในยุคสมัยใหม่ มีแนวโน้มของการเลื่อนอายุการสมรส และเริ่มมีบุตรคนแรกเมื่ออายุมากขึ้น นอกจากนี้ยังยอมรับค่านิยมในการมีบุตรจำนวนน้อยลง โดยเลือกมีบุตรเพียงหนึ่งหรือสองคน ไปจนถึงตัดสินใจไม่มีบุตรเลย (วาสนา อิมเอม, 2557: 6) ทั้งนี้เพื่อประสงค์ที่จะจำกัดขนาดครอบครัวและจำนวนบุตรให้สอดคล้องกับความต้องการในชีวิต และ เพื่อให้เกิด

การบรรลุเป้าหมายที่จะรักษาหรือยกฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเองและครอบครัวไว้ในระดับที่ตั้งใจ โดยผ่านการวางแผนครอบครัวและการใช้การคุมกำเนิดที่แพร่หลายและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553) ด้วยหลักคิดและค่านิยมเกี่ยวกับการใช้ชีวิต ประกอบกับพฤติกรรมการมีบุตรที่เปลี่ยนแปลงไปข้างต้น ส่งผลให้แบบแผนการสมรสของประชากรไทยเริ่มมีแนวโน้มไปสู่การครองโสดถาวร หรือ เป็นสังคมแบบที่เรียกว่า Single Income No Kid (SINK) เพิ่มมากขึ้น จะเห็นได้จาก อัตราการสมรสที่มีแนวโน้มลดลงจากอัตรา 28.5 ต่อพันคนใน พ.ศ. 2539 เป็นอัตรา 15.6 ต่อพันคนใน พ.ศ. 2551 ขณะเดียวกันในด้านแบบแผนครอบครัวของประชากรไทยก็ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นครอบครัวซึ่งคู่สมรสไม่มีบุตร หรือ Dual Income No Kid (DINK) มากขึ้น เช่นเดียวกัน โดยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 11.2 ใน พ.ศ. 2542 เป็นร้อยละ 14.4 ใน พ.ศ. 2551 (พัชรารัตน์ วงศ์บุญสิน, 2553: 2; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

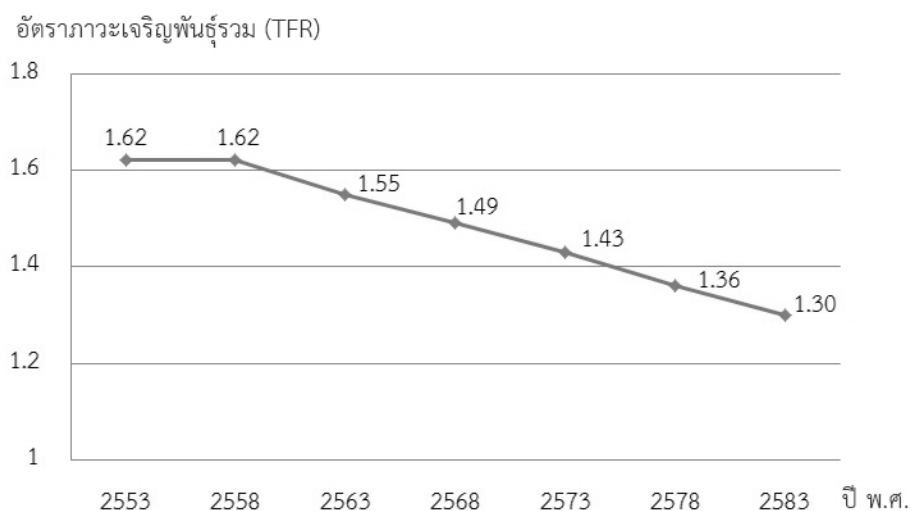
ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ อัตราเจริญพันธุ์รวม (Total Fertility Rate: TFR)¹ ที่แสดงจำนวนบุตรที่สตรีคนหนึ่งมีโดยเฉลี่ยตลอดด้วยมีบุตรของตน ลดลงจาก 6.5 คน ในช่วง พ.ศ. 2503 – 2507 (สุภรต์ จรัสสิทธิ์ และศรีรินทร์ เกรย์, 2557: 85) เหลือเพียง 1.62 คนในปัจจุบัน ซึ่งเป็นอัตราเจริญพันธุ์ที่ต่ำกว่าระดับทดแทน² อีกทั้งจากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทยใน พ.ศ. 2553 – 2583 ยังพบว่า เมื่อตั้งข้อสมมติให้ พ.ศ. 2553 เป็นปีฐาน และมีอัตราเจริญพันธุ์รวมเท่ากับ 1.62 พร้อมทั้งให้อัตราเจริญพันธุ์รวมมีการเปลี่ยนแปลงแบบลดลงนั้น ผลจากการคาดประมาณพบว่า ในช่วง 5 ปีแรก (พ.ศ. 2553 - 2558) อัตราเจริญพันธุ์รวมของประเทศไทยคงที่เท่ากับ 1.62 แต่ในอีก 25 ปีข้างหน้า หรือ ใน พ.ศ. 2583 อัตราเจริญพันธุ์รวมของประเทศไทยจะค่อย ๆ ลดลงจนถึง 1.3 ซึ่งหมายถึง สตรีหนึ่งคนจะสามารถมีบุตรโดยเฉลี่ยตลอดด้วยมีบุตรของตนเพียง 1.3 คน เท่านั้น (ดังแผนภาพที่ 1) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556:

¹ อัตราเจริญพันธุ์รวม หมายถึง จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยที่สตรีคนหนึ่ง หรือ สตรีหนึ่งพันคน ให้กำเนิดตลอดด้วยมีบุตรของตน อัตราเจริญพันธุ์รวม เป็นการวัดสรุปรวมภาวะเจริญพันธุ์ทั้งหมดของสตรี โดยมีข้อสมมติว่า อัตราภาวะเจริญพันธุ์รายกลุ่มอายุของสตรีนั้นไม่เปลี่ยนแปลง คำนวณได้จากการรวมอัตราเจริญพันธุ์รายอายุตลอดด้วยมีบุตรของสตรี (World Bank, n.d.; คณะทำงานนิยามศัพท์การวิจัยทางประชากรและสังคม สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2558)

² อัตราเจริญพันธุ์ต่ำกว่าระดับทดแทน หมายถึง สตรีคนหนึ่งมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยตลอดด้วยมีบุตรน้อยกว่า 2 คนโดยประมาณ ซึ่งเป็นจำนวนที่ไม่เพียงพอที่จะทดแทนผู้เป็นพ่อแม่ (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2553)

10-11) นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงอัตราการเพิ่มของประชากรไทย ยังพบว่า เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยเพียงปีละ 3.5 แสนคน หรือ ประมาณร้อยละ 0.5 และยังมีแนวโน้มลดต่ำลงในอนาคตอีกด้วย (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2557 อ้างถึงใน เดลินิวส์, 2557)

แผนภาพที่ 1 การคาดประมาณอัตราเจริญพันธุ์รวมของประเทศไทย พ.ศ. 2553 - 2583

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556, 11

จะเห็นได้ว่าการมองภาพแนวโน้มภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทยในทิศทางที่ลดลง ต่างเป็นสิ่งที่เห็นพ้องต้องกันของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญของไทย เพราะมีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนแนวโน้มการลดลงของอัตราเจริญพันธุ์รวม รวมไปถึงจนถึงสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของปัจจัยบ่งชี้สถานภาพสตรีในด้านต่าง ๆ อีกหลายประการ ที่ต่างเป็นแรงผลักดันให้สตรีไทยมีบุตรจำนวนน้อยลง อาทิ การที่สตรีใช้เวลาไปกับการศึกษาเล่าเรียนยาวนานขึ้น การมีโอกาสเข้าสู่ตลาดแรงงาน หรือ เข้าร่วมในการทำงานเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น การเลื่อนอายุสมรส รวมไปถึงจนถึงค่านิยมการครองโสดถาวรที่เพิ่มมากขึ้น เป็นต้น (ปัทมา วาพัฒน์วงศ์ และปราโมทย์ ประสาทกุล, 2557: 11)

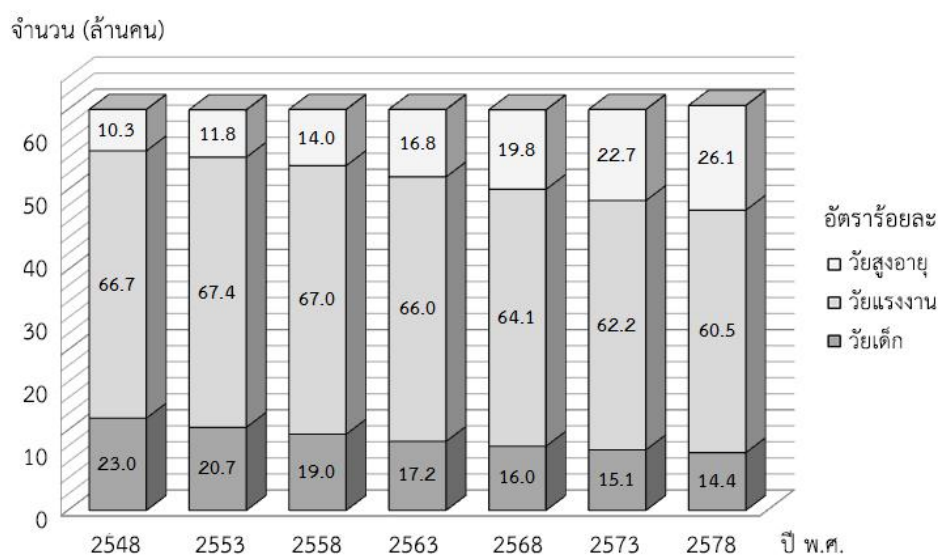
จากข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนถึงการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทยดังกล่าวข้างต้น นำมาสู่การมุ่งพิจารณาและให้ความสนใจถึงสถานการณ์ระดับประเทศในประเด็นด้านความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทยโดยละเอียด ซึ่งจากผลการสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ พ.ศ. 2552 แสดงให้เห็นว่า ในภาพรวมของสตรีในวัยเจริญพันธุ์ (อายุ 15 – 49 ปี) ที่เคยสมรส ทั้งที่

ยังไม่เคยมีบุตรและที่เคยมีบุตรที่มีชีวิตมาแล้ว มีเพียงร้อยละ 20.8 ที่ต้องการมีบุตรเพิ่ม โดยความต้องการมีบุตรเพิ่มนั้นมีความสัมพันธ์ผกผันกับอายุ และยังพบว่า ครึ่งหนึ่งของสตรีที่ยังไม่เคยมีบุตร (ร้อยละ 50.1) และเกือบ 2 ใน 5 ของสตรีที่เคยมีบุตรที่มีชีวิตเพียงหนึ่งคน (ร้อยละ 38.0) มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรเพิ่มที่สูงกว่า สตรีที่มีบุตรที่มีชีวิตสองคน (ร้อยละ 5.7) และสตรีที่มีบุตรที่มีชีวิตตั้งแต่สามคนขึ้นไป (ร้อยละ 5.1) อย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ยังพบว่า จำนวนบุตรเฉลี่ยที่ต้องการของสตรีที่เคยสมรสนี้ยังมีความแตกต่างกันตามลักษณะและภูมิภาคของสตรี โดยสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล มีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยน้อยกว่านอกเขตเทศบาล สตรีที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยที่ต้องการมากที่สุด ส่วนสตรีที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยที่ต้องการน้อยที่สุด อีกทั้งสตรีที่มีอายุมากกว่ามีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยที่ต้องการมากกว่าสตรีที่มีอายุน้อยกว่า ซึ่งสะท้อนถึงการมีจำนวนบุตรสะสมที่เพิ่มมากขึ้นตามอายุ และจากผลการสำรวจยังบ่งชี้ว่า ระดับภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคตของสตรีน่าจะลดลงต่อไปอีก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553: 30-31) สอดคล้องกับการฉายภาพประชากร พ.ศ. 2548 – 2578 ของคณะกรรมการฉายภาพประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ได้ตั้งข้อสมมุติว่า ในอนาคตภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทยจะยังคงมีแนวโน้มลดลงต่อไป และกลุ่มสตรีที่ให้กำเนิดบุตรจะค่อย ๆ เปลี่ยนจากกลุ่มอายุ 20 – 24 ปี ใน พ.ศ. 2548 เป็นกลุ่มอายุ 25 – 29 ปี ใน พ.ศ. 2568 และยังได้ตั้งข้อสมมุติเพิ่มเติมว่า ภายหลังจาก พ.ศ. 2568 เป็นต้นไป จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยที่สตรีคนหนึ่งจะมีตลอดวัยมีบุตรของตน และอัตราเกิดรายอายุจะคงที่ (ปีพม่า ว่าพัฒนาวงศ์ และปราโมทย์ ประสาทกุล, 2549)

การเผชิญกับสถานการณ์การลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ในบริบทสังคมสูงวัยของประเทศไทย แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการลดลงอย่างต่อเนื่องของประชากรวัยเด็กและวัยแรงงาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากร จากยุคที่เคยเป็นประชากรวัยเยาว์กลายเป็นยุคประชากรสูงวัย เพราะ หากย้อนไปเมื่อ 50 ปี ก่อน ประเทศไทยมีประชากรในวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) ถึงร้อยละ 40 และมีผู้สูงอายุไม่ถึงร้อยละ 5 (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2557) แต่ในปัจจุบันมีประชากรในวัยเด็ก ไม่ถึงร้อยละ 20 และมีผู้สูงอายุมากถึงร้อยละ 14 และเมื่อพิจารณาสัดส่วนประชากรวัยเด็กในประเทศไทย คาดว่าใน พ.ศ. 2578 จะมีสัดส่วนลดลงเหลือเพียง ร้อยละ 14.4 หรือ ประมาณ 9 ล้านคนเศษเท่านั้น การที่ประชากรวัยเด็กลดลงอย่างมากในช่วงระยะเวลาประมาณ 20 ปีต่อจากนี้ จะก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนวัยแรงงานที่ค่อย ๆ สะสมมากขึ้นในอนาคต โดย

ในช่วง พ.ศ. 2548 – 2558 วัยแรงงานจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 66.7 หรือ ประมาณ 41 ล้านคน เป็นร้อยละ 67.4 หรือ ประมาณ 43 ล้านคน และหลังจากนั้นใน พ.ศ. 2578 วัยแรงงานจะค่อย ๆ ลดลงเหลือร้อยละ 60.5 หรือประมาณ 38 ล้านคน (ดังแผนภาพที่ 2) (ปีพมา ว่าพัฒนวนศ์ และปราโมทย์ ประสาทกุล, 2549) ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงถือเป็นความเสี่ยงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ หากปราศจากแนวทางการปรับตัวที่เหมาะสมทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพของประชากร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) ดังนั้น แนวทางการชะลอการลดลงของอัตราเจริญพันธุ์ และการส่งเสริมการเกิดที่มีคุณภาพ ตลอดจนการกำหนดนโยบายต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือกับภาวะเจริญพันธุ์ในระดับต่ำจึงกลายเป็นหนึ่งประเด็นที่ท้าทายสำหรับการพัฒนาประเทศในอนาคต

แผนภาพที่ 2 อัตราร้อยละของประชากรวัยเด็ก วัยแรงงาน วัยสูงอายุ พ.ศ. 2548 – 2578

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย อ้างถึงใน ปีพมา ว่าพัฒนวนศ์ และปราโมทย์ ประสาทกุล, 2549

ด้วยความสำคัญของปัญหาการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ที่ประเทศไทยกำลังประสบ แผนประชากร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) และร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) จึงต่างให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ประชากรในทุกช่วงวัยมีอนามัยเจริญพันธุ์ที่ดี และส่งเสริมให้คู่สมรสที่มีความพร้อมมีบุตรเพิ่มขึ้น ด้วยการจัดสวัสดิการทางสังคมและสร้างสภาพแวดล้อมที่สร้างแรงจูงใจในการมีบุตร

ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังให้ประชากรทุกคนที่เกิดมามีคุณภาพ มีความพร้อมที่จะพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ เมื่อเติบโตขึ้น และมีสวัสดิการที่ยั่งยืนสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมสูงวัย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555, 2559) โดยมีมาตรการมุ่งเน้นให้ประชากรไทยเล็งเห็นถึงคุณค่าของการมีบุตร พร้อมทั้งพยายามลดต้นทุนค่าเสียโอกาสในการทำงานด้วยการสร้างสมดุลระหว่างชีวิตครอบครัวและชีวิตการทำงาน และเพิ่มการสนับสนุนนโยบายทางการเงินให้แก่ผู้ที่มีบุตร เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555: 17)

ดังนั้นการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ในบริบทของประเทศไทย จึงเป็นประเด็นทางสังคมที่มีความน่าสนใจ เพราะมีนัยสำคัญต่อกลไกการขับเคลื่อนประเทศในมิติต่าง ๆ การศึกษาแบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย จึงเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่จะสะท้อนภาพแนวโน้มภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการของสตรีไทย ตลอดจนนำเสนอให้เห็นว่าสตรีที่สมรสกลุ่มใดเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ควรแก่การให้การส่งเสริมการมีบุตรเพิ่มมากขึ้น ซึ่งข้อค้นพบจากการศึกษาจะมีบทบาทสำคัญต่อการวางแผนนโยบายส่งเสริมการมีบุตรที่เป็นรูปธรรม อีกทั้งยังพบว่า ในปัจจุบันมีผู้ศึกษาในเรื่องดังกล่าวไม่มากนัก และยังไม่มีการวิจัยใดนำข้อมูลจากการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นข้อมูลเด็กและสตรีชุดปัจจุบันในระดับประเทศ มาใช้เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงผลของปัจจัยต่าง ๆ ต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส ซึ่งจะนำไปสู่การทำความเข้าใจโดยละเอียดในเรื่อง แบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย ณ ช่วงเวลาปัจจุบัน

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้จะนำไปสู่การสนับสนุนและสร้างเสริมแนวทางในการวางแผนจัดทำนโยบายส่งเสริมให้ประชากรไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีในวัยเจริญพันธุ์ที่สมรส ได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นของการมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ที่เหมาะสมตามความสามารถและสถานภาพของตนเอง และเล็งเห็นถึงคุณค่าความสำคัญของการให้กำเนิดบุตรที่มีคุณภาพ เพื่อพร้อมที่จะเติบโตเป็นประชากรที่มีศักยภาพในอนาคต สอดคล้องไปตามเจตนารมณ์ของแผนประชากรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) และร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ที่มุ่งส่งเสริมให้สตรีมีอนามัยเจริญพันธุ์ที่เหมาะสมกับช่วงวัย และให้กำเนิดบุตรที่มีคุณภาพ อันจะเป็นกำลังขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของชาติในทิศทางอันพึงปรารถนาสืบไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแบบแผนการมีบุตร สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคต สถานการณ์และแบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ และ ลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตรในประเทศไทย พ.ศ. 2555
2. เพื่อศึกษาผลของปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ได้แก่ อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และจำนวนบุตรที่มีชีวิต ต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสในประเทศไทย พ.ศ. 2555
3. เพื่อศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และ ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสในประเทศไทย พ.ศ. 2555

1.3 แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการศึกษาประกอบด้วย 1) ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางประชากร 2) แนวคิดอุปทานของบุตร 3) แนวคิดอุปสงค์และอุปทานของการมีบุตร คุณค่าและค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับบุตร 4) ทฤษฎีการเลื่อนไหลของความมั่งคั่ง 5) แนวคิดครอบครัว 6) แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัว 7) แนวคิดสวัสดิการสังคม โดยผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้จากแนวคิดและทฤษฎีที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลกันขององค์ประกอบทางความคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์ มาประยุกต์เป็นกรอบในการกำหนดปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย พ.ศ. 2555

1.3.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางประชากร

ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางประชากร (Theory of Demographic Transition) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึง การเพิ่มขึ้นและการลดลงของประชากรอันเนื่องมาจากปัจจัยด้านภาวะเจริญพันธุ์และภาวะการตาย สร้างขึ้นจากประสบการณ์ของประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป โดยมีนัยสำคัญอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงของระดับการเกิดและการตายที่ส่งผลต่ออัตราการเจริญเติบโตของประชากร และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากร (สันทัด เสริมศรี, 2541: 46) จากประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงประชากรของประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางประชากรอธิบายว่า

การเปลี่ยนแปลงอัตราการเกิดและอัตราการตายของประชากร แบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้ (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2544: 90-91; ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2522: 58-59; สันหัต เสริมศรี, 2541: 47)

ช่วงที่หนึ่ง ก่อนยุคอุตสาหกรรม เป็นยุคสังคมล่าหลัง ประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปยังไม่มี การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมมากนัก อัตราการเกิดและอัตราการตายของประชากรอยู่ในระดับสูง ประชากรจึงมีการเพิ่มขึ้นในระดับต่ำ อาจกล่าวได้ว่า การเพิ่มของประชากรอยู่ในสภาวะสมดุล หรือมีสภาพค่อนข้างคงที่ เนื่องจากอัตราการเกิดและอัตราการตายอยู่ในระดับที่สมดุลกับประชากร

ช่วงที่สอง ยุคตะวันตกตอนต้น เป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ของประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป มีการพัฒนามาตรฐานการกินอยู่ และสุขภาพอนามัยของประชากร ให้ดีขึ้น จนสามารถเอาชนะความอดอยาก โรคภัยไข้เจ็บ และ โรคระบาดต่าง ๆ ได้ ส่งผลให้ภาวะการ ตายของประชากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตายในทารกและเด็กลดต่ำลงอย่างรวดเร็ว ในขณะที่อัตรา การเกิดยังคงอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้การลดลงของอัตราการตายเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงระยะเวลา หนึ่งจนถึงระดับที่ทำให้ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในระดับสูง หรือ เรียกปรากฏการณ์นี้ว่า การ ระเบิดทางประชากร (the population explosion) จากนั้นการเพิ่มขึ้นของประชากรจะค่อย ๆ เริ่ม ลดลงภายหลังที่อัตราการเกิดลดต่ำลงจนเท่ากับอัตราการตาย

ช่วงที่สาม ยุคตะวันตกสมัยใหม่ เป็นยุคสมัยแห่งการพัฒนาภายหลังจากการปฏิวัติ อุตสาหกรรมทำให้ประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปมีการขยายตัวในเชิงอุตสาหกรรม เกิดการพัฒนาทาง เศรษฐกิจและสังคม การแพทย์และสาธารณสุข ชุมชนเมืองเกิดการขยายตัว ประชากรได้รับการศึกษา สูงขึ้น ทำให้ประชากรนิยมมีครอบครัวขนาดเล็ก นิยมใช้การคุมกำเนิดอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้อัตรา การเกิดอยู่ในระดับต่ำ ในขณะที่จากเดิมอัตราการตายก็อยู่ในระดับต่ำอยู่แล้ว ดังนั้นอัตราการเกิดและ อัตราการตายในระดับต่ำจึงเป็นผลให้การเพิ่มขึ้นของประชากรในยุคนี้อยู่ในระดับต่ำ

จะเห็นได้ว่าเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่พัฒนาสู่ความทันสมัย มากขึ้นตามลำดับเวลา เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้อัตราการเกิดและอัตราการตายของประชากรลดต่ำลง สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้า เป็นเหตุจูงใจให้ประชากรมีการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมในเรื่องการมีบุตร เพราะคู่สามีภรรยาที่มีความคิดในเชิงเหตุผลต่อการมีบุตรมากขึ้น โดยชั่ง น้ำหนักระหว่างความสำเร็จในอาชีพการงานกับการรับภาระเลี้ยงดูบุตรหรือคาดหวังว่าเมื่อมีบุตรแล้ว

จะต้องเลี้ยงดูบุตรอย่างมีคุณภาพ ดังนั้น หากครอบครัวยังไม่มีความพร้อมที่จะเลี้ยงดูบุตรอย่างเต็มที่ ก็จะเลือกใช้วิธีการคุมกำเนิดไปก่อน (สันหัต เสริมศรี, 2541: 47)

นอกจากทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางประชากรจะแบ่งปรากฏการณ์เปลี่ยนแปลงประชากรเป็นสามยุคสมัยแล้ว ใน ค.ศ. 1974 C. P. Blacker ได้แบ่งวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงประชากรตามแบบประเทศในทวีปยุโรป ออกเป็น 5 ระยะ (ดังแผนภาพที่ 3) ดังนี้ (Blacker, 1974: 88-97; ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543: 34-35; ศุภเจตน์ จันทร์สาสน์, 2552: 12-13)

ระยะที่หนึ่ง High Stationary Phase เป็นระยะที่เกิดขึ้นกับประเทศ ในทวีปยุโรปก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม โดยประชากรอยู่ในดุลยภาพระดับสูง คือ มีความสมดุลกันระหว่างอัตราการเกิดและอัตราการตายซึ่งอยู่ในระดับสูงทั้งคู่ ทั้งนี้อัตราการตายในระดับสูงเป็นผลมาจากภัยสงคราม ความอดอยาก ความล้มเหลวของระบบบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข การเกิดโรคระบาดและยังไม่มีหนทางในการรักษา การขาดสุขลักษณะและขาดการสุขาภิบาลที่ดี ในขณะที่อัตราการเกิดที่สูงเป็นผลมาจากค่านิยมของการมีบุตรจำนวนมาก เพื่อเป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรมของครัวเรือน และเพื่อทดแทนบุตรที่เสียชีวิตไปเนื่องจากการตายของทารกในระดับสูง และในสมัยนั้นยังไม่มีวิธีการคุมกำเนิด

ระยะที่สอง Early Expanding Phase เกิดขึ้นในช่วงต้นของการปฏิวัติอุตสาหกรรม เป็นระยะที่อัตราการเกิดของประชากรยังคงอยู่ในระดับสูงต่อไป เนื่องจากยังไม่มีมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการมีบุตร แต่อัตราการตายเริ่มลดต่ำลง เนื่องจากความก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุข เกิดการคิดค้นสบู ยารักษาโรค และวัคซีนต่าง ๆ ทำให้ประชากรลดความเสี่ยงจากการติดเชื้อ อัตราการตายจึงลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดลงของอัตราการตายในทารก อีกทั้งการปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้คุณภาพชีวิตของประชากรดีขึ้น ไม่อดอยากเหมือนสังคมยุคก่อน ทำให้อัตราการเพิ่มของประชากรตามธรรมชาติสูงขึ้นอย่างรวดเร็วและเพิ่มถึงจุดสูงสุดในช่วงปลายระยะที่สอง

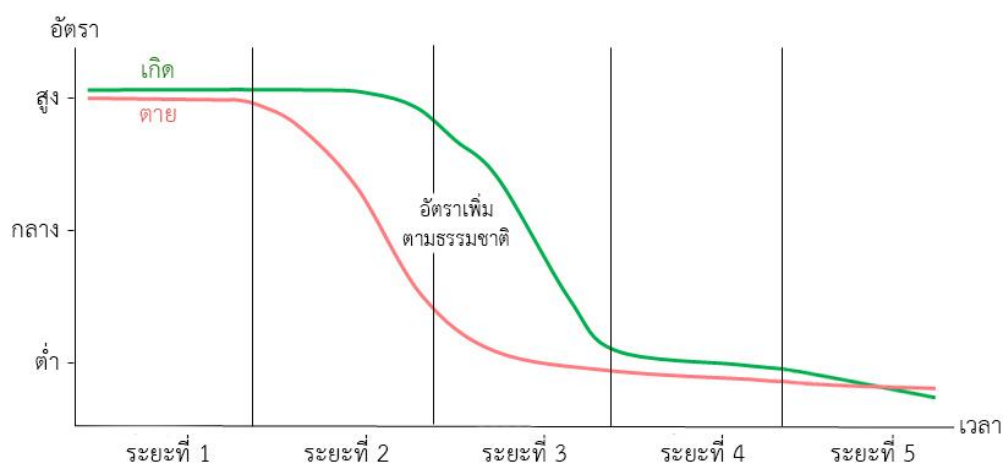
ระยะที่สาม Late Expanding Phase เป็นระยะที่อัตราการเกิดเริ่มลดต่ำลง ในขณะที่อัตราการตายลดต่ำลงอย่างรวดเร็วกว่า เป็นผลให้อัตราการเพิ่มตามธรรมชาติค่อย ๆ ลดลง ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับระยะที่สอง ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากในระยะที่สอง ขนาดประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เกิดการตระหนักถึงทรัพยากรที่อาจไม่เพียงพอต่อคนจำนวนมาก อีกทั้งสตรีเริ่มได้รับโอกาสในการศึกษา และทำงานนอกบ้านมากขึ้น จึงเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการมีบุตรจำนวนน้อยลงโดย

อาศัยกลไกของการวางแผนครอบครัว ประกอบกับอัตราการตายของทารกลดลง จึงไม่จำเป็นต้องมีบุตรเพื่อทดแทนบุตรที่เสียชีวิตอีกต่อไป ส่งผลให้อัตราการเพิ่มตามธรรมชาติลดลงอย่างรวดเร็ว

ระยะที่สี่ Low Stationary Phase เป็นระยะที่ประชากรอยู่ในดุลยภาพระดับต่ำ อัตราการเกิดและอัตราการตายของประชากรกลับมาสมดุลกันอีกครั้งหนึ่ง แต่เป็นความสมดุลกันในระดับต่ำทั้งคู่ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และการพัฒนาทุนมนุษย์จากในระยะที่ผ่านมา ส่งผลให้อัตราการเพิ่มของประชากรคงที่ในระดับต่ำ

ระยะที่ห้า Declining Phase เป็นระยะที่มีอัตราการตายอยู่ในระดับต่ำ และคาดว่าอัตราการเกิดจะค่อย ๆ ลดต่ำลงไปอีกจนอยู่ในระดับต่ำกว่าอัตราการตาย ส่งผลให้จำนวนคนตายมากกว่าคนเกิด และในระยะนี้ประชากรจะลดจำนวนลง

แผนภาพที่ 3 วิวัฒนาการการเปลี่ยนผ่านทางประชากรตามแนวคิดของ C. P. Blacker

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย อ้างถึงใน Blacker, 1974

สำหรับประเทศไทยที่ในอดีตเคยมีดุลยภาพของประชากรคงที่ในระดับสูง เนื่องจากมีอัตราการเกิดและตายสูง จากนั้นได้เริ่มเข้าสู่ช่วงของการเปลี่ยนผ่านทางประชากรในสมัยต้นศตวรรษที่ 20 โดยที่อัตราการตายลดลงก่อน ขณะที่อัตราการเกิดยังคงอยู่ในระดับสูง ในช่วงเวลานั้นอัตราการเพิ่มของประชากรไทยจึงอยู่ในระดับที่สูงมาก เกิดเป็นปรากฏการณ์ “การระเบิดทางประชากร” จนกระทั่งประมาณเกือบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา อัตราการเกิดของประชากรไทยได้ลดลงอย่างรวดเร็ว และสิ้นสุดกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางประชากรมาสู่ระยะที่สี่ (Low Stationary Phase) จึงสามารถ

กล่าวได้ว่า ประเทศไทยได้ผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ของการเปลี่ยนผ่านทางประชากรจนมาถึงระยะที่ประชากรอยู่ในดุลยภาพระดับต่ำแล้ว เนื่องจากประชากรวัยเด็กมีจำนวนลดลง ในขณะที่ประชากรสูงวัยเริ่มเพิ่มจำนวนมากขึ้น และคาดว่าหากอัตราการเกิดและอัตราการตายยังคงลดลงอยู่ในระดับต่ำใกล้เคียงกันต่อไป ประชากรไทยในอนาคตอันใกล้นี้อาจจะมีอัตราการเพิ่มใกล้เคียงกับศูนย์ (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543: 37; ศุภเจตน์ จันทร์สาสน์, 2552: 13)

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางประชากรได้แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่มีนัยสำคัญอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงภาวะเจริญพันธุ์และภาวะการตายของประชากร อันส่งผลต่อโครงสร้างอายุของประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงด้านอัตราการเกิดและอัตราการตายของทารกที่ลดลงในแต่ละช่วงเวลา เป็นผลมาจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ทันสมัย ทำให้วิถีชีวิตและวิถีคิดของประชากรแปรเปลี่ยนไปจากสังคมยุคก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านของสถานภาพสตรีที่ถูกยกระดับสูงขึ้นทั้งในด้านการศึกษา ฐานะ และอาชีพ อันส่งผลต่อทัศนคติในการให้ค่าความสำเร็จกับความก้าวหน้าในอาชีพการงานมากกว่าการให้ค่าความสำคัญกับการมีบุตร จนทำให้สตรีในยุคสมัยใหม่มีพฤติกรรมการมีบุตรจำนวนน้อยลง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านทางประชากรในการกำหนดตัวแปรอิสระเพื่อวิเคราะห์ถึงความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยผู้วิจัยนำตัวแปรด้านลักษณะของสตรีที่สมรส อันได้แก่ ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร (ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต) ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม เข้ามาประกอบในการศึกษา

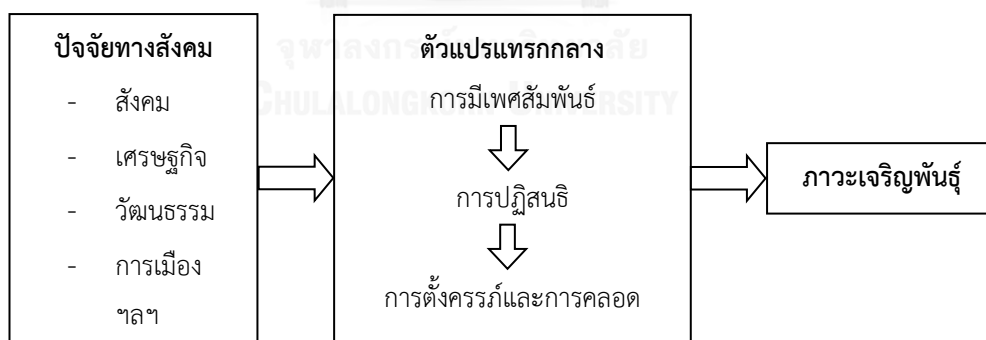
1.3.2 แนวคิดอุปทานของบุตร

แนวคิดด้านอุปทานของบุตรเป็นแนวคิดเกี่ยวกับตัวแปรแทรกกลาง หรือปัจจัยกำหนดใกล้ชิดภาวะเจริญพันธุ์ โดยใน ค.ศ. 1955 Kingsley Davis และ Judith Blake ได้เสนอกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ภาวะเจริญพันธุ์ เพื่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับตัวแปรแทรกกลางหรือปัจจัยกำหนดภาวะเจริญพันธุ์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยได้นำหลักการของการมีบุตรที่เป็นไปตามกระบวนการสืบทอดพันธุ์ของมนุษย์มาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ และพิจารณาจากหลักการที่ว่า สตรีจะมีบุตรได้ต้องเริ่มต้นจากการมีเพศสัมพันธ์ และ ต้องมีการปฏิสนธิเกิดขึ้นสตรีจึงสามารถตั้งครรภ์ได้ หลังจากนั้นทารกจะต้องเติบโตอยู่ในครรภ์มารดาจนครบกำหนดและมีการคลอด หรือ มีการนำทารก

ที่มีชีวิตออกจากครรภ์มารดา จึงจะถือว่าสตรีผู้นั้นมีการเจริญพันธุ์ที่สมบูรณ์ ฉะนั้นเงื่อนไขสำคัญที่ประกอบให้เกิดภาวะเจริญพันธุ์ ตามแนวคิดของ Kingsley Davis และ Judith Blake คือ ตัวแปรแทรกกลางของภาวะเจริญพันธุ์ (Intermediate Fertility Variables) ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการมีบุตรอย่างเป็นขั้นตอน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) การมีเพศสัมพันธ์ (Intercourse) 2) การปฏิสนธิ (Conception) และ 3) การตั้งครรภ์และการคลอด (Completion of Gestation) (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543: 167; รักรชนก คชานูบาล, 2556)

สืบเนื่องจาก Kingsley Davis มีความเห็นต่อปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ว่ายังไม่สามารถอธิบายอิทธิพลต่อการเกิดที่สมบูรณ์ได้ เพราะ ยังมีกลุ่มตัวแปรแทรกกลาง ซึ่งเป็นตัวแปรที่อยู่ระหว่างปัจจัยทางสังคมกับภาวะเจริญพันธุ์ ซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อการเกิดมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ (สันทัต เสริมศรี, 2541: 103) ดังนั้น ตัวแปรแทรกกลางทั้ง 3 กลุ่ม อันได้แก่ การร่วมเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์ การปฏิสนธิ และการตั้งครรภ์และการคลอด จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ภาวะเจริญพันธุ์ของ Kingsley Davis และ Judith Blake ได้ดังแผนภาพที่ 4 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 4 กรอบแนวคิดวิเคราะห์ภาวะเจริญพันธุ์ของ Kingsley Davis และ Judith Blake

ที่มา: ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543: 169; สันทัต เสริมศรี, 2541: 104

กลุ่มตัวแปรแทรกกลางทั้ง 3 กลุ่ม ดังที่กล่าวมาข้างต้น ประกอบไปด้วยปัจจัยย่อย ๆ ที่เป็นเงื่อนไขอันนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ การปฏิสนธิ และการตั้งครรภ์และการคลอด ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 11 ตัวแปร ดังตารางที่ 1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตัวแปรแทรกกลางและปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขอันนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ การปฏิสนธิ และการตั้งครรภ์และการคลอดตามแนวคิดของ Kingsley Davis และ Judith Blake

ปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์ (Intercourse) ประกอบด้วย	
ก. ปัจจัยที่มีผลต่อการอยู่ร่วมกันหรือแยกกันของหญิงชายวัยเจริญพันธุ์	ข. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีเพศสัมพันธ์ของคู่หญิงชายที่อยู่ด้วยกัน
1) อายุเมื่อมีคู่ หรือ อายุแรกสมรส	4) การงดเว้นการมีเพศสัมพันธ์โดยสมัครใจ
2) การอยู่เป็นโสดอย่างถาวร	5) การงดเว้นการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่สมัครใจ
3) ระยะเวลาที่อยู่ร่วมกันของคู่หญิงชาย	6) ความบ่อยครั้งของการมีเพศสัมพันธ์
ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิสนธิ (Conception)	
7) ความไม่สามารถมีครรภ์โดยไม่ตั้งใจ	
8) การใช้หรือไม่ใช้การคุมกำเนิด	
9) ความไม่สามารถมีครรภ์โดยตั้งใจ (การทำหมันหญิง การทำหมันชาย การใช้วิธีการทางการแพทย์หรือวิธีอื่น ๆ)	
ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งครรภ์และการคลอด (Completion of Gestation)	
10) การตายของทารกในครรภ์โดยไม่ตั้งใจ (การแท้งโดยธรรมชาติ)	
11) การตายของทารกในครรภ์โดยตั้งใจ (การทำแท้ง)	

ที่มา: Kingsley Davis และ Judith Blake, 1956: 212; ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543: 168

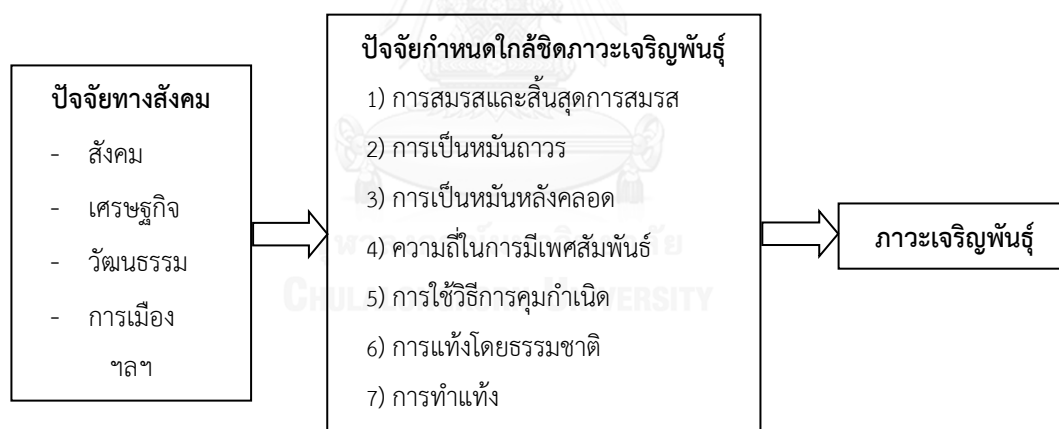
จากแนวคิดเรื่องตัวแปรแทรกกลางของ Kingsley Davis และ Judith Blake แสดงให้เห็นว่าภาวะเจริญพันธุ์หรือระดับการเจริญพันธุ์ของประชากร เป็นผลมาจากตัวแปรแทรกกลางทั้ง 11 ตัวแปร ซึ่งเป็นปัจจัยใกล้ชิดที่ส่งผลโดยตรงต่อภาวะเจริญพันธุ์ และเป็นเงื่อนไขในการกำหนดระดับความมากน้อยหรือความสูงต่ำของภาวะเจริญพันธุ์ของสตรี

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าตัวแปรแทรกกลางทั้ง 11 ตัวแปรข้างต้นจะมีบทบาทในการกำหนดภาวะเจริญพันธุ์ แต่ตัวแปรแต่ละตัวนั้นก็กลับมีความสำคัญต่อการเกิดไม่เท่ากัน ดังนั้น John Bongaarts จึงทำการวิเคราะห์ถึงผลกระทบของตัวแปรแทรกกลางที่แตกต่างกันนี้ และลดจำนวนตัวแปรแทรกกลางซึ่งเป็นการปรับปรุงแนวความคิดของ Kingsley Davis และ Judith Blake แต่ยังคงยึดแนวตัวแปรที่สำคัญไว้ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถประเมินอิทธิพลของตัวแปรแทรกกลางต่อภาวะเจริญพันธุ์ให้เข้าใจได้ง่ายมากยิ่งขึ้น โดยใช้แนวคิด กระบวนการเว้นช่วงห่างการมีบุตร และช่วงวันให้กำเนิดบุตร โดยสามารถ

จัดกลุ่มตัวแปรแทรกกลางทั้ง 11 ตัวแปร ให้อยู่ใน 7 กลุ่มปัจจัยใกล้จิตภาวะเจริญพันธุ์ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อภาวะเจริญพันธุ์ อันประกอบด้วย 1) การสมรสและการสิ้นสุดการสมรส 2) การเริ่มต้นการเป็นหมั้นถาวร 3) ช่วงเวลาที่ไม่สามารถมีบุตรได้ชั่วคราวหลังคลอด 4) ความถี่ในการมีเพศสัมพันธ์ 5) การใช้วิธีการคุมกำเนิด 6) การแท้งโดยธรรมชาติ และ 7) การทำแท้ง (Ross, Blangero, Goldstein, & Schuler, 1986, p. 182 อ้างถึงใน Bongaarts & Potter, 1983)

ปัจจัยกำหนดใกล้จิตภาวะเจริญพันธุ์ที่ส่งผลโดยตรงต่อภาวะเจริญพันธุ์ทั้ง 7 ตัวแปร ตามแนวคิดของ John Bongaarts เป็นตัวแปรที่อยู่ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ฯลฯ กับภาวะเจริญพันธุ์ โดยปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ฯลฯ ดังกล่าว จะมีอิทธิพลต่อภาวะเจริญพันธุ์ได้โดยผ่านตัวแปรแทรกกลางทั้ง 7 ตัวแปรเหล่านี้ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ภาวะเจริญพันธุ์ของ John Bongaarts ได้ ดังแผนภาพที่ 5 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5 กรอบแนวคิดวิเคราะห์ภาวะเจริญพันธุ์ของ John Bongaarts

ที่มา: Ross, Blangero, Goldstein, & Schuler, 1986, p. 182 อ้างถึงใน John Bongaarts, 1983

ทั้งนี้จากการศึกษาวิเคราะห์ตัวแปรแทรกกลางที่ส่งผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีและประเทศสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 1978 ของ John Bongaarts พบว่า ตัวแปรแทรกกลางทั้ง 7 ตัวแปร ต่างมีบทบาทต่อภาวะเจริญพันธุ์ไม่เท่ากัน มีเพียง 4 ตัวแปรเท่านั้น ได้แก่ 1) การสมรสและการสิ้นสุดการสมรส 2) การใช้วิธีการคุมกำเนิด 3) การเป็นหมั้นหลังคลอดชั่วคราว

ขณะให้มบุตร และ 4) การทำแท้ง ที่เป็นปัจจัยกำหนดใกล้ชิดภาวะเจริญพันธุ์ที่สำคัญในลำดับแรกที่สามารถอธิบายความแตกต่างของภาวะเจริญพันธุ์ในประชากรกลุ่มต่าง ๆ ได้

ดังนั้นปัจจัยกำหนดใกล้ชิดภาวะเจริญพันธุ์ที่มีความสำคัญทั้ง 4 ตัวแปรข้างต้น จึงสามารถนำไปใช้ในการคาดประมาณภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคต และเป็นอีกทางเลือกในการศึกษาการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ที่ผู้วางแผนจัดทำนโยบายควรให้ความสนใจ ดังนั้น John Bongaarts จึงได้ลดตัวแปรแทรกกลางจาก 7 ตัวแปรให้เหลือเพียง 4 ตัวแปร โดยได้ตัดตัวแปรความถี่ในการมีเพศสัมพันธ์ การแท้งโดยธรรมชาติ และการเป็นหมันถาวรออกไป เนื่องจากเป็นตัวแปรที่ค่อนข้างมีความสำคัญไม่มากนักต่อความแตกต่างของภาวะเจริญพันธุ์ในหมู่ประชากร (John Bongaarts, 1978; ประชาคมวิทยาศาสตร์, 2543: 181)

กล่าวโดยสรุป ทั้งแนวคิดตัวแปรแทรกกลางของ Kingsley Davis และ Judith Blake และแนวคิดปัจจัยกำหนดใกล้ชิดภาวะเจริญพันธุ์ของ John Bongaarts ได้แสดงให้เห็นถึงตัวแปรหรือปัจจัยที่มีผลโดยตรงต่อภาวะเจริญพันธุ์ โดยทั้งสองแนวคิดต่างมองว่า ภาวะเจริญพันธุ์มีปัจจัยกำหนดใกล้ชิดที่เป็นตัวแปรที่ส่งผลโดยตรงต่อภาวะเจริญพันธุ์ ซึ่งกลุ่มตัวแปรใกล้ชิดต่าง ๆ เป็นผลมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลที่มีความแตกต่างกันออกไป โดยปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเหล่านี้ ไม่ได้ส่งผลโดยตรงต่อภาวะเจริญพันธุ์ แต่จะส่งผลทางอ้อมต่อภาวะเจริญพันธุ์โดยผ่านตัวแปรแทรกกลางหรือปัจจัยกำหนดใกล้ชิดภาวะเจริญพันธุ์ (Proximate Determinants)

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดปัจจัยกำหนดใกล้ชิดภาวะเจริญพันธุ์ในการกำหนดตัวแปรอิสระ โดยผู้วิจัยนำตัวแปรอายุแรกสมรส และการตั้งครรภ์ของสตรี เข้ามาประกอบในการศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยได้กำหนดให้เป็นตัวแปรอิสระในการศึกษา ประกอบด้วยปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ซึ่งหากพิจารณาตามหลักการของแนวคิดดังกล่าว ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลทางอ้อมต่อภาวะเจริญพันธุ์ (Underlying Determinants) โดยผ่านปัจจัยใกล้ชิดภาวะเจริญพันธุ์ (Proximate Determinants)

1.3.3 แนวคิดอุปสงค์และอุปทานของการมีบุตร คุณค่า และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับบุตร

การพัฒนาที่ส่งผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ในระดับครัวเรือนสามารถพิจารณาได้จากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ว่าด้วยอุปสงค์ของการมีบุตรหรือความต้องการในการมีบุตร (Demand for children) โดย Gary S. Becker ได้เสนอแนววิเคราะห์ผลกระทบของภาวะทันสมัยต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์ (An economic analysis of fertility) หรือ เรียกว่า การวิเคราะห์แนวชิคาโก – โคลัมเบีย ที่เน้นถึงการทำความเข้าใจในเรื่องภาวะเจริญพันธุ์ โดยอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ภาวะเจริญพันธุ์ขึ้นอยู่กับแบบแผนการตัดสินใจเลือกขนาดครอบครัวของคู่สมรส เพื่อให้ได้รับความพึงพอใจสูงสุดในการเลือกบริโภคสินค้าระดับครัวเรือนต่าง ๆ หรือ การเลือกจำนวนบุตร ภายใต้ข้อจำกัดเกี่ยวกับงบประมาณ และเวลาของสมาชิกในครัวเรือน (Becker, 1960; เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2530)

เมื่อพิจารณาจากการศึกษาวิจัยทางด้านเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ของ Gary S. Becker สรุปได้ว่า ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตร และค่าเสียโอกาสในด้านเวลาที่ผู้เป็นมารดาต้องเสียไป เช่น ระยะเวลาในการตั้งครรภ์ และระยะเวลาเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่เด็กจนเติบโต คือ ตัวแปรที่สามารถทำนายความต้องการมีบุตรของคู่สมรส เพราะ คู่สมรสจะชั่งน้ำหนักระหว่างผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีบุตรกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการไม่มีบุตร ในรูปของรายได้ และ ต้นทุนทางด้านเวลา ดังนั้นการเพิ่มขึ้นของต้นทุนการเลี้ยงดูบุตร จึงมีผลต่อการลดลงของความต้องการมีบุตร (Becker, 1960, 1991; Mahmood, 1990)

แนววิเคราะห์ผลกระทบของภาวะทันสมัยต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์ โดยพิจารณาในด้านอุปสงค์ต่อบุตร ของ Gary S. Becker มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับแนวคิดอุปสงค์และอุปทานของบุตร (Demand and Supply of Children) ซึ่ง Richard A. Easterlin ได้กล่าวถึง ทฤษฎีอุปสงค์และอุปทานในการใช้การวางแผนครอบครัวที่อธิบายถึงแรงจูงใจและค่าใช้จ่ายในการวางแผนครอบครัว เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบของความทันสมัยต่อพฤติกรรมหรือภาวะเจริญพันธุ์ โดยปัจจัยใกล้ชิดที่ส่งผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ตามแนวคิดของ Richard A. Easterlin มี 3 ประการ ดังนี้ (Easterlin, 1975)

ประการแรก คือ อุปสงค์ของการมีบุตรหรือความต้องการในการมีบุตร (The demand for children) หมายถึง ความต้องการมีบุตรที่มีชีวิตตามจำนวนที่คู่สมรสปรารถนา ซึ่งถูกกำหนดด้วย

เหตุผลทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ รายได้ ต้นทุนของเด็ก ค่านิยมและความเชื่อ ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดขนาดครอบครัว และคุณภาพของบุตร

ประการที่สอง คือ อุปทานของการมีบุตรหรือความสามารถในการมีบุตร (The potential output of children) หมายถึง ความสามารถในการมีบุตรตลอดด้วยเจริญพันธุ์ของสตรี หรือ การมีภาวะเจริญพันธุ์ตามธรรมชาติ อุปทานของการมีบุตรถูกกำหนดโดยอายุแรกสมรส และ อายุของสตรี รวมถึงปัจจัยกำหนดใกล้ชิดภาวะเจริญพันธุ์ตามแนวคิดของ John Bongaarts ตลอดจนการรอดชีวิตของเด็กที่เกิดมาตั้งแต่เด็กจนโต

ประการที่สาม คือ ค่าใช้จ่ายในการคุมกำเนิด (The costs of fertility regulation) ในที่นี้หมายถึง ค่าใช้จ่ายทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงิน เช่น ค่าใช้จ่ายในการซื้อยาเม็ดคุมกำเนิด ถุงยางอนามัย หรือ ค่าใช้จ่ายในการเข้ารับบริการเพื่อการคุมกำเนิดด้วยวิธีการอื่น ๆ ในราคาแพง หรือ การต้องเดินทางเป็นระยะทางไกลเพื่อจะไปรับบริการ ส่วนค่าใช้จ่ายที่ไม่เป็นตัวเงิน ซึ่งครอบคลุมในแง่ของความสะดวกในการเข้าถึง ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรม เช่น การใช้การคุมกำเนิดอาจจะขัดกับหลักวัฒนธรรม ศาสนา หรือ สภาวะทางสังคม เป็นต้น

Richard A. Easterlin อธิบายว่า คู่สมรสจะมีแรงจูงใจในการใช้การคุมกำเนิด เมื่อค่าใช้จ่ายในการคุมกำเนิดต่ำ โดยแรงจูงใจดังกล่าวสามารถวัดได้จาก ความแตกต่างระหว่างอุปทานของบุตร (จำนวนบุตรที่สตรีสามารถมีได้ตลอดด้วยเจริญพันธุ์โดยที่คู่สมรสไม่มีการใช้การคุมกำเนิดเลย) กับอุปสงค์ต่อบุตร (จำนวนบุตรที่คาดหวังว่าจะมี หรือ จำนวนบุตรในอุดมคติ) กล่าวคือ ยังมีอุปทานมากกว่าอุปสงค์เท่าไร คู่สมรสก็จะยังมีแรงจูงใจในการเลือกใช้การคุมกำเนิดมากขึ้นเท่านั้น และค่าใช้จ่ายในการคุมกำเนิดก็มีความสัมพันธ์กับการใช้การคุมกำเนิดอีกด้วย

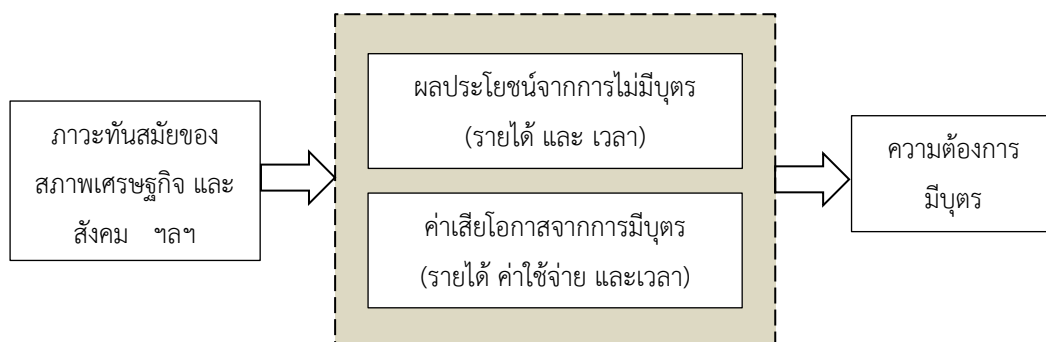
จะเห็นได้ว่า แนวคิดด้านอุปสงค์ต่อบุตร ที่เชื่อมโยงกับแนวคิดอุปสงค์และอุปทานของการใช้การวางแผนครอบครัว มองการเปลี่ยนแปลงระดับภาวะเจริญพันธุ์ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งเริ่มจากระดับสูงไประดับต่ำ รวมทั้งเป็นการเปลี่ยนจากภาวะเจริญพันธุ์โดยธรรมชาติไปสู่ภาวะเจริญพันธุ์ที่ควบคุมโดยเจตนา แนวคิดดังกล่าว มองปัจจัยกำหนดภาวะเจริญพันธุ์ว่าจะดำเนินควบคู่ไปกับความพอใจของแต่ละครัวเรือนในการที่จะเลือกบริโภคสินค้า หรือ เลือกจำนวนบุตร ตลอดจนเลือกใช้การคุมกำเนิด โดยเป็นการตัดสินใจที่คู่สมรสจะพยายามให้ได้รับรรถประโยชน์สูงสุด

ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สภาวะทันสมัยในเรื่องการมีบุตร เป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อสร้างความทันสมัยซึ่งมีอยู่ 5 ลักษณะ คือ 1) การพัฒนาทางด้านสุขภาพและสาธารณสุข 2) การพัฒนาทางด้านการศึกษาและการประชาสัมพันธ์ 3) ระดับความเป็นเมือง 4) การพัฒนาสินค้าและบริการ รวมถึงวิธีการวางแผนครอบครัวที่มีประสิทธิภาพ และ 5) การเพิ่มรายได้ต่อหัวของประชากร (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2530)

อาจกล่าวได้ว่าจำนวนบุตรที่คู่สมรสสามารถมีได้นั้น ได้รับผลกระทบทางบวกจากสภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่ทันสมัยในรูปของการกินดีอยู่ดี และการมีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น มีระยะเวลาการให้นมบุตรสั้นลง มีการศึกษาที่สูงขึ้น ตลอดจนการได้รับข่าวสารความรู้มากขึ้น ตรงกันข้ามกับขนาดหรือจำนวนของบุตรที่คู่สมรสต้องการ ซึ่งได้รับผลกระทบทางลบจากตัวแปรความทันสมัยต่าง ๆ เช่นเดียวกับค่าใช้จ่ายในการคุมกำเนิดทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงินที่ได้รับผลกระทบจากความเป็นเมือง ทำให้ค่าใช้จ่ายในการใช้การคุมกำเนิดทั้งในรูปของตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงินมีค่าลดลง มีการกระจายความรู้ทั้งด้านการวางแผนครอบครัวอย่างกว้างขวาง ตลอดจนมีโอกาสในการที่จะรับบริการในเรื่องการวางแผนครอบครัวได้อย่างสะดวกสบายมากกว่าในชนบท ทำให้สังคมเมืองมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ที่ต่ำกว่าในชนบท (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2530)

กล่าวโดยสรุป เมื่อพิจารณาแนวคิดด้านอุปสงค์ของการมีบุตร ตามแนววิเคราะห์ของ Gary S. Becker มีหลักคิดว่า ความต้องการมีบุตรของคู่สมรส ขึ้นอยู่กับการชั่งน้ำหนักระหว่างผลประโยชน์ที่ได้รับจากการไม่มีบุตร และ ค่าเสียโอกาสจากการมีบุตรทั้งในรูปของรายได้ ค่าใช้จ่าย และต้นทุนทางด้านเวลาที่ผู้เป็นมารดาต้องเสียไปจากการตั้งครรภ์ รวมไปถึงจนถึงระยะเวลาที่ต้องเสียไปกับการเลี้ยงดูบุตร ซึ่งสามารถสรุปเป็นกรอบการวิเคราะห์ที่ได้ ดังแผนภาพที่ 6 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 6 สรุปรอบการวิเคราะห์อุปสงค์ต่อบุตรตามแนวคิดของ Gary S. Becker

ที่มา: ผู้วิจัยสรุปจากแนวคิดอุปสงค์ต่อบุตรของ Gary S. Becker

ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดเกี่ยวกับอุปสงค์ต่อบุตร ที่มีความเชื่อมโยงกับแนวคิดอุปสงค์และอุปทานการใช้การวางแผนครอบครัว มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยหยิบยกเอาปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร (อายุของสตรีที่สมรส และ จำนวนบุตรที่มีชีวิต) ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าน่าจะมีส่วนช่วยในการลดค่าเสียโอกาสในการมีบุตรอันเนื่องมาจากการทำงานของสตรีและคู่สมรส รวมถึงสามารถช่วยลดต้นทุนทางด้านเวลาและค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรของสตรีและคู่สมรสได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาผู้วิจัยจึงนำปัจจัยต่าง ๆ ข้างต้น มาเป็นตัวแปรอิสระในการศึกษา โดยปัจจัยดังกล่าวถือเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่สื่อถึงผลกระทบของภาวะทันสมัยที่ส่งผลต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการของสตรีที่สมรส

1.3.4 ทฤษฎีการเลื่อนไหลของความมั่งคั่ง

ทฤษฎีการเลื่อนไหลของความมั่งคั่ง (Intergenerational Wealth Flows Theory) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างโครงสร้างครอบครัวและภาวะเจริญพันธุ์ของประชากร ซึ่ง John C. Caldwell (1982 อ้างถึงใน ฝ่ายวิจัยและศูนย์สารสนเทศทางประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551) ได้อธิบายถึงลักษณะโครงสร้างครอบครัวที่เชื่อมโยงกับพฤติกรรมภาวะเจริญพันธุ์ไว้ว่า โครงสร้างครอบครัวหรือขนาดครอบครัวถูกกำหนดโดยการเลื่อนไหลของความมั่งคั่ง อันหมายถึง เงิน สินค้า บริการ รวมไปถึงงานถึงการเกื้อหนุนในรูปแบบ

ต่าง ๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้ (Sikder, 2015: 77 อ้างถึงใน Caldwell, 1976)

ลักษณะแรก คือ โครงสร้างครอบครัวที่มีการไหลของความมั่งคั่งจากล่างขึ้นบน (Upward wealth flows) การไหลของความมั่งคั่งในลักษณะนี้ พบในสังคมดั้งเดิม หรือในสังคมที่คนส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาไม่สูง และ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเป็นการไหลของความมั่งคั่งในรูปแบบของกำลังแรงงานและการเกื้อหนุนจากคนรุ่นบุตรไปสู่คนรุ่นบิดามารดา

ลักษณะที่สอง คือ โครงสร้างครอบครัวที่มีการไหลของความมั่งคั่งจากบนลงล่าง (Downward wealth flows) การไหลของความมั่งคั่งในลักษณะนี้ พบในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่มีความเท่าเทียมกันของทั้งบุรุษและสตรี เป็นสังคมที่บุคคลได้รับการศึกษาสูงขึ้น และ เคลื่อนย้ายเข้าสู่ตลาดแรงงานมากขึ้น โดยเป็นการไหลของความมั่งคั่งในรูปแบบของการลงทุนในรูปตัวเงินหรือโอกาสในการพัฒนาศักยภาพต่าง ๆ จากคนรุ่นบิดามารดาไปสู่คนรุ่นบุตร

ในปัจจุบันการไหลของความมั่งคั่งในแต่ละครอบครัวมีทิศทางที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่พัฒนาจากยุคสังคมดั้งเดิมไปสู่สังคมทุนนิยมอันส่งผลต่อทัศนคติในเรื่องการมีบุตรที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ในอดีตบุคคลมองว่าการมีบุตรเป็นเครื่องแสดงความมั่นคงของครอบครัว เพราะ ยังมีบุตรจำนวนมาก บุตรก็จะสามารถเป็นแรงงานและช่วยงานในภาคเกษตรกรรมของครอบครัว นำพารายได้มาสู่ครอบครัว อีกทั้งยังสามารถเป็นที่พึ่งพาเลี้ยงดูบิดามารดาแก่ชราได้ ส่งผลให้ภาวะเจริญพันธุ์ในสังคมดั้งเดิมอยู่ในระดับสูง เพราะทิศทางการไหลของความมั่งคั่งเป็นการไหลจากคนรุ่นเด็ก (บุตร) ไปสู่คนรุ่นผู้ใหญ่ (บิดามารดา) ตรงกันข้ามกับในปัจจุบันที่บุคคลมักมองว่าการมีบุตรนั้นเป็นภาระ เมื่อสังคมเกษตรกรรมเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรม จึงไม่มีความจำเป็นต้องมีบุตรจำนวนมากเพื่อหวังให้เป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรมอีกต่อไป ดังนั้นการไหลของความมั่งคั่งจึงแปรเปลี่ยนไปเป็นการไหลจากคนรุ่นผู้ใหญ่ (บิดามารดา) ไปสู่คนรุ่นเด็ก (บุตร) ในรูปแบบของการลงทุนเลี้ยงดูบุตรให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ (Caldwell, 1982 อ้างถึงใน Morgan & Hagewen, 2014; Sikder, 2015)

การเปลี่ยนแปลงทิศทางการไหลของความมั่งคั่งดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็นผลมาจากการขยายระบบการศึกษาที่แพร่หลายและครอบคลุมมากขึ้น ซึ่งถือเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่สำคัญอันนำไปสู่

การเปลี่ยนแปลงในด้านภาวะเจริญพันธุ์ ด้วยเหตุผลสำคัญที่สามารถสรุปได้ 3 ประการ ดังนี้ (ฝ่ายวิจัยและศูนย์สารสนเทศทางประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551)

ประการแรก คือ การศึกษาทำให้ต้นทุนในตัวเด็กสูงขึ้น เนื่องจากครอบครัวจะต้องลงทุนสนับสนุนส่งเสริมให้เด็กได้ศึกษาเล่าเรียน เนื่องจากสังคมถือว่าเด็กเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต สังคมจึงคาดหวังให้ครอบครัวหรือบิดามารดา ต้องปกป้องดูแล และสนับสนุนบุตรในด้านต่าง ๆ เช่น การลงทุนด้านการศึกษาของบุตร เพื่ออนาคตที่ดีในวันข้างหน้า ยกตัวอย่างจากผลงานวิจัยในประเทศบังกลาเทศของ Caldwell, Khuda, Caldwell, Pieris, and Caldwell (1999: 724) ที่แสดงให้เห็นว่า ในสังคมชนบทการมีบุตรจำนวนมากทำให้เกิดการแบ่งสรรที่ดินทำกินจนเหลือน้อยลงเรื่อย ๆ หากคนรุ่นต่อไปยังมีบุตรมากขึ้นอีกก็จะยิ่งทำให้ไม่สามารถแบ่งสรรที่ดินทำกินได้ต่อไปอีกแล้ว ด้วยสาเหตุนี้จึงเป็นแรงผลักดันให้บิดามารดามีบุตรจำนวนน้อยลง และนำไปสู่การส่งเสริมให้บุตรได้รับการศึกษาเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งนี้เพื่อให้บุตรสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพเพื่อก่อสร้างตัว และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต

ประการที่สอง คือ เมื่อเด็กต้องเข้าสู่ระบบการศึกษาจึงใช้เวลาอยู่ในระบบการศึกษายาวนานมากขึ้น ทำให้เกิดการลดการใช้แรงงานเด็กทั้งในบ้านและนอกบ้าน

ประการที่สาม คือ การศึกษาเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับแบบแผนและความต้องการมีบุตรของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านค่านิยมการยอมรับการมีครอบครัวขนาดเล็กลง เพื่อความสามารถในการสนับสนุนและลงทุนในตัวบุตรได้อย่างเต็มที่

สำหรับการศึกษาวิจัยในอดีตของประเทศไทย แสดงให้เห็นว่า ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม และยังพบว่า เกษตรกรมีขนาดครอบครัวใหญ่กว่าครอบครัวที่ประกอบอาชีพอื่น เนื่องจากการทำงานด้านเกษตรกรรมจะต้องใช้แรงงานจำนวนมาก จะเห็นได้จากสำมะโนประชากร พ.ศ. 2513 ที่แสดงให้เห็นว่า ครอบครัวไทยมีขนาดโดยเฉลี่ยสูงถึง 5.8 คน เพราะในช่วงก่อน ปี พ.ศ. 2500 ประเทศไทยมีค่านิยมที่เชื่อว่าประชากรเป็นทรัพยากรที่นำความเจริญมาสู่ประเทศชาติ จึงมีนโยบายส่งเสริมให้ประชากรมีบุตรจำนวนมาก ต่อมาค่านิยมและความเชื่อในเรื่องการมีบุตรจำนวนมากหรือการมีครอบครัวขนาดใหญ่ค่อย ๆ ลดลง เนื่องมาจากการ

เปลี่ยนแปลงทางภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่ทันสมัยที่มาพร้อมกับต้นทุนในการเลี้ยงดูบุตรที่สูงขึ้น ทำให้ค่านิยมการมีบุตรจำนวนมากหรือการมีครอบครัวขนาดใหญ่ลดลง จึงเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลา กว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ขนาดของครอบครัวไทยค่อย ๆ เล็กลงตามลำดับจนถึงปัจจุบัน (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2544: 100-101) และยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทิศทางการเลื่อนไหลของความมั่งคั่ง จากคนรุ่นบิดามารดาไปสู่คนรุ่นบุตร ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางภาวะเศรษฐกิจ สังคม และสภาพของบุคคลที่มีความข้องเกี่ยวสัมพันธ์กัน ซึ่งสามารถสรุปได้สามประการ ดังต่อไปนี้

ประการแรก คือ การเปลี่ยนแปลงทางภาวะเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงจาก สังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม ส่งผลให้ระบบชีวิตครอบครัวของผู้คนเปลี่ยนไปจากเดิม บุคคลเคลื่อนย้ายเข้าสู่การทำงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามามี ส่วนร่วมในกำลังแรงงานของสตรี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการลดลงของระดับภาวะเจริญพันธุ์ (Morgan & Hagewen, 2014: 234) การที่ภาวะเศรษฐกิจเป็นปัจจัยผลักดันให้สภาพสังคม เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าว จึงไม่ถือว่าเด็กเป็นหน่วยผลิตให้แก่ภาคเกษตรกรรมในครัวเรือนอีกต่อไป ทำให้บุคคลเริ่มนิยมมีครอบครัวขนาดเล็กและมีบุตรจำนวนน้อยลง (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2544: 101)

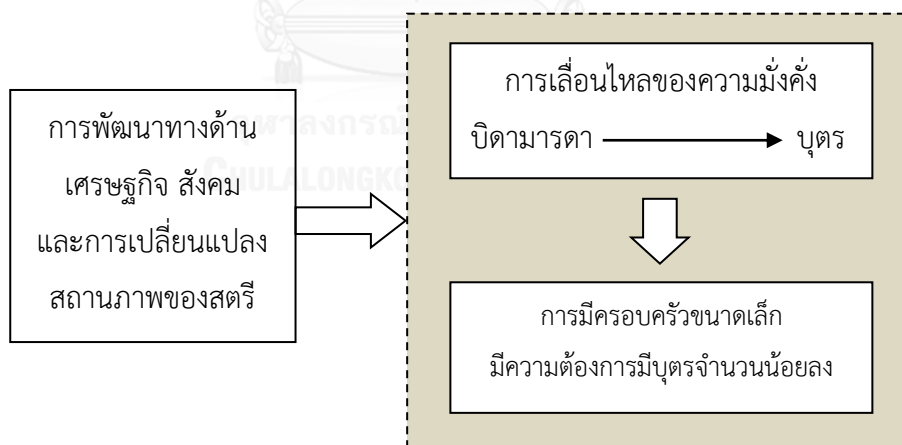
ประการที่สอง คือ การเปลี่ยนแปลงด้านการเลื่อนชนชั้นทางสังคม สืบเนื่องจากการ เปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจไปสู่การเป็นเศรษฐกิจในระบบทุนนิยม ทำให้คนแสวงหาความก้าวหน้า ในชีวิต และ พยายามสร้างฐานะของตนเองให้สูงขึ้น ด้วยเหตุนี้คนไทยส่วนหนึ่งจึงเริ่มมีความคิดว่าการเลี้ยงดูบุตรเป็นภาระที่ต้องสิ้นเปลืองทั้งเวลาและเงินทอง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าและการเลื่อนชนชั้นในสังคมของตนเอง จึงจำเป็นต้องมีการจำกัดจำนวนบุตรให้ลดน้อยลงเพื่อรักษา สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมเดิมของตนให้คงไว้ (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2544: 101)

ประการที่สาม คือ การเปลี่ยนแปลงด้านสภาพของสตรี การเปลี่ยนแปลงทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมส่งผลต่อการยกระดับสภาพของสตรี ทำให้สตรีต้องออกไปทำงานนอกบ้าน มากขึ้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตสตรีมีหน้าที่เป็นเพียงผู้ดูแลบ้านและเลี้ยงดูบุตรเท่านั้น ส่วนหนึ่ง เป็นผลมาจากภาระค่าใช้จ่ายและค่าครองชีพในสังคมทุนนิยมที่สูงขึ้น ประกอบกับสตรีได้รับการศึกษา สามารถพึ่งพาตนเอง และสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวไม่ต่างจากเพศชาย การเปลี่ยนแปลงทาง

สภาพภาพของสตรีในยุคสมัยใหม่จึงเป็นสิ่งที่สร้างบรรยากาศและแรงจูงใจอันนำไปสู่ค่านิยมในเรื่อง การมีบุตรจำนวนน้อยลง และมีความต้องการครอบครัวขนาดเล็ก เพื่อมาตรฐานในการครองชีพที่ดี และมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543: 181)

กล่าวโดยสรุป ตามแนวคิดของ John C. Caldwell แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้าง ครอบครัวและภาวะเจริญพันธุ์ของประชากร โดยเน้นว่าการมีครอบครัวขนาดเล็กลง เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทิศทางการเลื่อนไหลของความมั่งคั่งที่สืบเนื่องมาจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสภาพของสังคม จากยุคสังคมเกษตรกรรมดั้งเดิมมา สู่ยุคสังคมอุตสาหกรรมทุนนิยม และ การเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพภาพของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยกระดับสภาพภาพของสตรีที่ส่งผลต่อความเชื่อและค่านิยมในการยอมรับการมีครอบครัว ขนาดเล็ก จึงมีการจำกัดจำนวนบุตรเพื่อความสามารถในการลงทุนกับบุตรจำนวนน้อยให้เติบโตอย่าง มีคุณภาพได้อย่างเต็มที่ และเพื่อรักษาสภาพภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ตนปรารถนาให้คงไว้ ซึ่ง สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ ดังแผนภาพที่ 7 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 7 สรุปกรอบแนวคิดของทิศทางการเลื่อนไหลของความมั่งคั่งในปัจจุบัน

ที่มา: ผู้วิจัยสรุปจากแนวคิดการเลื่อนไหลของความมั่งคั่งของ John C. Caldwell

ดังนั้นในการศึกษารั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำทฤษฎีการเลื่อนไหลของความมั่งคั่งตามแนวคิดของ John C. Caldwell มาเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดกรอบแนวคิดของตัวแปรอิสระ โดยพิจารณาและ ให้ความสนใจกับตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อความต้องการมีบุตรจำนวนน้อยลง

ของสตรี อันได้แก่ สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และ ระดับการศึกษาสูงสุดของสตรี แม้ว่าในการศึกษาครั้งนี้ ข้อมูล MICS4 จะไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพการทำงาน หรือ การมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของสตรีหรือหัวหน้าครัวเรือน แต่ในส่วนของตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ก็เป็นตัวแปรที่สามารถสะท้อนถึงเศรษฐกิจของสตรีและสมาชิกในครัวเรือนได้

1.3.5 แนวคิดครอบครัว

ครอบครัว หมายถึง สังคมที่ประกอบด้วยคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน โดยมีความสัมพันธ์กันด้วยการสมรสหรืออยู่กินกันฉันท์สามีภรรยา หรือ มีความผูกพันกันทางสายโลหิต รวมไปถึงจนถึงการรับบุคคลเข้ามาเป็นบุญธรรม ทั้งนี้ครอบครัวจะเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อคู่สมรสมีบุตร ดังนั้น หน้าที่หลักของสถาบันครอบครัวจึงเป็นการสร้างสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม (reproductive function) อบรมเลี้ยงดูสมาชิกตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ให้การศึกษา และ อบรมสั่งสอนเพื่อให้สมาชิกรู้และปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม (socialization function) (ศุภย์วิชัยและพัฒนาครอบครัวไทย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2553) อีกทั้งครอบครัวยังมีหน้าที่ให้ความรัก ความเอาใจใส่ (affective function) การเผชิญกับปัญหา (family coping function) การจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ (economic function) และการจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกายภาพสำหรับสมาชิกในครอบครัวให้ได้มีอาหารรับประทาน มีที่พักอาศัย ได้รับเครื่องนุ่งห่ม และได้รับการดูแลในยามเจ็บป่วย (Provision of physical necessities) (กลุ่มงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2553)

นอกจากนี้สมาชิกทุกคนในครอบครัวยังมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลซึ่งกันและกัน มีการแบ่งหน้าที่ร่วมกันภายในครอบครัว เช่น การแบ่งหน้าที่ว่าใครเป็นผู้ออกไปทำงานหารายได้ ใครเป็นผู้จัดหาอาหาร ใครเป็นผู้ดูแลทำความสะอาดบ้าน และใครเป็นผู้ดูแลบุตรหรือสมาชิกคนอื่น ๆ เป็นต้น

สำหรับประเทศไทยมีนักวิชาการหลายท่านได้แบ่งประเภทของครอบครัวไว้อย่างหลากหลาย เช่น การศึกษาของ ศิริกุล อิศรานุรักษ์ (2542 อ้างถึงใน จิราพร ชมพิกุล และคณะ, 2552: 9) ที่ได้กล่าวถึง สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครัวเรือนไทยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้รูปแบบครอบครัวไทยเปลี่ยนแปลงไป และ มีความหลากหลายมากขึ้น โดย

สามารถแบ่งประเภทครัวเรือนไทยไว้ถึง 6 ประเภท ได้แก่ 1) ครอบครัวเดี่ยว ที่ประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตรอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน 2) ครอบครัวที่คู่สมรสยังไม่มีบุตร 3) ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว และต้องเลี้ยงดูบุตรตามลำพัง เนื่องจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งแยกทาง หย่าร้าง หรือเสียชีวิต 4) ครอบครัวบุญธรรม ที่รับบุตรบุญธรรมมาเลี้ยง 5) ครอบครัวแต่งงานใหม่ และ 6) ครอบครัวขยาย ที่ประกอบด้วยเครือญาติตั้งแต่ 3 รุ่นขึ้นไปที่มีความสัมพันธ์กันโดยสายโลหิตหรือโดยการสมรส

ส่วน พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2545: 24-26) ได้จำแนกรูปแบบครอบครัวไว้เพียง 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) ครอบครัวขยาย (extended family) เป็นลักษณะของครอบครัวที่มีญาติพี่น้องอยู่รวมกันอย่างใกล้ชิด แม้มีครอบครัวใหม่ก็ยังคงอาศัยอยู่รวมกัน 2) ครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) เป็นลักษณะของครอบครัวที่มีบิดามารดาและบุตรอาศัยอยู่ด้วยกัน และ 3) ครอบครัวกลุ่ม (composite family) เป็นลักษณะของครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวมากกว่าหนึ่งครอบครัว หรือ ครอบครัวที่มีภรรยามากกว่าหนึ่งคน

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2558) ได้แบ่งประเภทของครัวเรือนเป็น 4 ประเภท คือ 1) ครอบครัวเดี่ยว โดยแบ่งเป็น 3 รูปแบบย่อย ได้แก่ ครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วยสามีและภรรยา ครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตรที่ยังไม่สมรส และครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วย สามีหรือภรรยา และบุตร 2) ครอบครัวขยาย ประกอบด้วย คนรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย รุ่นบิดามารดา รุ่นบุตรและ/หรือรุ่นหลาน อาศัยอยู่รวมกัน 3) ครอบครัวที่อยู่คนเดียว และ 4) ครอบครัวที่อยู่รวมกับคนที่ไม่ใช่ญาติ

ทั้งนี้ในปัจจุบันครัวเรือนไทยประเภท ครอบครัวเดี่ยว และ ครอบครัวขยาย มีจำนวนรวมกันเกือบร้อยละ 90 ของครัวเรือนทั้งหมด จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นประเภทของครัวเรือนกระแสหลัก เพราะเป็นรูปแบบการอยู่อาศัยส่วนใหญ่ของประชากรในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ชาย โพธิ์สีดา (2554: 32) ได้ให้ข้อสังเกตว่า การแบ่งประเภทครัวเรือนตามโครงสร้างที่กล่าวมาข้างต้น อาจสะท้อนภาพที่ไม่ครอบคลุมถึงความหลากหลายของโครงสร้างครัวเรือนไทยทั้งหมด เนื่องจากในความเป็นจริง บางครัวเรือนอาจมีเฉพาะรุ่นปู่ย่าตายายอาศัยอยู่กับรุ่นหลาน หรือที่เรียกว่า ครัวเรือนข้ามรุ่น ซึ่งแม้จะ

เป็นส่วนน้อย แต่พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น และ มีความสำคัญในการที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงไปของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคมในช่วงเวลาที่ผ่านมา

จะเห็นได้ว่าเมื่อพิจารณาถึงหน้าที่ของครอบครัวในการให้กำเนิดสมาชิกใหม่ หน้าที่การดูแลซึ่งกันและกันของสมาชิกในครัวเรือน ที่มีความเชื่อมโยงกับประเพณีของครัวเรือน พบว่า ประเพณีของครัวเรือนนั้นมีความสำคัญต่อการเลือกบุคคลมาเป็นผู้ดูแลบุตร เนื่องจากครัวเรือนที่เป็นครอบครัวขยายมักจะมีโอกาสได้พึ่งพาสมาชิกคนอื่น ๆ ให้มาเป็นผู้ดูแลบุตรได้ ส่งผลให้ความกังวลใจ หรืออุปสรรคในการตัดสินใจมีบุตรนั้นมีน้อยกว่าคนที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่เป็นครอบครัวเดี่ยวที่ไม่มีโอกาสได้พึ่งพาใครในครัวเรือนให้มาเป็นผู้ดูแลบุตรในยามที่ตนต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ประกอบกับสถานเลี้ยงดูเด็กก่อนที่มีคุณภาพและไว้วางใจได้ในปัจจุบันมีจำนวนน้อย ดังนั้นการขาดผู้ดูแลบุตรจึงเป็นหนึ่งในข้อกังวลใจที่สำคัญของคู่สมรส และ แม้ว่าการขาดผู้ดูแลจะไม่ได้เป็นเพียงเหตุผลเดียวที่ส่งผลทางลบต่อการตัดสินใจมีบุตร แต่ก็ยังเป็นอีกหนึ่งเหตุผลสำคัญที่คู่สมรสนำมาพิจารณาเพื่อเลื่อนเวลาในการมีบุตรออกไป (จงจิตต์ ฤทธิรงค์ ธเนศ กิตติศรีวรพันธุ์ และวิมลทิพย์ มุสิกพันธ์, 2557: 99) จึงอาจเป็นสาเหตุให้คู่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยวยังไม่ต้องการมีบุตรในทันที หรือ อาจตัดสินใจไม่มีบุตรเลย (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2559; เกื้อ วงศ์บุญสิน และอัจฉรา เอ็นซ์, 2539)

กล่าวโดยสรุป ครอบครัวถือเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมากต่อการผลิตสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม อีกทั้งยังมีหน้าที่ให้ความรัก ชัดเกล้า เอาใจใส่ และดูแลสมาชิกในครอบครัวให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข สำหรับประเทศไทยมีการแบ่งประเภทของครัวเรือนหรือครอบครัวไว้อย่างหลากหลาย อีกทั้งยังมีการเพิ่มขึ้นของครัวเรือนแบบพิเศษหรือครัวเรือนข้ามรุ่น อย่างไรก็ตาม โครงสร้างครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย ยังคงเป็นรูปแบบของครอบครัวส่วนใหญ่ในประเทศไทย ทั้งนี้ประเพณีของครัวเรือนถือว่ามียุทธศาสตร์ต่อความต้องการหรือการตัดสินใจมีบุตรของคู่สมรสในแง่ของการลดอุปสรรคในการหาผู้ที่มาทำหน้าที่ดูแลบุตรวัยเด็ก เพราะคู่สมรสที่อาศัยอยู่ในครอบครัวขยาย หรือ มีสมาชิกจำนวนหลายคนย่อมมีโอกาสในการพึ่งพาสมาชิกคนอื่น ๆ ให้มาทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลบุตรวัยเด็กแทนตนที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านได้มากกว่า คู่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยวที่ไม่มีผู้ใดในครัวเรือนที่สามารถพึ่งพาได้

ในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดครอบครัว ในการกำหนดตัวแปรอิสระ โดยผู้วิจัยนำตัวแปรประเภทของครัวเรือน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน เข้ามาประกอบการศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส

1.3.6 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัว

สาระสำคัญของแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัว กล่าวถึง การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวที่มีความผูกสัมพันธ์กัน โดยสมาชิกในครอบครัวจะได้รับประโยชน์บางประการจากการติดต่อสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่นในครอบครัว กล่าวคือ เมื่อในครอบครัวมีสมาชิกที่ประกอบด้วยประชากรต่างรุ่นอาศัยอยู่ด้วยกัน จะมีการพึ่งพาอาศัย และ เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยประชากรรุ่นหนึ่งจะเป็น “ผู้ให้ (giver)” กับประชากรอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นการให้ด้วยการส่งต่อรายได้ หรือ การช่วยเหลือเกื้อหนุนทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งประชากรรุ่นที่เป็น “ผู้รับ (receiver)” ก็จะเป็นผู้บริโภคหรือใช้จ่ายปัจจัยที่ได้รับมา ขณะเดียวกันประชากรรุ่นที่เป็น “ผู้รับ (receiver)” ดังกล่าว ก็จะแปรเปลี่ยนสภาพเป็น “ผู้ให้ (giver)” ด้วยการให้การเกื้อหนุนทางด้านอื่น ๆ เป็นการตอบแทน อาจเป็นการช่วยเหลือดูแลสมาชิกวัยเยาว์ การให้คำแนะนำ คำปรึกษา หรือ ช่วยเหลือในเรื่องส่วนตัวต่าง ๆ รวมไปถึงจนถึงการให้การเกื้อหนุนทางด้านจิตใจ เป็นต้น (Lowenstein, 2010) ซึ่งถือเป็นการแลกเปลี่ยนการเกื้อหนุนซึ่งกันและกันไปตามความสามารถและสถานภาพของความเป็นสมาชิกในครอบครัวของตนเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัว สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร (Parent-Child Relations) เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของการเกื้อหนุนดูแลของบิดามารดาที่มีต่อบุตรวัยเยาว์ และ การเกื้อหนุนดูแลของบุตรที่มีต่อบิดามารดาในยามแก่ชรา และ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างปู่ย่าตายายกับหลาน (Grandparent-Grandchild Relations) เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของการเกื้อหนุนดูแลของปู่ย่าตายายที่มีต่อหลานวัยเยาว์ และการเกื้อหนุนดูแลของหลานที่มีต่อปู่ย่าตายายในยามแก่ชรา ทั้งนี้รุ่นของประชากรสามารถจัดแบ่งได้โดย สมาชิกที่มีอายุมากที่สุดและมีสถานภาพเป็นปู่ย่าตายาย คือ ประชากรรุ่นที่ 1 สมาชิกที่อยู่ในช่วงกลาง และมีสถานภาพเป็น บิดามารดา คือ ประชากรรุ่นที่ 2 และสมาชิกที่มีอายุน้อยที่สุด และมีสถานภาพเป็นทั้งบุตรของประชากร รุ่นที่ 2 และเป็นหลานของประชากร รุ่นที่ 1 คือ

ประชากรรุ่นที่ 3 ทั้งนี้ในบางครอบครัวอาจมีประชากรรุ่นที่ 4 ซึ่งมีสถานภาพเป็นบุตรของประชากรรุ่นที่ 3 เป็นหลานของประชากร รุ่นที่ 2 และเป็นเหลนของประชากร รุ่นที่ 1 ซึ่งประชากรรุ่นที่ 2 คือรุ่นที่ถูกประกบด้วยประชากรรุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 3 ซึ่งต้องทำหน้าที่ดูแลทั้งเด็กเล็กหรือวัยรุ่น และ ต้องดูแลบิดามารดาที่มีอายุมากด้วย (จันทกานต์ ดันเจริญพานิช, 2553 อ้างถึงใน Connidis, 2010: 137; Eshleman & Bulcroft, 2006: 478-479)

โดยทั่วไปครอบครัวมีหน้าที่ในการช่วยเหลือสมาชิกทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ในส่วนของการช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรม เป็นการเกื้อหนุนทางด้านปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ส่วนการช่วยเหลือที่เป็นนามธรรม เช่น การให้ความรัก ความเอาใจใส่ ให้การดูแล และให้กำลังใจแก่สมาชิกในครอบครัว (Lowenstein, 2007; วัชรี้ ด่านกุล, 2557) ยกตัวอย่างเช่น การที่บุตรทำหน้าที่เกื้อหนุนดูแลค่าใช้จ่ายหรือปัจจัยสี่ให้แก่บิดามารดาที่อยู่ในวัยสูงอายุ และขณะเดียวกันบิดามารดาที่สูงอายุหากยังมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงก็สามารถที่จะให้การช่วยเหลือดูแลบุตรของบุตร หรือ หลานที่อยู่ในวัยเยาว์ ในระหว่างที่บุตรของตนต้องออกไปทำงานนอกบ้านได้อีกทั้งยังสามารถช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน และ ให้คำแนะนำด้านการเลี้ยงดูเด็กก่อนได้ เนื่องจากเคยมีประสบการณ์การเลี้ยงดูบุตรมาก่อน เป็นต้น ซึ่งการเกื้อหนุนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นนี้จะทำให้ประชากรต่างวัยมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน สามารถช่วยแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน และเป็นแรงดึงดูดให้ครอบครัวและสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข (Bengtson, 1991; Lawrence, Bennett, & Markides, 1992) จึงสามารถกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเกื้อหนุนที่สำคัญของบุคคลและจะเป็นพื้นฐานของความสุขในการดำรงชีวิต

ฉะนั้นการมีผู้สูงอายุ หรือ ประชากรรุ่นที่ 1 อาศัยอยู่ในครัวเรือนจึงถือเป็นโอกาสที่ดีในการติดต่อปฏิสัมพันธ์กันกับประชากรรุ่นอื่น ๆ ซึ่งสมาชิกทุกคนสามารถที่จะให้การช่วยเหลือ แบ่งเบาภาระ ให้การสนับสนุนดูแลซึ่งกันและกันได้ อีกทั้งปู่ย่าตายายที่ส่วนใหญ่อยู่ในวัยสูงอายุยังสามารถแสดงบทบาทให้การช่วยเหลือดูแลสมาชิกวัยเยาว์ให้แก่บุตรหลานในครัวเรือนในยามที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน หรือ ไม่มีเวลาในการดูแลบุตร (พรรณพิมล วิบุลากร, 2555; วนิพพล มหาอาษา, 2551) ซึ่งน่าจะส่งผลต่อการสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวสามารถตัดสินใจมีบุตรได้โดยปราศจากความกังวลใจในเรื่องผู้ดูแลบุตร ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งบทบาทที่สะท้อนถึงคุณค่าของผู้สูงอายุที่มีต่อครอบครัวและสังคม

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัว ในการกำหนดตัวแปรอิสระ โดยผู้วิจัยนำตัวแปรการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยด้านโครงสร้างครัวเรือน เข้ามาประกอบการศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส

1.3.7 แนวคิดสวัสดิการสังคม

สวัสดิการสังคม (Social Welfare) หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคมทั้งจากภาครัฐและเอกชน ซึ่งมีความมุ่งหมายหลักเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคม ส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยจะต้องตอบสนองกับความต้องการพื้นฐานของประชาชน เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับการศึกษาที่ดี มีสุขภาพอนามัย มีที่อยู่อาศัย มีงานทำและมีรายได้ ได้รับสวัสดิการแรงงานที่เหมาะสม ได้รับความปลอดภัยในชีวิต และมีโอกาสได้ทำกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจอย่างมีคุณภาพ ซึ่งจะทำให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ในระดับมาตรฐาน (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2556; ทศพล ชูเลิศ, 2554: 9-12)

สวัสดิการสังคมมีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายสังคม เนื่องจากนโยบายสังคมเป็นสิ่งที่จะช่วยรักษาสิทธิประโยชน์ของประชาชน และช่วยให้ประชาชนเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพต่าง ๆ อย่างทัดเทียมกัน เช่น การมีสุขภาพอนามัยที่ดี มีการศึกษา มีงานทำ มีที่พักอาศัยที่ถูกสุขลักษณะ เป็นต้น ดังนั้นนโยบายสังคมจึงมีขอบเขตความหมายที่ครอบคลุมถึงสวัสดิการสังคมในฐานะที่เป็นสาระสำคัญหรือ เป็นหัวใจของนโยบายสังคม อาจกล่าวได้ว่า สวัสดิการสังคมของประเทศจะเป็นอย่างไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับกำหนดยุทธศาสตร์ของนโยบายสังคมของประเทศนั้น ๆ ว่าจะมุ่งพัฒนาการบริการในด้านใดให้เกิดขึ้นและเป็นประโยชน์แก่ประชาชน (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2544: 2-8)

งานสวัสดิการสังคมโดยทั่วไปมี 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ งานสวัสดิการสังคมแบบกว้าง ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษา 2) ด้านสุขภาพอนามัย 3) ด้านที่อยู่อาศัย 4) ด้านรายได้และการทำงาน 5) ด้านความมั่นคงทางสังคม (การประกันสังคม และ การช่วยเหลือทางสังคม) 6) ด้านบริการทางสังคม และ 7) ด้านการนันทนาการ ลักษณะที่สอง คือ งานสวัสดิการสังคมแบบแคบ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) การประกันสังคม 2) การประชาสงเคราะห์ และ 3) การบริการสังคม สำหรับสังคมไทยนำองค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมมาใช้ทั้ง 2 ลักษณะ

แต่โดยมากมักรู้จักบริการสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบมากกว่า เช่น การบริการประกันสังคมที่ให้สิทธิประโยชน์ทดแทนแก่ลูกจ้างผู้ใช้แรงงาน และการบริการประชาสงเคราะห์ที่ภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณมาช่วยเหลือแก่ผู้เดือนร้อน เป็นต้น (ทศพล ชูเลิศ, 2554: 9 อ้างถึงใน วิจิตร ระติวงศ์, 2532: 3-4)

สำหรับประเทศไทยภาครัฐได้มีนโยบายทางสังคมเพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประเทศ โดยนโยบายสังคมที่สำคัญ ได้แก่ นโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เพื่อแก้ปัญหาสุขภาพอนามัยและการขาดโอกาสในการเข้าถึงการรักษาพยาบาล นโยบายปฏิรูปการศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษา นโยบายการประกันการว่างงาน นโยบายขึ้นทะเบียนคนจน เพื่อแก้ปัญหาปัญหาความยากจน นโยบายบ้านเอื้ออาทร บ้านมั่นคง และการประกันอุบัติเหตุเอื้ออาทร เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และปัญหาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน นโยบายการแก้ปัญหาการค้ามนุษย์ และนโยบายต่อต้านยาเสพติด เพื่อปราบปรามการค้ามนุษย์และยาเสพติด เป็นต้น (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2548: 40-41)

ทั้งนี้ในส่วนของปัญหาการเกิดน้อยด้อยคุณภาพในสังคมไทย ภาครัฐได้พยายามนำนโยบายเข้ามาเป็นเครื่องมือในการบรรเทาปัญหาดังกล่าว เพื่อประสงค์ที่จะส่งเสริมให้คู่สมรสมีบุตรที่มีคุณภาพมากขึ้น โดยผนวกสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับเมื่อมีบุตรเข้าไปในสวัสดิการรักษายาบาลแก่ประชาชนทั่วไป เช่น การบริการให้คำปรึกษาด้านการวางแผนครอบครัว การตรวจและดูแลเพื่อส่งเสริมสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์ การบริการฝากครรภ์ สิทธิการคลอดบุตรโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย การดูแลสุขภาพ พัฒนาการ และภาวะโภชนาการของเด็ก รวมไปถึงจนถึงการให้ภูมิคุ้มกันโรค การให้ยาต้านไวรัสเอ็ดส์กรณีป้องกันการแพร่เชื้อจากมารดาที่ตั้งครรภ์สู่บุตร เป็นต้น อีกทั้งในปัจจุบันภาครัฐยังจัดสวัสดิการเงินอุดหนุนให้กับเด็กแรกเกิดที่อยู่ในครัวเรือนยากจน หรือ มีภาวะเสี่ยงต่อความยากจน ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญตามแผนบูรณาการการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต โดยขยายวงเงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรทารกแรกเกิดจากระยะเวลา 1 ปี (12 เดือน) เป็นให้เงินอุดหนุนตั้งแต่แรกเกิดจนเด็กมีอายุครบ 3 ปี (36 เดือน) และขยายให้วงเงินช่วยเหลือเงินอุดหนุนแก่เด็กแรกเกิดจาก 400 บาทต่อเดือน เป็น 600 บาทต่อเดือน ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อมูลสนับสนุนจาก องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (unicef) และ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ที่พบว่า เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดจะมีประโยชน์ต่อพัฒนาการของเด็กสูงที่สุดก็ต่อเมื่อภาครัฐอุดหนุนเงิน

ช่วยเหลือจนถึงอายุ 3 ปีเป็นอย่างน้อย ประกอบกับผลการศึกษาในหลายประเทศทั่วโลกเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดมีประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว (กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559; ผู้จัดการออนไลน์, 2559b; สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พบว่า ในมาตราที่ 51 ถึง 55 ได้ระบุไว้ถึงสิทธิการได้รับบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิในการรับบริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ให้แก่ เด็ก เยาวชน สตรีและบุคคลในครอบครัว ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ทูพพลภาพ หรือผู้ที่อยู่ในภาวะยากลำบาก (ปานรัตน์ นิมิตลุง, 2558) โดยในเด็กและเยาวชนมีสิทธิในการพัฒนาร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ประชาชนทุกคนมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐให้ปราศจากความรุนแรง ผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้เพียงพอ หรือผู้ที่ไร้ที่อยู่อาศัยมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550: 15-16) นอกจากนี้ในปัจจุบันร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 ยังระบุถึงสิทธิที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการคุ้มครองตั้งแต่ในท้องแม่ไปจนแก่เฒ่า โดยมารดาได้รับความคุ้มครองทั้งในช่วงระหว่าง ก่อนและหลังการคลอดบุตร และเด็กเล็กจะได้รับการดูแล และพัฒนาอย่างมีมาตรฐานอีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559)

กล่าวได้ว่าสวัสดิการสังคมเป็นสิทธิของสมาชิกในสังคม ดังนั้นประชาชนทุกคนจึงควรได้รับสวัสดิการที่พึงปรารถนาตั้งแต่เกิดจนจบจนกระทั่งตาย สอดคล้องกับบทความ เรื่อง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน ของ ปวย อึ้งภากรณ์ (2542: 5-7) ซึ่งพรรณนาถึงการบริการทางสังคมในด้านต่าง ๆ อันพึงปรารถนาที่คนไทยควรได้รับจากรัฐและสังคมตั้งแต่ก่อนเกิดจนถึงตาย ซึ่งมีใจความสรุปโดยสังเขปว่า สตรีที่ตั้งครรภ์ควรได้รับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ ได้รับการดูแล และได้รับบริการเพื่อส่งเสริมสวัสดิภาพของแม่และเด็กที่ดี เด็กในช่วงอายุ 2 – 3 ปี ควรได้รับประทานอาหารที่มีคุณประโยชน์ เพราะ สมอและร่างกายของเด็กในวัยนี้กำลังเติบโต เด็กทุก ๆ คนจะต้องได้โอกาสในการศึกษาเล่าเรียน ไม่ว่าจะสถานะทางครอบครัวจะร่ำรวยหรือยากจน จะอาศัยอยู่ในเมืองหรือชนบท ประชาชนทุกคนควรได้รับการบริการทางการแพทย์ที่ดีและสามารถเข้าถึงได้สะดวก คู่สมรสควรได้รับ

ความรู้เรื่องวิธีการวางแผนครอบครัว และเมื่อถึงวาระสุดท้ายของชีวิตจะต้องไม่จบลงด้วยปัญหา
มลพิษของสิ่งแวดล้อมหรือปัญหาสงครามและความไม่สงบในบ้านเมือง

กล่าวโดยสรุป สวัสดิการสังคม หมายถึง นโยบาย หรือ ผลประโยชน์จากการบริการทั้ง
ทางด้านการศึกษา สุขอนามัย ที่อยู่อาศัย รายได้และการทำงาน ความมั่นคงทางสังคม บริการสังคม
และนันทนาการ ระบบสวัสดิการสังคมจึงเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการป้องกัน แก้ไข
ปัญหาสังคม และมุ่งส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของประชาชนตั้งแต่เกิดไปจนแก่เฒ่า ยกตัวอย่างเช่น การ
จัดสวัสดิการเพื่อแก้ไขปัญหาเกิดน้อยด้วยคุณภาพที่ระบบสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐได้
สอดแทรกสิทธิประโยชน์ ในการให้คำปรึกษาด้านการวางแผนครอบครัว การส่งเสริมสุขภาพของหญิง
ตั้งครรภ์ การบริการฝากครรภ์ สิทธิการคลอดบุตรโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย รวมไปถึงการดูแลสุขภาพ
และภาวะโภชนาการของเด็ก ซึ่งเป็นอีกหนึ่งหนทางที่จะช่วยส่งเสริมให้สตรีมีบุตรมากขึ้น และบรรเทา
ภาระค่าใช้จ่าย และลดอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดสวัสดิการสังคมในการกำหนดตัวแปรอิสระ
โดยผู้วิจัยนำตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของงานสวัสดิการ
สังคมด้านสุขอนามัย เข้ามาประกอบในการศึกษาและวิเคราะห์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส

สรุป

จากการทบทวนวรรณกรรมแนวคิดและทฤษฎีทั้งหมด นำมาสู่การสรุปเป็นแผนภาพที่แสดง
ถึงความเป็นเหตุเป็นผลกันระหว่างตัวแปรอิสระและความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยผู้วิจัยได้
ประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ข้างต้น ในการกำหนดตัวแปรอิสระที่ใช้ประกอบในการวิเคราะห์
ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยสามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ 8 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 8 สรุปตัวแปรอิสระจากแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่นำเข้ามาประกอบในการวิเคราะห์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้องกับความต้องการมีบุตร และ ปัจจัยกำหนดความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงประเด็นเชิงสาเหตุที่สำคัญต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส ซึ่งผู้วิจัยได้พิจารณา รวบรวม และเรียบเรียงวรรณกรรมที่มีความเกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดในการทบทวนวรรณกรรม ดังต่อไปนี้

1.4.1 ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส

ในปัจจุบันประเทศไทยมีอัตราการเพิ่มของประชากรที่ค่อนข้างต่ำ สะท้อนจากการที่สตรีไทยหนึ่งคนมีบุตรเฉลี่ยประมาณ 1.6 คนเท่านั้น ซึ่งเป็นอัตราเจริญพันธุ์ที่ต่ำกว่าระดับทดแทน ทั้งนี้จากการคาดประมาณอัตราเจริญพันธุ์ของประเทศไทย พบว่า ยังคงมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจนถึงประมาณ 1.3 คน ใน พ.ศ. 2583 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556: 11) การลดลงของอัตราการเกิดของประชากรไทยเริ่มปรากฏให้เห็นได้ชัดเมื่อประมาณ 30 ถึง 50 ปีก่อน จากเดิมที่เคยมีจำนวนเด็กเกิดมากกว่าหนึ่งล้านคนต่อปี กระทั่งปัจจุบันเหลือจำนวนเด็กเกิดเพียงแปดแสนคนต่อปีเท่านั้น (ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนวงศ์, 2555: 8) อุปสรรคสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ภาวะเจริญพันธุ์ หรือ อัตราการเกิดของประชากรไทยลดต่ำลง คือ ความต้องการมีบุตรของสตรีไทยมีแนวโน้มลดลง ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาท (status and role) ของสตรี เช่น การที่สตรีได้รับการศึกษาสูงขึ้น การเข้ามามีบทบาทในกำลังแรงงานและทำงานในระบบมากขึ้น ผนวกกับการยกระดับสถานะของสตรีให้ทัดเทียมกับชาย และการได้รับการยอมรับจากสังคมในด้านต่างๆ (นิพนธ์ เทพวัลย์, 2514: 109) มีส่วนทำให้แนวความคิดและทัศนคติต่อการมีบุตรของสตรีไทยเปลี่ยนแปลงไป โดยนิยมมีบุตรในจำนวนที่น้อยลง ไปจนถึงตัดสินใจไม่มีบุตรเลย (วาสนา อิมเอ็ม, 2557: 6)

นอกจากนี้ในด้านของสถานภาพสมรสของประชากรไทยก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยมีแนวโน้มของการครองโสดถาวรเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันสถานการณ์การหย่าร้างก็มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอีกด้วย ที่เป็นเช่นนี้เพราะสภาพสังคมสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมทางเพศ อีกทั้งยังสนับสนุนและผลักดันให้บุคคลเลือกให้ค่าความสำเร็จกับอาชีพการงานมากกว่าการให้ค่าความสำคัญกับการมีครอบครัวหรือการมีบุตร โดยส่วนหนึ่งมองว่าการมีครอบครัวหรือการมีบุตรเป็นความเสี่ยงและเป็นภาระถ่วงการเสริมสร้างสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของตน เพราะเกิดความไม่สมดุลกันระหว่างเวลาในการทำงานกับเวลาในการเลี้ยงดูบุตร และที่สำคัญ คือ ในปัจจุบันหาสถานดูแลเด็กก่อนที่มีคุณภาพได้ยากมาก ประกอบกับการวางแผนครอบครัวที่มีประสิทธิภาพทั้งในด้านของการคุมกำเนิด การจำกัดจำนวนบุตร และการเว้นระยะห่างการมีบุตร ต่างเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดระดับภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีที่ลดลงทั้งสิ้น (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2559; ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนวงศ์, 2555: 12; เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์, 2527: 74)

เมื่อพิจารณาเอกสารและงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้องกับความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทยที่มีความน่าเชื่อถือ ผลการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2528 พบว่า ในภาพรวมของสตรีที่สมรสในประเทศไทยที่มีบุตรที่มีชีวิตแล้วจำนวนสองคน มีสัดส่วนประมาณ 2 ใน 3 (ร้อยละ 64.9) ที่ไม่ต้องการมีบุตรเพิ่ม (Research Center National Institute of development Administration, Institute of Population and Social Research Mahidol University, & National Family Planning Program Ministry of Public Health, 1985: 30) ขณะที่การศึกษาของ นภาพร ชโยวรรณ มาลินี วงษ์สิทธิ์ และวิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฟโฟโล (2538: 109) พบว่า ความต้องการหรือไม่ต้องการมีบุตรเพิ่ม เป็นดัชนีที่สะท้อนแนวโน้มภาวะเจริญพันธุ์ ซึ่งความไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรีที่สมรสในประเทศไทยอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง และผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า ภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทยในอนาคตน่าจะอยู่ในระดับต่ำต่อไปเรื่อยๆ และเมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มอนามัยการเจริญพันธุ์ของสตรี พ.ศ. 2549 – 2552 พบว่า สตรีวัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทมีการตั้งครรภ์คิดเป็นสัดส่วนมากกว่าสตรีวัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองในทุกภูมิภาค และ สตรีอายุ 16 ปี ไม่ต้องการมีบุตรคิดเป็นสัดส่วนมากที่สุด ร้อยละ 46.13 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552: 15) นอกจากนี้ในส่วนของผลการสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ พ.ศ. 2552 ยังพบว่า ภาพรวมของสตรีที่เคยสมรสอายุ 15 – 49 ปี ทั้งที่ยังไม่เคยมีบุตรและที่เคยมีบุตรที่มีชีวิตมาแล้ว มีเพียงร้อยละ 20.8 ที่ต้องการมีบุตรเพิ่ม โดยความต้องการมีบุตรเพิ่ม มีความสัมพันธ์ผกผันกับอายุ คือ สตรีที่มีอายุน้อยมีสัดส่วนที่ต้องการมีบุตรเพิ่มสูงกว่าสตรีที่มีอายุมากกว่า อีกทั้งในภาพรวมของความต้องการมีบุตรเพิ่มดังกล่าวยังมีความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่มีชีวิต กล่าวคือ ครึ่งหนึ่งของสตรีที่เคยสมรสและยังไม่มีบุตร (ร้อยละ 50.1) และเกือบ 2 ใน 5 ของสตรีที่มีบุตรที่มีชีวิตเพียงหนึ่งคน (ร้อยละ 38.0) มีความต้องการมีบุตรเพิ่ม ในสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่มีบุตรที่มีชีวิตตั้งแต่สองคนขึ้นไปอย่างเห็นได้ชัด (ร้อยละ 10.8) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553)

แม้ว่าผลการสำรวจและการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์จากงานวิจัยที่ผ่านมาข้างต้นจะสะท้อนผลการศึกษาที่สอดคล้องกันว่า ภาพรวมของสตรีส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตร แต่จากการศึกษา เรื่อง ทักษะคติของคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับการแต่งงานและการมีบุตรของ พิมลพรรณ อิศรภักดี (2557) ที่ทำการศึกษากับคนรุ่นใหม่ที่มีอายุ 15 – 24 ปี กลับแสดงให้เห็นว่า คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ยังคงมีทัศนคติที่ดีต่อการสมรส และมากกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่างต้องการมีบุตรจำนวน

2 คน โดยกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 38 ให้เหตุผลสำคัญที่ต้องการมีบุตร เพราะเหตุว่า บุตรทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสมบูรณ์ โดยมีกลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ 14 เท่านั้น ที่ไม่ต้องการมีบุตร เพราะมีความเห็นว่า บุตรเป็นภาระ และ เมื่อมีบุตรตนเองจะต้องทำงานหนักมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงผลการศึกษาในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส ได้ปรากฏข้อค้นพบที่น่าสนใจและค่อนข้างสอดคล้องกับผลการศึกษาในอดีตของประเทศไทย โดยจากการศึกษา เรื่อง ความต้องการมีบุตรคนสุดท้ายของสตรีวัยเจริญพันธุ์ในประเทศกานา ของ Fosu, Nyarko, and Anokye (2013: 125) ซึ่งใช้ข้อมูลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรี หรือ Multiple Indicators Cluster Survey (MICS) ใน ค.ศ. 2011 พบว่า สตรีไม่ต้องการมีบุตรถึงร้อยละ 51.7 โดยความไม่ต้องการมีบุตร มีสัดส่วนสูงในสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง มีการศึกษาในระดับสูง และมีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในระดับสูง เมื่อทำการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกแบบพหุ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 ($p\text{-value}=0.000$) มี 4 ปัจจัยด้วยกัน คือ ปัจจัยด้านสถานภาพสมรส อายุของสตรี จำนวนบุตรที่มีชีวิตของสตรี และภูมิภาคที่อยู่อาศัย สอดคล้องกับการศึกษาของ Huttly, Barros, Victora, Lombardi, and Vaughan (1990: 214-215) ที่พบว่า สตรีที่มีบุตรมาแล้วหนึ่งคน และอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศบราซิล ส่วนใหญ่แล้วไม่ต้องการตั้งครภ์บุตรคนต่อไป อีกทั้งสัดส่วนความไม่ต้องการตั้งครภ์บุตรคนต่อไปจะเพิ่มขึ้น เมื่อสตรีมีบุตรที่มีชีวิตจำนวนมากขึ้น และมีรายได้ของครัวเรือนในระดับที่สูงขึ้น

ทั้งนี้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์ที่สำคัญหลายชิ้นในหนังสือ Handbook of Population ของ Morgan and Hagewen (2014: 234) ยังพบว่า การเข้ามามีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของสตรี ส่งผลให้อัตราภาวะเจริญพันธุ์ลดลง เพราะ การที่สตรีเข้ามามีบทบาทในตลาดแรงงานเป็นการเพิ่มต้นทุนให้กับการมีบุตร ต้นทุนที่ว่านี้ หมายถึง การที่สตรีต้องลาออกจากงาน หรือ สละผลตอบแทนที่พึงได้รับจากการทำงาน เพื่อมาให้กำเนิดบุตรและเลี้ยงดูบุตร ดังนั้นสตรีที่อยู่ในสถานะถูกจ้างงาน จึงมีจำนวนบุตรน้อยกว่าสตรีที่ไม่ได้อยู่ในสถานะถูกจ้างงาน ด้วยเหตุผลหลักที่สำคัญ คือ ความไม่สอดคล้องกันระหว่างเวลาในการทำงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามมาภายหลังการคลอดบุตร

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ตลอดจนภาระค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และภาระค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับบุตรที่สูงขึ้น ต่างเป็นแรงผลักดันให้สตรีต้องออกมาทำงานนอกบ้าน หรือ มีการโยกย้ายสถานที่ทำงานเพื่อไปประกอบอาชีพต่างถิ่น ซึ่งนอกจากจะส่งผลต่อการตัดสินใจมีบุตรจำนวนน้อยลงของคู่สมรสแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครัวเรือนไทยอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ โดยข้อมูลจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (ไตรมาส 3) พ.ศ. 2545 พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2555 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ แสดงให้เห็นว่า แม้ในปัจจุบันครัวเรือนไทยส่วนใหญ่อาศัยอยู่กันแบบครอบครัวเดี่ยว ที่ประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตร แต่หากพิจารณาถึงแนวโน้มกลับพบว่า ลดลงเรื่อย ๆ จากร้อยละ 56.1 ใน พ.ศ. 2545 จนเหลือร้อยละ 50.0 ใน พ.ศ. 2555 ขณะที่ครอบครัวขยาย ที่ประกอบด้วย สามี ภรรยา บุตร และบุคคลอื่น ๆ อาทิ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือ ญาติพี่น้อง กลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 31.5 ใน พ.ศ. 2545 เป็นร้อยละ 35.9 ใน พ.ศ. 2555 ส่วนครอบครัวเดี่ยวที่อาศัยอยู่ครบทั้งสามี ภรรยา และบุตรนั้นมีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัด จากร้อยละ 34.9 ใน พ.ศ. 2545 เหลือเพียงร้อยละ 27.5 ใน พ.ศ. 2555 อีกทั้งยังพบว่า ครอบครัวเดี่ยวที่อาศัยอยู่เฉพาะสามีและภรรยา กลับเพิ่มมากขึ้นจากร้อยละ 13.3 ใน พ.ศ. 2545 เป็นร้อยละ 15.7 ใน พ.ศ. 2555 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555) ซึ่งหากมองภาพแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของครอบครัวขยายอย่างเชื่อมโยงกับการมีบุตร จะพบประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ดูแลบุตร โดยการอยู่อาศัยแบบครอบครัวขยายที่มีสมาชิกหลายคนจะมีโอกาสในการให้สมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลบุตรแทนผู้ที่ เป็นบิดามารดาได้ ส่วนในครอบครัวเดี่ยวที่เป็นรูปแบบการอยู่อาศัยส่วนใหญ่ในประเทศไทย หากว่าบิดามารดาไม่สามารถทำหน้าที่ผู้ดูแลบุตรได้ บุตรก็จะมีโอกาสอยู่ในความดูแลของโรงเรียนหรือสถานดูแลเด็กแทน (เกื้อ วงศ์บุญสิน และ อัจฉรา เอ็นซ์, 2539: 16-17) นอกจากนี้ยังพบว่า ครอบครัวไทยที่มีเฉพาะหลานอาศัยอยู่กับปู่ย่าตายายนั้น มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 29.9 ใน พ.ศ. 2545 เป็น ร้อยละ 33.9 ใน พ.ศ. 2555 ซึ่งสะท้อนว่า ภาระการเลี้ยงดูหลานมีแนวโน้มตกอยู่กับผู้สูงอายุมากขึ้น (เจษฎา โชคดำรงสุข, 2558) ดังนั้นปู่ย่าตายายซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยสูงอายุ จึงต้องรับบทบาทเป็นผู้ดูแลหลักในการเลี้ยงดูเด็กในครอบครัว เนื่องจากผู้เป็นบิดามารดาซึ่งอยู่ในวัยแรงงานต้องออกไปทำงานนอกบ้านหรือย้ายถิ่นฐานไปทำงานที่อื่นและไม่มีเวลาเลี้ยงดูบุตร (ดวงหทัย ยอดทอง และคณะ, 2557; สุธรรม นันทมงคลชัย, 2554) กล่าวได้ว่า ความคุ้นเคยกับการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือนยังคงถือเป็นจุดแข็งของสังคมไทย และ สมาชิกในครอบครัวยังสามารถพึ่งพาผู้สูงอายุในการให้ช่วยเหลือผู้ดูแลบุตรได้ ซึ่งนอกจาก

จะเป็นการช่วยผ่อนภาระทั้งทางด้านเวลาและค่าใช้จ่ายแล้ว ยังเป็นโอกาสที่ดีที่ได้ให้บุตรได้รับการดูแลจากผู้ใหญ่ที่รักเขาไม่น้อยกว่าผู้ที่เป็นบิดามารดา (พรรณพิมล วิปุลากร, 2555)

ฉะนั้นแล้วการอยู่อาศัยในครัวเรือนซึ่งมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายที่มีสมาชิกจำนวนหลายคน และการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน จึงถือเป็นเหตุผลประการสำคัญที่ทำให้สตรีและคู่สมรสตัดสินใจมีบุตรได้โดยปราศจากความกังวลใจในเรื่องของผู้ดูแลหรือผู้เลี้ยงดูบุตร

ด้วยความตระหนักถึงปัญหาการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศไทยท่ามกลางบริบทของสังคมสูงวัย ภาครัฐจึงพยายามจัดหาสวัสดิการทางสังคมในด้านต่างๆ เช่น สวัสดิการรักษายาบาลที่เอื้อสิทธิประโยชน์ให้แก่สตรีเมื่อตั้งครรภ์และมีบุตร สวัสดิการเงินอุดหนุนค่าเลี้ยงดูบุตร สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย และสวัสดิการด้านการศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังที่จะช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตร และเป็นการกระตุ้นความต้องการมีบุตรของคู่สมรสให้เพิ่มมากขึ้น (กรมบัญชีกลาง, 2553; ผู้จัดการออนไลน์, 2559a; สำนักงานประกันสังคม, 2558b; สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการมีบุตรดังที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ความต้องการมีบุตรของสตรีมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ มากมาย ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมภาวะเจริญพันธุ์หรือความต้องการมีบุตรที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ลดลงนั้น เป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมกับลักษณะและภูมิหลังส่วนบุคคล เช่น ระดับการศึกษา และสถานภาพทางเศรษฐกิจ ที่ส่งผลต่อความเชื่อ และพฤติกรรมการมีบุตรของบุคคลที่แตกต่างกันออกไป (สันทัต เสริมศรี, 2541: 102) ดังเช่นการศึกษาของ เกื้อ วงศ์บุญสิน และวิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฟโฟโล (2537) ที่แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมดี มีแนวโน้มที่จะปรารถนามีบุตรจำนวนน้อยกว่าผู้ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมด้อยกว่า หรือ ในทำนองเดียวกับ ผลการวิเคราะห์การจำแนกพหุของความไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มของ นภาพร ชโยวรรณ มาลินี วงษ์สิทธิ์ และวิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฟโฟโล (2538: 130) ที่พบว่า ในกลุ่มสตรีที่มีสถานภาพต่าง ๆ เช่น สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา อาชีพ ที่สูงกว่า มีสัดส่วนของความไม่ต้องการบุตรเพิ่มสูงกว่ากลุ่มสตรีที่มีสถานภาพต่ำกว่า นอกจากนี้ในการศึกษาประยุกต์แบบจำลองของพฤติกรรมภาวะเจริญพันธุ์ของ เอกชัย สีนอนันต์วัฒน์

(2543: 53) ยังพบว่า เมื่อพิจารณาถึงอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อจำนวนบุตรที่ต้องการ ปรากฏว่า ปัจจัยด้านประชากรเป็นกลุ่มปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรที่ต้องการมากที่สุด รองลงมา คือ กลุ่มปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และ กลุ่มปัจจัยทางด้านสังคมตามลำดับ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และลักษณะส่วนบุคคลของสตรีสามารถบ่งบอกถึงความคิด และพฤติกรรมการมีบุตร อีกทั้งยังสะท้อนถึงความต้องการมีบุตรของสตรีได้

จากข้อค้นพบของเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงสามารถกล่าวได้ว่า บุคคลที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมหนึ่ง หรือ ดำรงอยู่ในสถานภาพหนึ่ง จะมีค่านิยม ความคิด และ พฤติกรรมการมีบุตรอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ผู้ที่มีการศึกษาสูงหรือมีรายได้สูงมักมีค่านิยมความต้องการมีบุตรจำนวนน้อย ผู้ที่มีบุตรจำนวนมากกว่ามักมีความต้องการมีบุตรจำนวนน้อยกว่าผู้ที่ยังมีบุตร หรือ ในสังคมที่สตรีมีความเท่าเทียมกับชายก็จะมีค่านิยมต่อการมีบุตรจำนวนน้อยเช่นเดียวกัน (สันทัต เสริมศรี, 2541: 98-99)

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า สถานภาพหรือลักษณะของสตรีรวมไปจนถึงปัจจัยแวดล้อมในครัวเรือน ดังเช่น โครงสร้างครัวเรือน และการได้รับสวัสดิการสังคม ต่างมีความสำคัญกับการศึกษาในครั้งนี้ เพราะเป็นปัจจัยที่อาจกล่าวได้ว่า ส่งผลต่อหลักคิด ค่านิยม และความต้องการมีบุตรของสตรี ฉะนั้นแล้วการศึกษาเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสจึงมีความสัมพันธ์กับปัจจัยบ่งชี้สถานภาพ หรือ ลักษณะของสตรี ทั้งในด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม เขตที่อยู่อาศัย ตลอดจนปัจจัยด้านโครงสร้างครัวเรือน (ประเภทครัวเรือน และการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน) และสวัสดิการสังคม ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเอาปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มาศึกษาวิเคราะห์ โดยให้ความสนใจกับปัจจัยทางด้านประชากรเป็นหลักและกำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ เป็นปัจจัยควบคุม

1.4.2 ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร

อายุ เป็นตัวแปรที่สำคัญอย่างมากในการศึกษาวิเคราะห์ทางประชากรศาสตร์ การจำแนกประชากรตามอายุจะทำให้ทราบว่าประชากรกลุ่มที่สนใจทำการศึกษามีรุ่นการเกิด และมีโครงสร้างอายุเป็นอย่างไร มีคนในวัยต่างๆ มากน้อยเพียงใด และเป็นสัดส่วนเท่าไร (เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์, 2527:

14) นอกจากนี้อายุยังเป็นตัวแปรที่แสดงให้เห็นถึงวุฒิภาวะทางความคิด การตัดสินใจ อีกทั้งยังสะท้อนถึงพฤติกรรมของบุคคลที่มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงวัยอีกด้วย

จากการศึกษาสถานภาพสตรีและภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศไทยของ นภาพร ชัยวรรณ มาลินี วงษ์สิทธิ์ และวิพรรณ ประจวบเหมาะ รูปโฟโล (2538: 109) พบว่า ระดับการตั้งครรภ์ของสตรีลดลงตามอายุที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งกลุ่มสตรีอายุ 40 – 44 ปี มีไม่ถึงร้อยละ 1 ที่กำลังตั้งครรภ์ สะท้อนให้เห็นว่าสตรีไทยจะมีการจำกัดจำนวนบุตร และไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มภายหลังจากอายุ 35 ปี สอดคล้องกับ ผลการสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2552 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2553: 30) ที่พบว่า ความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรีมีความสัมพันธ์ผกผันกับอายุซึ่งหมายถึง สตรีที่เคยสมรสที่มีอายุน้อยกว่ามีสัดส่วนความต้องการมีบุตรเพิ่มสูงกว่าสตรีที่มีอายุมากกว่า โดยสตรีที่เคยสมรส อายุ 20 – 24 ปี ต้องการมีบุตรเพิ่มสูงที่สุดร้อยละ 49.5 รองลงมา ร้อยละ 46.7 คือ สตรีที่เคยสมรสอายุ 15 – 19 ปี และความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรีได้ลดลงเรื่อย ๆ ไปตามอายุที่มากขึ้น โดยสตรีที่เคยสมรสอายุ 45 – 49 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุสุดท้ายของวัยเจริญพันธุ์มีความต้องการบุตรเพิ่มน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 3.8

สำหรับการศึกษาในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับอายุและความต้องการมีบุตรของสตรีได้ให้ข้อค้นพบที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาข้างต้น ดังเช่นการศึกษาของ Huttly et al. (1990: 214-215) พบว่า สตรีที่อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศบราซิลมีความต้องการตั้งครรภ์บุตรคนต่อไปลดลงไปตามอายุที่เพิ่มขึ้น โดยสตรีที่มีอายุ 30 – 34 ปี เป็นกลุ่มที่ไม่มีความต้องการที่จะตั้งครรภ์บุตรคนต่อไปมากที่สุดถึง ร้อยละ 75 รองลงมา ร้อยละ 65 คือ สตรีที่มีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป และยังพบว่า สตรีที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปี ร้อยละ 59 ไม่มีความต้องการที่จะตั้งครรภ์บุตรคนต่อไปน้อยที่สุด เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ Withers, Kano, and Pinatih (2010: 554) ที่พบว่า สตรีที่มีอายุน้อยกว่ามีความต้องการบุตรเพิ่มมากกว่าสตรีที่มีอายุมากกว่าโดยเปรียบเทียบ โดยกลุ่มสตรีที่มีอายุ 15 – 26 ปี มีความต้องการมีบุตรเพิ่มมากที่สุด ร้อยละ 77.9 ในขณะที่กลุ่มสตรีที่มีอายุ 33 – 45 ปี มีความต้องการมีบุตรเพิ่มน้อยที่สุด ร้อยละ 24.9

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าอายุน่าจะมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยสตรีที่สมรสที่มีอายุมากกว่ามีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุน้อยกว่า

อายุแรกสมรส เป็นปัจจัยกำหนดใกล้ชิดที่ส่งผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยาและเป็นจุดเริ่มต้นแห่งโอกาสที่สตรีจะตั้งครรภ์ (นพวรรณ पालวัฒน์วิไชย, 2516: 71) อายุแรกสมรสสามารถสะท้อนให้ทราบถึงระยะเวลาในการอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยาของคู่สมรสได้ กล่าวคือ ในสตรีที่มีอายุเท่ากัน ผู้ที่มีอายุแรกสมรสน้อยกว่าย่อมมีระยะเวลาการสมรส หรือ อยู่กินกับคู่ครองยาวนานกว่า ความยาวนานในการใช้ชีวิตร่วมกันของคู่สมรสที่สะท้อนผ่านอายุแรกสมรสจึงสามารถบ่งบอกถึงโอกาสของภาวะเจริญพันธุ์ของคู่สมรสได้ ดังนั้น อายุแรกสมรสจึงเป็นปัจจัยที่สามารถแสดงให้เห็นถึงโอกาสในการให้กำเนิดบุตรที่มีชีวิต การกำหนดช่วงห่าง หรือ การยุติการมีบุตรของสตรี และมีอิทธิพลต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีที่แตกต่างกันได้ (John Bongaarts, 1993; Davis & Blake, 1956)

เมื่อศึกษาถึงอิทธิพลของอายุแรกสมรสต่อภาวะเจริญพันธุ์ของสตรี ทศนีย์ ทองสว่าง (2544: 97) กล่าวว่า อายุแรกสมรสเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มอัตราเกิดของประชากร ในกรณีที่ปล่อยให้ไปเป็นไปตามธรรมชาติโดยไม่มี การวางแผนครอบครัว หากสตรีมีอายุแรกสมรสยิ่งน้อยก็จะมีโอกาสที่จะมีบุตรได้จำนวนมากขึ้นเท่านั้น โดยอายุแรกสมรสจะสัมพันธ์เชิงผกผันกับการเจริญพันธุ์ กล่าวคือ ถ้าสตรีสมรสในช่วงวัยมีบุตร สตรีที่มีอายุแรกสมรสน้อยกว่าจะมีการเจริญพันธุ์สูงกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสมากกว่า (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543: 159) ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาของนันทนา ปรีดาสุวรรณ (2537: 57) ที่พบว่า ในกลุ่มสตรีที่สมรสหลังการประกาศนโยบายประชากร อายุแรกสมรสมีความสัมพันธ์เชิงลบกับจำนวนบุตรเกิดรอดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสตรีที่มีอายุแรกสมรสน้อยกว่าจะมีจำนวนบุตรเกิดรอดจำนวนมากกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสมากกว่า นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงอายุแรกสมรสในบริบทของประเทศไทย จากการสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ พบว่า อายุแรกสมรสของประชากรไทยลดลงเล็กน้อยจาก 23.1 ปี ใน พ.ศ. 2549 เหลือ 22.2 ปี ใน พ.ศ. 2552 (บุญฤทธิ สุจริตน์, 2557: 11)

สำหรับการศึกษาในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับอายุแรกสมรสและความต้องการมีบุตรได้ให้ข้อค้นพบที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาข้างต้น ดังเช่นการศึกษาของ Kim, Rider, Harper, and Yang (1974: 643) ที่พบว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีเพิ่มขึ้นในกลุ่มสตรีที่มีอายุแรกสมรสน้อยลง สอดคล้องกับการศึกษาผลกระทบของสถานะทางสังคมของสตรีต่อภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศกำลังพัฒนาของ Mason (1987: 722-723) ที่พบว่า อายุแรกสมรสมีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับภาวะเจริญพันธุ์ของสตรี ซึ่งหมายถึง สตรีที่มีอายุแรกสมรสน้อยกว่าจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสน้อยกว่าโดยเปรียบเทียบ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของ Shah, Shah, and Radovanovic (1998: 136) ได้ให้ข้อค้นพบที่แตกต่างออกไป เนื่องจากพบว่า สตรีคูเวตที่มีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 21 ปีขึ้นไป ไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มน้อยกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า 18 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าปัจจัยด้านอายุแรกสมรสน่าจะมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสมากกว่าจะมีความต้องการมีบุตรน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสน้อยกว่า

การตั้งครรรภ์ในปัจจุบัน เป็นอีกหนึ่งปัจจัยใกล้ชิดภาวะเจริญพันธุ์ที่มีผลกับระดับภาวะเจริญพันธุ์ของสตรี ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ Nortman (1982: 131) ที่พบว่า สตรีที่กำลังตั้งครรรภ์และมีอายุต่ำกว่า 30 ปี ร้อยละ 61.0 ต้องการมีบุตรเพิ่มคิดเป็นสัดส่วนมากที่สุด ในขณะที่สตรีที่กำลังตั้งครรรภ์และมีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป ร้อยละ 71.9 ไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มคิดเป็นสัดส่วนมากที่สุด ส่วนสตรีที่ไม่ได้ตั้งครรรภ์ที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี ร้อยละ 57.4 ต้องการมีบุตรเพิ่มคิดเป็นสัดส่วนมากที่สุด ในขณะที่สตรีที่ไม่ได้ตั้งครรรภ์ที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป ร้อยละ 84.6 ไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มคิดเป็นสัดส่วนมากที่สุด สอดคล้องกับการศึกษาของ มานพ เอื้อศิลามงคล (2530: 60) ที่พบว่า สตรีที่กำลังตั้งครรรภ์ มีความต้องการบุตรเพิ่มมากกว่าสตรีที่ไม่ได้ตั้งครรรภ์ กล่าวคือ สตรีที่กำลังตั้งครรรภ์ต้องการมีบุตรเพิ่มคิดเป็น ร้อยละ 37.4 ส่วนสตรีที่ไม่ได้ตั้งครรรภ์มีความต้องการบุตรเพิ่มคิดเป็น ร้อยละ 33.6 และเมื่อทดสอบด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า การตั้งครรรภ์มีความสัมพันธ์กับความต้องการบุตรเพิ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงอัตราการตั้งครรภ์กับความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรี จากการศึกษาพฤติกรรมการเจริญพันธุ์โดยตั้งใจในประเทศใต้หวันของ Nair and Chow (1980: 257) ได้ให้ข้อค้นพบที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับการผลศึกษาข้างต้น กล่าวคือ สตรีที่มีความต้องการตั้งครรภ์ บุตรคนต่อไปจะมีอัตราการตั้งครรภ์สูงกว่าสตรีที่ไม่ต้องการตั้งครรภ์บุตรคนต่อไป

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรของสตรีวัยรุ่นที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ในประเทศไทย พบว่า มีแนวโน้มสูงขึ้นจากร้อยละ 13.55 ใน พ.ศ. 2552 เป็นร้อยละ 14.32 ใน พ.ศ. 2554 ประกอบกับอุบัติการณ์ทำแท้งในวัยรุ่นไทยมีแนวโน้มสูงขึ้น (กรมสุขภาพจิต, 2554) ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่า สตรีวัยรุ่นที่กำลังตั้งครรภ์จำนวนหนึ่งอาจไม่ได้มีความต้องการมีบุตร ด้วยสาเหตุเพราะ เป็นการตั้งครรภ์ที่เกิดจากความไม่พร้อมและไม่ได้มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่า การตั้งครรภ์ในปัจจุบันน่าจะมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยสตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้ตั้งครรภ์

ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ของสตรี โดยประสบการณ์เกี่ยวกับการเสียชีวิตของบุตรมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรเพิ่มขึ้นเพื่อทดแทนบุตรที่เสียชีวิต กล่าวคือ เมื่อมารดา มีระดับการตายของบุตรสูงเท่าไร ก็จะมีบุตรเกิดมากขึ้นเพื่อชดเชยบุตรที่เสียชีวิตไป ดังนั้น การตายของทารกจึงมีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ โดยภาวะเจริญพันธุ์จะมีระดับสูงในกลุ่มสตรีที่มีการตายของทารกสูง ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้คู่สมรสมีความต้องการมีบุตรจำนวนมาก เพื่อไว้ทดแทนบุตรที่เสียชีวิตไป (เกื้อ วงศ์บุญสิน และวีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์, 2524: 47-48) สอดคล้องกับการศึกษาของ เอกชัย สีนอนันต์ฉวี (2543) ที่พบว่า จำนวนบุตรที่เสียชีวิต เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความต้องการมีบุตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยความต้องการมีบุตรจะเพิ่มมากขึ้นเมื่อสตรีมีจำนวนบุตรที่เสียชีวิตมากขึ้น

นอกจากนี้การศึกษาในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับจำนวนบุตรที่เสียชีวิต และ ความต้องการมีบุตรได้ให้ข้อค้นพบที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาข้างต้น ดังเช่นการศึกษาเรื่องผลกระทบจากการตายของบุตรต่อขนาดครอบครัวที่ต้องการและการวางแผนครอบครัวในกลุ่มพนักงานออฟฟิศ

ของ Srivastava (1994: 23) ที่พบว่า คู่สมรสที่มีประสบการณ์จากการที่มีบุตรเสียชีวิต มีความต้องการมีบุตรที่มีชีวิตเพื่อทดแทนบุตรที่เสียชีวิตไป โดยคู่สมรสที่มีจำนวนบุตรที่เสียชีวิตตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไปมีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรเพิ่มเพื่อทดแทนบุตรที่เสียชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ 99 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ขนาดครอบครัวตามที่ตนเองปรารถนา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการศึกษาส่วนใหญ่ในอดีตจะแสดงให้เห็นอิทธิพลในเชิงบวกของการมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตที่ส่งผลต่อความต้องการมีบุตรเพื่อมาทดแทนบุตรที่เสียชีวิตของสตรีหรือคู่สมรส แต่เมื่อพิจารณาในบริบทของสังคมในปัจจุบันที่มีการตายของทารกในระดับต่ำ พบว่าเมื่อการตายของทารกอยู่ในระดับต่ำ จะช่วยให้สตรีเกิดความมั่นใจกับการมีบุตรและการอยู่รอดของบุตรมากยิ่งขึ้น และหวังได้ว่า การมีบุตรจำนวนน้อยอย่างที่ตนต้องการ จะไม่เกิดการสูญเสียภายหลัง (สันทัต เสริมศรี, 2541: 120) นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาในต่างประเทศอีกจำนวนมากที่สะท้อนให้เห็นอิทธิพลในเชิงลบของการเสียชีวิตของบุตร ที่อาจกล่าวได้ว่า มีความเชื่อมโยงกับความต้องการมีบุตรของสตรี โดยผ่านการศึกษา เรื่อง ผลกระทบของการเสียชีวิตของบุตรต่อความมั่นคงของชีวิตสมรสของคนไทยของ อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ ธอมัส แบลร์ และปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์ (2549) ซึ่งจากการสรุปรวบรวมวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นว่า การมีบุตรที่เสียชีวิตส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในชีวิตสมรส โดยผ่านการกล่าวโทษตนเอง หรือ การกล่าวโทษกันเองระหว่างคู่สมรส ซึ่งนำไปสู่การแตกแยกของชีวิตครอบครัว และเมื่อนำข้อมูลร้อยละ 20 ของสำมะโนประชากรของประเทศไทย ใน พ.ศ. 2543 มาทำการศึกษา โดยศึกษาเฉพาะสตรีที่มีอายุ 15 – 59 ปี ด้วยการวิเคราะห์หลายตัวแปร ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การสูญเสียบุตร มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการแตกแยกของชีวิตสมรส จึงเป็นไปได้ว่า การมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต อาจมีผลในเชิงลบต่อความต้องการมีบุตรของสตรี เนื่องจากการมีบุตรที่เสียชีวิตส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในชีวิตครอบครัว

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตน่าจะมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยสตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตมีโอกาสมิ่จะมีความต้องการมีบุตรมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต

จำนวนบุตรที่มีชีวิต เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญกับการศึกษาเรื่องภาวะเจริญพันธุ์ เพราะสามารถบ่งบอกถึงระดับภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีให้ทราบได้ในเชิงปริมาณ แสดงถึงความสามารถในการมีบุตร และจำนวนบุตรในอุดมคติที่คาดหวัง อีกทั้งยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มของความต้องการมีบุตรของสตรีได้อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ พ.ศ. 2552 ที่แสดงให้เห็นว่า ความต้องการมีบุตรนั้นมีความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่มีชีวิต กล่าวคือ สตรีที่สมรสและยังไม่มีบุตรหรือมีบุตรที่มีชีวิตเพียงหนึ่งคน จะมีสัดส่วนที่ต้องการมีบุตรเพิ่มสูงกว่าผู้ที่มีบุตรสองคนขึ้นไปอย่างชัดเจน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553)

จากการศึกษาของ นภาพร ชโยวรรณ มาลินี วงษ์สิทธิ์ และวิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฟโฟโล (2538: 110) พบว่า สตรีที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตมากกว่าจะมีสัดส่วนที่ไม่ต้องการบุตรเพิ่มสูงกว่าสตรีที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตจำนวนน้อยกว่า โดยความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างจำนวนบุตรที่มีชีวิตกับความไม่ต้องการบุตรเพิ่มยังคงอยู่ แม้จะนำระยะเวลาการสมรสมาประกอบการพิจารณา กล่าวคือ ในทุกกลุ่มระยะเวลาการสมรส สตรีที่มีจำนวนบุตรมากกว่ามีสัดส่วนที่ไม่ต้องการบุตรเพิ่มมากกว่า สตรีที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตจำนวนน้อยกว่า นอกจากนี้จากการสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ พ.ศ. 2552 ยังพบว่า สตรีที่เคยสมรส อายุ 20 – 24 ปี และ 15 – 19 ปี ต้องการมีบุตรเพิ่มถึงร้อยละ 49.5 และ 46.7 ตามลำดับ เนื่องจากสตรีเหล่านี้มีสัดส่วนที่ยังไม่มีบุตรค่อนข้างสูง และยังพบว่า จำนวนบุตรเฉลี่ยที่ต้องการของสตรีที่เคยสมรส อายุ 15 – 49 ปี คือ 1.93 คน ซึ่งมีความแตกต่างกันตามลักษณะและภูมิภาค คือ สตรีที่เคยสมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีจำนวนบุตรเฉลี่ยที่ต้องการมากกว่าในเขตเทศบาลเล็กน้อย (2.00 คน เมื่อเปรียบเทียบกับ 1.76 คน) ภาคใต้มีจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยสูงสุด และต่ำที่สุดคือ กรุงเทพมหานคร โดยจำนวนบุตรเฉลี่ยที่ต้องการของสตรีอายุมากมีมากกว่าสตรีอายุน้อย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553: 30-31)

นอกจากนี้การศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจำนวนบุตรที่มีชีวิตและความต้องการมีบุตรในต่างประเทศได้ให้ข้อค้นพบที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาข้างต้น ดังเช่นการศึกษาของ Amin, Chowdhury, and Hill (1992: 25) ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับสตรีที่สมรสอายุ 12 – 49 ปี ที่มีบุตรมาแล้วอย่างน้อย 1 คน และบุตรอายุไม่เกิน 5 ปี ในเมืองฟริทาว์น ประเทศเซียร์ราลีโอน พบว่า สตรีที่มีบุตรมาแล้ว 1 – 2 คน มีความต้องการมีบุตรเพิ่มมากที่สุดร้อยละ 88.4 สัดส่วนความต้องการมีบุตรเพิ่มลดลงเมื่อสตรีมีจำนวนบุตรที่มีมาแล้วจำนวนมากขึ้น โดยสตรีที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตตั้งแต่ 4

คนขึ้นไป มีความต้องการมีบุตรเพิ่มน้อยที่สุด ร้อยละ 25.3 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาความต้องการมีบุตรเพิ่มกับจำนวนบุตรที่มีมาแล้วของสตรี พบว่า สตรีที่มีบุตรมาแล้วตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความต้องการมีบุตรเพิ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 สอดคล้องกับการศึกษาแบบแผนความต้องการมีบุตรและการใช้การคุมกำเนิดในสตรีประเทศคูเวต ของ Shah et al. (1998: 135) ที่พบว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตของสตรีที่สมรสในประเทศคูเวตเป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากที่ส่งผลต่อความไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรี โดยสตรีเลือกใช้วิธีการคุมกำเนิดเพื่อกำหนดจำนวนบุตรที่ตนเองต้องการ เช่นเดียวกับการศึกษาความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่พื้นที่ห่างไกลในจังหวัดบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ของ Withers et al. (2010: 556-557) ที่พบว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99 กล่าวคือ ยิ่งสตรีมีบุตรที่มีชีวิตจำนวนมากขึ้น ยิ่งมีความต้องการบุตรเพิ่มน้อยลง ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ การศึกษาปัจจัยกำหนดจำนวนบุตรที่มีชีวิตและขนาดครอบครัวที่ต้องการในประเทศบังกลาเทศของ Uddin, Bhuyan, and Islam (2011: 42) ที่พบว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตมีความสัมพันธ์ผกผันกับความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรี โดยสตรีที่มีบุตรที่มีชีวิต 0 – 1 คน มีความต้องการบุตรเพิ่มมากที่สุดถึงร้อยละ 78.8 ซึ่งมากกว่าสตรีที่มีบุตรที่มีชีวิตตั้งแต่สามคนขึ้นไปซึ่งมีความต้องการบุตรเพิ่มเพียงร้อยละ 5.6 เท่านั้น

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าจำนวนบุตรที่มีชีวิตน่าจะมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยสตรีที่สมรสที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตจำนวนมากกว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวนน้อยกว่า

1.4.3 ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน

ประเภทของครัวเรือน เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่อาจมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรี เนื่องจากสภาพสังคมและสภาวะทางเศรษฐกิจในปัจจุบันผลักดันให้สตรีต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ประกอบกับในปัจจุบันหาสถานดูแลเด็กก่อนที่มีคุณภาพได้ยากมาก จึงอาจเป็นประเด็นหนึ่งที่ส่งผลให้คู่สมรสพิจารณาเลื่อนเวลาการมีบุตรออกไป ซึ่งทำให้อายุของสตรีเพิ่มมากขึ้น และอาจมีผลต่อสุขภาพของมารดาและทารกในครรภ์ รวมไปถึงจนถึงการประสบปัญหาการมีบุตรยากของสตรี (จงจิตต์ ฤทธิรงค์ ธเนศ กิตติศรีวรพันธุ์ และวิมลทิพย์ มุสิกพันธ์, 2557) ดังนั้นการมีสมาชิกในครัวเรือนคนอื่น ๆ

ให้สามารถพึ่งพาในการมาเป็นผู้ดูแลบุตรวัยเด็กได้ จึงมีส่วนทำให้คู่สมรสมีความมั่นใจ และ พร้อมจะตัดสินใจมีบุตรได้เร็วยิ่งขึ้น เพราะ สตรีไม่ต้องเลือกระหว่างหน้าที่ของผู้ดูแลบุตรกับโอกาสในการทำงาน จึงทำให้สตรีและคู่สมรสสามารถคงบทบาทอยู่ในตลาดแรงงานต่อไปได้ เพราะ หากคู่สมรสอาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยายซึ่งมีสมาชิกจำนวนหลายคน ประกอบด้วยสมาชิกหลายรุ่น เช่น รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย รุ่นบิดา มารดา และ ญาติพี่น้อง ย่อมมีโอกาสพึ่งพาให้ผู้อื่นในครอบครัวเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรวัยเด็ก ซึ่งต่างจากคู่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีโครงสร้างครัวเรือนแบบครอบครัวเดี่ยวที่ผู้เป็นบิดามารดาไม่สามารถทำหน้าที่ผู้ดูแลบุตรเองได้ เนื่องจากต้องออกไปทำงานนอกบ้าน จึงไม่มีโอกาสในการพึ่งพาสมาชิกคนอื่น ๆ ในครัวเรือนให้มาเป็นผู้ดูแลบุตร ดังนั้น หนทางเลือกอื่นจึงเป็นการส่งบุตรไปยังสถานดูแลเด็กก่อนหรือโรงเรียนแทน (เกื้อ วงศ์บุญสิน และ อัจฉรา เอ็นซ์, 2539: 16-17) สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง ปัญหาในการเลี้ยงดูบุตรของสตรีที่ทำงานนอกบ้านในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ ของ เกริกศักดิ์ บุญญานุกงศ์ (2530) ที่พบว่า สตรีที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดี่ยว มีปัญหาในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าสตรีที่อยู่ในครอบครัวขยาย และยังพบว่า รูปแบบของครอบครัวขยายมีส่วนในการช่วยลดปัญหาการเลี้ยงดูบุตรของสตรีที่ทำงานนอกบ้าน

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าประเภทของครัวเรือนน่าจะมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว

การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน เป็นปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนถึงโครงสร้างของครัวเรือนไทยที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ไตรมาสที่ 3 พ.ศ. 2530 – 2553 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ แสดงให้เห็นว่า ใน พ.ศ. 2553 ครัวเรือนที่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยายที่ประกอบด้วยบิดา มารดา บุตร และ ปู่ ย่า ตา ยาย อาศัยอยู่ด้วยกัน มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 94.5 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554a) และเมื่อพิจารณาจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ไตรมาสที่ 3 พ.ศ. 2545 พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2555 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ยังพบว่าครอบครัวที่หลานอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย หรือที่เรียกว่า ครอบครัวแห่วงกลาง (skipped generation family) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 29.9 ใน พ.ศ. 2545 เป็นร้อยละ 33.9 ใน พ.ศ. 2555 ซึ่งสะท้อนว่า ภาวะการเลี้ยงดูเด็กตกอยู่กับผู้สูงอายุมากขึ้น (เจษฎา โชคดำรงสุข, 2558)

ทั้งนี้ข้อมูลจากการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยการสนับสนุนจากยูนิเซฟ ชี้ให้เห็นว่า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีเด็กถึงร้อยละ 30 หรือ คิดเป็นสัดส่วนถึง 1 ใน 3 ของจำนวนเด็กทั้งหมด ที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับบิดามารดา (องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ, 2557) เนื่องจากบิดามารดาไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ด้วยตนเองด้วยเหตุผลต่าง ๆ เช่น การที่บิดามารดาต้องไปทำงานนอกบ้าน หรือ ย้ายถิ่นฐานไปทำงานต่างจังหวัด รวมไปถึงปัญหาการตั้งครุฑตั้งแต่วัยรุ่น การหย่าร้าง หรือ แยกทางกัน การติดสารเสพติด ติดคุก หรือ มีปัญหาด้านสุขภาพกายหรือสุขภาพจิตของผู้เป็นบิดามารดา เป็นต้น (ดวงหทัย ยอดทอง และคณะ, 2557; สุธรรม นันทมงคลชัย, 2554; องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ, 2557)

ดังนั้น ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยสูงอายุ จึงต้องรับบทบาทเป็นผู้ดูแลหลักในการเลี้ยงดูเด็กในครัวเรือน เพราะ ผู้สูงอายุถือเป็นที่ยังพึ่งพิงและไว้วางใจได้มากที่สุดสำหรับผู้ที่เป็นบิดามารดา ทั้งนี้ในส่วนของครอบครัวที่มี ปู่ ย่า ตา ยาย และ หลานวัยเด็ก อายุ 0 – 14 ปี โดยส่วนใหญ่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป แม้ว่าสัดส่วนจะลดลงจากร้อยละ 64.2 เป็นร้อยละ 57.5 ใน พ.ศ. 2553 แต่ก็ยังแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุยังคงเป็นผู้รับภาระในการเลี้ยงดูหลานวัยเด็ก และเมื่อพิจารณาเฉพาะครอบครัวที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับเด็ก พบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุวัยต้น คือ อายุ 60 – 69 ปี อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไปก็ยังคงต้องรับภาระเลี้ยงดูหลาน ซึ่งมีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นจากร้อยละ 2.5 ใน พ.ศ. 2530 เป็นร้อยละ 9.6 ใน พ.ศ. 2553 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554a) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปัจจุบันครอบครัวแห่งกลางของไทยมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น และผู้ทำหน้าที่ดูแลหลานวัยเด็กส่วนใหญ่ก็คือผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั้งในเขตเมืองและชนบทที่ผู้เป็น ปู่ ย่า ตา ยาย มักมีเวลาอยู่กับหลานมากกว่าผู้เป็นบิดามารดาเพราะเป็นผู้รับภาระหลักในการเลี้ยงดู

การที่ผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดูหลาน สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของครอบครัวขยายที่ยังคงมีความสำคัญในวงจรชีวิตครอบครัว และนอกจากผู้สูงอายุจะเป็นกลุ่มที่ได้รับความสะดวกสบาย ขณะเดียวกันก็มีบทบาทสำคัญในการช่วยสนับสนุนและเลี้ยงดูหลานให้เป็นไปอย่างราบรื่น (วนิพพล มหาอาษา, 2551) ดังนั้นครอบครัวที่ยังได้พึ่งพาผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการให้ช่วยเลี้ยงดูบุตร ถือเป็นการช่วยผ่อนภาระด้านเวลา ค่าใช้จ่าย และ ผู้เลี้ยงดู (พรรณพิมล วิบุลากร, 2555)

จากบทบาทของผู้สูงอายุในครัวเรือนกับการช่วยเหลือเลี้ยงดูเด็กดั่งที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้สตรีหรือคู่สมรสสามารถมีบุตรได้โดยไม่รู้สึกว่าการมีบุตรนั้นเป็นภาระต่ออาชีพหรือความก้าวหน้าในการทำงาน และ ปราศจากความกังวลใจในด้านการหาผู้ที่ไว้วางใจได้มาดูแลเลี้ยงดูบุตรในยามที่ตนเองและคู่สมรสไม่มีเวลาวาง

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่า การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือนน่าจะมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่

1.4.4 ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย

ภูมิภาค เป็นปัจจัยที่บ่งบอกถึงความแตกต่างของสภาพภูมิประเทศที่เป็นตัวกำหนดความยากง่ายและความสะดวกสบายในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการรับบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข อีกทั้งยังบ่งชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมประจำถิ่นอาศัยที่มีต่อพฤติกรรมการยอมรับการคุมกำเนิดของประชากรซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมการเจริญพันธุ์ของประชากรที่แตกต่างกัน

สำหรับประเทศไทยการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ในอดีตเริ่มปรากฏในภาคกลางและภาคเหนือก่อน ในขณะที่ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สตรียังนิยมมีบุตรจำนวนหลายคน จนกระทั่ง พ.ศ. 2518 การเกิดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงเริ่มลดลง และ การที่สตรีไทยมีบุตรน้อยลงนั้นมีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรด้วย กล่าวคือ สตรีไทยมีความต้องการมีบุตร หรือ มีจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยลงกว่าในอดีต (สันทัต เสริมศรี, 2541: 99-100) ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับผลการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากรในรอบสิบปี (พ.ศ. 2548 - 2549) ที่พบว่า กรุงเทพมหานคร มีอัตราการเกิดต่ำที่สุด 8.63 ต่อประชากรหนึ่งพันคน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอัตราการเกิดสูงที่สุด 12.24 ต่อประชากรหนึ่งพันคน ซึ่งใกล้เคียงกับภาคใต้ที่มีอัตราการเกิดสูงถึง 11.78 ต่อประชากรหนึ่งพันคน ส่วนภาคกลางและภาคเหนือ มีอัตราการเกิดใกล้เคียงกัน คือ 10.13 และ 9.78 ต่อประชากรหนึ่งพันคน ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550: 1)

ส่วนผลการสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ในประเทศไทย พ.ศ. 2552 พบว่า จำนวนบุตรที่ต้องการมีความแตกต่างกันตามลักษณะและภูมิภาคของสตรี กล่าวคือ สตรีที่อาศัยอยู่ในภาคใต้มี

จำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 2.33 คน ในขณะที่สตรีที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครมีจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยต่ำที่สุดเท่ากับ 1.69 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553: 30-31) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรี พบว่า ภาคเหนือมีความต้องการมีบุตรเพิ่มสูงที่สุดร้อยละ 36.3 รองลงมา คือ ภาคใต้ ร้อยละ 34.1 และน้อยที่สุด คือ กรุงเทพมหานคร ร้อยละ 29.7 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553: 88)

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าภูมิภาคน่าจะมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคอื่น ๆ

เขตการปกครอง เป็นปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการเข้าถึงการบริการต่าง ๆ เช่น การบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข รวมไปถึงการเข้าถึงสาธารณูปโภคและความเจริญในด้านต่าง ๆ ที่เอื้อให้ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองได้รับโอกาสในด้านต่าง ๆ มากกว่าประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท ซึ่งลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันของเมืองและชนบทต่างส่งผลต่อความคิด การตัดสินใจ และพฤติกรรมความเจริญพันธุ์ของประชากรที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาของนภาพร ชโยวรรณ มาลินี วงษ์สิทธิ์ และวิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฟโฟโล (2538: 109) พบว่า สตรีในเขตเมืองมีสัดส่วนของผู้ที่ไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มสูงกว่าสตรีในเขตชนบท เช่นเดียวกับผลการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากรในรอบสิบปี (พ.ศ. 2548 – 2549) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2550: 1) ที่พบว่า อัตราการเกิดในเขตเทศบาลเท่ากับ 9.11 ต่อประชากรหนึ่งพันคน ซึ่งต่ำกว่าอัตราการเกิดนอกเขตเทศบาลที่เท่ากับ 11.59 ต่อประชากรหนึ่งพันคน ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกับผลการสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ในประเทศไทย พ.ศ. 2552 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2553: 30-31) ที่พบว่า จำนวนบุตรเฉลี่ยที่ต้องการของสตรีที่เคยสมรสอายุ 15 – 49 ปี เท่ากับ 1.93 คน ซึ่งมีความแตกต่างกันตามลักษณะและภูมิภาค กล่าวคือ สตรีที่เคยสมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีจำนวนบุตรเฉลี่ยที่ต้องการมากกว่าในเขตเทศบาลเล็กน้อย คือ 2.00 คน และ 1.76 คน ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าจากการศึกษาวิจัยโดยทั่วไป มักได้ข้อค้นพบว่า สตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีภาวะเจริญพันธุ์ที่ต่ำกว่าสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2544: 99)

นอกจากนี้การศึกษาในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเขตการปกครองและความต้องการมีบุตรได้ให้ข้อค้นพบที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาข้างต้น ดังเช่นการศึกษาปัจจัยใกล้ชิดที่ส่งผลต่อความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรีในประเทศปากีสถานของ Mahmood (1992: 13-14) ที่พบความสัมพันธ์ในระดับสูงระหว่างความไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มในสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมากกว่าสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท เนื่องจากสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีความต้องการขนาดครอบครัวที่เล็กกว่าสตรีในเขตชนบท จึงมีความต้องการมีบุตรเพิ่มน้อยกว่าสตรีในเขตชนบท สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่า เขตที่อยู่อาศัย ส่งผลต่อการจำกัดการตั้งครรภ์ของสตรี และในกลุ่มสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท พบว่า มีภาวะเจริญพันธุ์ในระดับที่สูงกว่ากลุ่มสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง (Sibanda, Woubalem, Hogan, & Lindstrom, 2003; Susuman, Bado, & Lailulo, 2014)

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าเขตการปกครองน่าจะมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองหรือในเขตเทศบาล มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทหรือนอกเขตเทศบาล

1.4.5 ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน เป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนถึงรายได้ การเป็นเจ้าของทรัพย์สินและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือน นอกจากนี้สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนยังมีความสำคัญอย่างมากต่อมุมมองของบุคคลในการสร้างครอบครัว และการอยู่ร่วมกันแบบครอบครัว โดยแสดงออกมาในรูปแบบของการตัดสินใจสมรส การมีบุตร การตัดสินใจครองโสดถาวร รวมไปถึงจนถึงการหย่าร้างของประชากร (จรัมพร โห้ถ้อย และสวรัย บุญยมานนท์, 2552: 48)

เมื่อพิจารณาสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนกับความต้องการมีบุตร การศึกษาวิจัยที่ผ่านมา มักให้ข้อค้นพบที่ว่า คนรวยมักมีบุตรจำนวนน้อยกว่าคนจน เพราะ เมื่อฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลดีขึ้นก็จะลดจำนวนการเกิดให้เหลือน้อยลง ซึ่งหมายถึง เมื่อรายได้ของบุคคลมากขึ้น บุคคลก็จะสามารถมีแผนสำหรับอนาคต สามารถเลือกทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจ พร้อมทั้งมีโอกาสนในการยกระดับหรือปรับปรุงสถานภาพทางสังคมเพื่อเพิ่มความมั่นคงให้กับตนเองได้มากขึ้น ดังนั้น การมีบุตร

และต้องเลี้ยงดูบุตร จึงเป็นอุปสรรคต่อความสุขและความปรารถนาส่วนตัว ฉะนั้นสถานะทางเศรษฐกิจที่ดีจึงเป็นเครื่องมือที่สนับสนุนความต้องการในการมีครอบครัวขนาดเล็ก ซึ่งต่างจากกลุ่มบุคคลที่อยู่ในระดับการครองชีพที่มีความหวังน้อย และไม่มีโอกาสในการปรับปรุงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของตน จึงปรากฏว่าคนกลุ่มหลังนี้ มีบุตรจำนวนมากกว่ากลุ่มที่มีสถานะทางเศรษฐกิจดี (นิพนธ์ เทพวัลย์, 2514: 110) สอดคล้องกับการศึกษาของเอกชัย สีนอนันต์วัฒน์ (2543) ที่พบว่า ครอบครัวที่มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่ามีความต้องการมีบุตรน้อยกว่าครอบครัวที่มีสถานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า เนื่องจากครอบครัวที่มีสถานะทางเศรษฐกิจดีกว่าจะให้ความสำคัญกับคุณภาพการเกิดของบุตรมากกว่าครอบครัวที่มีสถานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า และไม่สนใจเรื่องการมีบุตรเพื่อให้บุตรมาเป็นแรงงานให้กับครัวเรือน

นอกจากนี้การศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถานะทางเศรษฐกิจและความต้องการมีบุตรในต่างประเทศได้ให้ข้อค้นพบที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาข้างต้น ดังเช่นการศึกษาของ Aarssen (2005: 122) ที่พบว่า ในสังคมอุตสาหกรรม สตรีและคู่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวย จะเลือกจำกัดขนาดครอบครัวด้วยการมีบุตรจำนวนน้อยลง สอดคล้องกับการศึกษาภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีในราชอาณาจักรภูฏานของ Zangpo (2013: 56-58) ที่พบว่า สตรีที่มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ยากจนมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยมากกว่าสตรีที่มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ร่ำรวย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการศึกษาส่วนใหญ่ในอดีตจะแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสถานะทางเศรษฐกิจที่ดีที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการมีบุตร แต่จากการศึกษาของ จงจิตต์ ฤทธิรงค์ ธเนศ กิติศรีวรพันธุ์ และวิมลทิพย์ มุสิกพันธ์ (2557) กลับให้ข้อสรุปผ่าน การศึกษาเรื่อง สถานเลี้ยงเด็กช่วยให้คนมีบุตรมากขึ้นจริงหรือ ว่า การมีสถานเลี้ยงเด็กช่วยให้พ่อแม่สามารถไปทำงานได้ จึงทำให้สถานะเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น ซึ่งสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการตัดสินใจมีบุตรของคู่สมรส ดังนั้นในบริบทของสังคมปัจจุบัน อาจเป็นไปได้ว่า สตรีที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าน่าจะมีความต้องการมีบุตรและตัดสินใจมีบุตรมากกว่าครอบครัวที่มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ด้อยกว่า หากว่าเขาเหล่านั้นสามารถหาผู้เลี้ยงดูบุตรหรือหาสถานเลี้ยงดูแลเด็กที่มีคุณภาพและไว้วางใจได้

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนน่าจะมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ดีกว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ต่ำกว่า

1.4.6 ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม

ระดับการศึกษาสูงสุด เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่บุคคล ผู้ที่มีการศึกษาสูงมักได้รับโอกาสในการแสดงศักยภาพ และมีความก้าวหน้าในอาชีพการงานอันเป็นที่ยอมรับของสังคม อีกทั้งการศึกษายังเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาความคิด และเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลที่มีต่อเรื่องต่าง ๆ อีกด้วย ดังนั้น ระดับการศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่มักถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างเชิงสาเหตุ และเป็นที่ยอมรับว่า ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและสร้างทัศนคติในเชิงลบเกี่ยวกับการสมรสและการมีบุตรของสตรี (นิพนธ์ เทพวัลย์, 2514: 109) ระดับการศึกษาของสตรีจึงมีความเกี่ยวพันอย่างมากต่อความคิดเห็นด้านขนาดครอบครัว และความต้องการมีบุตร โดยสตรีที่มีการศึกษาในระดับสูง มักมีความต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ยน้อยกว่าสตรีที่มีการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า เนื่องจากสตรีที่มีการศึกษาในระดับสูง จะมีความสนใจในความก้าวหน้าของชีวิต และรับรู้ถึงปัญหาของการมีครอบครัวขนาดใหญ่มากกว่าสตรีที่มีการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า (มาลินี ชุ่มพฤษ, 2516: 69-78)

ข้ออ้างเชิงสาเหตุดังกล่าว สามารถสะท้อนผ่านการศึกษาวิจัยของประเทศไทย ดังเช่น การศึกษาของ ชัยวัฒน์ จันทร์โพธิ์ศรี (2537: 44) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการลดภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทย ส่วนใหญ่แล้วเป็นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยระดับการศึกษาของสตรีที่ทำงานนอกภาคเกษตรกรรม และระดับการศึกษาของสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง มีอิทธิพลต่อการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ กล่าวคือ สตรีที่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปจะมีบุตรจำนวนลดลง ซึ่งส่งผลต่อการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทย เช่นเดียวกับการศึกษาของ เอกชัย สีนอนันต์วัฒน์ (2543: 33) ที่พบว่า สตรีที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่ามีความต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ยมากกว่าสตรีที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า

นอกจากนี้การศึกษาในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับระดับการศึกษาและความต้องการมีบุตรได้ให้ข้อค้นพบที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาข้างต้น ดังเช่นการศึกษาของ Martin (1995: 190) ที่ให้ข้อค้นพบว่ายิ่งสตรีมีจำนวนปีในการศึกษามากขึ้นเท่าไร อัตราเจริญพันธุ์รวมยิ่งน้อยลงเท่านั้น หมายถึง สตรีจะมีบุตรเพิ่มจำนวนน้อยลง เมื่อมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น ดังนั้นภาวะเจริญพันธุ์ในระดับต่ำจึงเป็นผลมาจากระดับการศึกษาที่สูงขึ้นของสตรี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Berrington and Pattaro (2014) ที่พบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ผกผันกับขนาดครอบครัวชั้นสมบูรณ์ของสตรี โดยสตรีที่จบการศึกษาในระดับที่สูงกว่ามีขนาดครอบครัวชั้นสมบูรณ์โดยเฉลี่ยต่ำกว่าสตรีที่มีการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า กล่าวคือ สตรีที่จบการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่ามีขนาดครอบครัวชั้นสมบูรณ์โดยเฉลี่ย 1.65 คน ในขณะที่สตรีที่ไม่มีการศึกษามีขนาดครอบครัวชั้นสมบูรณ์โดยเฉลี่ย 2.14 คน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการศึกษาส่วนใหญ่ในอดีตจะแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของระดับการศึกษาของสตรีที่ส่งผลกระทบต่ออัตราการมีบุตร แต่จากการศึกษาแบบแผนความต้องการมีบุตรและการใช้การคุมกำเนิดในสตรีประเทศคูเวต ของ Shah et al. (1998: 135) พบว่า สตรีที่มีการศึกษาต่ำกว่า ประถมศึกษาไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มมากกว่าสตรีที่มีการศึกษาในระดับอื่น ๆ ที่สูงกว่า ซึ่งความแตกต่างปรากฏให้เห็นชัดเจนในกลุ่มสตรีที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 0 – 2 คน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาข้อมูลจากสำมะโนประชากรของประเทศสหรัฐอเมริกา ของ Livingston (2015) ที่ทำการศึกษาสตรีในช่วงวัยใกล้สิ้นสุดภาวะเจริญพันธุ์ (40 – 44 ปี) ที่ชี้ว่า ในช่วงระยะเวลา 20 ปี (ค.ศ.1994 – 2014) สัดส่วนของสตรีที่มีการศึกษาและไม่มีบุตรลดลงอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีที่มีการศึกษาตั้งแต่ในระดับอุดมศึกษาขึ้นไป และยังพบว่า สตรีที่มีการศึกษาในระดับปริญญาเอก มีสัดส่วนของการไม่มีบุตรลดลงมากที่สุด จากร้อยละ 35 ใน ค.ศ.1994 เหลือเพียงร้อยละ 20 ใน ค.ศ. 2014 รองลงมา คือ สตรีที่มีการศึกษาระดับปริญญาโท มีสัดส่วนของการไม่มีบุตรลดลง จากร้อยละ 29 ใน ค.ศ.1994 เหลือเพียงร้อยละ 22 ใน ค.ศ.2014 และสตรีที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีสัดส่วนของการไม่มีบุตรลดลงจากร้อยละ 24 ใน ค.ศ.1994 เหลือเพียงร้อยละ 19 ใน ค.ศ.2014 นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตของสตรี พบว่า สตรีที่มีการศึกษาสูงขึ้น มีสัดส่วนของการมีบุตรจำนวนสองคนเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่สัดส่วนของสตรีที่มีบุตรสามคน และสี่คนขึ้นไปลดลง ซึ่งผล

การศึกษาดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงแบบแผนการมีบุตรของสตรีที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปโดยส่วนใหญ่นิยมมีบุตรจำนวนสองคน

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าระดับการศึกษาน่าจะมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยสตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า

1.4.7 ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม

สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ เป็นผลประโยชน์ที่รัฐจัดทำให้ประชาชนอย่างครอบคลุมทั่วถึงทั้งในกลุ่มข้าราชการและรัฐวิสาหกิจที่มีระบบสวัสดิการรักษายาบาลของข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ กลุ่มแรงงานลูกจ้างเอกชนที่ทำงานในสถานประกอบการ และกลุ่มประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้อยู่ในสองกลุ่มแรกซึ่งมีโครงการสวัสดิการบัตรทองหรือระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้ารองรับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชากรไทยทุกคนได้รับบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานและผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับบริการทางการแพทย์โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย จึงกล่าวได้ว่า ไม่มีคนไทยคนใดไม่มีสิทธิด้านสวัสดิการรักษายาบาลที่รัฐจัดให้ (กรมบัญชีกลาง, 2553: 1) ดังนั้น สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ จึงเป็นปัจจัยที่ถือได้ว่าช่วยแบ่งเบาภาระด้านค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาสุขภาพของเจ้าของสิทธิ รวมไปถึงจนถึงบุคคลในครอบครัว และที่สำคัญมีประเด็นครอบคลุมถึงสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่ประชาชนผู้มีสิทธิในแต่ละกลุ่มจะได้รับเมื่อมีบุตร ซึ่งสามารถสรุปได้โดยสังเขป ดังนี้

สำหรับสวัสดิการรักษายาบาลของข้าราชการ นอกจากจะครอบคลุมถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการรักษายาบาลทั้งค่ายา ค่าเวชภัณฑ์ ค่าบริการทางการแพทย์ ค่าห้องและค่าอาหารตลอดระยะเวลาที่เข้ารับการรักษาพยาบาล ค่าเสริมสร้างสุขภาพและป้องกันโรค ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายและจิตใจแล้วนั้น สิทธิประโยชน์ยังครอบคลุมถึงค่าตรวจครรภ์ ค่าคลอดบุตร และการดูแลหลังคลอดอีกด้วย โดยผู้มีสิทธิในสวัสดิการ ได้แก่ ข้าราชการ ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชาวต่างประเทศ และผู้ได้รับบำนาญปกติหรือผู้ได้รับบำนาญพิเศษเพราะเหตุทุพพลภาพ รวมไปถึงจนถึงบุคคลในครอบครัวของผู้มีสิทธิซึ่งได้รับสิทธิในส่วนของค่ารักษายาบาล ซึ่งได้แก่ 1) บุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้มีสิทธิลำดับที่ 1 ถึง 3 ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ หรือ บุตรที่บรรลุนิติภาวะแล้วแต่เป็นคน

ไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถและอยู่ในความดูแลของผู้มีสิทธิ แต่ไม่รวมถึงบุตรบุญธรรม 2) คู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้มีสิทธิ และ 3) บิดามารดาที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้มีสิทธิ (กรมบัญชีกลาง, 2553: 7) ซึ่งคล้ายคลึงกับสวัสดิการรักษายาพยาบาลของรัฐวิสาหกิจ ที่ได้รับความคุ้มครองค่ารักษายาพยาบาลแก่ผู้มีสิทธิ รวมถึงบิดามารดา คู่สมรส และบุตรไม่เกิน 3 คน

สำหรับสวัสดิการประกันสังคม ครอบคลุมผู้ประกันที่เป็นพนักงานเอกชนทั่วไป ผู้ที่เคยเป็นพนักงานแต่ลาออก และผู้มีอาชีพอิสระหรือแรงงานนอกระบบ³ โดยนอกจากผู้ประกันตนจะได้รับสิทธิประโยชน์จากกรณีเจ็บป่วย ทูพพลภาพ หรือเสียชีวิตแล้ว ในกรณีของการคลอดบุตร ผู้ประกันตนจะได้รับสิทธิประโยชน์เมื่อจ่ายเงินสมทบครบ 5 เดือน ภายใน 15 เดือนก่อนเดือนที่คลอดบุตร โดยเหมาจ่ายให้แก่ผู้ประกันตนในอัตราครั้งละ 13,000 บาทต่อการคลอดบุตรหนึ่งครั้ง⁴ สำหรับผู้ประกันตนที่เป็นสตรีมีสิทธิรับเงินสงเคราะห์การหยุดงานเพื่อการคลอดบุตรเหมาจ่ายในอัตราร้อยละ 50 ของค่าจ้างเฉลี่ยเป็นระยะเวลา 90 วัน ไม่เกิน 2 ครั้ง ส่วนการคลอดบุตรบุตรคนที่ 3 จะไม่ได้รับสิทธิเงินสงเคราะห์การหยุดงานดังกล่าว นอกจากนี้กรณีสงเคราะห์บุตรกองทุนประกันสังคมยังให้สิทธิประโยชน์เมื่อผู้ประกันตน จ่ายเงินสมทบมาแล้วไม่น้อยกว่า 12 เดือน ภายในระยะเวลา 36 เดือนก่อนเดือนที่มีสิทธิได้รับประโยชน์ทดแทน และได้รับเงินสงเคราะห์บุตรเหมาจ่ายเดือนละ 400 บาท ต่อบุตรหนึ่งคน สำหรับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย (ยกเว้นบุตรบุญธรรมหรือบุตรซึ่งยกให้เป็นบุตรบุญธรรมของบุคคลอื่น) โดยจะได้รับเงินสงเคราะห์บุตรตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปีบริบูรณ์ จำนวนคราวละไม่เกิน 3 คน (สำนักงานประกันสังคม, 2558a, 2558b)

ในส่วนของสวัสดิการบัตรทองหรือระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ครอบคลุมแก่ประชาชนสัญชาติไทยทุกคน และยังไม่มียกเว้นใคร ๆ จากหลักประกันอื่นที่รัฐจัดให้ รวมถึงในกรณีของทารกแรกเกิดที่เกิดมา มีสัญชาติไทย ถ้าไม่มีสิทธิอื่นใดที่รัฐจัดให้ เช่น สิทธิข้าราชการที่เบิกจากบิดา

³ ในปัจจุบันมีแผนงานดำเนินการขยายความคุ้มครองแก่ลูกจ้างในกิจการเกษตรและประมงที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 20 คนขึ้นไป ให้ได้รับความคุ้มครองในระบบประกันสังคมใน 7 กรณี ได้แก่ เจ็บป่วย คลอดบุตร สงเคราะห์บุตร ทูพพลภาพ ตาย ว่างาน และชราภาพ ซึ่งจากเดิมถือว่ากิจการเหล่านี้ไม่อยู่ในบังคับตามกฎหมาย ทั้งนี้คาดว่าภายในเดือนกันยายน พ.ศ. 2559 จะสามารถประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อให้กฎหมายมีผลบังคับใช้ได้ (สำนักงานประกันสังคม, 2559)

⁴ ในปัจจุบันพระราชบัญญัติประกันสังคม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2558 ได้เพิ่มสิทธิประโยชน์ให้ผู้ประกันตนหญิง ในกรณีคลอดบุตรมีสิทธิได้รับค่าคลอดบุตร โดยไม่จำกัดจำนวนครั้งของการคลอดบุตร ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2558 เป็นต้นมา (สำนักงานประกันสังคม, 2558a)

หรือมารดา ก็ถือว่าเป็นผู้มีสิทธิบัตรทองตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 สำหรับสวัสดิการบัตรทองหรือระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้านี้ประชาชนทุกคนมีสิทธิประโยชน์คุ้มครองในการบริการทางการแพทย์ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการควบคุมโรค เช่น การตรวจและดูแลเพื่อส่งเสริมสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์ การดูแลสุขภาพเด็ก พัฒนาการและภาวะโภชนาการของเด็ก รวมถึงการให้ภูมิคุ้มกันโรค การวางแผนครอบครัว เช่น การคุมกำเนิดโดยการฉีดยาคูม หรือ ฝังยาคุม สามารถใช้สิทธิได้โดยไม่ต้องเสียค่าบริการ ยาต้านไวรัสเอชไอวี ป้องกันการแพร่เชื้อจากมารดาที่ตั้งครรภ์สู่บุตร การตรวจสุขภาพ และให้คำปรึกษาด้านการส่งเสริมสุขภาพทั่วไป เป็นต้น และยังคงคุ้มครองถึงบริการด้านการตรวจวินิจฉัย เช่น การคลอดบุตรรวมกันไม่เกิน 2 ครั้ง (กรณีบุตรคลอดแล้วรอดออกมามีชีวิต)⁵ ซึ่งสามารถใช้สิทธิคลอดบุตรฟรีด้วยวิถีทางธรรมชาติ ค่าอาหารและค่าห้องสามัญ ยาและเวชภัณฑ์ตามกรอบบัญชียาหลักแห่งชาติ และการตรวจวินิจฉัยรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์จนถึงสิ้นสุดการรักษา เป็นต้น (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

จะเห็นได้ว่าสวัสดิการรักษาพยาบาลจากรัฐมีความครอบคลุมถึงเนื้อหาที่เป็นการสนับสนุนการเกิด หรือ มีนัยต่อการกระตุ้นความต้องการมีบุตร เนื่องจากการจัดสวัสดิการก่อนเกิดในลักษณะของการให้คำปรึกษาด้านการวางแผนครอบครัว การดูแลส่งเสริมสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์ รวมไปถึงจนถึงสวัสดิการเมื่อเกิด เช่น สิทธิในการคลอดบุตรฟรี และสวัสดิการหลังเกิด ในรูปของสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่ทารกแรกเกิดจะได้รับตลอดชีวิต

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าสวัสดิการรักษาพยาบาลจากรัฐน่าจะมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยสตรีที่สมรสที่ได้รับสวัสดิการรักษาพยาบาลจากรัฐทางใดทางหนึ่ง มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีสวัสดิการรักษาพยาบาลจากรัฐ

⁵ ในปัจจุบันผู้มีสิทธิในโครงการหลักประกันสุขภาพ ได้รับการขยายสิทธิคลอดไม่จำกัดจำนวนครั้งโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ เพื่อที่จะกระตุ้นความต้องการมีบุตร และมุ่งหมายที่จะส่งเสริมการมีบุตรให้แก่ประชาชน โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2558 เป็นต้นไป (ผู้จัดการออนไลน์, 2558)

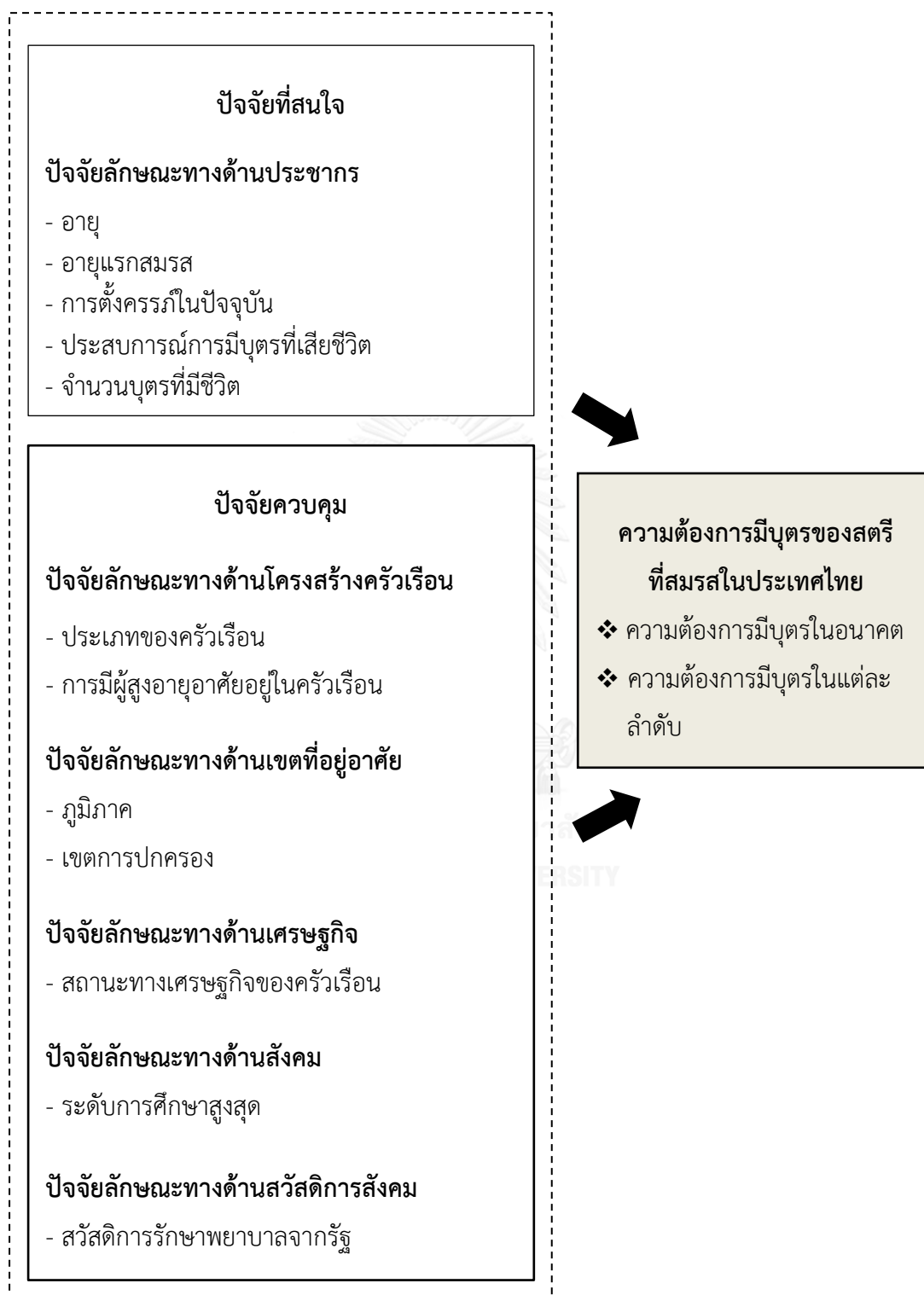
1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎี ประกอบกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ประยุกต์และบูรณาการกรอบแนวคิดปัจจัยกำหนดใกล้ขีดภาวะเจริญพันธุ์ แนวคิดด้านอุปสงค์ต่อบุตรที่มีความเชื่อมโยงกับแนวคิดอุปสงค์และอุปทานในการใช้การวางแผนครอบครัว ทฤษฎีการเลื่อนไหลของความมั่งคั่ง แนวคิดครอบครัว แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประชากรต่างรุ่น และแนวคิดสวัสดิการสังคม มาเพื่อใช้ในการกำหนดตัวแปรอิสระที่สำคัญในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย พ.ศ. 2555

สำหรับตัวแปรตามที่เป็นประเด็นหลักของการศึกษา คือ ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย โดยในการศึกษานี้จะจำแนกเป็น ตัวแปรตามความต้องการมีบุตรในอนาคต และตัวแปรตามความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ (คนแรก คนที่สอง และคนที่สาม (หรือมากกว่า)) ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมจึงนำมาสู่การพัฒนากรอบแนวคิดการวิจัย โดยผู้วิจัยได้กำหนดปัจจัยที่น่าจะมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทยไว้ 6 ปัจจัย ดังแสดงในแผนภาพที่ 9 และมีรายละเอียดของตัวแปรดังต่อไปนี้

- 1) ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ได้แก่ ตัวแปรอายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และ จำนวนบุตรที่มีชีวิต
- 2) ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน ได้แก่ ตัวแปรประเภทของครัวเรือน และ การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน
- 3) ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย ได้แก่ ตัวแปรภูมิภาค และ เขตการปกครอง
- 4) ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน
- 5) ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม ได้แก่ ตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุด
- 6) ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม ได้แก่ ตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ

แผนภาพที่ 9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

1.6 สมมติฐานของการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีประกอบกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงนำมาสู่การตั้งสมมติฐานในการศึกษา ดังนี้

ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ได้แก่ อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรรภ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต จำนวนบุตรที่มีชีวิต ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม และปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม ที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทยที่แตกต่างกัน

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ทราบถึงแบบแผนการมีบุตร ภาพรวมสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคต สถานการณ์และแบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ ลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร รวมถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส โดยองค์ความรู้จากการศึกษาดังกล่าว จะนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการวางแผนจัดทำนโยบายเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้สตรีที่สมรสในประเทศไทยมีภาวะเจริญพันธุ์ในระดับที่เหมาะสมกับความสามารถและสถานภาพของตนเอง และ เพื่อเป็นการรักษาระดับภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศให้อยู่ในทิศทางอันพึงปรารถนาและเหมาะสมกับการพัฒนาประเทศต่อไป

บทที่ 2

ระเบียบวิธีวิจัย

2.1 รูปแบบการวิจัยและแหล่งที่มาของข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้มีรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) โดยใช้วิธีวิทยา (methodology) ที่เป็นระบบ เพื่อแสวงหาความรู้เชิงประจักษ์โดยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องมือทางสถิติที่เน้นการใช้ตัวเลขเป็นหลักฐานในการสนับสนุนข้อค้นพบและข้อสรุปสำหรับการศึกษา โดยในการศึกษานี้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ จากการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 ซึ่งตรงกับรอบการจัดทำครั้งที่ 4 ในระดับนานาชาติ หรือ นิยมเรียกการสำรวจนี้ว่า MICS4 ที่ย่อมาจาก Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) 2012⁶ ซึ่งได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนกันยายน – พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 มีลักษณะเป็นข้อมูลตัดขวาง (cross-section data) และใน พ.ศ. 2555 ถือเป็นครั้งแรกที่สำนักงานสถิติแห่งชาติได้นำการสำรวจ MICS4 มาแทนการสำรวจอนามัยเจริญพันธุ์ของประเทศไทยที่เคยจัดทำมาในอดีต

ส่วนในด้านความเป็นมาของการสำรวจ Multiple Indicator Cluster Survey หรือ MICS เป็นการสำรวจที่พัฒนาโดยองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูนิเซฟ จัดทำขึ้นครั้งแรกใน ค.ศ. 1995 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ มีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานการณ์เด็กและสตรีในการที่จะสะท้อนถึงโอกาสและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและสตรีในมิติต่าง ๆ ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ โดยในปัจจุบันการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในระดับนานาชาติ จัดทำขึ้นครั้งล่าสุดเป็นครั้งที่ 5 ใน ค.ศ. 2015 (MICS5) ซึ่งกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมาถือได้ว่า MICS เป็นแหล่งข้อมูลทางสถิติเกี่ยวกับเด็กและสตรีที่ใหญ่ที่สุดในระดับสากล และ ในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้นำการสำรวจ MICS ไปใช้แล้วรวม 108 ประเทศ (United Nations Children's Fund, 2016)

⁶ ข้อมูลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 หรือ MICS4 เป็นข้อมูลดิบที่ผู้วิจัยได้รับจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในรูปแบบของแฟ้มข้อมูล SPSS ซึ่งในการศึกษานี้ผู้วิจัยนำข้อมูลดังกล่าวมาแปลงเป็นแฟ้มข้อมูล STATA เพื่อให้รองรับกับการวิเคราะห์ทางสถิติด้วยโปรแกรม STATA

สำหรับประเทศไทย ได้จัดทำการศึกษาสำรวจ MICS ขึ้นเป็นครั้งแรก ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 หรือที่เรียกว่า MICS3 โดยเรียกการสำรวจครั้งนี้ว่า การสำรวจสถานการณ์เด็กในประเทศไทย ซึ่งหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการจัดทำการศึกษาสำรวจ คือ สำนักงานสถิติแห่งชาติ หลังจากนั้นได้ทำการสำรวจ MICS4 ขึ้นเป็นครั้งที่สอง ใน พ.ศ. 2555 และเรียกการสำรวจครั้งนี้ว่า การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย โดยการจัดทำการศึกษาสำรวจ MICS4 ขึ้นครั้งนี้ได้กำหนดให้มีการประมาณค่าตัวชี้วัดต่าง ๆ ที่สำคัญเกี่ยวกับเด็กและสตรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ติดตามความเปลี่ยนแปลงและประเมินสถานการณ์เด็กและสตรีอย่างต่อเนื่อง พร้อมนำเสนอข้อมูลที่ทันสมัยเกี่ยวกับสถานการณ์เด็กและสตรี เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ใช้ติดตามความก้าวหน้าตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ในเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (The Millennium Development Goals: MDG) และเป้าหมายอื่น ๆ ตามข้อตกลงระหว่างประเทศ อีกทั้งเพื่อให้มีข้อมูลสำหรับผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงและไม่ได้รับความเท่าเทียม และยังเป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างความแข็งแกร่งทางด้านเทคนิคของการดำเนินงานในอนาคต (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556: 11) โดยได้รับความสนับสนุนจากองค์การยูนิเซฟประเทศไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่ให้การสนับสนุนองค์ความรู้และงบประมาณ ทั้งยังเป็นครั้งแรกที่สำนักงานสถิติแห่งชาติได้มีการร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสำนักงานพัฒนาโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ รวมไปถึงจนถึงสถาบันการศึกษา อันได้แก่ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556: 9)

ในการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 หรือ MICS4 สำนักงานสถิติแห่งชาติได้นำเทคโนโลยีการสำรวจแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Survey) เข้ามาใช้ในการรวบรวมข้อมูลและเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (questionnaires) โดยเปลี่ยนจากการบันทึกข้อมูลด้วยการเขียนด้วยลายมือลงในแบบสอบถาม เป็นการบันทึกข้อมูลลงในแท็บเล็ต (Tablet) ที่ทำการติดตั้งโปรแกรมสำหรับการบันทึกข้อมูลในแต่ละข้อคำถาม พร้อมทั้งยังมีระบบการตรวจสอบความถูกต้อง และความสอดคล้องของข้อมูลในเบื้องต้น ส่งผลให้การสำรวจ MICS4 สามารถควบคุมคุณภาพของข้อมูลได้ตั้งแต่งานสนามจนถึงการประมวลผล (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556: 10)

ดังนั้น ข้อมูล MICS4 จึงเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการดำเนินงานด้านเด็กและสตรีที่มีคุณภาพ และเป็นทรัพยากรข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและสตรีที่มีความเป็นปัจจุบันและมีมาตรฐาน ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติในอนาคต

ในส่วนของโครงสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 (MICS4) ประกอบด้วยแบบสอบถาม 3 ประเภท ได้แก่ 1) แบบสอบถามครัวเรือน ประกอบด้วยข้อคำถามในเรื่องลักษณะทั่วไปของสมาชิกในครัวเรือน การศึกษา น้ำและสุขาภิบาล ลักษณะครัวเรือน การทำกิจกรรมของเด็ก และเกลือไอโอดีน 2) แบบสอบถามสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่มีอายุ 15 – 49 ปี ประกอบด้วยข้อคำถามในเรื่อง ลักษณะและภูมิหลังของสตรี ภาวะการณตายของเด็ก ความต้องการบุตรคนสุดท้าย อนามัยแม่และเด็ก การคุมกำเนิด ความต้องการที่ยังไม่สัมฤทธิ์ การสมรสหรือการอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา การติดเชื้อเอชไอวีหรือเอดส์ และทัศนคติต่อความรุนแรงในครอบครัว 3) แบบสอบถามสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี โดยถามข้อมูลจากมารดาหรือผู้ดูแลหลักของเด็กที่อายุต่ำกว่า 5 ปี ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน ประกอบด้วยข้อคำถามในเรื่อง อายุของเด็ก การจดทะเบียนเกิด พัฒนาการของเด็ก การกินนมแม่ การดูแลเมื่อเจ็บป่วย ภูมิคุ้มกัน และการชั่งน้ำหนัก และวัดส่วนสูงของเด็ก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556: 13 - 14)

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยนำข้อมูลบางส่วนจากแบบสอบถามสำหรับสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่มีอายุ 15 – 49 ปี และข้อมูลบางส่วนจากแบบสอบถามครัวเรือนมาใช้ในการศึกษา เนื่องจากปรากฏโครงสร้างแบบสอบถามที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาปรากฏการณ์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมพบข้อคำถามที่สามารถนำมาสร้างและกำหนดเป็นตัวแปรสำหรับการวิเคราะห์ และตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษาเรื่อง แบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย ณ ช่วงเวลาปัจจุบันได้ โดยข้อมูลที่นำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์มาจากแบบสอบถามสำหรับสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่มีอายุ 15 – 49 ปี เป็นหลัก ซึ่งมีข้อคำถามที่สามารถนำมาสร้างและกำหนดเป็นตัวแปรในการศึกษา ได้แก่ คำถามเรื่องลักษณะทั่วไปของสตรี ที่ประกอบด้วย ข้อคำถามเกี่ยวกับ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด สถานะเศรษฐกิจของครัวเรือน จำนวนบุตรที่เสียชีวิต และจำนวนบุตรที่มีชีวิต คำถามเรื่องการคุมกำเนิด ที่ประกอบด้วย ข้อคำถามเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ในปัจจุบัน คำถามเรื่องการความต้องการที่ยังไม่สัมฤทธิ์ ที่ประกอบด้วย ข้อคำถามเกี่ยวกับความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรีที่กำลังตั้งครรภ์ และความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่

ไม่ได้ตั้งครรภ์ คำถามเรื่องการสมรสหรือการอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา ที่ประกอบด้วย ข้อคำถามเกี่ยวกับปีหรืออายุที่สมรสครั้งแรกหรืออยู่กับคู่คนแรกฉันท์สามีภรรยา

นอกจากนี้ในส่วนของแบบสอบถามครัวเรือนในส่วนของข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกในครัวเรือน ยังปรากฏข้อคำถามเกี่ยวกับ เขตที่อยู่อาศัย ความเกี่ยวพันกับหัวหน้าครัวเรือน สวัสดิการ รักษาพยาบาลจากรัฐ และข้อคำถามเกี่ยวกับอายุของสมาชิกทุกคนในครัวเรือน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการ เชื่อมรวมชุดข้อมูลจากแบบสอบถามสำหรับสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่มีอายุ 15 – 49 ปี และข้อมูลจากแบบสอบถามครัวเรือน ในส่วนของข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกในครัวเรือนเข้าไว้ด้วยกัน โดยใช้ข้อมูลสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่มีอายุ 15 – 49 ปี เป็นข้อมูลตั้งต้นหลักในการเชื่อมโยงไปสู่ข้อมูลต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับสตรีในระดับครัวเรือน จากนั้นสร้างและกำหนดตัวแปรขึ้นมาใหม่ ได้แก่ ตัวแปรประเภทของครัวเรือน และตัวแปรการมีผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน ทั้งนี้เนื่องจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ตัวแปรที่ได้จากข้อคำถามต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น น่าจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย ณ ช่วงเวลาปัจจุบัน

2.2 ประชากรและการเลือกตัวอย่าง

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นในเรื่อง ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส ดังนั้นประชากรกลุ่มเป้าหมายหรือหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) ในการศึกษาครั้งนี้ จึงเป็นสตรีที่อยู่ในสถานภาพสมรส หรือ อยู่กินกับชายฉันท์สามีภรรยาจากทั่วประเทศไทย เนื่องจากสตรีกลุ่มนี้อยู่ในบริบทที่น่าจะมีแนวโน้มของความต้องการมีบุตรในอนาคต หรือ น่าจะมีจำนวนบุตรในอนาคตที่คาดหวัง อันจะทำให้การศึกษาหรือทำนายสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตครั้งนี้เป็นไปได้ อย่างไม่คลาดเคลื่อนความจริงมากที่สุด

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะประชากรสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่มีอายุ 15 – 49 ปี ที่สมรส หรือ อยู่กินกับชายฉันท์สามีภรรยา ไม่ว่าจะทำการสมรสกันอย่างไรถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา มาจากครัวเรือนที่มีผู้อยู่อาศัยทั้งสิ้น 24,482 ครัวเรือน ซึ่งสามารถสัมภาษณ์ได้ทั้งสิ้น 24,119 ครัวเรือน และในครัวเรือนที่สัมภาษณ์ได้นี้มีสตรีอายุ 15 – 49 ปี จำนวน 22,256 ราย สัมภาษณ์ได้ทั้งสิ้น 21,981 ราย และในสตรีที่ถูกสัมภาษณ์

ได้นี้ เป็นสตรีที่สมรสหรืออยู่กับชายฉันทสามีภรรยา 15,841 ราย โดยเป็นสตรีที่เข้าข่ายเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 15,661 ราย

ขั้นตอนการเลือกตัวอย่าง

สำหรับการเลือกตัวอย่างของการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 ใช้แผนการสุ่มตัวอย่างแบบมีชั้นภูมิหลายชั้น (multi-stage and stratified cluster sampling) โดยมีกรุงเทพมหานคร และ ภูมิภาค 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ภาคใต้ จำแนกตามเขตการปกครอง (ในเขตเทศบาล และ นอกเขตเทศบาล) ในแต่ละภาคเป็นชั้นภูมิ รวมทั้งสิ้น 9 ชั้นภูมิ และกำหนดให้มีการเลือกตัวอย่างสองขั้นตอน โดยมีรายละเอียดดังนี้ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556: 133)

การเลือกตัวอย่างขั้นที่หนึ่ง เป็นการเลือกเขตแฉงนับตัวอย่าง (enumeration area) ในแต่ละชั้นภูมิ จำแนกตามเขตการปกครอง (9 ชั้นภูมิ) ด้วยวิธีการสุ่มแบบมีระบบโดยใช้ความน่าจะเป็น (systematic probability proportional to size sampling procedures) เป็นสัดส่วนกับจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในเขตแฉงนับนั้น ๆ ได้จำนวนเขตแฉงนับตัวอย่างทั้งสิ้น 1,350 เขต ซึ่งมีการกระจายเท่า ๆ กันไปตามภาคและเขตการปกครอง ดังตารางที่ 2 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556: 133)

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนเขตแฉงนับตัวอย่าง จำแนกตามภาค และ เขตการปกครอง

ภาค	จำนวนเขตแฉงนับตัวอย่าง		
	รวม	เขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล
กรุงเทพมหานคร	150	150	-
ภาคกลาง	300	150	150
ภาคเหนือ	300	150	150
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	300	150	150
ภาคใต้	300	150	150
ทั่วประเทศ	1,350	750	600

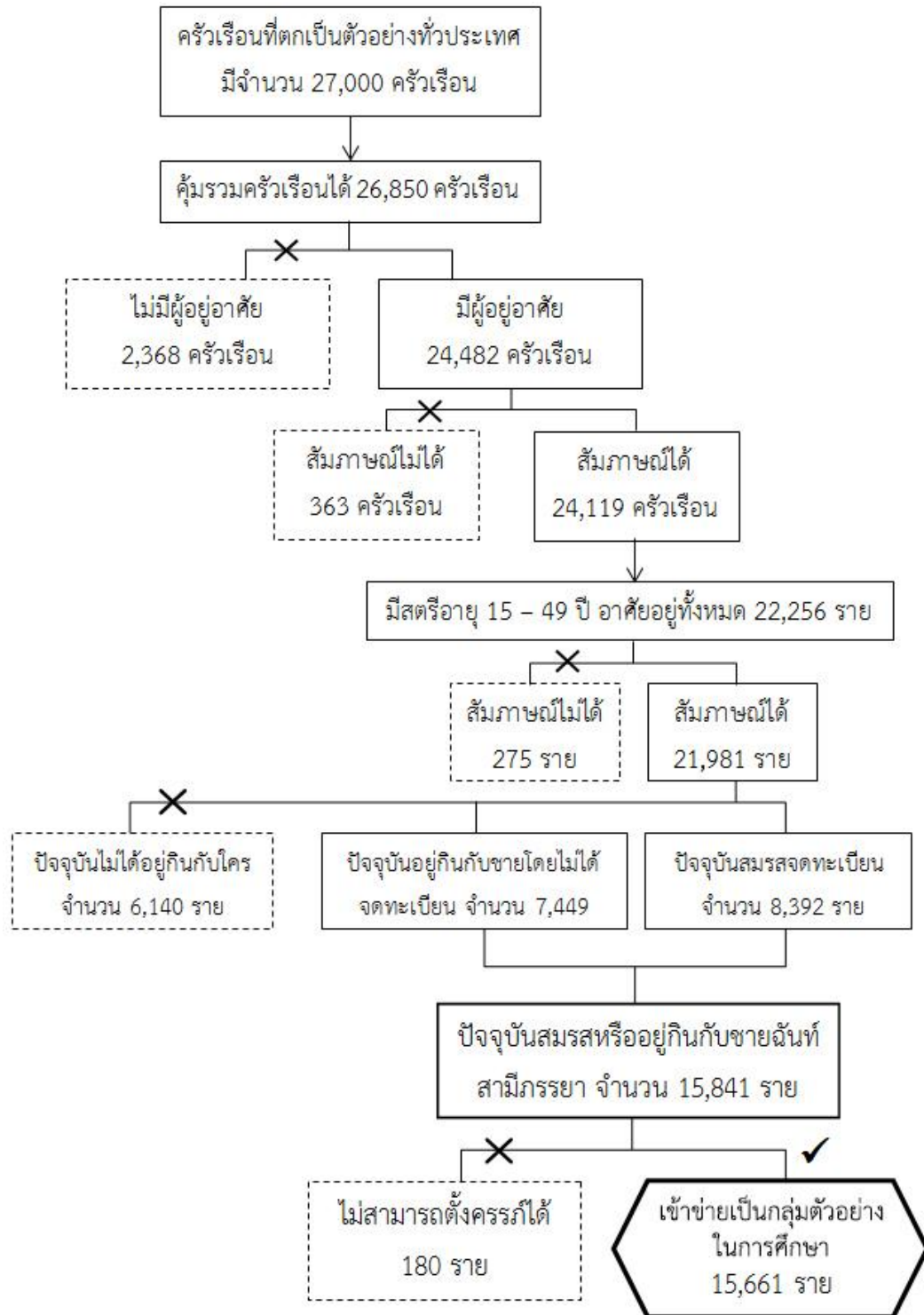
ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ รายงานสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555: 134

การเลือกตัวอย่างขั้นที่สอง ทำการเลือกครัวเรือนตัวอย่างจากเขตแดนนับทั้งหมด 1,350 เขตแดน นับ โดยเลือกเขตแดนนับละ 20 ครัวเรือนเป็นหน่วยตัวอย่าง ดังนั้นจะได้จำนวนครัวเรือนที่ตกเป็นตัวอย่างทั่วประเทศทั้งหมด 27,000 ครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556: 133)

จากนั้นเมื่อทำการคຸ່ມรวม ได้ครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น 26,850 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนที่มีผู้อยู่อาศัย 24,482 ครัวเรือน ในจำนวนนี้สัมภาษณ์ได้ทั้งสิ้น 24,119 ครัวเรือน และในครัวเรือนที่สัมภาษณ์ได้ มีสตรีอายุ 15 - 49 ปี จำนวน 22,256 ราย ซึ่งสัมภาษณ์ได้ทั้งสิ้น 21,981 ราย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556: 22) ทั้งนี้ในส่วนของสตรีที่ถูกสัมภาษณ์ได้เป็นสตรีที่สมรสหรืออยู่กับชายฉันทสามีภรรยา จำนวน 15,841 ราย และในจำนวนนี้มีผู้ที่ตอบคำถามถึงความต้องการมีบุตรในอนาคตว่าไม่สามารถตั้งครรภ์ได้ จำนวน 180 ราย ซึ่งผู้วิจัยไม่ได้นำเอาสตรีที่ไม่สามารถตั้งครรภ์ได้กลุ่มนี้เข้ามาร่วมในการศึกษา เนื่องจากอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถสะท้อนภาพภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการในอนาคตของสตรีที่สมรสหรืออยู่กับชายฉันทสามีภรรยาได้อย่างชัดเจน

ดังนั้นสตรีที่เข้าข่ายเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยสนใจทำการศึกษาจึงมีจำนวนทั้งสิ้น 15,661 ราย ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนการเลือกตัวอย่างได้ตามแผนภาพที่ 10 ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 10 ขั้นตอนการเลือกตัวอย่าง

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

2.3 ขอบเขต ข้อจำกัด และคุณค่าของการวิจัย

ขอบเขต: กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คือ สตรีวัยเจริญพันธุ์ อายุ 15 – 49 ปี ที่สมรส หมายถึง สตรีอายุ 15 – 49 ปี ที่มีการอยู่กับชายฉันทสามีภรรยา ไม่ว่าจะได้ทำการสมรสกันอย่างไร ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ซึ่งเป็นผู้ตอบแบบสอบถามการสำรวจสถานการณเด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 (MICS4) ในส่วนของแบบสอบถามสำหรับสตรีวัยเจริญพันธุ์ อายุ 15 – 49 ปี ด้วยตนเอง

ข้อจำกัด: เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจสถานการณเด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่มีวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ในการประเมินสถานการณเด็กและสตรีในประเทศไทยในหลากหลายมิติ ไม่ได้สร้างขึ้นมาเพื่อตอบคำถามเรื่องความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสโดยตรง ฉะนั้นจึงปรากฏข้อจำกัดสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ เพราะข้อมูลชุดนี้ขาดปัจจัยบางประการที่อาจมีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส เช่น ปัจจัยด้านการทำงาน หรือ การมีส่วนร่วมในตลาดแรงงานของสตรี ปัจจัยด้านทัศนคติหรือแรงจูงใจในการมีบุตร เป็นต้น เป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยไม่สามารถศึกษาอิทธิพลของปัจจัยดังกล่าวต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสได้ นอกจากนี้ ในเรื่องความต้องการของบุคคลเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา ฉะนั้น สำหรับคำตอบ เรื่อง ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของคำตอบเรื่องความต้องการหรือไม่ต้องการมีบุตรในอนาคตว่า เป็นคำตอบจากความคิดเห็น ณ ขณะที่สตรีที่สมรสรายนั้น ๆ ถูกทำการสัมภาษณ์

ประโยชน์ที่ได้รับในเชิงนโยบาย: เนื่องจากข้อมูลจากการสำรวจสถานการณเด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เป็นข้อมูลที่น่าเสนอสถานการณเกี่ยวกับเด็กและสตรีที่ดีที่สุดและทันสมัยที่สุดในระดับประเทศ ซึ่งสามารถนำมาศึกษา เรื่อง ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย ณ ช่วงเวลาปัจจุบันได้ ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จะให้ผลการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจในเรื่อง ภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการของสตรีที่สมรสในประเทศไทย ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลไปจนถึงบริบทแวดล้อมในระดับครัวเรือน โดยศึกษาวิเคราะห์ไปถึงความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับได้โดยละเอียดมากยิ่งขึ้น อีกทั้งข้อค้นพบและผลจากการศึกษายังเป็นข้อมูลทางสถิติในเชิงประจักษ์ที่มีคุณค่าในเชิงนโยบาย ต่อการนำไปสรรสร้างแนวทางเพื่อส่งเสริม

การมีบุตรที่มีคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสได้อย่างตรงจุดและเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่การสนับสนุนให้สตรีที่สมรสในประเทศไทยมีภาวะเจริญพันธุ์ในระดับที่เหมาะสมกับความสามารถและสถานภาพของตนเอง และให้กำเนิดประชากรที่จะเติบโตไปเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพเพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

2.4 การนิยามศัพท์

สตรีที่สมรส หมายถึง สตรีในวัยเจริญพันธุ์ อายุ 15 ถึง 49 ปีบริบูรณ์ (นับจนถึงวันคล้ายวันเกิดครั้งสุดท้าย) ที่ในปัจจุบันมีสถานภาพอยู่กินกับชายฉันทสามีภรรยา ไม่ว่าจะได้ทำการสมรสกันอย่างถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม

ความต้องการมีบุตร หมายถึง ความปรารถนาที่จะตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตร โดยครอบคลุมความหมายใน 2 กรณี คือ 1) ความต้องการมีบุตรในอนาคต 2) ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ

ความต้องการมีบุตรในอนาคต หมายถึง ความปรารถนาในอนาคตที่จะตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตรเพิ่มขึ้นจากจำนวนบุตรที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็น ภาพรวมของความต้องการมีบุตรในทุกลำดับ ในภายภาคหน้าของสตรีที่สมรส

ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ หมายถึง ความปรารถนาในอนาคตที่จะตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตรเพิ่มขึ้นจากจำนวนบุตรที่มีอยู่ในปัจจุบัน (รวมบุตรที่อยู่ในครรภ์) โดย จำแนกเป็น

- 1) **ความต้องการมีบุตรคนแรก** หมายถึง ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสที่ยังไม่เคยมีบุตรที่มีชีวิตมาก่อน ไม่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และปัจจุบันไม่ได้กำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรก
- 2) **ความต้องการมีบุตรคนที่สอง** หมายถึง ความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตแล้วจำนวนหนึ่งคน และ ความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรก
- 3) **ความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า)** หมายถึง ความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตแล้วตั้งแต่สองคนขึ้นไป และ ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์บุตรตั้งแต่คนที่สองขึ้นไป

จำนวนบุตรที่มีอยู่ในปัจจุบัน หมายถึง จำนวนบุตรทั้งหมดของสตรีที่สมรส ที่นอกจากจะหมายถึง จำนวนบุตรที่ตอนคลอดออกมามีชีวิตและยังคงมีชีวิตอยู่จนถึงวันที่ทำการสำรวจแล้ว ยัง

หมายรวมถึงบุตรที่อยู่ในครรภ์ของสตรีที่สมรสด้วย

จำนวนบุตรที่มีชีวิต หมายถึง จำนวนบุตรทั้งหมดของสตรีที่สมรส ที่ตอนคลอดออกมามีชีวิตและยังคงมีชีวิตอยู่จนถึงวันที่ทำการสำรวจ ไม่นับรวมบุตรที่อยู่ในครรภ์

ความไม่ต้องการมีบุตร หมายถึง ความไม่ปรารถนาที่จะตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ซึ่งหมายรวมถึง ความไม่แน่ใจ ยังไม่ทราบ หรือยังไม่ได้ตัดสินใจเกี่ยวกับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสด้วย

ครอบครัวปราศจากบุตร หมายถึง ครอบครัวของสตรีที่สมรสที่ไม่มีบุตร (childless couples) และไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต

ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต หมายถึง การที่สตรีที่สมรสเคยมีบุตรที่เสียชีวิตตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไป

ประเภทครัวเรือน หมายถึง รูปแบบหรือลักษณะการอยู่อาศัยที่พิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครัวเรือน โดยผู้วิจัยแบ่งประเภทของครัวเรือนเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย สตรีที่สมรส สามี และบุตรที่มีชีวิตที่สตรีที่สมรสเป็นผู้ให้กำเนิดเอง หรือ ประกอบด้วย สตรีที่สมรส และสามี โดยทั้งคู่ยังไม่มีบุตรที่มีชีวิตมาก่อน 2) ครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย ประกอบด้วย สตรีที่สมรส สามี อาจมีบุตรหรือไม่มีบุตรก็ได้ และจะต้องมีบุคคลอื่น ๆ ที่อาจเป็นญาติ หรือ ไม่มีความเกี่ยวพันฉันท์ญาติอาศัยอยู่รวมกันในครัวเรือนด้วย

การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน หมายถึง การมีสมาชิกอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกับสตรีที่สมรส ไม่ว่าจะผู้สูงอายุรายนั้นจะมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดกับสตรีที่สมรสหรือไม่ก็ตาม

2.5 การบริหารจัดการข้อมูลและการนิยามตัวแปร

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมและพบปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อการศึกษาเรื่องความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสแล้วนั้น จึงได้ดำเนินการสู่ขั้นตอนที่สำคัญ คือ การบริหารจัดการข้อมูล⁷ (data management หรือ data cleaning) (ดิเรก ลิ้มมธุรสกุล, 2556: 99) เนื่องจากผู้วิจัยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555

⁷ ผู้วิจัยใช้โปรแกรม STATA ซึ่งเป็นเครื่องมือคำนวณทางสถิติระดับสูง ในการบริหารจัดการข้อมูล (data management หรือ data cleaning) เพื่อวัตถุประสงค์ในการเตรียมความพร้อมให้กับข้อมูลก่อนที่จะเริ่มนำไปวิเคราะห์ทางสถิติในขั้นตอนต่อไป

(MICS4) ดังนั้น เพื่อให้ข้อมูลมีความครบถ้วนและถูกต้องมากที่สุด ผู้วิจัยจึงเริ่มทำการเชื่อมรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม 2 ชุด คือ แบบสอบถามสำหรับสตรีวัยเจริญพันธุ์อายุ 15 – 49 ปี และแบบสอบถามครัวเรือนจาก การสำรวจ MICS4 ที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อที่ 2.1 (รูปแบบการวิจัยและแหล่งที่มาของข้อมูล) และเลือกข้อมูลบางส่วนที่มีความเกี่ยวข้องสอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมและวัตถุประสงค์ในการศึกษา หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลสูญหาย (missing data) และทำการค้นหา ตรวจสอบ เปลี่ยนแปลง และแก้ไขข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ตัวอย่างเช่น กรณีที่ข้อมูลเป็นตัวแปรชนิดตัวอักษร ผู้วิจัยได้แปลงตัวแปรเหล่านั้นเป็นตัวแปรชนิดตัวเลขก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ และบริหารจัดการค่าของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา เช่น การสร้างตัวแปรขึ้นมาใหม่ และการจัดกลุ่มรายการของตัวแปรใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้ชุดข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยตัวแปรที่มีความถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์ และมีความเหมาะสมสำหรับการนำไปวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

ในการบริหารจัดการค่าของตัวแปร ผู้วิจัยได้ทำการนิยามตัวแปร และจัดกลุ่มรายการของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งข้อมูลตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ประกอบด้วย ตัวแปรตามความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส และ ปัจจัยที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมแล้วพบว่า มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสรวมทั้งสิ้น 6 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร 2) ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน 3) ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย 4) ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ 5) ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม และ 6) ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.5.1 ตัวแปรตามความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส ประกอบด้วย

ตัวแปรตามความต้องการมีบุตรในอนาคต หมายถึง ความปรารถนาในอนาคตที่อยากจะตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตรเพิ่มขึ้นจากจำนวนบุตรที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็น **ภาพรวมของความต้องการมีบุตรในทุกลำดับ** ในภายภาคหน้าของสตรีที่สมรส

ตัวแปรตามความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ หมายถึง ความปรารถนาในอนาคตที่จะตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตรเพื่อจะตอบสนองความต้องการมีบุตรให้ได้เท่ากับจำนวนบุตรในอุดมคติที่คาดหวัง โดยจำแนกเป็น **ความต้องการมีบุตรคนแรก คนที่สอง และคนที่สาม (หรือมากกว่า)**

ในการสร้างตัวแปรความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสนี้ ผู้วิจัยนำมาจากข้อคำถามในแบบสอบถาม ตอนที่ 6 เรื่อง ความต้องการที่ยังไม่สัมฤทธิ์ ที่เป็นคำถามเกี่ยวกับ “ความต้องการมีบุตรในอนาคต” ซึ่งประกอบด้วย 2 ข้อคำถาม คือ 1) ข้อคำถามที่ถามกับ สตรีที่กำลังตั้งครรภ์ โดยมีคำถามว่า “หลังจากบุตรคนที่กำลังตั้งครรภ์อยู่นี้ ท่านต้องการมีบุตรเพิ่มอีกหรือไม่” โดยมี 3 ข้อคำตอบ คือ ต้องการ ไม่ต้องการ และไม่ได้ตัดสินใจ/ไม่ทราบ 2) ข้อคำถามที่ถามกับ สตรีที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ และขณะนั้นสตรีผู้นั้นไม่ได้ทำหมันหญิง โดยมีคำถามว่า “ในอนาคตท่านต้องการมีบุตรอีกหรือไม่ต้องการมีบุตรอีก” โดยมี 4 ข้อคำตอบ คือ ต้องการ ไม่ต้องการ ไม่สามารถตั้งครรภ์ได้ และไม่ได้ตัดสินใจ/ไม่ทราบ

ทั้งนี้ในส่วนของข้อคำถามที่ถามกับ สตรีที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ และขณะนั้นสตรีผู้นั้นไม่ได้ทำหมันหญิง โดยมีคำถามว่า “ในอนาคตท่านต้องการมีบุตรอีกหรือไม่ต้องการมีบุตรอีก” สำหรับสตรีที่สมรสที่ตอบว่า “ไม่สามารถตั้งครรภ์ได้” ผู้วิจัยไม่นำสตรีกลุ่มนี้มาเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย เนื่องจากผู้วิจัยต้องการศึกษาเรื่องความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส ซึ่งเป็นคำถามถึงความต้องการในอนาคต แต่สตรีที่สมรสที่ตอบว่าไม่สามารถตั้งครรภ์ได้ และตอบถึงสาเหตุที่ตนเองไม่สามารถตั้งครรภ์ได้ในข้อคำถามที่ถามว่า “ทำไมท่านคิดว่าร่างกายไม่สามารถตั้งครรภ์ได้” นั้น เป็นคำตอบของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต ยากต่อการทำนาย และจำแนกว่าสตรีที่ไม่สามารถตั้งครรภ์ได้กลุ่มนี้ จะมีความต้องการหรือไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต เนื่องจากในแต่ละสาเหตุของการไม่สามารถตั้งครรภ์ได้ ค่อนข้างยากต่อการพิจารณา ตัวอย่างเช่น ตัดมดลูก หมดประจำเดือน อายุมากเกินไป มีเพศสัมพันธ์ไม่บ่อยครั้ง/ไม่มีเพศสัมพันธ์เลย และอื่นๆ เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงไม่สามารถบ่งชี้ หรือ ตัดสินใจได้ว่า สตรีที่ไม่สามารถตั้งครรภ์ได้ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมานี้ จะมีความต้องการมีบุตร หรือ ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต ฉะนั้นสตรีกลุ่มนี้จึงไม่สามารถสะท้อนสภาพภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการในอนาคตของสตรีที่สมรสได้อย่างชัดเจน

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ การสร้างตัวแปรตามความต้องการมีบุตรในอนาคต และตัวแปรตามความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส จึงเป็นการรวมทั้งสองข้อคำถามเกี่ยวกับความต้องการมีบุตรในอนาคตเข้าไว้ด้วยกัน ตามเงื่อนไขที่กล่าวไว้ข้างต้น โดยตัวแปรนี้มีมาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (nominal scale) และผู้วิจัยทำการจัดกลุ่มใหม่เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

- ต้องการ
- ไม่ต้องการ (โดยรวมกลุ่มที่ไม่ได้ตัดสินใจ/ไม่ทราบ เข้าไว้ในกลุ่มนี้ด้วย)

2.5.2 ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรอิสระของการศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วย 6 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร 2) ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน 3) ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย 4) ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ 5) ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม และ 6) ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และจำนวนบุตรที่มีชีวิต โดยมีรายละเอียดของตัวแปรดังนี้

อายุ หมายถึง อายุเต็มปี ตั้งแต่ 15 ปี ถึง 49 ปีบริบูรณ์ นับถึงวันคล้ายวันเกิดครั้งสุดท้ายก่อนวันสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำมาจากแบบสอบถามในข้อที่มีคำถามว่า “ท่านมีอายุ (เต็มปี) เท่าไร เมื่อนับถึงวันเกิดครั้งสุดท้ายที่ผ่านมา” ตัวแปรมีมาตรวัดแบบจัดอันดับ (ordinal scale)) โดยผู้วิจัยทำการจัดกลุ่มใหม่เป็น 7 กลุ่ม ได้แก่

- 15 – 19 ปี
- 20 – 24 ปี
- 25 – 29 ปี
- 30 – 34 ปี
- 35 – 39 ปี
- 40 – 44 ปี
- 45 – 49 ปี

อายุแรกสมรส หมายถึง อายุเต็มปีเมื่อสมรสครั้งแรก หรืออยู่กินกับชายคนแรก ฉันทสามีภรรยา โดย มีค่าผันแปรตั้งแต่ 7 – 47 ปี ผู้วิจัยนำมาจากแบบสอบถาม 2 ข้อ คือ 1) ข้อคำถามที่ถามว่า “ท่านแต่งงาน/อยู่กินกับชายคนแรกฉันทสามีภรรยาปี พ.ศ. ไต” 2) ข้อคำถามที่ถาม

ว่า “ท่านอยู่กินกับสามี/คู่คนแรกเมื่ออายุเท่าใด” และเนื่องจากแบบสอบถามแบ่งคำถามเป็นสองส่วน สตรีผู้ตอบแบบสอบถามส่วนหนึ่งจึงตอบเป็นปี พ.ศ. และอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ทราบปี พ.ศ. จะตอบเป็นอายุเต็มปี ดังนั้นในส่วนของข้อคำถามที่สตรีตอบเป็นปี พ.ศ. ผู้วิจัยได้ทำการคำนวณหาอายุแรกสมรสเต็มปี ด้วยวิธีการหาส่วนต่างระหว่างอายุเต็มปีในปัจจุบันของสตรี กับส่วนต่างระหว่าง พ.ศ. 2555 ที่ทำการสัมภาษณ์ และ พ.ศ. ที่สตรีสมรสหรืออยู่กินกับชายคนแรกฉันทสามีภรรยา โดยคำนวณได้จากสูตร ดังนี้

อายุปัจจุบันของสตรี – [(พ.ศ. 2555) – (พ.ศ. ที่สมรสหรืออยู่กินกับชายคนแรกฉันทสามีภรรยา)]

ทั้งนี้ตัวแปรนี้มีมาตรวัดแบบจัดอันดับ (ordinal scale) โดยผู้วิจัยทำการจัดกลุ่มใหม่เป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- ต่ำกว่า 15 ปี
- 15 – 19 ปี
- 20 – 24 ปี
- 25 – 29 ปี
- ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป

การตั้งครภในัจจุบัน หมายถึง สถานะการตั้งครภของสตรีที่สมรสในวันที่ได้รับการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำมาจากแบบสอบถามในข้อที่มีคำถามว่า “ท่านกำลังตั้งครภหรือไม่” โดยมีข้อคำตอบ 3 คำตอบ คือ กำลังตั้งครภ ไม่ได้ตั้งครภ และไม่แน่ใจ/ไม่ทราบ ตัวแปรนี้มีมาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (nominal scale) และผู้วิจัยทำการจัดกลุ่มใหม่เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

- กำลังตั้งครภ
- ไม่ได้กำลังตั้งครภ (โดยรวมกลุ่มที่ไม่แน่ใจ/ไม่ทราบ เข้าไว้ในกลุ่มนี้ด้วย)

ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต หมายถึง การที่สตรีที่สมรสมีบุตรที่ให้กำเนิดเองและบุตรเสียชีวิตภายหลังจากการให้กำเนิด ซึ่งในกรณีที่ยังไม่เคยมีบุตรที่เสียชีวิตมาก่อน หมายความว่า การไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ผู้วิจัยนำมาจาก ตัวแปรจำนวนบุตรที่เสียชีวิต และทำการจัดกลุ่มใหม่เป็น 2 กลุ่ม โดยตัวแปรนี้มีมาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (nominal scale) ได้แก่

- ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต
- มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต

จำนวนบุตรที่มีชีวิต หมายถึง จำนวนบุตรทั้งหมดที่สตรีที่สมรสเป็นผู้ให้กำเนิดเอง และบุตรทุกคนยังมีชีวิตอยู่ ผู้วิจัยนำมาจาก ตัวแปรจำนวนบุตรที่มีชีวิต และ ทำการจัดกลุ่มใหม่เป็น 4 กลุ่ม โดยตัวแปรมีมาตรวัดแบบจัดอันดับ (ordinal scale) ได้แก่

- ไม่มีบุตรที่มีชีวิต
- 1 คน
- 2 คน
- ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป

2. ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน ประกอบด้วย 2 ตัวแปร ได้แก่ ประเภทของครัวเรือน และการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน โดยมีรายละเอียดของตัวแปรดังนี้

ประเภทของครัวเรือน หมายถึง รูปแบบหรือลักษณะของครอบครัวที่สตรีที่สมรสอาศัยอยู่ โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งผู้วิจัยนำมาจากแบบสอบถามครัวเรือน โดยทำการรวมชุดข้อมูลจากแบบสอบถามครัวเรือนในส่วน of ข้อมูลสมาชิกในครัวเรือน และแบบสอบถามสตรีวัยเจริญพันธุ์เข้าไว้ด้วยกัน และทำการจัดประเภทครัวเรือน โดยพิจารณาจากข้อมูล ความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน จากแบบสอบถามครัวเรือน ในข้อ ที่มีคำถามว่า “.....ชื่อ.....มีความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือนอย่างไร” ซึ่งหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม โดยนำข้อมูลดังกล่าวมาเป็นหลักในการจัดประเภทครัวเรือน ตัวแปรมีมาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (nominal scale) โดยผู้วิจัยทำการสร้างตัวแปรขึ้นมาใหม่ และจัดกลุ่มเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

- ครอบครัวเดี่ยว
- ครอบครัวขยาย

การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน หมายถึง การมีสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกับสตรีที่สมรส ผู้วิจัยนำมาจากแบบสอบถามครัวเรือน โดยทำการรวมชุดข้อมูลจากแบบสอบถามครัวเรือนในส่วน of ข้อมูลสมาชิกในครัวเรือน และแบบสอบถามสตรีวัยเจริญพันธุ์เข้าไว้ด้วยกัน และทำการจัดกลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน

เดียวกับสตรีที่สมรส โดยพิจารณาจากข้อมูล อายุของสมาชิกในครัวเรือน จากแบบสอบถามครัวเรือน ในข้อ ที่มีคำถามว่า “.....ชื่อ.....อายุ (เต็มปี) เท่าไร” ซึ่งหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ตัวแปรนี้มีมาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (nominal scale) โดยผู้วิจัยทำการสร้างตัวแปรขึ้นมาใหม่ และจัดกลุ่ม เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

- ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน
- มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน

3. ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย 2 ตัวแปร ได้แก่ ภูมิภาค และเขตการปกครอง โดยมีรายละเอียดของตัวแปร ดังนี้

ภูมิภาค หมายถึง ภูมิภาคที่สตรีที่สมรสอาศัยอยู่ ผู้วิจัยนำมาจากแบบสอบถาม ครัวเรือน ที่มีข้อความคำถามเรื่องภูมิภาคที่อยู่อาศัย มีมาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (nominal scale) แบ่ง ออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- กรุงเทพมหานคร
- ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร)
- ภาคเหนือ
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- ภาคใต้

เขตการปกครอง หมายถึง เขตที่อยู่อาศัยที่สตรีที่สมรสอาศัยอยู่ ผู้วิจัยนำมาจาก แบบสอบถามครัวเรือน ที่มีข้อความคำถามเรื่องเขตการปกครอง มีมาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (nominal scale) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

- ในเขตเทศบาล
- นอกเขตเทศบาล

4. ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 1 ตัวแปร ได้แก่ สถานะทาง เศรษฐกิจของครัวเรือน โดยมีรายละเอียดของตัวแปร ดังนี้

สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน หมายถึง ฐานะครอบครัวของสตรีที่สมรส ซึ่งเป็นตัวชี้วัดสำคัญที่มาจากการวัดองค์ประกอบของมาตรฐานการดำเนินชีวิตของครัวเรือน ซึ่งในการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 ได้ให้คำนิยาม สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน หรือ ดัชนีความมั่งคั่ง ไว้ว่า เป็นตัวชี้วัดความมั่นคงที่ใช้วัดองค์ประกอบของมาตรฐานการดำเนินชีวิตของครัวเรือนแบบสะสม ซึ่งคำนวณด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principle component analysis: PCA) โดยใช้ข้อมูลประกอบ คือ ความเป็นเจ้าของทรัพย์สินต่างๆ เช่น โทรทัศน์ โทรศัพท์ ตู้เย็น รถยนต์ รถบรรทุก รถจักรยาน เป็นต้น รวมไปถึงจนถึงวัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้านหรือลักษณะของที่อยู่อาศัย การสุขาภิบาล การมีไฟฟ้าใช้ การเข้าถึงน้ำดื่ม น้ำใช้ และคุณลักษณะอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความมั่งคั่งของครัวเรือน ทั้งนี้สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน หรือ ดัชนีความมั่งคั่งของครัวเรือนนี้ นอกจากจะสามารถนำไปวิเคราะห์ถึงความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจในด้านโอกาสและการเข้าถึงการบริการทางสุขภาพได้แล้ว ยังเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ความมั่นคงของครัวเรือนสำหรับประเทศที่ยังขาดความเชื่อถือได้ในด้านของรายได้ และรายจ่ายอีกด้วย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556: 184) โดยตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน จากข้อมูล MICS4 มีมาตรวัดแบบจัดอันดับ (ordinal scale) แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- ยากจนมาก
- ยากจน
- ปานกลาง
- ร่ำรวย
- ร่ำรวยมาก

5. ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม ประกอบด้วย 1 ตัวแปร ได้แก่ ระดับการศึกษาสูงสุด โดยมีรายละเอียดของตัวแปร ดังนี้

ระดับการศึกษาสูงสุด หมายถึง ระดับการศึกษาชั้นสูงสุดที่สตรีผู้ตอบแบบสอบถามได้รับการศึกษา ผู้วิจัยนำมาจากแบบสอบถาม 2 ข้อ คือ 1) ข้อคำถามที่ถามว่า “ท่านเคยเรียนหนังสือในโรงเรียนหรือไม่” ซึ่งสตรีที่ตอบว่า ไม่เคย ผู้วิจัยกำหนดให้ หมายถึง สตรีผู้นั้นไม่ได้รับการศึกษา 2) ข้อคำถามที่ถามว่า “ท่านได้เรียนหนังสือสูงสุดระดับใด” โดยตัวแปรนี้มีมาตรวัดแบบจัดอันดับ (ordinal scale)) และ ผู้วิจัยทำการจัดกลุ่มใหม่เป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- ประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา
- มัธยมศึกษาตอนต้น
- มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า
- อนุปริญญา
- ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี

6. ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม ประกอบด้วย 1 ตัวแปร ได้แก่

สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ โดยมีรายละเอียดของตัวแปร ดังนี้

สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ หมายถึง สิทธิประโยชน์ด้านการเข้ารับบริการทางด้านสุขภาพอนามัยต่าง ๆ ที่สตรีที่สมรสได้รับจากรัฐ โดยผู้วิจัยนำมาจากแบบสอบถามครัวเรือนที่มีข้อความที่ถามว่า “ท่านมีสวัสดิการด้านการรักษายาบาลจากรัฐประเภทใด” ตัวแปรมาตรวัดแบบจัดกลุ่ม (nominal scale) และผู้วิจัยทำการจัดกลุ่มใหม่เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

- บัตรทอง หรือ บัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า และสวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ
- บัตรประกันสังคม หรือ กองทุนเงินทดแทน
- สวัสดิการข้าราชการหรือข้าราชการบำนาญ/รัฐวิสาหกิจ
- ไม่มีสวัสดิการที่ได้จากรัฐ/ไม่ทราบ

จากรายละเอียดของการนิยามและการจัดกลุ่มตัวแปรที่กล่าวไว้ข้างต้น สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3 สรุปรายละเอียดตัวแปร มาตรวัด และการจัดกลุ่มรายการของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ลำดับ	ตัวแปร	มาตรวัด	กลุ่มรายการของตัวแปร
	ตัวแปรตามความต้องการมีบุตร		
1	ความต้องการมีบุตรในอนาคต (ทุกลำดับ)	แบบจัดกลุ่ม (nominal scale)	1) ต้องการ
2-4	ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ คนแรก คนที่สอง คนที่สาม (หรือมากกว่า)		2) ไม่ต้องการ

ลำดับ	ตัวแปร	มาตรวัด	กลุ่มรายการของตัวแปร
ตัวแปรอิสระ			
ลักษณะทางด้านประชากร			
1	อายุ	แบบจัดอันดับ (ordinal scale)	1) 15 – 19 ปี 2) 20 – 24 ปี 3) 25 – 29 ปี 4) 30 – 34 ปี 5) 35 – 39 ปี 6) 40 – 44 ปี 7) 45 – 49 ปี
2	อายุแรกสมรส	แบบจัดอันดับ (ordinal scale)	1) ต่ำกว่า 15 ปี 2) 15 – 19 ปี 3) 20 – 24 ปี 4) 25 – 29 ปี 5) ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป
3	การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน	แบบจัดกลุ่ม (nominal scale)	1) ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ 2) กำลังตั้งครรภ์
4	ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต	แบบจัดกลุ่ม (nominal scale)	1) ไม่มีประสบการณ์ 2) มีประสบการณ์
5	จำนวนบุตรที่มีชีวิต	แบบจัดอันดับ (ordinal scale)	1) ไม่มีบุตร 2) มีบุตร 1 คน 3) บุตร 2 คน 4) มีบุตรตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป
ลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน			
6	ประเภทครัวเรือน	แบบจัดกลุ่ม (nominal scale)	1) ครอบครัวเดี่ยว 2) ครอบครัวขยาย
7	การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน	แบบจัดกลุ่ม (nominal scale)	1) ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน 2) มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน

ลำดับ	ตัวแปร	มาตรวัด	กลุ่มรายการของตัวแปร
ลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย			
8	ภูมิภาค	แบบจัดกลุ่ม (nominal scale)	1) กรุงเทพมหานคร 2) ภาคกลาง 3) ภาคเหนือ 4) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5) ภาคใต้
9	เขตการปกครอง	แบบจัดกลุ่ม (nominal scale)	1) ในเขตเทศบาล 2) นอกเขตเทศบาล
ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ			
10	สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน	แบบจัดอันดับ (ordinal scale)	1) ยากจนมาก 2) ยากจน 3) ปานกลาง 4) ร่ำรวย 5) ร่ำรวยมาก
ลักษณะทางด้านสังคม			
11	ระดับการศึกษาสูงสุด	แบบจัดอันดับ (ordinal scale)	1) ประถมศึกษา และ ต่ำกว่า ประถมศึกษา 2) มัธยมศึกษาตอนต้น 3) มัธยมศึกษาตอนปลายหรือ เทียบเท่า 3) อนุปริญญา 4) ปริญญาตรี และ สูงกว่าปริญญาตรี
ลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม			
12	สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ	แบบจัดกลุ่ม (nominal scale)	1) บัตรทอง/หลักประกันสุขภาพ ถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ 2) ประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน 3) สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ 4) ไม่มีสวัสดิการที่ได้จากรัฐ

2.6 การวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติและนำเสนอผลการศึกษา แบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นการวิเคราะห์ลักษณะของสตรีที่สมรส และ แบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย ส่วนที่สอง เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสในประเทศไทย ส่วนที่สาม เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์และแบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสในประเทศไทย ส่วนที่สี่ เป็นการวิเคราะห์ลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร และส่วนที่ห้า เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส โดยเครื่องมือทางสถิติที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ คือ โปรแกรม STATA ซึ่งมีรายละเอียดในการวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

2.6.1 ลักษณะของสตรีที่สมรสและแบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส

การวิเคราะห์ลักษณะของสตรีที่สมรส: ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistic) ในการอธิบายลักษณะและภูมิหลังของสตรีที่สมรส โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบตารางสถิติ ที่แสดงผลการแจกแจงความถี่ อัตราร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิเคราะห์แบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส: ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดย การทำตารางไขว้ (cross-tabulation) เพื่อแสดงการจำแนกการมีบุตรที่มีชีวิตของสตรีที่สมรส ออกตามตัวแปรอิสระด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม และศึกษาเปรียบเทียบจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรส ระหว่างกลุ่มรายการในแต่ละตัวแปร โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบตารางไขว้ที่แสดงผลการแจกแจงความถี่ อัตรา ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2.6.2 สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส

การศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ผู้วิจัยดำเนินการศึกษา 2 ขั้นตอน โดยขั้นตอนแรก เป็นการทำตารางไขว้ (cross-tabulation) เพื่อแสดงการจำแนกความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ออกตามตัวแปรอิสระด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม โดยนำเสนอผล

การศึกษาในรูปแบบตารางไขว้ที่แสดงการแจกแจงความถี่ และอัตราร้อยละ และขั้นตอนที่สอง เป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระต่าง ๆ กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ด้วยสถิติไคสแควร์ (chi-square) เพื่อศึกษาว่าในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมตัวแปรอิสระอื่น ๆ ตัวแปรอิสระที่สนใจมีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) หรือไม่ อย่างไร

2.6.3 สถานการณ์และแบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส

การศึกษาสถานการณ์และแบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส ผู้วิจัยดำเนินการศึกษา 2 ขั้นตอน โดยขั้นตอนแรก เป็นการนำตารางไขว้ (cross-tabulation) เพื่อแสดงการจำแนกความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส ออกตามตัวแปรอิสระด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม และขั้นตอนที่สอง เป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระต่าง ๆ กับความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส ด้วยสถิติไคสแควร์ (chi-square) เพื่อศึกษาว่าในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมตัวแปรอิสระอื่น ๆ ตัวแปรอิสระที่สนใจมีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) หรือไม่ อย่างไร โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบตารางไขว้ที่แสดงการแจกแจงความถี่ และอัตราร้อยละ

2.6.4 สตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร

การศึกษาในส่วนนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก เป็นการศึกษาและสรุปผลการศึกษา ลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร และส่วนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ถึงมูลเหตุที่ทำให้สตรีกลุ่มนี้เลือกที่จะมีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร ด้วยวิธีการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส

การศึกษาปัจจัยกำหนดความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส แบ่งการศึกษาเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนแรก เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส และเนื่องจากตัวแปรตามที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ความต้องการมีบุตรในอนาคต ซึ่งเป็น

ตัวแปรแบบจัดกลุ่ม (categorical variables) ที่แบ่งเป็น 2 ค่า คือ 1) ต้องการ และ 2) ไม่ต้องการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์สมการถดถอย (regression model) ด้วยแบบจำลองโพรบิท (probit regression) และเลือกใช้วิธีการแปลผลจากค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม (marginal effects) ที่อยู่ในรูปแบบของโอกาสหรือความน่าจะเป็น (probability) (Abbott, 2006; Williams, 2016) ที่สตรีที่สมรสจะมีความต้องการมีบุตร โดยมีกลุ่มอ้างอิง คือ ไม่ต้องการมีบุตร ทั้งนี้เพื่อศึกษาว่าตัวแปรอิสระในกลุ่มปัจจัยด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส หรือไม่ อย่างไร และมีอิทธิพลในทิศทางใดในเชิงเปรียบเทียบกับกลุ่มอ้างอิง ตลอดจนความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) หรือไม่ ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อทดสอบสมมติฐานของการวิจัยว่ามีทิศทางเป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรมหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่สอง เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส และเนื่องจากตัวแปรตามที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ ซึ่งเป็นตัวแปรแบบจัดกลุ่ม (categorical variables) ที่แบ่งเป็น 2 ค่า คือ 1) ต้องการ และ 2) ไม่ต้องการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์สมการถดถอยด้วยแบบจำลองโพรบิท (probit regression) และเลือกใช้วิธีการแปลผลจากค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม (marginal effects) ที่อยู่ในรูปแบบของโอกาสหรือความน่าจะเป็น (probability) (Abbott, 2006; Williams, 2016) ที่สตรีจะมีความต้องการมีบุตรเพิ่มในอนาคต โดยมีกลุ่มอ้างอิง คือ ไม่ต้องการมีบุตร โดยทำการแยกศึกษาวิเคราะห์ในกลุ่มสตรีที่สมรส 3 กลุ่ม ได้แก่

- 1) **ความต้องการมีบุตรคนแรก** ศึกษาจากกลุ่มสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรก ไม่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และ ยังไม่เคยมีบุตรที่มีชีวิตมาก่อน
- 2) **ความต้องการมีบุตรคนที่สอง** ศึกษาจากกลุ่มสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตแล้วหนึ่งคน และ สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรก
- 3) **ความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า)** ศึกษาจากกลุ่มสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตแล้วตั้งแต่สองคนขึ้นไป และ สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์บุตรตั้งแต่คนที่สองขึ้นไป

ดังนั้นการศึกษาในส่วนนี้ จึงเป็นการวิเคราะห์ว่า ตัวแปรอิสระต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสในแต่ละกลุ่มหรือไม่ อย่างไร และมีอิทธิพลในทิศทางใดในเชิงเปรียบเทียบกับกลุ่มอ้างอิง ตลอดจนผลการศึกษาดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) หรือไม่

จากวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ต้องการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส จึงนำมาสู่การสร้างแบบจำลองสมการถดถอย เพื่อการวิเคราะห์อิทธิพลของกลุ่มปัจจัยด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคมของสตรีที่สมรสต่อโอกาสหรือความน่าจะเป็น (probability) ที่สตรีที่สมรสจะมีความต้องการมีบุตร โดยกำหนดให้สตรีที่ไม่ต้องการมีบุตรเป็นกลุ่มอ้างอิง ซึ่งสามารถเขียนเป็นแบบจำลองทางเศรษฐมิติในการวิเคราะห์สมการถดถอยได้ดังต่อไปนี้

$$DC_i = \alpha + C_i \beta_1 + H_i \beta_2 + A_i \beta_3 + E_i \beta_4 + S_i \beta_5 + W_i \beta_6 + \varepsilon_i$$

โดย DC_i คือ ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส

C_i คือ กลุ่มปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร

H_i คือ กลุ่มปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน

A_i คือ กลุ่มปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย

E_i คือ กลุ่มปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

S_i คือ กลุ่มปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม

W_i คือ กลุ่มปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม

β_1 ถึง β_6 คือ เวกเตอร์ (vector) ของค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย หรือ ค่าสัมประสิทธิ์ความชัน

ε คือ ค่าความคลื่อนคลาด (error term) โดยมีข้อสมมติว่าเป็นค่าความคลื่อน

คลาดที่มีการแจกแจงปกติแบบสะสม (cumulative normal distribution)

i คือ ลำดับตัวอย่างที่ i

บทที่ 3

ลักษณะของสตรีที่สมรส และ แบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย

การศึกษาลักษณะทางประชากรมีความสำคัญและเกี่ยวพันกับการเปลี่ยนแปลงในสามปรากฏการณ์หลักที่สำคัญทางประชากรศาสตร์ คือ การเกิด การตาย และการย้ายถิ่น แม้ว่าในการศึกษาทางด้านประชากรศาสตร์จะสามารถกำหนดลักษณะของประชากรได้หลากหลายด้าน แต่ในทางปฏิบัติ ลักษณะทางประชากรที่เลือกนำมาศึกษานั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์เกี่ยวกับประชากรที่สนใจศึกษา (เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์, 2527: 10; สันทัด เสริมศรี, 2541: 6) ดังนั้น ในการศึกษา เรื่อง แบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทยครั้งนี้ ลักษณะของสตรีที่สมรสที่ผู้วิจัยสังเคราะห์มาจากการทบทวนวรรณกรรมและพบว่ามีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรจึงเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่มีความสำคัญ เพราะ นอกจากจะทำให้ผู้วิจัยทราบถึงขนาดและลักษณะโดยทั่วไปของสตรีที่สมรสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาแล้ว ยังจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปอธิบายถึงสาเหตุของปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของภาวะการเกิด พฤติกรรมการมีบุตร และความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสใน พ.ศ. 2555 ได้อีกด้วย

ในบทนี้ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาเป็น 3 ส่วน ส่วนแรก เป็นการพรรณนาถึงลักษณะของสตรีที่สมรส อันประกอบด้วยลักษณะและภูมิหลังทางด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม ส่วนที่สอง เป็นการพรรณนาถึงแบบแผนการมีบุตร โดยนำเสนอแบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรสใน พ.ศ. 2555 จำแนกตามลักษณะและภูมิหลังของสตรีที่สมรสในด้านต่าง ๆ และส่วนที่สาม เป็นการสรุปผลจากการศึกษาในสองส่วนแรก

ดังนั้นผลการศึกษาในบทนี้จะเป็นสารสนเทศเบื้องต้นที่นำเสนอให้เห็นว่า สตรีที่สมรสมีลักษณะและภูมิหลังในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้าง และมีสัดส่วนเป็นเท่าใด พร้อมทั้งนำเสนอให้เห็นถึงแบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส อันจะเป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจระดับภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีที่สมรสในประเทศไทย พ.ศ. 2555 และยังเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาในบทต่อ ๆ ไป โดยผลการศึกษาปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ลักษณะของสตรีที่สมรส

การศึกษาลักษณะของสตรีที่สมรสในประเทศไทย พ.ศ. 2555 เป็นการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสตรีวัยเจริญพันธุ์อายุตั้งแต่ 15 – 49 ปี ซึ่งมีสถานภาพอยู่กินกับชายฉันทสามีภรรยาไม่ว่าจะได้ทำการสมรสกันอย่างถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยผู้วิจัยเรียกแทนกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาในครั้งนี้ว่า “สตรีที่สมรส” ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 15,661 ราย โดยนำเสนอผลการศึกษารูปแบบของการแจกแจงความถี่ อัตราร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังแสดงในตารางที่ 4 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ลักษณะของสตรีที่สมรส

ปัจจัย	กลุ่มรายการ	ร้อยละ	(จำนวน)	
ลักษณะทางด้านประชากร				
อายุ	15 - 19 ปี	3.19	(499)	
	20 - 24 ปี	9.51	(1,490)	
	25 - 29 ปี	14.70	(2,302)	
	30 - 34 ปี	19.17	(3,002)	
	35 - 39 ปี	19.19	(3,006)	
	40 - 44 ปี	17.76	(2,782)	
	45 - 49 ปี	16.47	(2,580)	
	รวม			(15,661)
อายุเฉลี่ย 35.07 ปี				
ค่าต่ำสุด = 15 ปี ค่าสูงสุด = 49 ปี				
ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 8.41 ปี				
อายุแรกสมรส	ต่ำกว่า 15 ปี	4.89	(762)	
	15-19 ปี	40.74	(6,345)	
	20-24 ปี	31.29	(4,873)	
	25-29 ปี	16.11	(2,509)	
	ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป	6.97	(1,085)	
	รวม			(15,574)
	อายุเฉลี่ย 21.04 ปี			
Missing=87				
ค่าต่ำสุด = 7 ปี ค่าสูงสุด = 47 ปี				
ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 5.14 ปี				

ปัจจัย	กลุ่มรายการ	ร้อยละ	(จำนวน)
การตั้งครุฑในปัจจุบัน	กำลังตั้งครุฑ	3.31	(519)
	ไม่ได้กำลังตั้งครุฑ	96.69	(15,142)
	รวม		(15,661)
ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต	ไม่มี	97.27	(15,234)
	มี	2.73	(427)
	รวม		(15,661)
จำนวนบุตรที่มีชีวิต	จำนวนบุตรที่เสียชีวิตเฉลี่ย 0.03 คน ค่าต่ำสุด = 0 คน ค่าสูงสุด = 4 คน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.19 คน		
	ไม่มีบุตร	8.27	(1,295)
	1 คน	32.00	(5,012)
	2 คน	41.58	(6,512)
	ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป	18.15	(2,842)
	รวม		(15,661)
	จำนวนบุตรเฉลี่ย 1.76 คน ค่าต่ำสุด = 0 คน ค่าสูงสุด = 13 คน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.02 คน		
ลักษณะทางด้านโครงสร้างครุฑเรือน			
ประเภทของครุฑเรือน	ครอบครุฑเดียว	46.60	(7,298)
	ครอบครุฑขยาย	53.40	(8,363)
	รวม		(15,661)
การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครุฑเรือน	ขนาดครุฑเรือนเฉลี่ย 4.60 คนต่อครุฑเรือน ค่าต่ำสุด = 1 คน ค่าสูงสุด = 28 คน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.90 คน		
	ไม่มี	75.37	(11,803)
	มี	24.63	(3,858)
	รวม		(15,661)
	จำนวนผู้สูงอายุในครุฑเรือนเฉลี่ย 0.33 คน ค่าต่ำสุด = 0 คน ค่าสูงสุด = 4 คน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.62 คน		

ปัจจัย	กลุ่มรายการ	ร้อยละ	(จำนวน)
ลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย			
ภูมิภาค	กรุงเทพมหานคร	10.74	(1,682)
	ภาคกลาง	22.23	(3,482)
	ภาคเหนือ	20.45	(3,202)
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	23.45	(3,672)
	ภาคใต้	23.13	(3,623)
	รวม		
เขตการปกครอง	ในเขตเทศบาล	53.30	(8,348)
	นอกเขตเทศบาล	46.70	(7,313)
	รวม		
ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ			
สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน	ยากจนมาก	12.38	(1,939)
	ยากจน	16.61	(2,601)
	ปานกลาง	21.81	(3,415)
	ร่ำรวย	25.47	(3,989)
	ร่ำรวยมาก	23.73	(3,717)
	รวม		
ลักษณะทางด้านสังคม			
ระดับการศึกษาสูงสุด	ประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา	41.43	(6,489)
	มัธยมศึกษาตอนต้น	19.01	(2,977)
	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	18.58	(2,910)
	อนุปริญญา	5.56	(870)
	ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี	15.42	(2,415)
	รวม		
ลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม			
สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ	บัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/ สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ	71.64	(11,220)
	บัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน	15.71	(2,461)
	สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	9.81	(1,536)
	ไม่มีสวัสดิการที่ได้จากรัฐ	2.84	(444)
	รวม		

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 4 มีรายละเอียดของผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

3.1.1 ลักษณะทางด้านประชากร

ลักษณะทางด้านประชากรแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างหรือองค์ประกอบทางประชากรศาสตร์ของสตรีที่สมรส 5 ประการ ได้แก่ อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครภในปัจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และจำนวนบุตรที่มีชีวิต รายละเอียดมีดังนี้

อายุ

สตรีที่สมรสมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 35.07 ปี (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 8.41 ปี) เมื่อแบ่งกลุ่มอายุออกเป็น 7 กลุ่ม พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีอายุ 35 – 39 ปี (ร้อยละ 19.19) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีอายุ 30 – 34 ปี (ร้อยละ 19.17) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่มีอายุ 40 – 44 ปี (ร้อยละ 17.76) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุ 15 – 19 ปี มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 3.19)

อายุแรกสมรส

สตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสเฉลี่ยเท่ากับ 21.04 ปี (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.14 ปี) โดยสตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสน้อยที่สุดเท่ากับ 7 ปี และมีอายุแรกสมรสมากที่สุดเท่ากับ 47 ปี เมื่อแบ่งกลุ่มอายุแรกสมรสออกเป็น 5 กลุ่ม พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีอายุแรกสมรสเท่ากับ 15 – 19 ปี (ร้อยละ 40.74) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสเท่ากับ 20 – 24 ปี (ร้อยละ 31.29) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า 15 ปี มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 4.89)

การตั้งครภในปัจุบัน

สตรีที่สมรสมีสัดส่วนของผู้ที่ไม่ได้ตั้งครภมากกว่าผู้ที่กำลังตั้งครภ (ร้อยละ 96.69 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 3.31)

ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต

สตรีที่สมรสมีสัดส่วนของผู้ที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต (ร้อยละ 97.27 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 2.73) และเมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่เสียชีวิตโดยเฉลี่ย พบว่า สตรีที่สมรสมีจำนวนบุตรที่เสียชีวิตโดยเฉลี่ยเท่ากับ 0.03 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.19 คน)

จำนวนบุตรที่มีชีวิต

สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน (ร้อยละ 41.58) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน (ร้อยละ 32.00) ส่วนสตรีที่สมรสและยังไม่มีบุตรที่มีชีวิต มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 8.27) เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย พบว่า สตรีที่สมรสมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยเท่ากับ 1.76 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.02 คน)

3.1.2 ลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน

ลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือนแสดงให้เห็นถึงลักษณะหรือรูปแบบการอยู่อาศัยของสตรีที่สมรส 2 ประการ ได้แก่ ประเภทของครัวเรือน และการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน รายละเอียดมีดังนี้

ประเภทของครัวเรือน

สตรีที่สมรสมีสัดส่วนของผู้ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภท ครอบครัวขยาย มากกว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภท ครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 53.40 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 46.60) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาขนาดครัวเรือนโดยเฉลี่ย พบว่า มีขนาดครัวเรือนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.90 คน)

การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน

สตรีที่สมรสมีสัดส่วนของผู้ที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือนมากกว่าผู้ที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน (ร้อยละ 75.37 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 24.63) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจำนวนผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนโดยเฉลี่ย พบว่า มีผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 0.33 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.62 คน)

3.1.3 ลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย

ลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย แสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวเชิงพื้นที่ของสตรีที่สมรส ทั้งการกระจายตัวเชิงภูมิศาสตร์ และการกระจายตัวเชิงเขตพื้นที่การปกครอง ประกอบด้วยลักษณะ 2 ประการ ได้แก่ ภูมิภาค และเขตการปกครอง รายละเอียดมีดังนี้

ภูมิภาค

สตรีที่สมรสส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 23.45) รองลงมาอาศัยอยู่ในภาคใต้ (ร้อยละ 23.13) ส่วนสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 10.74)

เขตการปกครอง

สตรีที่สมรสมีสัดส่วนของผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล (ร้อยละ 53.30 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 46.70)

3.1.4 ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจแสดงให้เห็นถึงระดับความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจหรือระดับเศรษฐกิจฐานะของครัวเรือนของสตรีที่สมรส ประกอบด้วยลักษณะ 1 ประการ คือ สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวย (ร้อยละ 25.47) รองลงมา มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวยมาก (ร้อยละ 23.73) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจนมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 12.38)

3.1.5 ลักษณะทางด้านสังคม

ลักษณะทางด้านสังคม แสดงให้เห็นถึงสถานภาพและการยอมรับทางสังคมอันเป็นผลมาจากการมีระดับความรู้ที่ได้รับการสั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนหรือสถานศึกษา ประกอบด้วยลักษณะ 1 ประการ คือ ระดับการศึกษาสูงสุด

ระดับการศึกษาสูงสุด

สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา (ร้อยละ 41.43) รองลงมา คือ มีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 19.01) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 5.56)

3.1.6 ลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม

ลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม แสดงให้เห็นถึงสถานภาพของการได้รับสิทธิประโยชน์ด้านการรักษาพยาบาลจากภาครัฐในรูปแบบต่าง ๆ และยังสามารถสะท้อนให้ทราบถึงภาพรวมโดยกว้างของการประกอบอาชีพของสตรีที่สมรส ประกอบด้วยลักษณะ 1 ประการ คือ สวัสดิการรักษาพยาบาลจากรัฐ

สวัสดิการรักษาพยาบาลจากรัฐ

สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีสวัสดิการบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆ ที่ได้รับจากรัฐ (ร้อยละ 71.64) รองลงมา คือ มีสวัสดิการบัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน (ร้อยละ 15.71) ส่วนสตรีที่สมรสที่ไม่มีสวัสดิการรักษาพยาบาลจากรัฐ มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 2.84)

3.2 แบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส

การศึกษาแบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส เป็นการจำแนก “จำนวนบุตรที่มีชีวิต” ออกตามลักษณะของสตรีที่สมรส อันประกอบด้วยลักษณะทางด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม รวมไปถึงจนถึงการศึกษาเปรียบเทียบจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรสที่มีลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาในส่วนนี้จะแสดงให้เห็นถึง ลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนการมีบุตรใน พ.ศ. 2555 ที่แตกต่างกัน โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบตารางไขว้ (cross-tabulation) ที่แสดงความถี่ อัตราร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังปรากฏในตารางที่ 5 ต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส

ลักษณะของสตรีที่สมรส	จำนวนบุตรที่มีชีวิต (ร้อยละ)				จำนวน บุตรเฉลี่ย (คน)	S.D.	(จำนวน)
	ไม่มีบุตร ที่มีชีวิต	1 คน	2 คน	ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป			
ลักษณะทางด้านประชากร							
อายุ							
15 – 19 ปี	35.07	58.32	6.41	0.20	0.72	0.59	(499)
20 – 24 ปี	16.31	60.07	20.81	2.82	1.10	0.69	(1,490)
25 – 29 ปี	12.55	45.22	33.93	8.30	1.40	0.85	(2,302)
30 – 34 ปี	8.06	36.71	41.67	13.56	1.64	0.90	(3,002)
35 – 39 ปี	4.86	24.72	48.80	21.62	1.94	0.97	(3,006)
40 – 44 ปี	3.85	18.37	50.97	26.82	2.10	1.00	(2,782)
45 – 49 ปี	3.60	16.63	48.57	31.20	2.22	1.11	(2,580)
รวม	8.27	32.00	41.58	18.15			(15,661)
อายุแรกสมรส							
ต่ำกว่า 15 ปี	4.33	26.25	39.11	30.31	2.11	1.26	(762)
15 - 19 ปี	5.53	27.36	42.38	24.73	1.95	1.05	(6,345)
20 - 24 ปี	7.49	30.84	45.45	16.21	1.75	0.95	(4,873)
25 - 29 ปี	13.19	40.85	38.22	7.73	1.42	0.88	(2,509)
ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป	19.35	48.48	28.66	3.50	1.17	0.80	(1,085)
รวม	8.28	32.04	41.56	18.12			(15,574)
การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน							
กำลังตั้งครรภ์	32.37	47.98	13.29	6.36	0.98	1.05	(519)
ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์	7.44	31.46	42.55	18.55	1.78	1.01	(15,142)
รวม	8.27	32.00	41.58	18.15			(15,661)
ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต							
ไม่มี	8.38	32.11	41.65	17.86	1.75	1.00	(15,234)
มี	4.45	28.10	39.11	28.34	2.15	1.48	(427)
รวม	8.27	32.00	41.58	18.15			(15,661)

ลักษณะของสตรีที่สมรส	จำนวนบุตรที่มีชีวิต				จำนวนบุตรเฉลี่ย (คน)	S.D.	(จำนวน)
	ไม่มีบุตรที่มีชีวิต	1 คน	2 คน	ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป			
ลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน							
ประเภทของครัวเรือน							
ครอบครัวเดี่ยว	7.39	25.99	45.05	21.57	1.89	1.05	(7,298)
ครอบครัวขยาย	9.04	37.25	38.55	15.16	1.64	0.97	(8,363)
รวม	8.27	32.00	41.58	18.15			(15,661)
การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน							
ไม่มี	8.18	30.81	41.55	19.45	1.79	1.04	(11,803)
มี	8.53	35.64	41.68	14.15	2.61	0.93	(3,858)
รวม	8.27	32	41.58	18.15			(15,661)
ลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย							
ภูมิภาค							
กรุงเทพมหานคร	12.54	35.97	36.21	15.28	1.58	0.98	(1,682)
ภาคกลาง	9.94	34.61	40.58	14.88	1.64	0.94	(3,482)
ภาคเหนือ	5.97	36.57	45.03	12.43	1.68	0.90	(3,202)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	6.15	27.59	46.46	19.80	1.84	0.91	(3,672)
ภาคใต้	8.86	28.10	37.04	26.00	1.94	1.24	(3,623)
รวม	8.27	32.00	41.58	18.15			(15,661)
เขตการปกครอง							
ในเขตเทศบาล	9.80	33.61	40.21	16.38	1.68	1.00	(8,348)
นอกเขตเทศบาล	6.52	30.17	43.14	20.17	1.84	1.03	(7,313)
รวม	8.27	32.00	41.58	18.15			(15,661)
ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ							
สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน							
ยากจนมาก	4.80	25.32	45.64	24.24	1.98	0.99	(1,939)
ยากจน	6.92	29.03	42.91	21.15	1.87	1.07	(2,601)
ปานกลาง	8.02	31.54	39.94	20.50	1.81	1.07	(3,415)
ร่ำรวย	8.55	33.52	41.14	16.80	1.72	1.01	(3,989)
ร่ำรวยมาก	10.95	36.37	40.52	12.16	1.56	0.91	(3,717)
รวม	8.27	32.00	41.58	18.15			(15,661)

ลักษณะของสตรีที่สมรส	จำนวนบุตรที่มีชีวิต				จำนวน บุตรเฉลี่ย (คน)	S.D.	(จำนวน)
	ไม่มีบุตร ที่มีชีวิต	1 คน	2 คน	ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป			
ลักษณะทางด้านสังคม							
ระดับการศึกษาสูงสุด							
ประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา	4.13	19.11	47.77	28.99	2.13	1.06	(6,489)
มัธยมศึกษาตอนต้น	8.36	40.11	37.39	14.14	1.61	0.93	(2,977)
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	10.10	39.79	39.31	10.79	1.54	0.92	(2,910)
อนุปริญญา	9.77	44.60	38.05	7.59	1.44	0.80	(870)
ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี	16.52	42.73	34.12	6.63	1.32	0.85	(2,415)
รวม	8.27	32.00	41.58	18.15			(15,661)
ลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม							
สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ							
บัตรทอง/หลักประกันสุขภาพ	6.83	30.34	42.38	20.45	1.84	1.03	(11,220)
ถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ							
บัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน	11.82	37.79	37.63	12.76	1.54	0.97	(2,461)
สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	9.77	35.09	44.34	10.81	1.58	0.86	(1,536)
ไม่มีสวัสดิการที่ได้จากรัฐ	19.82	31.31	33.78	15.09	1.50	1.10	(444)
รวม	8.27	32.00	41.58	18.15			(15,661)

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: S.D. หมายถึง ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

จากตารางที่ 5 มีรายละเอียดของผลการศึกษาดังต่อไปนี้

3.2.1 การมีบุตรของสตรีที่สมรสจำแนกตามลักษณะทางด้านประชากร

อายุ

ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 15 – 19 ปี อายุ 20 – 24 ปี และ 25 – 29 ปี โดยส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 58.32 ร้อยละ 60.07 และร้อยละ 45.22 ตามลำดับ ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไปจนถึงอายุ 49 ปี ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่มอายุ พบว่า สตรีที่สมรสที่อายุ 30 – 34 ปี อายุ 35 – 39 ปี อายุ

40 – 44 ปี และอายุ 45 – 49 ปี มีสัดส่วนของผู้มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 41.67 ร้อยละ 48.80 ร้อยละ 50.97 และร้อยละ 48.57 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรส พบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุอยู่ในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด 2.22 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.11 คน) ซึ่งใกล้เคียงกับกลุ่มที่มีอายุ 40 – 44 ปี ซึ่งมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 2.10 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.00 คน) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสอายุ 35 – 39 ปี มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.94 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.97 คน) ส่วนสตรีที่สมรสที่อยู่ในช่วงเริ่มต้นวัยเจริญพันธุ์ (15 – 19 ปี) มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด 0.72 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 คน)

ดังนั้นจากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามอายุที่มากขึ้นของสตรีที่สมรส โดยสตรีที่สมรสที่มีอายุมากกว่ามีจำนวนบุตรที่มีชีวิตสะสมโดยเฉลี่ยตลอดชีวิตมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุน้อยกว่า

อายุแรกสมรส

ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า 15 ปี อายุแรกสมรส 15 – 19 ปี และอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี โดยส่วนใหญ่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 39.11 ร้อยละ 42.38 และร้อยละ 45.45 ตามลำดับ ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี และตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 40.85 และร้อยละ 48.48 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรส พบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า 15 ปี มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด 2.11 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.26 คน) รองลงมาคือ สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 15 – 19 ปี มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.95 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05 คน) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด 1.17 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 คน)

ดังนั้นจากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมีแนวโน้มลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสที่มากขึ้น โดยสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสมากกว่ามีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสน้อยกว่า และเป็นที่น่าสังเกตว่าในสตรีที่สมรสที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มสตรีที่สมรสในช่วงอายุอื่น ๆ

การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน

ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์ ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 47.98 และสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 42.55

เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรสกับการตั้งครรภ์ในปัจจุบัน พบว่า สตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ในปัจจุบัน มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.78 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.01 คน) ซึ่งมากกว่าสตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์ ที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 0.98 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05 คน)

ดังนั้นจากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ในภาพรวมสตรีที่สมรสส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ตั้งครรภ์มีบุตรที่มีชีวิตประมาณ 2 คน และสตรีที่สมรสส่วนใหญ่ที่กำลังตั้งครรภ์ มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน ซึ่งแสดงว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตสองคนและมีความต้องการมีบุตรคนที่สอง

ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต

ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และสตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 39.11 และ 41.65 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรส พบว่า สตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์มีบุตรเสียชีวิต มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 2.15 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.48 คน) ซึ่งมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรเสียชีวิตที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.75 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.00 คน)

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรเสียชีวิต มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์มีบุตรเสียชีวิต

3.2.2 การมีบุตรของสตรีที่สมรสจำแนกตามลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน

ประเภทของครัวเรือน

ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว และ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย โดยส่วนใหญ่ มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 45.05 และ 38.55 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรส พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.89 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.05 คน) ซึ่งมากกว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย ที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.64 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.97 คน)

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน แต่เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยแล้วพบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยายมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยเพียง 1.64 คน เนื่องจากมีสัดส่วนการมีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คนในระดับสูงถึงร้อยละ 37.25

การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน

ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สมรสที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน และ สตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 41.55 และร้อยละ 41.68 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรส พบว่า สตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 2.61 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ

0.93 คน) ซึ่งมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.79 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.04 คน)

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน หรือ ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ส่วนใหญ่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน และ สำหรับครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ พบว่า มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากกว่า ครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่

3.2.3 การมีบุตรของสตรีที่สมรสจำแนกตามลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย

ภูมิภาค

ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในแต่ละภูมิภาค ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 36.21 ร้อยละ 40.58 ร้อยละ 45.03 ร้อยละ 46.46 และร้อยละ 37.04 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรส พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยสูงที่สุด 1.94 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.24 คน) รองลงมา คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.84 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.91 คน) ส่วนสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด 1.58 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.98 คน)

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ในทุกภูมิภาค มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด ส่วนสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด

เขตการปกครอง

ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลและสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 40.21 และ 43.14 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรส พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.84 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.03 คน) ซึ่งมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล ที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.68 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.00 คน)

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตประมาณ 2 คน แต่สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล

3.2.4 การมีบุตรของสตรีที่สมรสจำแนกตามลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ในทุกระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ได้แก่ ยากจนมาก ยากจน ปานกลาง ร่ำรวย และร่ำรวยมาก มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 45.64 ร้อยละ 42.91 ร้อยละ 39.94 ร้อยละ 41.14 และร้อยละ 40.52 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรส พบว่า สตรีที่สมรสที่มีระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจนมาก มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด 1.98 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.99 คน) รองลงมาคือ สตรีที่สมรสที่มีระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจน มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.87 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.07 คน) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวยมาก มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด 1.56 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.91 คน)

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ในทุกระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน และจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมีแนวโน้มลดลงไปตามระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่สูงขึ้น โดยครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจในระดับที่สูงกว่ามีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยกว่าครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจในระดับที่ต่ำกว่า

3.2.5 การมีบุตรของสตรีที่สมรสจำแนกตามลักษณะทางด้านสังคม

ระดับการศึกษาสูงสุด

ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ที่มีการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 47.77 ส่วนสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า อนุปริญญา และปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 40.11 ร้อยละ 39.79 ร้อยละ 44.60 และร้อยละ 42.73 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรส พบว่า สตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด 2.13 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.06 คน) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.61 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.93 คน) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดระดับ ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด 1.32 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 คน)

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตประมาณ 2 คน ส่วนสตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ มัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตประมาณ 1 คน และจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมีแนวโน้มลดลงไปตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น โดยสตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่า มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า

3.2.6 การมีบุตรของสตรีที่สมรสจำแนกตามลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม

สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ

ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ และสตรีที่สมรสที่ไม่มีสวัสดิการที่ได้จากรัฐ ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 42.38 ร้อยละ 44.34 และร้อยละ 33.78 ตามลำดับ และพบว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน

ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน ซึ่งมีสัดส่วนใกล้เคียงกับสัดส่วนของสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 37.79 และ 37.63 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรส พบว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบำตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด 1.84 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.03 คน) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ โดยมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.58 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.86 คน) ส่วนสตรีที่สมรสที่ไม่มีสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด 1.50 คน (ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.10 คน)

จากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐในรูปแบบใด โดยส่วนใหญ่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตประมาณ 2 คน โดยสตรีที่มีสวัสดิการบำตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด

3.3 สรุปผลการศึกษา

3.3.1 ลักษณะของสตรีที่สมรส

จากการศึกษาลักษณะของสตรีที่สมรส จำนวน 15,661 ราย สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 30 – 39 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.36 แบ่งเป็นสตรีที่สมรสที่มีอายุ 30 – 34 ปี และ 35 – 39 ปี ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 19.17 และ 19.19 ตามลำดับ โดยมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 35.07 ปี และมีสตรีที่สมรสถึง ร้อยละ 40.74 ที่สมรสหรืออยู่กับชายฉันทน์สามีภรรยาในช่วงวัยรุ่น (อายุแรกสมรส 15 – 19 ปี) โดยมีอายุแรกสมรสเฉลี่ยเท่ากับ 21.04 ปี ในจำนวนสตรีที่สมรสทั้งหมดนี้ ส่วนใหญ่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ คิดเป็นสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 96.69 และไม่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต คิดเป็นสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 97.27 จะเห็นได้จากจำนวนบุตรที่เสียชีวิตโดยเฉลี่ยที่มีเพียง 0.03 คนเท่านั้น ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิต พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ร้อยละ 41.58 มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน โดยมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยเท่ากับ 1.76 คน อย่างไรก็ตาม ยังมีสตรีที่สมรสอีกร้อยละ 8.27 ที่ยังไม่มีบุตรที่มีชีวิต

สำหรับลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่เกินกว่าครึ่งหนึ่งอาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย คิดเป็นร้อยละ 53.40 และโดยมากครัวเรือนที่สตรีที่สมรสอาศัยอยู่ถึงร้อยละ 75.37 ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ จะเห็นได้จากจำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือนโดยเฉลี่ยที่มีเพียง 0.33 คน หรืออาจกล่าวได้ว่าใน 3 ครัวเรือน จะพบผู้สูงอายุอาศัยอยู่เพียง 1 คนเท่านั้น ส่วนในด้านลักษณะของเขตที่อยู่อาศัย สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ โดยมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 23.45 และ 23.13 ตามลำดับ และสตรีที่สมรสส่วนใหญ่เกินกว่าครึ่งหนึ่งอาศัยอยู่ในเขตเทศบาล คิดเป็นร้อยละ 53.30

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ร้อยละ 25.47 หรือ ประมาณ 1 ใน 4 ของสตรีที่สมรสทั้งหมด มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวย และส่วนใหญ่ ร้อยละ 41.43 หรือประมาณ 2 ใน 5 ของสตรีที่สมรสทั้งหมด มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา ส่วนผู้ที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญาและตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีสัดส่วนรวมกันถึงร้อยละ 20.98 หรือประมาณ 1 ใน 5 ของสตรีที่สมรสทั้งหมด สำหรับลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มากถึงร้อยละ 71.64 มีสวัสดิการรักษาพยาบาลบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ ที่ได้รับจากรัฐ อย่างไรก็ตาม ยังมีสตรีที่สมรส ร้อยละ 2.84 ที่ไม่ได้รับสวัสดิการรักษาพยาบาลจากรัฐ

3.3.2 แบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส

จากการศึกษาแบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส จำนวน 15,661 ราย สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสในช่วงอายุตั้งแต่ 15 ถึง 29 ปี ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่มอายุพบว่า กลุ่มอายุ 20 – 24 ปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน สูงที่สุด (ร้อยละ 60.07) ซึ่งใกล้เคียงกับกลุ่มแม่วัยใสหรือแม่วัยรุ่นอายุ 15 – 19 ปี ที่มีสัดส่วนของผู้ที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน (ร้อยละ 58.32) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไปจนถึงวัยสิ้นสุดภาวะเจริญพันธุ์ ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน โดยกลุ่มอายุ 40 – 44 ปี มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 50.97) ทั้งนี้จำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยแปรผันตรงกับอายุที่เพิ่มขึ้นของสตรีที่สมรส โดยในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) เป็นช่วงที่สตรีมีบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยจำนวนมากที่สุด 2.22 คน ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสไม่เกิน 25 ปี ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2

คน โดยกลุ่มอายุ 20 – 24 ปี มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน คิดเป็นสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 45.45) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน และมีสัดส่วนของผู้ที่มีบุตรจำนวน 2 คน มากที่สุดเมื่อมีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 48.48) ทั้งนี้จำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยแปรผกผันกับอายุแรกสมรสของสตรี กล่าวได้ว่า เมื่อสตรีสมรสหรืออยู่กินกับชายฉันทสามีภรรยาในขณะที่ยังมีอายุน้อยกว่า ย่อมมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยสะสมตลอดชีวิตมากกว่าสตรีที่สมรสหรืออยู่กินกับชายฉันทสามีภรรยาเมื่อมีอายุมากกว่า

เมื่อพิจารณาถึงการตั้งครรภ์ในปัจจุบันสามารถสรุปได้ว่า สตรีที่สมรสที่ไม่ได้ตั้งครรภ์ ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน และมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.78 คน ส่วนสตรีที่กำลังตั้งครรภ์ ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน และมีบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 0.98 คน แสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสกลุ่มนี้กำลังตั้งครรภ์บุตรคนที่สอง นอกจากนี้ไม่ว่าสตรีจะเคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตมาก่อนหรือไม่ โดยส่วนใหญ่ต่างมีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน โดยผู้ที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน ในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม พบว่า สตรีที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ย 2.15 คน ซึ่งมากกว่าสตรีที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ที่มีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ย 1.75 คน

สำหรับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดี่ยว ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน และมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 1.89 คน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครอบครัวขยายที่ส่วนใหญ่ มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน และมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ย 1.64 คน ซึ่งน้อยกว่าจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดี่ยว และไม่ว่าสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่หรือไม่ก็ตาม โดยส่วนใหญ่แล้วต่างมีจำนวนบุตรที่มีชีวิต 2 คนทั้งสิ้น แต่เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรเฉลี่ยพบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ มีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ (2.61 คน เมื่อเปรียบเทียบกับ 1.79 คน) นอกจากนี้สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในทุกภูมิภาค ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลหรือนอกเขตเทศบาล ต่างมีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุดใกล้เคียงกัน (1.94 คน และ 1.84 คน ตามลำดับ) ส่วนในกรุงเทพมหานครพบว่า มีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด 1.58 คน

และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากกว่านอกเขตเทศบาล (1.84 คน และ 1.68 คน ตามลำดับ)

นอกจากนี้ไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในระดับใด ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน โดยสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจนมาก มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด 1.98 คน และสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวยมาก มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด 1.56 คน เมื่อพิจารณาระดับการศึกษาสรุปได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน โดยมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 2.13 คน ส่วนสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป ส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน โดยสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด 1.32 คน ทั้งนี้ไม่ว่าสตรีที่สมรสจะไม่มีสวัสดิการรักษายาบาลที่ได้รับจากรัฐ หรือ มีสวัสดิการรักษายาบาลที่ได้รับจากรัฐในรูปแบบใดก็ตาม ส่วนใหญ่แล้วมีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คนทั้งสิ้น แต่ในสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า หรือสวัสดิการอื่นๆจากรัฐ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด 1.84 คน ส่วนสตรีที่สมรสที่ไม่มีสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด 1.50 คน

บทที่ 4

สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสในประเทศไทย

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสถานการณ์การลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ในบริบทสังคมสูงวัยของประเทศไทยที่ผ่านมา พบว่า สาเหตุสำคัญของการเกิดน้อย ประการหนึ่งเป็นผลมาจากการที่สตรีไทยมีความต้องการมีบุตรเพิ่มในระดับที่ค่อนข้างต่ำ และยังคงมีแนวโน้มที่ลดต่ำลงเรื่อย ๆ ในอนาคต จึงกล่าวได้ว่า ความต้องการหรือไม่ต้องการมีบุตรของสตรีนี้เองที่เป็นดัชนีสะท้อนแนวโน้มภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทย (นภาพร ชัยวรรณ มาลินี วงษ์สิทธิ์ และวิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฟโฟโล, 2538) ทั้งนี้จากผลการสำรวจอนามัยเจริญพันธุ์ครั้งล่าสุดของประเทศไทย ที่จัดทำขึ้นใน พ.ศ. 2552 ซึ่งเป็นการสำรวจอนามัยเจริญพันธุ์ครั้งสุดท้าย ก่อนที่สำนักงานสถิติแห่งชาติจะนำการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 (MICS4) มาแทนนั้น พบว่า ใน พ.ศ. 2552 สตรีในวัยเจริญพันธุ์ที่มีอายุ 15 - 49 ปี ที่เคยสมรสแล้ว มีความต้องการมีบุตรเพิ่มเพียงร้อยละ 20.8 เท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างต่ำ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553)

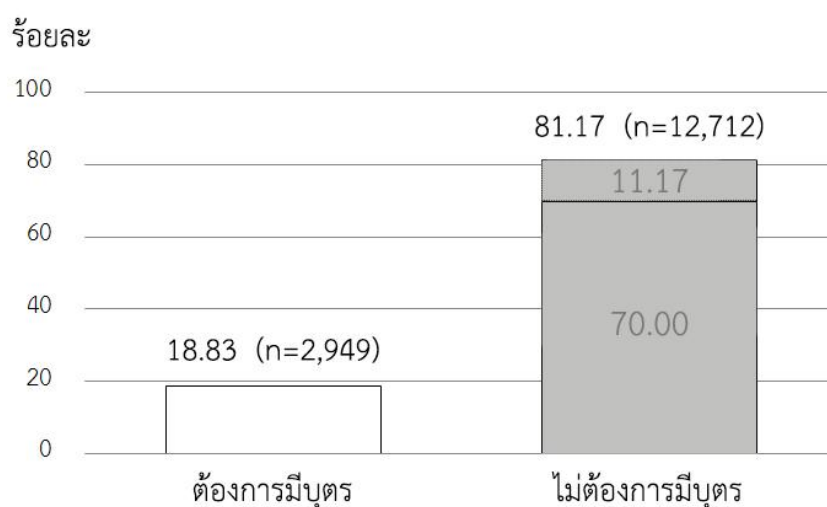
จากปรากฏการณ์ดังกล่าว จึงนำมาสู่ความสนใจในการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสในประเทศไทย พ.ศ. 2555 โดยการศึกษาในบทนี้เป็นการพรรณนาถึงภาพรวมของความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส จำนวนทั้งสิ้น 15,661 ราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงภาพความต้องการมีบุตรในอนาคตอย่างกว้าง ๆ ของสตรีที่สมรสที่มีลักษณะและภูมิหลังส่วนบุคคลที่แตกต่างกันทั้งลักษณะทางด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีความต้องการหรือไม่มีความต้องการมีบุตรในอนาคตนั้น เป็นใคร มีลักษณะและภูมิหลังส่วนบุคคลเป็นอย่างไร มีสัดส่วนเท่าใด และมีแนวโน้มของสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตเป็นอย่างไร อันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจถึงองค์ประกอบทางด้านประชากรที่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุผลกับสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสในบริบทของสังคมสูงวัยของประเทศไทย ณ ช่วงเวลาปัจจุบัน และจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำความเข้าใจภาพรวมในอนาคตของสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในทุกลำดับของสตรีที่สมรสก่อนที่จะนำไปสู่การศึกษาที่ลงลึกถึงแบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสในบทต่อไป

สำหรับการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสในบพนี้ เป็นการ ทำตารางไขว้ (cross-tabulation) เพื่อจำแนกความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสออกตาม ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้าน สังคม และด้านสวัสดิการสังคม พร้อมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการมีบุตรในอนาคต ของสตรีที่สมรสกับปัจจัยลักษณะทางด้านต่าง ๆ ด้วยสถิติไคสแควร์ (Chi-square) และนำเสนอผล การศึกษาในรูปแบบแผนภูมิแท่ง และตารางไขว้ที่แสดงการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ และค่าสถิติ ไคสแควร์ โดยรายละเอียดของผลการศึกษาปรากฏดังต่อไปนี้

4.1 สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส

จากการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสในประเทศไทย จำนวนทั้งสิ้น 15,661 ราย ในภาพรวม พบว่า มีสตรีที่สมรสเพียงร้อยละ 18.38 เท่านั้นที่ต้องการมี บุตรในอนาคต และโดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคตถึงร้อยละ 81.17 (ในสัดส่วนนี้รวมถึงสตรี ที่สมรส ที่ยังไม่ได้ตัดสินใจหรือยังไม่ทราบ เกี่ยวกับความต้องการมีบุตรในอนาคตของตนเอง ร้อยละ 11.17 ซึ่งสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยถือว่าเป็นกลุ่มของผู้ที่ไม่ต้องการมีบุตร) ดังแผนภาพที่ 11 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 11 ภาพรวมสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

เมื่อจำแนกความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสออกตามปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม พร้อมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสกับปัจจัยลักษณะทางด้านต่างๆ ด้วยสถิติไคสแควร์ (Chi-square) ผลการศึกษาปรากฏดัง ตารางที่ 6 ต่อไปนี้

ตารางที่ 6 สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	ร้อยละของความต้องการ		(จำนวน)
	มีบุตรในอนาคต		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	
ลักษณะทางด้านประชากร			
อายุ			
15 – 19 ปี	44.09	55.91	(499)
20 – 24 ปี	41.34	58.66	(1,490)
25 – 29 ปี	34.54	65.46	(2,302)
30 – 34 ปี	25.85	74.15	(3,002)
35 – 39 ปี	12.24	87.76	(3,006)
40 – 44 ปี	4.57	95.43	(2,782)
45 – 49 ปี	1.82	98.18	(2,580)
รวม	18.83	81.17	(15,661)
$\chi^2 = 2.1e+03$ ***			
จำนวนบุตรที่มีชีวิต			
ไม่มีบุตรที่มีชีวิต	59.69	40.31	(1,295)
1 คน	36.59	63.41	(5,012)
2 คน	4.15	95.85	(6,512)
ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป	2.53	97.47	(2,842)
รวม	18.83	81.17	(15,661)
$\chi^2 = 3.9e+03$ ***			

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	ร้อยละของความต้องการ		(จำนวน)
	มีบุตรในอนาคต		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	
ลักษณะทางด้านประชากร			
อายุแรกสมรส			
ต่ำกว่า 15 ปี	13.91	86.09	(762)
15 – 19 ปี	16.09	83.91	(6,345)
20 – 24 ปี	18.47	81.53	(4,873)
25 – 29 ปี	26.23	73.77	(2,509)
ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป	23.41	76.59	(1,085)
รวม	18.87	81.13	(15,574)
$\chi^2 = 148.0239$ ***			Missing = 87
การตั้งครรถ์ในปัจจุบัน			
กำลังตั้งครรถ์	26.78	73.22	(519)
ไม่ได้กำลังตั้งครรถ์	18.56	81.44	(15,142)
รวม	18.83	81.17	(15,661)
$\chi^2 = 22.2082$ ***			
ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต			
ไม่มี	19.13	80.87	(15,234)
มี	7.96	92.04	(427)
รวม	18.83	81.17	(15,661)
$\chi^2 = 33.9202$ ***			
ลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน			
ประเภทของครัวเรือน			
ครอบครัวเดี่ยว	14.98	85.02	(7,298)
ครอบครัวขยาย	22.19	77.81	(8,363)
รวม	18.83	81.17	(15,661)
$\chi^2 = 132.7775$ ***			
การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน			
ไม่มี	18.17	81.83	(11,803)
มี	20.84	79.16	(3,858)
รวม	18.83	81.17	(15,661)
$\chi^2 = 13.5256$ ***			

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	ร้อยละของความต้องการ		(จำนวน)
	มีบุตรในอนาคต		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	
ลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย			
ภูมิภาค			
กรุงเทพมหานคร	18.85	81.15	(1,682)
ภาคกลาง	16.14	83.86	(3,482)
ภาคเหนือ	16.86	83.14	(3,202)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	18.27	81.73	(3,672)
ภาคใต้	23.71	76.29	(3,623)
รวม	18.83	81.17	(15,661)
$\chi^2 = 81.7618 ***$			
เขตการปกครอง			
ในเขตเทศบาล	19.14	80.86	(8,348)
นอกเขตเทศบาล	18.47	81.53	(7,313)
รวม	18.83	81.17	(15,661)
$\chi^2 = 1.1393$			
ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ			
สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน			
ยากจนมาก	13.20	86.80	(1,939)
ยากจน	17.65	82.35	(2,601)
ปานกลาง	18.77	81.23	(3,415)
ร่ำรวย	19.80	80.20	(3,989)
ร่ำรวยมาก	21.60	78.40	(3,717)
รวม	18.83	81.17	(15,661)
$\chi^2 = 63.7463 ***$			
ลักษณะทางด้านสังคม			
ระดับการศึกษาสูงสุด			
ประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา	8.09	91.91	(6,489)
มัธยมศึกษาตอนต้น	22.91	77.09	(2,977)
มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า	25.22	74.78	(2,910)
อนุปริญญา	26.78	73.22	(870)
ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี	32.09	67.91	(2,415)
รวม	18.83	81.17	(15,661)
$\chi^2 = 913.7297 ***$			

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	ร้อยละของความต้องการ		(จำนวน)
	มีบุตรในอนาคต		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	
ลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม			
สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ			
บัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/ สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ	17.78	82.22	(11,220)
บัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน	21.54	78.46	(2,461)
สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	21.55	78.45	(1,536)
ไม่มีสวัสดิการที่ได้จากรัฐ	20.95	79.05	(444)
รวม	18.83	81.17	(15,661)
$\chi^2 = 28.6042$ ***			

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: χ^2 หมายถึง ค่าสถิติไคสแควร์

*** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9

จากตารางที่ 6 มีรายละเอียดของผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

4.1.1 ความต้องการมีบุตรในอนาคตจำแนกตามปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร

อายุ

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มอายุไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต ซึ่งความไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต มีสัดส่วนที่สูงขึ้นเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสตรีที่สมรสที่มีอายุอยู่ในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) ที่พบว่า ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต คิดเป็นสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 98.18

เมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มของความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส พบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 15 – 19 ปี มีความต้องการมีบุตรในอนาคตคิดเป็นสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 44.09) และสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสมีแนวโน้มที่ลดลง เมื่อสตรีที่สมรสมีอายุมากขึ้น โดยสัดส่วนลดลงอย่างเห็นได้ชัดภายหลังจากที่สตรีที่สมรสมีอายุ 34 ปี และ ลดลงอย่างมากเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป โดยลดลงต่ำที่สุดเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุ 45 – 49 ปี (ร้อยละ 1.82)

เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอายุ และ ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ตัวแปรอายุ มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีอายุมากขึ้น มีความต้องการมีบุตรในอนาคตลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสตรีที่สมรสที่มีอายุ 45 – 49 ปี มีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยที่สุด

จำนวนบุตรที่มีชีวิต

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน และมีบุตรที่มีชีวิตจำนวนตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต และ ความไม่ต้องการมีบุตรในอนาคตมีสัดส่วนสูงที่สุด เมื่อสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป (ร้อยละ 97.47)

เมื่อพิจารณาแนวโน้มของความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส พบว่า มีสัดส่วนลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีบุตรที่มีชีวิตจำนวนมากขึ้น โดยสตรีที่สมรสที่ไม่มีบุตรที่มีชีวิต มีความต้องการมีบุตรในอนาคตในสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 59.69) และสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตลดลงตามจำนวนบุตรที่มีชีวิตที่เพิ่มมากขึ้น โดยลดลงอย่างเห็นได้ชัด เมื่อสตรีที่สมรสมีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน โดยลดลงเกือบ 9 เท่า จากสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรก ร้อยละ 36.59 เหลือสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองเพียง ร้อยละ 4.15 เท่านั้น ส่วนสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยที่สุด (ร้อยละ 2.53) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจำนวนบุตรที่มีชีวิต และความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ตัวแปรจำนวนบุตรที่มีชีวิต มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวนมากกว่ามีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีจำนวนมีบุตรที่มีชีวิตจำนวนมากกว่า

อายุแรกสมรส

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มอายุแรกสมรสไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต ซึ่งความไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต มีสัดส่วนที่ลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสที่มากขึ้น จนถึง อายุแรกสมรส 25 – 29 ปี โดยพบว่า ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคตคิดเป็นสัดส่วนที่ต่ำที่สุด (ร้อยละ 73.77) และหลังจากนั้นสัดส่วนความไม่ต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเมื่ออายุแรกสมรสตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 76.59)

เมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มของความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส พบว่า สัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสมีแนวโน้มที่สูงขึ้น เมื่อสตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสที่มากขึ้น โดยสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี มีความต้องการมีบุตรในอนาคตคิดเป็นสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 26.23) และหลังจากนั้น สัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตจะลดลง เมื่อสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอายุแรกสมรสและความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ตัวแปรอายุแรกสมรส มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสมากขึ้น มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากขึ้น โดยอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี เป็นช่วงที่สตรีที่สมรสมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุด หลังจากนั้นความต้องการมีบุตรในอนาคตจะลดลงเล็กน้อย เมื่อสตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป

การตั้งครุฑในปัจจุบัน

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครุฑ และสตรีที่สมรสที่ไม่ได้ตั้งครุฑ โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต

เมื่อพิจารณาในด้านความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส พบว่า สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครุฑ มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครุฑ (ร้อยละ 26.78 เมื่อเปรียบเทียบกับร้อยละ 18.56) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการตั้งครุฑในปัจจุบัน และความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ตัวแปรการตั้งครุฑในปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีสถานะการตั้งครุฑในปัจจุบันแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครุฑ มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้ตั้งครุฑ

ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และ สตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต

เมื่อพิจารณาในด้านความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส พบว่า สตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีความต้องการมีบุตรในอนาคต คิดเป็นสัดส่วนสูงกว่า สตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต (ร้อยละ 19.13 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 7.96) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ตัวแปรประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตร่วมกับการใช้สถิติโคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต

ความต้องการมีบุตรในอนาคตจำแนกตามปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน

ประเภทของครัวเรือน

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว และ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต

เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการมีบุตรในอนาคต พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตสูงกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 22.19 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 14.98) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรประเภทของครัวเรือน และความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสด้วยสถิติโคสแควร์ พบว่า ตัวแปรประเภทของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีประเภทของครัวเรือนแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตร่วมกับการใช้สถิติโคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว

การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน และ สตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต

เมื่อพิจารณาในด้านของความต้องการมีบุตรในอนาคต พบว่าสตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคต คิดเป็นสัดส่วนสูงกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มี

ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน (ร้อยละ 20.84 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 18.17) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน และความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ตัวแปรการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือนที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน

4.1.2 ความต้องการมีบุตรในอนาคตจำแนกตามปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย

ภูมิภาค

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในทุกภูมิภาค โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต

เมื่อพิจารณาในด้านของความต้องการมีบุตรในอนาคต พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตสูงที่สุด (ร้อยละ 23.71) รองลงมาคือ กรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 18.85) ส่วนภาคกลาง มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยที่สุด (ร้อยละ 16.14) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภูมิภาค และความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ตัวแปรจำนวนบุตรที่มีชีวิตมีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีความต้องการมีบุตรใน

อนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคอื่น ๆ และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคกลางมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยที่สุด

เขตการปกครอง

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล และ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต

เมื่อพิจารณาในด้านของความต้องการมีบุตรในอนาคต พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตสูงกว่าสตรีที่สมรส ที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลเล็กน้อย (ร้อยละ 19.14 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 18.47) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเขตการปกครอง และ ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ตัวแปรเขตการปกครอง ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลและสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีความต้องการมีบุตรในอนาคตไม่แตกต่างกัน

4.1.3 ความต้องการมีบุตรในอนาคตจำแนกตามปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ในทุกระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต

เมื่อพิจารณาแนวโน้มของความต้องการมีบุตรในอนาคต พบว่า มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น เมื่อสตรีที่สมรสมีระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่สูงขึ้น โดยสตรีที่สมรสที่มีระดับของสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวยมาก มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตสูงที่สุด (ร้อยละ 21.60) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และ ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าว

ได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรส ที่มีระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่สูงกว่า มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่า สตรีที่สมรสที่มีระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ต่ำกว่า

4.1.4 ความต้องการมีบุตรในอนาคตจำแนกตามปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม

ระดับการศึกษาสูงสุด

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ในทุกระดับการศึกษา ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต

เมื่อพิจารณาแนวโน้มของความต้องการมีบุตรในอนาคต พบว่า มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเมื่อสตรีที่สมรสมีระดับการศึกษาสูงขึ้น โดยสตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษา ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตสูงที่สุด (ร้อยละ 32.09) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุด และ ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ ผลการศึกษา พบว่า ตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุด มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่าสตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาสูงสุดที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่า สตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า

4.1.5 ความต้องการมีบุตรในอนาคตตามปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม

สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐในรูปแบบใดก็ตาม โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคต

เมื่อพิจารณาในด้านความต้องการมีบุตรในอนาคต พบว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ และ สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบำนาญประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน มีความต้องการมีบุตรในอนาคต คิดเป็นสัดส่วนสูงสุดใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 21.55 และร้อยละ 21.54 ตามลำดับ) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่ไม่มีสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐ (ร้อยละ 20.95) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ และ ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ ผลการศึกษา พบว่า ตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ หรือ สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบำนาญประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการในรูปแบบอื่น ๆ

4.2 สรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสจำนวนทั้งสิ้น 15,661 ราย ในภาพรวม สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคตถึงร้อยละ 81.13 ดังนั้นจึงมีสตรีที่สมรสเพียงร้อยละ 18.83 เท่านั้นที่ต้องการมีบุตรในอนาคต เมื่อทำการจำแนกความต้องการมีบุตรออกตามปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม พบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 15 – 19 ปี ซึ่ง

อยู่ในกลุ่มแม่วัยใสหรือแม่วัยรุ่ง มีความต้องการมีบุตรมากที่สุด (ร้อยละ 44.09) โดยแนวโน้มของความต้องการมีบุตรในอนาคตมีสัดส่วนที่ลดลง เมื่อสตรีที่สมรสมีอายุมากขึ้น โดยลดต่ำลงอย่างเห็นได้ชัดภายหลังจากสตรีที่สมรส มีอายุ 34 ปี และ ลดลงต่ำที่สุดเมื่อสตรีอยู่ในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) (ร้อยละ 1.82) เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิต สรุปได้ว่า สตรีที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวนมาก มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวนน้อยกว่า ดังนั้น สตรีที่สมรสที่ยังไม่มีบุตรที่มีชีวิต จึงมีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุด (ร้อยละ 56.69) อีกทั้งสัดส่วนความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสยังลดลงอย่างมากเมื่อสตรีที่สมรสมีบุตรที่มีชีวิตแล้วจำนวน 2 คน โดยลดลงจากสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรก ร้อยละ 36.59 และเหลือสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่ 2 เพียง ร้อยละ 4.51 ส่วนในด้านอายุแรกสมรส พบว่า สัดส่วนสตรีที่สมรสที่ต้องการมีบุตรในอนาคต มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสมากขึ้น จนถึง 25 – 29 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สตรีที่สมรสมีสัดส่วนของผู้ที่มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุด (ร้อยละ 26.23) หลังจากนั้นความต้องการมีบุตรในอนาคต มีสัดส่วนลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป นอกจากนี้สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์มีความต้องการมีบุตรเพิ่มขึ้นจากบุตรที่อยู่ในครรภ์มากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้ตั้งครรภ์ (ร้อยละ 26.78 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 18.56) และสตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต (ร้อยละ 19.13 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 7.96)

นอกจากนี้สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 22.19 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 14.98) และสตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอาศัยอยู่ในครัวเรือน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีผู้สูงอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน (ร้อยละ 20.84 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 18.17) นอกจากนี้ยังพบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุด (ร้อยละ 23.71) รองลงมา คือ กรุงเทพมหานคร และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งปรากฏสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 18.85 และ 18.27 ตามลำดับ) ส่วนสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคกลาง มีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยที่สุด (ร้อยละ 16.14) และยังพบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่านอกเขตเทศบาลเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (ร้อยละ 19.14 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ

18.47) อีกทั้งสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตยังมีแนวโน้มสูงขึ้นเมื่อสตรีที่สมรสมีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่สูงขึ้น โดยสตรีที่มีฐานะร่ำรวยมาก มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุด (ร้อยละ 21.60) ซึ่งแนวโน้มเป็นไปในทิศทางเดียวกับสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาในระดับที่สูงกว่าที่พบว่า มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า โดยสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุด (ร้อยละ 32.09) และยังพบว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการรักษายาบาลของข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ และสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการรักษายาบาลประเภทบัตรประกันสังคมหรือกองทุนเงินทดแทนมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุดใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 21.55 และ ร้อยละ 21.54 ตามลำดับ) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า หรือสวัสดิการอื่น ๆ ที่ได้รับจากรัฐ มีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยที่สุด (ร้อยละ 17.78)

ทั้งนี้เมื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะและภูมิหลังของสตรีที่สมรสในด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม กับความต้องการมีบุตรในอนาคต โดยใช้สถิติไคสแควร์ สรุปได้ว่า **ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ รวมด้วย สตรีที่สมรสที่มี อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรถ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต จำนวนบุตรที่มีชีวิต ประเภทของครัวเรือน การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ภูมิภาค สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ระดับการศึกษาสูงสุด และสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรในอนาคตที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9** จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนเขตการปกครอง พบว่า **ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคต อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95** ดังนั้น ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลหรือนอกเขตเทศบาลจึงไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

บทที่ 5

แบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส ในประเทศไทย

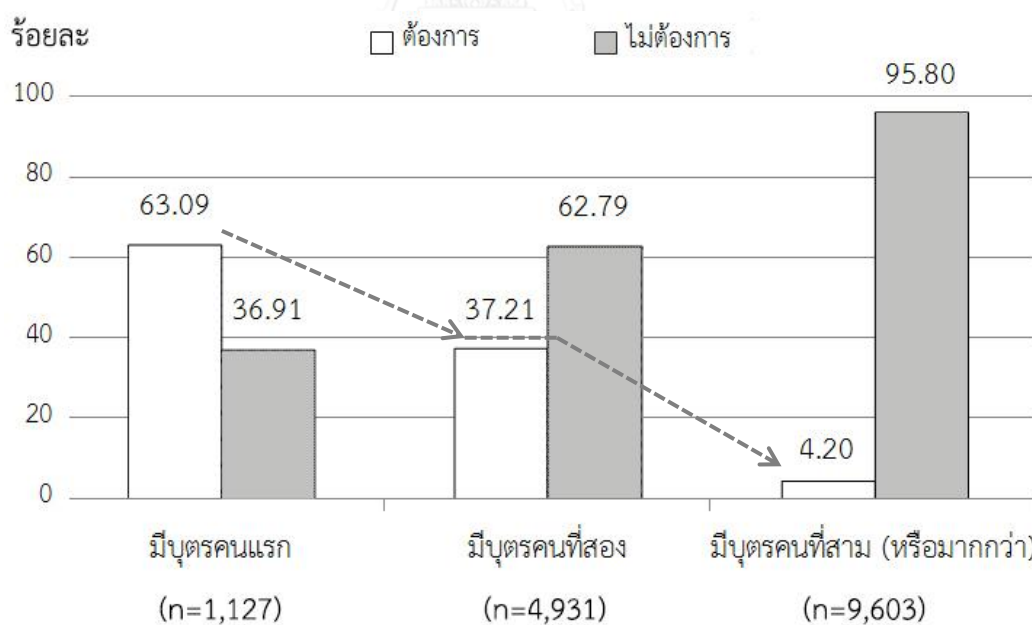
จากการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตในบทที่ 4 ที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสในภาพรวมอย่างกว้าง ๆ ซึ่งพบว่า มีสตรีที่สมรสเพียงร้อยละ 18.83 เท่านั้น ที่มีความต้องการมีบุตรในอนาคต แต่จากผลการศึกษายังไม่ได้สะท้อนถึงแบบแผนความต้องการมีบุตรในอนาคตว่าเป็นความต้องการมีบุตรในลำดับใดบ้าง ดังนั้น การศึกษาในบทนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงแบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสที่มีลักษณะและภูมิหลังส่วนบุคคลที่แตกต่างกันทั้งลักษณะทางด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงสัดส่วนและแนวโน้มความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส พร้อมทั้งนำเสนอให้เห็นถึงองค์ประกอบทางด้านประชากรว่า สตรีที่สมรสที่ต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับนั้น เป็นใคร มีลักษณะและภูมิหลังส่วนบุคคลเป็นอย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจถึงแบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสในบริบทของสังคมไทยในเชิงประจักษ์มากยิ่งขึ้น

ในบทนี้ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน โดยส่วนแรก เป็นการพรรณนาและนำเสนอให้เห็นถึงภาพรวมของสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส ส่วนที่สอง เป็นการพรรณนาและนำเสนอให้เห็นถึงแบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ โดยจำแนกตามปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม พร้อมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสกับปัจจัยลักษณะทางด้านต่าง ๆ ด้วยสถิติไคสแควร์ (Chi-square) และส่วนที่สาม เป็นการสรุปผลการศึกษา โดยมีรายละเอียดของการศึกษาดังต่อไปนี้

5.1 สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส

เมื่อทำการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสในประเทศไทย จำนวนทั้งสิ้น 15,661 ราย และ จำแนกการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน โดย **ส่วนแรก** เป็นการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส โดยศึกษาในสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรรภ์ บุตรคนแรก ไม่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และในปัจจุบันยังไม่มีบุตรที่มีชีวิต จำนวน 1,127 ราย **ส่วนที่สอง** เป็นการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรส โดยศึกษาในสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตมาแล้วจำนวนหนึ่งคน และ ในสตรีที่สมรสที่ปัจจุบันกำลังตั้งครรรภ์ บุตรคนแรก จำนวน 4,931 ราย และ **ส่วนที่สาม** เป็นการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) โดยศึกษาในสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตมาแล้วจำนวนตั้งแต่สองคนขึ้นไป และ ในสตรีที่สมรสที่ปัจจุบันกำลังตั้งครรรภ์ บุตรตั้งแต่คนที่สองขึ้นไป จำนวน 9,603 ราย โดยผลการศึกษาปรากฏดัง แผนภาพที่ 12 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 12 สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ 12 แสดงให้เห็นว่า เมื่อทำการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรคนแรก พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีความต้องการมีบุตรคนแรก คิดเป็นสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 63.09 และ

เมื่อทำการศึกษาศาสนาการณความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า ความต้องการมีบุตรคนที่สองลดต่ำลงจนเหลือเพียง ร้อยละ 37.21 ซึ่งลดลงเป็นสัดส่วนเกินกว่าครึ่งหนึ่งของสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรก นอกจากนี้เมื่อทำการศึกษาศาสนาการณความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า สัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ลดต่ำลงอย่างมากจนเหลือเพียง ร้อยละ 4.2 เท่านั้น

ดังนั้นจากผลการศึกษาการณความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสจึงสรุปได้ว่า ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสมีสัดส่วนลดต่ำลงเมื่อลำดับที่ของบุตรที่ต้องการในอนาคตเพิ่มมากขึ้น และ จะเห็นได้ว่า ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่มีอยู่ในปัจจุบัน กล่าวคือ สตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์และในปัจจุบันยังไม่มีบุตรที่มีชีวิตและสตรีที่สมรสที่มีบุตรแล้วจำนวนหนึ่งคน (รวมบุตรคนแรกที่อยู่ในครรภ์) มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรก และ มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองที่สูงกว่าสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสที่มีบุตรแล้วตั้งแต่สองคนขึ้นไป (รวมบุตรตั้งแต่คนที่สองขึ้นไปที่อยู่ในครรภ์) อย่างเห็นได้ชัด

5.2 แบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส

ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาแบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสเป็น 3 ส่วน **ส่วนแรก** เป็นการศึกษาแบบแผนความต้องการมีบุตรคนแรก **ส่วนที่สอง** เป็นการศึกษาแบบแผนความต้องการมีบุตรคนที่สอง และ **ส่วนที่สาม** เป็นการศึกษาแบบแผนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ดังปรากฏในตารางที่ 7 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7 แบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส (แสดงเฉพาะร้อยละของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตร และ จำนวนของสตรีที่สมรสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในแต่ละกลุ่มรายการ)

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	แบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ					
	คนแรก		คนที่สอง		คนที่สาม (หรือมากกว่า)	
	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในแต่ละกลุ่มรายการ)	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในแต่ละกลุ่มรายการ)	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในแต่ละกลุ่มรายการ)
ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร						
อายุ						
15 – 19 ปี	65.65	(131)	39.32	(323)	15.56	(45)
20 – 24 ปี	65.82	(196)	47.68	(885)	15.89	(409)
25 – 29 ปี	74.90	(243)	50.50	(1,006)	9.97	(1,053)
30 – 34 ปี	73.61	(216)	45.99	(1,061)	7.48	(1,725)
35 – 39 ปี	58.87	(141)	30.19	(722)	3.13	(2,143)
40 – 44 ปี	43.93	(107)	11.29	(505)	1.06	(2,170)
45 – 49 ปี	26.88	(93)	3.50	(429)	0.34	(2,058)
รวม	63.09	(1,127)	37.21	(4,931)	4.20	(9,603)
	$\chi^2 = 96.1236$ ***		$\chi^2 = 522.3583$ ***		$\chi^2 = 422.4858$ ***	
อายุแรกสมรส						
ต่ำกว่า 15 ปี	53.13	(32)	31.75	(189)	5.36	(541)
15 – 19 ปี	60.92	(284)	38.91	(1,709)	4.20	(4,352)
20 – 24 ปี	67.09	(313)	37.62	(1,478)	4.35	(3,082)
25 – 29 ปี	67.45	(298)	40.67	(1,013)	3.76	(1,198)
ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป	54.36	(195)	26.35	(520)	2.97	(370)
รวม	63.01	(1,122)	37.28	(4,909)	4.21	(9,543)
	Missing=5 $\chi^2 = 12.8964$ *		Missing=22 $\chi^2 = 36.0637$ ***		Missing=60 $\chi^2 = 3.9341$	
การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน						
กำลังตั้งครรภ์	-	-	36.90	(168)	21.94	(351)
ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์	-	(1,127)	37.22	(4,763)	3.52	(9,252)
รวม	-	(1,127)	37.21	(4,931)	4.20	(9,603)
			$\chi^2 = 0.0071$		$\chi^2 = 285.1949$ ***	
ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต						
ไม่มี	-	(1,127)	37.72	(4,817)	4.23	(9,308)
มี	-	-	15.79	(114)	3.05	(295)
รวม	-	(1,127)	37.21	(4,931)	4.20	(9,603)
			$\chi^2 = 22.9245$ ***		$\chi^2 = 0.9938$	

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	แบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ					
	คนแรก		คนที่สอง		คนที่สาม (หรือมากกว่า)	
	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมดใน แต่ละกลุ่มรายการ)	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมดใน แต่ละกลุ่มรายการ)	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมดใน แต่ละกลุ่มรายการ)
ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้าง						
ครัวเรือน						
ประเภทของครัวเรือน						
ครอบครัวเดี่ยว	57.46	(503)	32.74	(1,848)	4.02	(4,947)
ครอบครัวขยาย	67.63	(624)	39.90	(3,083)	4.38	(4,656)
รวม	63.09	(1,127)	37.21	(4,931)	4.20	(9,603)
	$\chi^2 = 12.3767$ ***		$\chi^2 = 25.3379$ ***		$\chi^2 = 0.7680$	
การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน						
ไม่มี	60.61	(848)	37.26	(3,580)	4.03	(7,375)
มี	70.61	(279)	37.08	(1,350)	4.76	(2,228)
รวม	63.09	(1,127)	37.21	(4,931)	4.20	(9,603)
	$\chi^2 = 9.0079$ **		$\chi^2 = 0.0134$		$\chi^2 = 2.2711$	
ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย						
ภูมิภาค						
กรุงเทพมหานคร	56.28	(183)	29.49	(607)	3.92	(892)
ภาคกลาง	53.44	(320)	27.34	(1,174)	3.52	(1,988)
ภาคเหนือ	64.85	(165)	33.36	(1,157)	2.50	(1,880)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	73.94	(188)	46.32	(993)	2.89	(2,491)
ภาคใต้	70.48	(271)	48.90	(1,000)	7.61	(2,352)
รวม	63.09	(1,127)	37.21	(4,931)	4.20	(9,603)
	$\chi^2 = 32.5143$ ***		$\chi^2 = 165.5331$ ***		$\chi^2 = 94.6341$ ***	
เขตการปกครอง						
ในเขตเทศบาล	61.18	(711)	35.02	(2,784)	3.87	(4,853)
นอกเขตเทศบาล	66.35	(416)	40.06	(2,147)	4.53	(4,750)
รวม	63.09	(1,127)	37.21	(4,931)	4.20	(9,603)
	$\chi^2 = 3.0062$		$\chi^2 = 13.1487$ ***		$\chi^2 = 2.5414$	
ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ						
สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน						
ยากจนมาก	64.10	(78)	34.79	(480)	2.82	(1,381)
ยากจน	59.35	(155)	39.27	(736)	4.56	(1,710)
ปานกลาง	60.70	(229)	37.45	(1,060)	4.94	(2,126)
ร่ำรวย	63.12	(301)	37.98	(1,319)	4.18	(2,369)
ร่ำรวยมาก	65.93	(364)	36.00	(1,336)	4.07	(2,017)
รวม	63.09	(1,127)	37.21	(4,931)	4.20	(9,603)
	$\chi^2 = 2.7898$		$\chi^2 = 3.7307$		$\chi^2 = 10.0386$ *	

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	แบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ					
	คนแรก		คนที่สอง		คนที่สาม (หรือมากกว่า)	
	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมดใน แต่ละกลุ่มรายการ)	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมดใน แต่ละกลุ่มรายการ)	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมดใน แต่ละกลุ่มรายการ)
ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม						
ระดับการศึกษาสูงสุด						
ประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา	46.22	(251)	23.15	(1,214)	2.55	(5,024)
มัธยมศึกษาตอนต้น	62.14	(206)	39.98	(1,168)	5.43	(1,603)
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	66.39	(244)	42.08	(1,143)	5.98	(1,523)
อนุปริญญา	71.62	(74)	39.74	(380)	6.97	(416)
ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี	71.59	(352)	44.35	(1,026)	6.56	(1,037)
รวม	63.09	(1,127)	37.21	(4,931)	4.20	(9,603)
	$\chi^2 = 45.1534^{***}$		$\chi^2 = 141.6235^{***}$		$\chi^2 = 74.3328^{***}$	
ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการ						
สังคม						
สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ						
บัตรทอง/หลักประกันสุขภาพ- ถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ	65.28	(648)	38.32	(3,335)	4.06	(7,237)
บัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน	61.60	(263)	33.44	(927)	4.56	(1,271)
สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	64.23	(137)	38.17	(524)	4.91	(875)
ไม่มีสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐ	48.10	(79)	32.41	(145)	3.64	(220)
รวม	63.09	(1,127)	37.21	(4,931)	4.20	(9,603)
	$\chi^2 = 9.2821^*$		$\chi^2 = 9.0299^*$		$\chi^2 = 2.0418$	

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: χ^2 หมายถึง ค่าสถิติไคสแควร์

* หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99

*** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9

จากตารางที่ 7 มีรายละเอียดของผลการศึกษาระบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ
ดังต่อไปนี้

5.2.1 แบบแผนความต้องการมีบุตรคนแรก

ในส่วนนี้เป็นการศึกษาแบบแผนความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ ไม่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และยังไม่เคยมีบุตรที่มีชีวิตมาก่อน จำนวนทั้งสิ้น 1,127 ราย โดยศึกษาจำแนกสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส ออกตาม 6 ปัจจัย 9 ตัวแปร ได้แก่ 1) ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ได้แก่ ตัวแปรอายุ และอายุแรกสมรส 2) ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน ได้แก่ ตัวแปรประเภทของครัวเรือน และการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน 3) ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย ได้แก่ ตัวแปรภูมิภาค และเขตการปกครอง 4) ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน 5) ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม ได้แก่ ตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุด และ 6) ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม ได้แก่ ตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ พร้อมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสกับปัจจัยลักษณะทางด้านต่าง ๆ ด้วยสถิติไคสแควร์ (Chi-square) โดยมีรายละเอียดของผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร

อายุ

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุอยู่ในช่วง 15 ปี ถึง 39 ปี โดยส่วนใหญ่มีความต้องการมีบุตรคนแรก โดยสตรีที่สมรสที่มีอายุ 25 – 29 ปี มีความต้องการมีบุตรคนแรกคิดเป็นสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 74.90) รองลงมา คือ อายุ 30 – 34 ปี (ร้อยละ 73.61) และสตรีที่สมรสที่มีอายุ 35 – 39 ปี มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกต่ำที่สุด (ร้อยละ 58.87) ส่วนกลุ่มสตรีที่สมรสที่มีอายุอยู่ในช่วง 40 – 49 ปี โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนแรก (ร้อยละ 56.07) โดยสตรีที่สมรสที่มีอายุอยู่ในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) มีความไม่ต้องการมีบุตรคนแรกคิดเป็นสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 73.12)

เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการมีบุตรคนแรก พบว่า มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเมื่อ สตรีที่สมรสมีอายุมากขึ้นจนถึงอายุ 25 – 29 ปี และหลังจากที่สตรีที่สมรสมีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป สัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุที่มากขึ้นตามลำดับ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอายุ และความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า อายุ มี

ความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนแรก ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนแรกแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีอายุ 25 – 29 ปี มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด และหลังจากที่สตรีที่สมรสมีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป แนวโน้มความต้องการมีบุตรคนแรกลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุมากขึ้น

อายุแรกสมรส

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสโดยใหญ่ในทุกกลุ่มอายุแรกสมรส มีความต้องการมีบุตรคนแรก โดยสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี มีความต้องการมีบุตรคนแรกคิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 67.45) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี (ร้อยละ 67.09) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า 15 ปี มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนแรกต่ำที่สุด (ร้อยละ 53.13) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 54.36)

เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการมีบุตรคนแรก พบว่า มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเมื่อ สตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสมากขึ้นจนถึง 25 – 29 ปี และหลังจากนั้นสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสจะลดลง เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอายุแรกสมรส และความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า อายุแรกสมรส มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนแรกแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสมากกว่ามีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสน้อยกว่า แต่แนวโน้มดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสมากขึ้นจนถึง 25 – 29 ปีเท่านั้น เพราะเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกลดน้อยลง

ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างคร้วเรือน

ประเภทของคร้วเรือน

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในคร้วเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว หรือ ครอบครัวขยาย โดยส่วนใหญ่มีความต้องการมีบุตรคนแรก และ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในคร้วเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีความต้องการมีบุตรคนแรก คิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในคร้วเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 67.63 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 57.46) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรประเภทของคร้วเรือน และความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ประเภทของคร้วเรือน มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนแรก ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีประเภทของคร้วเรือนแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนแรกแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสอาศัยอยู่ในคร้วเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในคร้วเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว

การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือน

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือน หรือ ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือน โดยส่วนใหญ่มีความต้องการมีบุตรคนแรก และ สตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือน มีความต้องการมีบุตรคนแรก คิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือน (ร้อยละ 70.61 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 60.61) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือน และความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือน มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนแรก ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือนแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนแรกแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพล

ของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ครัวเรือน มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ครัวเรือน

ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย

ภูมิภาค

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่ในทุกภูมิภาค มีความต้องการมีบุตรคนแรก โดยสตรีที่สมรสที่มีอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความต้องการมีบุตรคนแรกคิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 73.94) รองลงมา คือ ภาคใต้ (ร้อยละ 70.48) ส่วนสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคกลาง มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนแรกต่ำที่สุด (ร้อยละ 53.44) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภูมิภาค และความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ภูมิภาค มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนแรก ที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนแรกแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ภูมิภาคอื่น ๆ

เขตการปกครอง

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลหรือนอกเขตเทศบาล โดยส่วนใหญ่มีความต้องการมีบุตรคนแรก และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีความต้องการมีบุตรคนแรก คิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล (ร้อยละ 66.35) เปรียบเทียบกับ ร้อยละ 61.18) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเขตการปกครอง และความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า เขตการปกครอง ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนแรก ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตการปกครองที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนแรกไม่แตกต่างกัน

ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่ในทุกระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน มีความต้องการมีบุตรคนแรก โดยสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวยมาก มีความต้องการมีบุตรคนแรก คิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 65.93) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มี สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจนมาก (ร้อยละ 64.10) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจน มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนแรกต่ำที่สุด (ร้อยละ 59.35) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนปานกลาง (ร้อยละ 60.70)

เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการมีบุตรคนแรก พบว่า มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเมื่อ สตรีที่สมรสมีระดับของสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่สูงขึ้น ยกเว้นสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจนมาก ซึ่งพบว่ามีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนแรกสูงกว่าสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจน เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และ ความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนแรก ที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนแรกไม่แตกต่างกัน

ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม

ระดับการศึกษาสูงสุด

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่ในทุกระดับการศึกษาสูงสุด มีความต้องการมีบุตรคนแรก โดยสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา และระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความต้องการมีบุตรคนแรก คิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 71.62 และ ร้อยละ 71.59 ตามลำดับ) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า (ร้อยละ 66.39) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนแรกต่ำที่สุด (ร้อยละ 46.22)

เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการมีบุตรคนแรก พบว่า มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเมื่อสตรีที่สมรสมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น ยกเว้นสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา ซึ่งพบว่ามีส่วนของความ ต้องการมีบุตรคนแรกสูงกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุด และความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ระดับการศึกษาสูงสุด มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนแรก ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่าสตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาสูงสุดที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนแรกแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสจะมีการศึกษาสูงสุดในระดับที่สูงกว่า มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับที่ต่ำกว่า อย่างไรก็ตาม มีเพียงสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญาเท่านั้นที่ พบว่า มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรีเล็กน้อย

ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม

สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐในรูปแบบใด โดยส่วนใหญ่มีความต้องการมีบุตรคนแรก โดยสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ มีความต้องการมีบุตรคนแรกคิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 65.28) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 64.23) ส่วนสตรีที่สมรสที่ไม่มีสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐ มีสัดส่วนของความ ต้องการมีบุตรคนแรกต่ำที่สุด (ร้อยละ 48.10) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ และความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนแรก ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนแรกแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการแบบอื่น ๆ

5.2.2 แบบแผนความต้องการมีบุตรคนที่สอง

ในส่วนนี้เป็นการศึกษาแบบแผนความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตมาแล้วจำนวนหนึ่งคน และ ในสตรีที่สมรสที่ปัจจุบันกำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรก จำนวนทั้งสิ้น 4,931 ราย โดยการศึกษาจำแนกสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรส ออกตาม 6 ปัจจัย 11 ตัวแปร คือ 1) ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ได้แก่ ตัวแปรอายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน และประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต 2) ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน ได้แก่ ตัวแปรประเภทของครัวเรือน และการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน 3) ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย ได้แก่ ตัวแปรภูมิภาค และเขตการปกครอง 4) ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจของ ได้แก่ ตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน 5) ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม ได้แก่ ตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุด และ 6) ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม ได้แก่ ตัวแปรสวัสดิการรักษาพยาบาลจากรัฐ พร้อมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรส กับปัจจัยต่างๆที่กล่าวไว้ข้างต้น ด้วยสถิติไคสแควร์ (Chi-square) โดยมีรายละเอียดของผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร

อายุ

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มอายุ ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สอง ยกเว้นสตรีที่สมรสที่มีอายุ 25 – 29 ปี ซึ่งพบว่า มีความต้องการมีบุตรคนที่สองในสัดส่วนที่สูงกว่าสัดส่วนของสตรีที่สมรสที่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สองเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 50.50 เมื่อเปรียบเทียบกับร้อยละ 49.50) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 25 – 29 ปี มีความต้องการมีบุตรคนที่สองคิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 50.50)

รองลงมา คือ อายุ 20 – 24 ปี (ร้อยละ 47.68) ส่วนกลุ่มสตรีที่สมรสที่มีอายุอยู่ในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนที่สองต่ำที่สุด (ร้อยละ 3.50)

เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุมากขึ้นจนถึงอายุ 25 – 29 ปี และหลังจากที่สตรีที่สมรสมีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป ความต้องการมีบุตรคนที่สองมีสัดส่วนที่ลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุมากขึ้นตามลำดับ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอายุ และความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สอง ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีอายุมากขึ้น มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากขึ้น โดยอายุ 25 – 29 ปี เป็นช่วงวัยที่สตรีที่สมรสมีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด และเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป แนวโน้มความต้องการมีบุตรคนที่สองมีสัดส่วนที่ลดลงไปตามอายุที่มากขึ้นตามลำดับ

อายุแรกสมรส

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มอายุแรกสมรส ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สอง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง คิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 40.67) รองลงมา คือ อายุแรกสมรส 15 – 19 ปี (ร้อยละ 38.91) ส่วนกลุ่มสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนที่สองต่ำที่สุด (ร้อยละ 26.35)

เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการมีบุตรคนที่สองพบว่า มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นและลดต่ำลงสลับกันไป เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอายุแรกสมรส และ ความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า อายุแรกสมรส มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สอง ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสอยู่ในช่วงอายุอื่น ๆ

การตั้งครรถ์ในปัจจุบัน

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะในปัจจุบันสตรีที่สมรสจะกำลังตั้งครรถ์หรือไม่ได้ตั้งครรถ์ โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สอง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า สตรีที่สมรสที่ไม่ได้ตั้งครรถ์ มีความต้องการมีบุตรคนที่สองคิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรถ์บุตรคนแรกเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 37.22 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 36.90) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการตั้งครรถ์ในปัจจุบัน และความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า การตั้งครรถ์ในปัจจุบัน ไม่มีความสัมพันธ์กับความ ต้องการมีบุตรคนที่สอง ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีการตั้งครรถ์ในปัจจุบันที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างกัน

การมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีหรือไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สอง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า สตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง คิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต (ร้อยละ 37.72 เปรียบเทียบกับ ร้อยละ 15.79) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และ ความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า การมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีความสัมพันธ์กับความ ต้องการมีบุตรคนที่สอง ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่าสตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตมีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต

ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน

ประเภทของครัวเรือน

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขยาย โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สอง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง คิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 39.90 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 32.74) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรประเภทของครัวเรือน และความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ประเภทของครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สอง ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนต่างประเภทกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว

การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือนหรือไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สอง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า สตรีที่สมรสที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองคิดเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน (ร้อยละ 37.26 และ ร้อยละ 37.08 ตามลำดับ) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการมี

ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน และความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสด้วยสถิติโคสแควร์ พบว่า การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สอง ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือนแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างกัน

ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย

ภูมิภาค

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่ในทุกภูมิภาค ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สอง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง คิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 48.90) รองลงมา คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 46.32) ส่วนสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคกลาง มีสัดส่วนของความ ต้องการมีบุตรคนที่สองต่ำที่สุด (ร้อยละ 27.34) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภูมิภาค และ ความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสด้วยสถิติโคสแควร์ พบว่า ภูมิภาค มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สอง ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองร่วมกับการใช้สถิติโคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ภูมิภาคอื่น ๆ

เขตการปกครอง

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลหรือนอกเขตเทศบาล โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สอง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง คิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล (ร้อยละ 40.06 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 35.02) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเขตการปกครอง และความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสด้วยสถิติโคสแควร์ พบว่า เขตการปกครอง มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคน

ที่สอง ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตการปกครองที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล

ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่ในทุกระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนไม่ต้องการมีบุตรคนที่สอง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า สตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจน มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง คิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 39.27) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวย (ร้อยละ 37.98) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนระดับปานกลาง (ร้อยละ 37.45) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจนมาก มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนที่สองต่ำที่สุด (ร้อยละ 34.79)

เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า มีสัดส่วนที่ค่อย ๆ ลดลง เมื่อสตรีที่สมรสมีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนตั้งแต่ระดับปานกลางขึ้นไป เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สอง ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างกัน

ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม

ระดับการศึกษาสูงสุด

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่ที่มีการศึกษาสูงสุดในทุกระดับการศึกษา ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สอง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้ที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง คิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 44.35) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า (ร้อยละ 42.08) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนที่สองต่ำที่สุด (ร้อยละ 23.15)

เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเมื่อสตรีที่สมรสมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า หลังจากนั้นสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีการศึกษาในระดับอนุปริญญา และ สัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองเพิ่มขึ้นอีกครั้ง เมื่อสตรีที่สมรสมีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุด และ ความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ระดับการศึกษาสูงสุด มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สอง ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาสูงสุดที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสจะมีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอื่น ๆ

ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม

สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐในรูปแบบใด โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สอง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง พบว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง คิดเป็นสัดส่วนสูงสุดที่สุด (ร้อยละ 38.32) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 38.17) ส่วนสตรีที่สมรสที่ไม่มีสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐ มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนที่สองต่ำที่สุด (ร้อยละ 32.41) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ และ ความต้องการมีบุตรคนที่สองของผู้สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สอง ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองแตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองรวมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ และสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการแบบอื่น ๆ

5.2.3 แบบแผนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า)

ในส่วนนี้เป็นการศึกษาแบบแผนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสที่มีบุตรมาแล้วตั้งแต่สองคนขึ้นไป และ สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์บุตรตั้งแต่คนที่สองขึ้นไป จำนวนทั้งสิ้น 9,603 ราย โดยการศึกษาจำแนกสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรส ออกตาม 6 ปัจจัย 11 ตัวแปร ได้แก่ 1) ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ได้แก่ ตัวแปรอายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน และประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต 2) ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน ได้แก่ ตัวแปรประเภทของครัวเรือน และการมีผู้สูงอายุ

อาศัยอยู่ในครัวเรือน 3) ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย ได้แก่ ตัวแปรภูมิภาค และเขตการปกครอง 4) ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน 5) ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม ได้แก่ ตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุด และ 6) ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม ได้แก่ ตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ พร้อมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรส กับปัจจัยลักษณะทางด้านต่างๆ ด้วยสถิติไคสแควร์ (Chi-square) โดยมีรายละเอียดของผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร

อายุ

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มอายุ ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) คิดเป็นสัดส่วนสูงสุดที่สุด (ร้อยละ 15.89) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีอายุ 15 – 19 ปี (ร้อยละ 15.56) ส่วนกลุ่มสตรีที่สมรสที่มีอายุอยู่ในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) มีสัดส่วนของความ ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ต่ำที่สุด (ร้อยละ 0.34) เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า มีสัดส่วนลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุมากขึ้น ซึ่งลดลงอย่างเห็นได้ชัดเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอายุ และความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า อายุ มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) แตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป เมื่อมีอายุมากขึ้น ยังมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) น้อยลง

อายุแรกสมรส

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มอายุแรกสมรส ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า 15 ปี มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) คิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 5.36) รองลงมา คือ อายุแรกสมรส 20 – 24 ปี (ร้อยละ 4.35) ส่วนกลุ่มสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ต่ำที่สุด (ร้อยละ 2.97)

เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า มีสัดส่วนลดต่ำลงเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสที่มากขึ้น เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอายุแรกสมรส และความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า อายุแรกสมรส ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสแตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างกัน

การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะกำลังตั้งครรภ์ หรือ ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์ มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) คิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ (ร้อยละ 21.94 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 3.52) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการตั้งครรภ์ในปัจจุบัน และความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีการตั้งครรภ์ในปัจจุบัน ที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) แตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้

ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์ มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์

การมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต หรือไม่มี ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า สตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) คิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 4.23 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 3.05) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า การมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างกัน

ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน

ประเภทของครัวเรือน

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว หรือครอบครัวขยาย โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) คิดเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 4.38 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 4.02 ตามลำดับ) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรประเภทของครัวเรือน และความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ประเภทของครัวเรือน ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ

ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนต่างประเภทกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างกัน

การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีหรือไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า สตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) คิดเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน (ร้อยละ 4.76 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 4.03 ตามลำดับ) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน และความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือนที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างกัน

ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย

ภูมิภาค

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่ในทุกภูมิภาคไม่ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า สตรีที่สมรสที่มีอาศัยอยู่ในภาคใต้ มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) คิดเป็นสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 7.61) รองลงมา คือ กรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 3.92) ส่วนสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ต่ำที่สุด (ร้อยละ 2.50) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภูมิภาค และความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ภูมิภาค มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) แตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ภูมิภาคอื่น ๆ

เขตการปกครอง

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลหรือนอกเขตเทศบาล โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) คิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 4.53 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 3.87) เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเขตการปกครอง และความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า เขตการปกครอง ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตการปกครองที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างกัน

ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่ในทุกระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนไม่ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า สตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนระดับปานกลาง มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) คิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 4.94) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจน (ร้อยละ 4.56) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจนมาก มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ต่ำที่สุด (ร้อยละ 2.82)

เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น เมื่อสตรีที่สมรสมีระดับของสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่สูงขึ้นจนถึงระดับปานกลาง หลังจากนั้นสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ลดลง เมื่อสตรีที่สมรสมีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่สูงขึ้นตามลำดับ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และ ความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) แตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ร่วมกับการใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) เพิ่มขึ้นเมื่อสตรีที่สมรสมีระดับของสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่สูงขึ้นจนถึงระดับปานกลาง และเมื่อสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนสูงกว่าระดับปานกลาง สัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ลดลง

ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม

ระดับการศึกษาสูงสุด

จากผลการศึกษา พบว่า สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่ที่มีการศึกษาสูงสุดในทุกระดับการศึกษา ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) คิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 6.97) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 6.56) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ต่ำที่สุด (ร้อยละ 2.55)

เมื่อพิจารณาแนวโน้มความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น เมื่อสตรีที่สมรสมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรระดับ การศึกษาสูงสุด และ ความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า ระดับ การศึกษาสูงสุด มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความ น่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาสูงสุดที่แตกต่างกัน มีความ ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) แตกต่างกัน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวโน้มของสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ร่วมกับการ ใช้สถิติไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถกล่าวได้ว่า ในกรณีที่ ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงขึ้น มีความต้องการมีบุตร คนที่สาม (หรือมากกว่า) มากขึ้นจนถึงระดับอนุปริญา และความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือ มากกว่า) ลดลงเล็กน้อย เมื่อสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี

ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม

สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ

จากผลการศึกษา พบว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐในรูปแบบใด ส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในส่วนของสตรีที่สมรสที่มีความ ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) พบว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ ความ ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) คิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 4.91) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่มี สวัสดิการบำนาญประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน (ร้อยละ 4.56) ส่วนสตรีที่สมรสที่ไม่มีสวัสดิการที่ ได้รับจากรัฐ มีสัดส่วนของความต้องการมีคนที่สาม (หรือมากกว่า) ต่ำที่สุด (ร้อยละ 3.64) เมื่อ ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ และ ความต้องการมีบุตรคนที่ สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสด้วยสถิติไคสแควร์ พบว่า สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ ไม่มี ความสัมพันธ์กับความต้องการมีคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าว ได้ว่า ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการรักษายาบาล จากรัฐที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างกัน

5.3 สรุปผลการศึกษา

เมื่อทำการศึกษาแบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสจำนวนทั้งสิ้น 15,661 ราย โดยแบ่งเป็นการศึกษาแบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส จำนวน 1,127 ราย การศึกษาแบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรส จำนวน 4,931 ราย และ การศึกษาแบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรส จำนวน 9,603 ราย สามารถสรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

5.3.1 แบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรคนแรก

จากผลการศึกษารูปได้ว่า ในภาพรวมของสถานการณ์ความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสที่ยังไม่มีบุตรที่มีชีวิต ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ โดยส่วนใหญ่ มีความต้องการมีบุตรคนแรกเกินกว่าร้อยละ 60 และเมื่อพิจารณาแบบแผนความต้องการมีบุตรคนแรก โดยจำแนกสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกออกตามปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด คือ สตรีที่สมรสที่มีอายุ 25 – 29 ปี (ร้อยละ 74.90) ซึ่งใกล้เคียงกับ สตรีที่สมรสที่มีอายุ 30 – 34 ปี (ร้อยละ 73.61) และส่วนใหญ่เป็นสตรีที่มีอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี (ร้อยละ 67.45) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี (ร้อยละ 67.09)

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน และ ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย และ สตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด (ร้อยละ 67.63 และ ร้อยละ 70.61 ตามลำดับ) นอกจากนี้สตรีที่สมรสในประเทศไทยยังมีความต้องการมีบุตรคนแรกเกินกว่าร้อยละ 50 ในทุกภูมิภาค โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด (ร้อยละ 73.94) และไม่ว่าสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลหรือนอกเขตเทศบาลต่างมีความต้องการมีบุตรคนแรกเกินกว่าร้อยละ 60 ทั้งสิ้น โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด (ร้อยละ 66.35)

เมื่อพิจารณาจำแนกสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกออกตามปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวยมาก มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด (ร้อยละ 65.93) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจนมาก (ร้อยละ 64.10) และสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา และในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุดใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 71.62 และ ร้อยละ 71.59 ตามลำดับ) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม พบว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการรักษายาบาลประเภทบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด (ร้อยละ 65.28) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 64.23)

ทั้งนี้เมื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะและภูมิหลังของสตรีที่สมรสในด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม กับความต้องการมีบุตรคนแรก โดยใช้สถิติไคสแควร์ สรุปได้ว่า **ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ ร่วมด้วย สตรีที่สมรสที่มี อายุ อายุแรกสมรส ประเภทของครัวเรือน การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ภูมิภาค ระดับการศึกษาสูงสุด และสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนแรกแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนเขตการปกครอง และสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนแรก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ดังนั้น สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตการปกครองที่แตกต่างกัน รวมถึงสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่แตกต่างกัน จึงมีความต้องการมีบุตรคนแรกไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้**

5.3.2 แบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรคนที่สอง

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า ในภาพรวมของสถานการณ์ความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวนหนึ่งคน และ สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรก โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สองเกินกว่าร้อยละ 60 ซึ่งสัดส่วนความไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับสตรีที่สมรสที่ยังไม่มีบุตรที่มีชีวิตและไม่ได้กำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรก

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแบบแผนความต้องการมีบุตรคนที่สอง โดยจำแนกสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองออกตามปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด ยังคงเป็นสตรีที่สมรสที่มีอายุ 25 – 29 ปี (ร้อยละ 50.50) ซึ่งเป็นช่วงอายุเดียวที่พบว่า มีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าไม่ต้องการมีบุตรคนที่สองเล็กน้อย และส่วนใหญ่เป็นสตรีที่มีอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี (ร้อยละ 40.67) เช่นเดียวกับสตรีที่สมรสที่ต้องการมีบุตรคนแรก อีกทั้งสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์และสตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์ มีความต้องการมีบุตรคนที่สองใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 37.22 และ ร้อยละ 36.90 ตามลำดับ) ส่วนสตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต (ร้อยละ 37.72 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 15.79)

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน และ ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 39.90 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 32.74 ตามลำดับ) และไม่ว่าสตรีที่สมรสจะไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน หรือ มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ต่างมีความต้องการมีบุตรคนที่สองใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 37.26 และ ร้อยละ 37.08 ตามลำดับ) นอกจากนี้สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ภาคใต้ มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด (ร้อยละ 48.90) และ สตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในเขตเทศบาล (ร้อยละ 40.06 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 35.02)

เมื่อพิจารณาจำแนกสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สองออกตามปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ และ ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด (ร้อยละ 39.27) และ สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด (ร้อยละ 44.35) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม พบว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการรักษายาพยาบาลประเภทบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด (ร้อยละ 38.32) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 38.17)

ทั้งนี้เมื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะและภูมิหลังของสตรีที่สมรสในด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม กับความต้องการมีบุตรคนที่สอง โดยใช้สถิติไคสแควร์ สรุปได้ว่า **ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ ร่วมด้วย สตรีที่สมรสที่มี อายุ อายุแรกสมรส ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตประเภทของครัวเรือน ภูมิภาค เขตการปกครอง ระดับการศึกษาสูงสุด และสวัสดิการสุขภาพจากรัฐที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$)** ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนการตั้งครรภ์ในปัจจุบัน การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน และสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สอง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ดังนั้น สตรีที่สมรสที่มีสถานะการตั้งครรภ์ในปัจจุบันที่แตกต่างกัน สตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือนที่แตกต่างกัน รวมถึงสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่แตกต่างกัน จึงมีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

5.3.3 แบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า)

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า ในภาพรวมของสถานการณ์ความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตตั้งแต่สองคนขึ้นไป และ สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรถ์บุตรตั้งแต่คนที่สองขึ้นไป โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) สูงถึงประมาณร้อยละ 96 อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแบบแผนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) โดยจำแนกสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ออกตามปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด คือ สตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี (ร้อยละ 15.89) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรี อายุ 15 – 19 ปี ซึ่งอยู่ในกลุ่มของแม่วัยรุ่นหรือแม่วัยใส (ร้อยละ 15.56) และส่วนใหญ่เป็นสตรีที่มีอายุแรกสมรส ต่ำกว่า 15 ปี (ร้อยละ 5.36) อีกทั้งสตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรถ์มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรถ์ (ร้อยละ 21.94 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 3.52) และสตรีที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตเล็กน้อย (ร้อยละ 4.23 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 3.05)

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างคร้วเรือน และ ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในคร้วเรือนประเภทครอบครัวขยาย และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในคร้วเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 4.38 และ ร้อยละ 4.02 ตามลำดับ) และไม่ว่าสตรีที่สมรสจะไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือน หรือ มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือน ต่างมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 4.76 และ ร้อยละ 4.03 ตามลำดับ) นอกจากนี้สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ภาคใต้ มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด (ร้อยละ 7.61) และสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในเขตเทศบาล (ร้อยละ 4.53 เปรียบเทียบกับ ร้อยละ 3.87)

เมื่อพิจารณาจำแนกสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ออกตามปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของคร้วเรือนระดับปานกลาง มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด (ร้อยละ 4.94) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของคร้วเรือนที่ยากจน (ร้อยละ 4.56) และสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด (ร้อยละ 6.97) ซึ่งใกล้เคียงกับ สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 6.56) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม พบว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด (ร้อยละ 4.91) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีบัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน (ร้อยละ 4.56)

ทั้งนี้เมื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะและภูมิหลังของสตรีที่สมรสในด้านประชากร ด้านโครงสร้างคร้วเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม กับความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) โดยใช้สถิติไคสแควร์ สรุปได้ว่า **ในกรณีที่ยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ ร่วมด้วย สตรีที่สมรสที่มี อายุ การตั้งครรภในปัจจุบัน ภูมิภาค สถานะทางเศรษฐกิจของคร้วเรือน และระดับการศึกษาสูงสุด ที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 (p-value < 0.05) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนอายุแรกสมรส ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ประเภทของคร้วเรือน การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือน เขตการปกครอง และสวัสดิการ**

รักษาพยาบาลจากรัฐ พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ดังนั้น สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ประเภทของครัวเรือน การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน เขตการปกครอง และสวัสดิการรักษายาพยาบาลจากรัฐที่แตกต่างกัน จึงมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

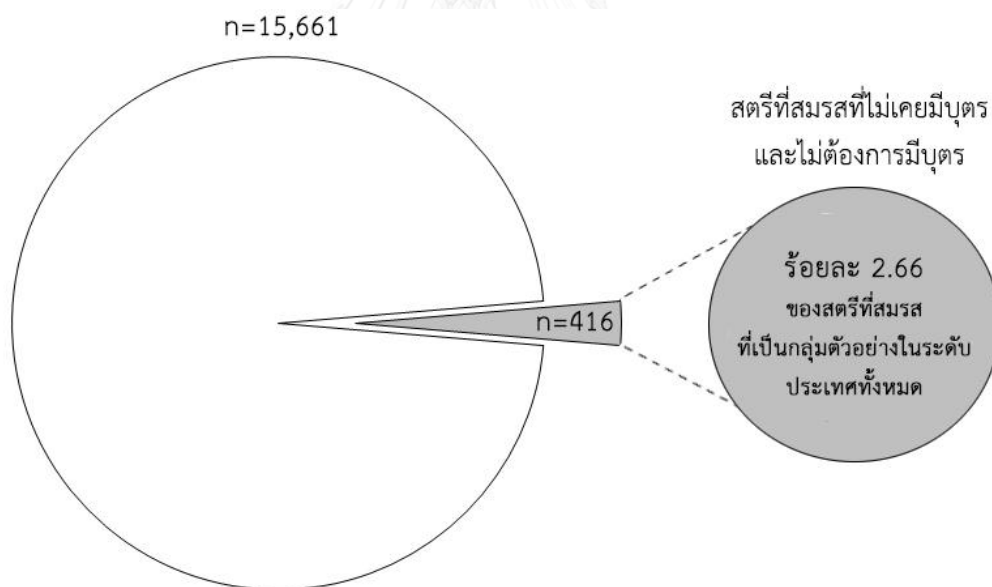

บทที่ 6

ลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร

จากการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส ในบทที่ 5 พบประเด็นที่น่าสนใจว่า ในสตรีที่สมรสที่ไม่เคยมีบุตรมาก่อน กล่าวคือ ในปัจจุบันไม่มีบุตรที่มีชีวิต ไม่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และ ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรก จำนวนทั้งสิ้น 1,127 ราย ในจำนวนนี้เป็นสตรีที่สมรสที่ไม่ต้องการมีบุตรเลยแม้แต่คนเดียวถึง 416 ราย (ร้อยละ 36.91) หรือกล่าวได้ว่า ในภาพรวมระดับประเทศ สตรีที่สมรสจำนวน 416 ราย ที่ไม่ต้องการมีบุตรเลยแม้แต่คนเดียว คิดเป็นร้อยละ 2.66 ของสตรีที่สมรสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 15,661 ราย ดังแผนภาพที่ 13

แผนภาพที่ 13 สถานการณ์ความไม่ต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสที่ยังไม่เคยมีบุตรมาก่อน

ที่มา : จัดทำโดยผู้วิจัย

ข้อค้นพบดังกล่าวจึงเป็นที่น่าสนใจต่อการนำมาศึกษาเพิ่มเติมว่า สตรีที่สมรสซึ่งไม่มีบุตรที่มีชีวิต และปัจจุบันไม่ได้กำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรก อีกทั้งยังไม่ต้องการมีบุตรเลยแม้แต่คนเดียว เป็นใคร มีลักษณะทางด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจของ ด้าน

สังคม และด้านสวัสดิการสังคม เป็นอย่างไร และ เพราะเหตุใด สตรีที่สมรสกลุ่มนี้จึง **ไม่ต้องการมีบุตร หรือ เลือกที่จะมีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร คือ เป็นครอบครัวที่มีแค่เฉพาะสามีกับภรรยา และ ไม่มีบุตร (childless couples)** ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลลักษณะของสตรีที่สมรสกลุ่มดังกล่าวไปประกอบการวิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงสาเหตุของการเลือกมีครอบครัวแบบปราศจากบุตร และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่จะรับมือกับสถานการณ์การลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ในบริบทของสังคมสูงวัยต่อไป

การนำเสนอผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก เป็นการศึกษาและสรุปผลการศึกษาลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร และส่วนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ถึงมูลเหตุที่ทำให้สตรีกลุ่มนี้เลือกที่จะมีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร ด้วยวิธีการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1 ลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร

การศึกษาลักษณะของสตรีที่สมรสที่อยู่ในภาวะปราศจากการมีบุตร เป็นการศึกษาจากกลุ่มสตรีวัยเจริญพันธุ์อายุตั้งแต่ 15 – 49 ปี ที่ในปัจจุบันไม่มีบุตรที่มีชีวิต ไม่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรก และเป็นผู้ที่ไม่ต้องการมีบุตรคนแรก ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 416 ราย ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำความเข้าใจถึงลักษณะภูมิหลังของสตรีที่สมรสที่มีภาวะปราศจากการมีบุตร ทั้งในด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบของการแจกแจงความถี่ อัตราร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังแสดงในตารางที่ 8 ต่อไปนี้

ตารางที่ 8 ลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร

ปัจจัย	กลุ่มรายการ	ร้อยละ	(จำนวน)
ลักษณะทางด้านประชากร			
อายุ	15 – 19 ปี	10.82	(45)
	20 – 24 ปี	16.11	(67)
	25 – 29 ปี	14.66	(61)
	30 – 34 ปี	13.70	(57)
	35 – 39 ปี	13.94	(58)
	40 – 44 ปี	14.42	(60)
	45 – 49 ปี	16.35	(68)
	รวม		
อายุเฉลี่ย 32.53 ปี ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 9.96 ปี ค่าต่ำสุด = 15 ปี ค่าสูงสุด = 49 ปี			
อายุแรกสมรส	ต่ำกว่า 15 ปี	3.61	(15)
	15 – 19 ปี	26.75	(111)
	20 – 24 ปี	24.82	(103)
	25 – 29 ปี	23.37	(97)
	ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป	21.45	(89)
	รวม		
missing=1			
อายุเฉลี่ย 24.23 ปี ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 6.93 ปี ค่าต่ำสุด = 10 ปี ค่าสูงสุด = 45 ปี			
ลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน			
ประเภทของครัวเรือน	ครอบครัวเดี่ยว	51.44	(214)
	ครอบครัวขยาย	48.56	(202)
	รวม		(416)
ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย 3.61 คนต่อครัวเรือน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 2.24 คน ค่าต่ำสุด = 1 คน ค่าสูงสุด = 14 คน			

ปัจจัย	กลุ่มรายการ	ร้อยละ	(จำนวน)
การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน	ไม่มี	80.29	(334)
	มี	19.71	(82)
	รวม		(416)
	จำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือนเฉลี่ย 0.25 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.54 คน ค่าต่ำสุด = 0 คน ค่าสูงสุด = 2 คน		
ลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย			
ภูมิภาค	กรุงเทพมหานคร	19.23	(80)
	ภาคกลาง	35.82	(149)
	ภาคเหนือ	13.94	(58)
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	11.78	(49)
	ภาคใต้	19.23	(80)
	รวม		(416)
เขตการปกครอง	ในเขตเทศบาล	66.35	(276)
	นอกเขตเทศบาล	33.65	(140)
	รวม		(416)
ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ			
สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน	ยากจนมาก	6.73	(28)
	ยากจน	15.14	(63)
	ปานกลาง	21.63	(90)
	ร่ำรวย	26.68	(111)
	ร่ำรวยมาก	29.81	(124)
	รวม		(416)
ลักษณะทางด้านสังคม			
ระดับการศึกษาสูงสุด	ประถมศึกษา และต่ำกว่าประถมศึกษา	32.45	(135)
	มัธยมศึกษาตอนต้น	18.75	(78)
	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	19.71	(82)
	อนุปริญญา	5.05	(21)
	ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี	24.04	(100)
	รวม		(416)

ปัจจัย	กลุ่มรายการ	ร้อยละ	(จำนวน)
ลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม			
สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ	บัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/ สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ	54.09	(225)
	บัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน	24.28	(101)
	สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	11.78	(49)
	ไม่มีสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐ	9.86	(41)
	รวม		(416)

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

จากตารางที่ 8 มีรายละเอียดของผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

6.1.1 ลักษณะทางด้านประชากร

อายุ

สตรีที่สมรสมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 32.53 ปี ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 9.96 ปี เมื่อแบ่งกลุ่มอายุออกเป็น 7 กลุ่ม พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีอายุ 45 – 49 ปี (ร้อยละ 16.35) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี (ร้อยละ 16.11) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่มีอายุ 25 – 29 ปี (ร้อยละ 14.66) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุ 15 – 19 ปี มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 10.82)

อายุแรกสมรส

สตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสเฉลี่ยเท่ากับ 24.23 ปี ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.93 ปี โดยสตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสน้อยที่สุดเท่ากับ 10 ปี และมีอายุแรกสมรสมากที่สุดเท่ากับ 45 ปี เมื่อแบ่งกลุ่มอายุแรกสมรสออกเป็น 5 กลุ่ม พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีอายุแรกสมรสเท่ากับ 15 – 19 ปี (ร้อยละ 26.75) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสเท่ากับ 20 – 24 ปี (ร้อยละ 24.82) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า 15 ปี มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 3.61)

6.1.2 ลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน

ประเภทของครัวเรือน

สตรีที่สมรสมีส่วนของผู้ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภท ครอบครัวเดี่ยว มากกว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภท ครอบครัวขยายเล็กน้อย (ร้อยละ 51.44 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 48.56) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาขนาดครัวเรือนโดยเฉลี่ย พบว่า มีขนาดครัวเรือนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 คน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.24 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยที่สุดเท่ากับ 1 คน และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุดเท่ากับ 14 คน

การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน

สตรีที่สมรสมีส่วนของผู้ที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือนมากกว่าผู้ที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน (ร้อยละ 80.29 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 19.17) ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจำนวนผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนโดยเฉลี่ย พบว่า มีผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 0.25 คน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.54 คน โดยมีจำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือนน้อยที่สุดเท่ากับ 0 คน และมีจำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือนมากที่สุดเท่ากับ 2 คน

6.1.3 ลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย

ภูมิภาค

สตรีที่สมรสส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคกลาง (ร้อยละ 35.82) รองลงมา อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร และ ภาคใต้ในสัดส่วนที่เท่ากัน (ร้อยละ 19.23) ส่วนสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 11.78)

เขตการปกครอง

สตรีที่สมรสมีส่วนของผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล (ร้อยละ 66.35 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 33.65)

6.1.4 ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวยมาก (ร้อยละ 29.81) รองลงมา มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวย (ร้อยละ 26.68) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจนมาก มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 6.73)

6.1.5 ลักษณะทางด้านสังคม

ระดับการศึกษาสูงสุด

สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา (ร้อยละ 32.45) รองลงมา คือ มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 24.04) ส่วนสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 5.05)

6.1.6 ลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม

สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ

สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีสวัสดิการบำนาญ/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆ ที่ได้รับจากรัฐ (ร้อยละ 54.09) รองลงมา คือ มีสวัสดิการบำนาญประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน (ร้อยละ 24.28) ส่วนสตรีที่สมรสที่ไม่มีสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ มีสัดส่วนน้อยที่สุด (ร้อยละ 9.86)

การสรุปผลการศึกษา:

จากการศึกษาลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร จำนวนทั้งสิ้น 416 ราย สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสกลุ่มนี้มีอายุโดยเฉลี่ย 32.53 ปี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรีที่สมรสที่มีอายุ 45 – 49 ปี และ 20 – 24 ปี ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ประมาณร้อยละ 16 รองลงมาคือ อายุ 25 – 29 ปี ประมาณร้อยละ 15 เมื่อพิจารณาอายุแรกสมรส พบว่า โดยส่วนใหญ่มีอายุแรกสมรส 15 – 19 ปี ประมาณร้อยละ 27 รองลงมา คือ มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี ประมาณร้อยละ 25 โดยมีอายุแรกสมรสเฉลี่ยเท่ากับ 24.23 ปี ทั้งนี้สตรีที่สมรสครึ่งหนึ่ง ประมาณร้อยละ 51 อาศัยอยู่ใน

ครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว และโดยมากถึงประมาณร้อยละ 80 ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน โดยพบว่า ในทุก ๆ 4 ครัวเรือน จะพบผู้สูงอายุอาศัยอยู่เพียง 1 คนเท่านั้น

เมื่อพิจารณาในด้านเขตที่อยู่อาศัย พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 36 อาศัยอยู่ในภาคกลาง รองลงมา คือ กรุงเทพมหานคร และ ภาคใต้ โดยมีสัดส่วนที่เท่ากัน ประมาณร้อยละ 19 และส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 66 อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล สำหรับสถานะเศรษฐกิจของครัวเรือนพบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 30 มีฐานะร่ำรวยมาก รองลงมา ประมาณร้อยละ 27 มีฐานะร่ำรวย หรือ จะกล่าวได้ว่า เกินกว่าครึ่งหนึ่งของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตรนี้เป็นผู้ที่มีฐานะร่ำรวยและร่ำรวยมาก และหากพิจารณารวมถึงสตรีที่มีฐานะระดับปานกลางด้วย จะพบว่า มีสัดส่วนรวมแล้วสูงถึงประมาณร้อยละ 78 นอกจากนี้ในด้านระดับการศึกษาสูงสุด พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษา ประมาณร้อยละ 33 รองลงมา คือ มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี ประมาณร้อยละ 24 ส่วนในด้านสวัสดิการสังคม พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่เกินกว่าครึ่งหนึ่ง ประมาณร้อยละ 54 มีสวัสดิการรักษาพยาบาลบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ รองลงมา คือ ได้รับสวัสดิการประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน ประมาณร้อยละ 24

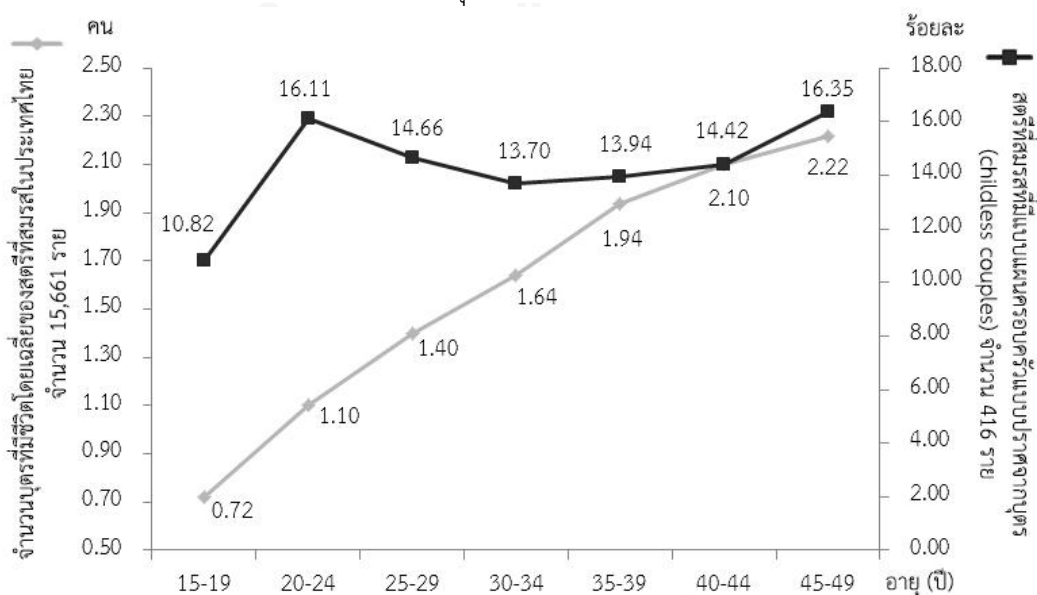
6.2 การวิเคราะห์ถึงมูลเหตุที่ทำให้สตรีที่สมรสเลือกที่จะมีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร

จากการศึกษาในหัวข้อ 6.1 แสดงให้เห็นถึงลักษณะและภูมิหลังของสตรีที่สมรสในประเทศไทยที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร (childless couples) ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งรูปแบบของครอบครัวยุคใหม่ที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นท่ามกลางบริบทสังคมสูงวัยในปัจจุบัน เนื่องจากการสำรวจที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่า แนวโน้มของครอบครัวที่คู่สามีภรรยาสามารถมีรายได้แต่ไม่มีบุตร หรือ เป็นครอบครัวแบบ DINK (Dual Income No Kid) นั้น เพิ่มสูงขึ้นจาก ร้อยละ 11.2 ใน พ.ศ. 2542 เป็นร้อยละ 14.4 ใน พ.ศ. 2551 (พัชรราวลัย วงศ์บุญสิน, 2553) และจากการศึกษาในครั้งนี้ ยังได้แสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่ไม่มีบุตร จำนวนทั้งสิ้น 1,127 ราย เป็นสตรีที่ไม่ต้องการมีบุตรเลยแม้แต่คนเดียว จำนวน 416 ราย ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนที่สูงถึง ร้อยละ 36.91 หรือ อาจกล่าวได้ว่า เกินกว่า 1 ใน 3 ของสตรีที่สมรสที่ไม่มีบุตร เลือกที่จะมีแบบแผนครอบครัวเป็นแบบปราศจากบุตร (childless couples)

ทั้งนี้เมื่อสนใจทำการศึกษาในสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร (childless couples) จำนวนทั้งสิ้น 416 ราย โดยพิจารณาถึงลักษณะของสตรีที่สมรสในด้านอายุ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า โดยส่วนใหญ่เป็นสตรีที่สมรสที่อยู่ในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) รองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี และ 25 – 29 ปี ตามลำดับ ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุ 15 – 19 ปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตรต่ำที่สุด

เมื่อทำการพิจารณาสัดส่วนของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตรจำนวน 416 ราย ประกอบกับ จำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในระดับประเทศ จำนวน 15,661 ราย ดังปรากฏใน แผนภาพที่ 14 จะเห็นได้ว่า ในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) เป็นช่วงอายุที่สตรีที่สมรสในประเทศไทย มีบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยจำนวนมากที่สุด 2.2 คน ซึ่งเป็นช่วงอายุเดียวกับที่สตรีที่สมรสเลือกใช้ชีวิตคู่โดยไม่ต้องการมีบุตรในสัดส่วนที่สูงที่สุด อีกทั้งยังพบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี และ 25 – 29 ปี ซึ่งเป็นสตรีในยุคสมัยใหม่ เลือกว่าจะมีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตรในสัดส่วนที่สูงรองลงมา ซึ่งหากพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรสในประเทศไทยตามช่วงอายุดังกล่าว จะพบว่า มีเพียงประมาณ 1 คนเท่านั้น

แผนภาพที่ 14 สัดส่วนของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร กับ จำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรส จำแนกตามอายุของสตรีที่สมรสในประเทศไทย

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

นอกจากนี้ จากแผนภาพที่ 14 ยังชี้ให้เห็นข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า เมื่อทำการพิจารณาในกลุ่มสตรีที่สมรสที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไปจนถึงวัยสิ้นสุดภาวะเจริญพันธุ์ จะสังเกตเห็นได้ว่า เส้นกราฟความไม่ต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส มีลักษณะเป็น U-Curve โดยมีจุดต่ำสุดอยู่ในช่วงวัยที่สตรีที่สมรสมีอายุ 30 – 34 ปี ซึ่งหมายถึง ในช่วงอายุนี้เป็นช่วงวัยที่สตรีที่สมรสไม่ต้องการมีบุตรในสัดส่วนที่น้อยที่สุด (ร้อยละ 13.70)

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า สตรียุคใหม่ที่มีอายุ 20 – 24 ปี และ 25 – 29 ปี มีภาวะเจริญพันธุ์ในระดับที่ต่ำมาก เนื่องจากส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตประมาณ 1 คน อีกทั้งยังมีจำนวนไม่น้อยที่เลือกใช้ชีวิตอยู่กับคู่สมรสโดยไม่ต้องการมีบุตร อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาได้ให้ข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุในช่วง 30 – 34 ปี ไม่ต้องการมีบุตรน้อยที่สุด จึงถือได้ว่าเป็นช่วงอายุที่ควรได้รับการสนับสนุนให้สตรีที่สมรสที่มีความพร้อมได้มีบุตรคนแรกเพิ่มมากขึ้น

ทั้งนี้จากผลการศึกษาสถิติเชิงพรรณนา จึงสามารถนำมาวิเคราะห์ถึงมูลเหตุที่สตรีที่สมรสเลือกมีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตรในประเด็นต่าง ๆ ได้ 6 ประเด็น ดังต่อไปนี้

การสมรสช้า สมรสใหม่ และมีอายุมากเกินกว่าวัยที่เหมาะสมจะให้กำเนิดบุตร

การที่ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุอยู่ในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) ไม่ต้องการมีบุตร หรือ ยังลังเลไม่แน่ใจกับการมีบุตรมากที่สุด น่าจะเป็นผลมาจาก สตรีกลุ่มนี้อาจสมรสหรืออยู่กินกับคู่ของตนในขณะที่ตนเองมีอายุมากแล้ว ทั้งนี้สังเกตได้จาก ค่าสูงสุดของอายุแรกสมรสของสตรีที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตรเท่ากับ 45 ปี จึงน่าจะเป็นสาเหตุให้สตรีที่สมรสกลุ่มนี้ไม่ต้องการมีบุตร หรือ ยังลังเลไม่แน่ใจกับการมีบุตร เนื่องด้วยอุปสรรคจากอายุที่มากขึ้น (Tanturri & Mencarini, 2008) ซึ่งอาจทำให้รู้สึกว่าจะไม่มีกำลังเลี้ยงดูบุตรไปจนกระทั่งบุตรเติบโต เพราะ ตนเองมีแต่จะสูงอายุนั้น ในขณะที่บุตรยังคงเยาว์วัย อีกทั้งในทางการแพทย์ มีข้อมูลสนับสนุนว่า สตรีที่มีบุตรเมื่ออายุมากเกินกว่า 30 หรือ 35 ปีขึ้นไป มักจะประสบกับปัญหาภาวะมีบุตรยากมากกว่าคนมีอายุน้อย ๆ ทั้งยังมีภาวะเสี่ยงต่อสุขภาพของทั้งตัวบุตรและมารดาอีกด้วย (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2559; วิทยา ธิฐาพันธ์, 2559; อัญชุลี สิทธิเวช, 2559) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาแบบแผนความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส ในบทที่ 5 ที่พบว่า ความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส เริ่มมีแนวโน้มลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป หรือ ในอีกกรณีหนึ่ง อาจ

เป็นไปได้ว่า สตรีกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่สมรส หรือ อยู่กินกับคู่คนใหม่ (remarriage) ซึ่งก่อนหน้านี้ คู่สมรสของสตรีรายนั้นเคยมีบุตรมาก่อนแล้ว จึงไม่ต้องการมีบุตรอีก

ความไม่พร้อมและไม่มั่นใจในความมั่นคงของชีวิตคู่

จากการศึกษาที่พบว่าสตรีที่มีอายุ 20 – 24 ปี และ 25 – 29 ปี เลือกที่จะมีแบบแผนครอบครัวเป็นแบบปราศจากบุตร ในสัดส่วนที่สูงรองลงมาจากสตรีที่สมรสอายุ 45 – 49 ปี น่าจะเป็นผลมาจาก สตรีที่สมรสกลุ่มนี้เป็นคนรุ่นใหม่ที่เพิ่งจบการศึกษา และเพิ่งเริ่มเข้าสู่ตลาดแรงงาน ดังนั้น สตรีที่ทำงานนอกบ้านจึงมีความลังเลในการมีบุตรไปจนกว่าจะมั่นใจว่าตนเองมีความมั่นคงในหน้าที่การงาน (Avdeyeva, 2011) รวมไปถึงจนถึงการเพิ่งเริ่มเข้าสู่ตลาดแรงงาน ซึ่งหมายถึง การเริ่มต้นสร้างเศรษฐกิจของครอบครัว อาจทำให้สตรีประเมินตนเองว่ายังไม่มีความพร้อมที่จะมีบุตร จึงไม่ต้องการมีบุตร หรือ เกิดความลังเลต่อการมีบุตร และเลื่อนการมีบุตรออกไปก่อน (จิราภรณ์ อรุณากูร, 2559)

นอกจากนี้ในด้านสถานการณ์ของครอบครัวไทยยุคใหม่ที่ค่อนข้างเปราะบาง เนื่องจากการหย่าร้างของคู่สมรสไทยมีแนวโน้มสูงขึ้น สังเกตได้จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่ระบุว่า ใน พ.ศ. 2555 มีคู่สมรสเก่าจดทะเบียนหย่า คิดเป็นร้อยละ 35 ของคู่ที่จดทะเบียนสมรสใหม่ ซึ่งการจดทะเบียนหย่าร้างเพิ่มสูงขึ้นในรอบ 9 ปีที่ผ่านมาถึงร้อยละ 27 เนื่องด้วยผลกระทบจากความมั่นคงในครอบครัวของสามีและภรรยาที่เพิ่งเริ่มตั้งต้นครอบครัวใหม่ได้รับแรงกดดันจากความตึงเครียดของสภาพการทำงาน สภาพเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมภายนอกครอบครัว ประกอบกับ ความอดทนของคนยุคใหม่ลดน้อยลง ซึ่งหากคู่สมรสไม่สามารถจัดการแก้ไขความขัดแย้งต่าง ๆ ได้ ก็จะไปสู่การยุติชีวิตครอบครัว (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2557) ซึ่งเป็นไปได้ว่า ความกลัวชีวิตคู่ไม่ยืนยาวของคนยุคใหม่นี้เองที่เป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้คู่สมรสหลายคู่ไม่อยากมีบุตร เพราะยังไม่อยากมีภาระ หากวันหนึ่งวันใดต้องมีการเลิกรากัน (ผู้จัดการ 360 องศา รายสัปดาห์, 2549)

คนรุ่นใหม่ในยุคสมัยที่ไม่จำเป็นต้องมีโชทองคลั่งใจ

นอกจากนี้ อีกหนึ่งสาเหตุหลักสำคัญที่ส่งผลต่อแนวคิดและพฤติกรรมการณ์มีบุตรของสตรีในยุคสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป คือ ลักษณะเฉพาะของคนในแต่ละเจนเนอเรชัน ซึ่งมีแบบแผนการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น จากการที่ผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24

ปี และ 25 – 29 ปี ไม่ต้องการมีบุตร คิดเป็นสัดส่วนที่สูงรองลงมาจากสตรีปลายวัยเจริญพันธุ์ และคิดเป็นสัดส่วนรวมกันสูงถึงประมาณร้อยละ 31 นั้น เป็นผลมาจาก สตรีที่สมรสที่มีอายุดังกล่าว จัดอยู่ในกลุ่มประชากร “เจเนอเรชันวาย” ที่เกิดระหว่าง พ.ศ. 2524 – 2543 (Lynn-Nelson, 2007; VanMeter, Grisaffe, Chonko, & Roberts, 2012; ลีรัตน์ อนุรัตน์พานิช, 2558) (ณ พ.ศ. 2555 มีอายุในช่วง 12 – 31 ปี) ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติหรือพฤติกรรมของประชากร “เจเนอเรชันวาย” ได้ข้อสรุปอันสอดคล้องกันว่า ประชากรกลุ่มนี้เป็นคนยุคใหม่ที่มีลักษณะนิสัยมุ่งมั่นทะเยอทะยาน ให้ความสำคัญและให้คุณค่ากับความสุขและความสำเร็จในชีวิตส่วนตัวเป็นหลัก เช่น การสร้างฐานะ การสร้างความสำเร็จในหน้าที่การงาน และการท่องเที่ยวเดินทางเพื่อหาความสุขให้กับชีวิต ต้องการความยืดหยุ่นในชีวิต ไม่อยากมีภาระ รักอิสระ และมีความเป็นปัจเจกสูง (Meier, Austin, & Corcker, 2010; Terjesen, Vinnicombe, & Freeman, 2006)

ดังนั้นประชากร “เจเนอเรชันวาย” หลาย ๆ คนที่เติบโตมาพร้อมกับความสะดวกสบาย มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย และเกิดมาพร้อมกับสิ่งที่บิดามารดาสร้างเอาไว้ให้เพียบพร้อมแล้ว จึงไม่ต้องผจญกับความยากลำบากในชีวิตมากนัก ส่งผลให้คนเจเนอเรชันนี้มีความอดทนน้อยลง (สรพรเพชญไชยสิริยะสวัสดิ์, 2557) คนรุ่นใหม่จึงมองเห็นภาพการเลี้ยงดูบุตรว่าไม่ใช่เรื่องที่น่าสบายและน่าสนุกนัก เพราะ จะต้องเสียสละเวลา และ พุ่มเทชีวิตส่วนตัวทั้งหมดให้กับบุตร ถึงแม้ว่าในปัจจุบันความเท่าเทียมทางเพศระหว่างชายหญิงจะมีมากขึ้น แต่ภาระการเลี้ยงดูบุตร อย่งไรเสีย ก็ยังถือเป็นหน้าที่หลักของสตรีผู้เป็นมารดา ซึ่งสุดท้ายแล้วสตรีก็ต้องเป็นผู้เสียสละและเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนเองมากกว่าผู้ชาย (มนสิการ กาญจนะจิตรา, 2555) ดังนั้น การมีบุตรจึงถือเป็นเรื่องที่สตรีสมัยใหม่คิดไตร่ตรองอย่างหนักหน่วง เพราะ สิ่งที่ต้องทุ่มเทไปกับบุตรค่อนข้างขัดแย้งกับวิถีชีวิต (life style) ของคนในยุคนี้ ประกอบกับ คนยุคใหม่มีมุมมองต่อคำว่า “ความสุขของชีวิต” ในรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตที่มักมองความสำเร็จในชีวิตเป็นแบบแผนที่ตายตัว คือ “เมื่อโตขึ้น เรียนหนังสือจบ ต้องแต่งงาน และมีบุตร” ทว่า การถูกหล่อหลอมจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้คนสมัยใหม่อย่างกลุ่ม “เจเนอเรชันวาย” รู้จักโลกมากขึ้น เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้กว้างไกลมากขึ้น ความเป็นตัวของตัวเองสูง จึงคิดนอกกรอบ ทำหายความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ที่มีมาแต่ดั้งเดิม ดังนั้น “ความสุขของคนสมัยใหม่” จึงเปลี่ยนรูปแบบไปสู่ความมีอิสระในชีวิต การได้รับการยอมรับจากสังคมในรูปของความสำเร็จในหน้าที่การงาน การได้ใช้ชีวิตแบบสมดุล (work-life balance) เช่น

การได้ทำงาน ได้มีเวลาใช้เงิน มีเวลาไปเที่ยวหาความสุข และได้ดูแลสุขภาพของตนเองไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้น คนเจนเอเรชั่นนี้จึงมองว่า แบบแผนการดำเนินชีวิตของตนไม่เหมาะกับการมีบุตร (จิราภรณ์ อรุณากูร, 2559) จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าความต้องการที่จะมีอิสระในชีวิตของตนเอง (life is one's own) และความรู้สึกว่าการมีบุตรเป็นความเสี่ยงต่อหน้าที่การงาน การเงิน และเป็นอุปสรรคต่อวิถีความเป็นตนเอง (พัชรราวลัย วงศ์บุญสิน, 2553) เป็นสาเหตุที่ทำให้สตรียุคใหม่ไม่ต้องการมีบุตรหรือยังลังเลต่อการมีบุตรมากขึ้น เพราะ ต่างมองว่าการมีบุตรนั้นเป็นภาระ (วิณารัตน์ เลหาภคกุล, 2556)

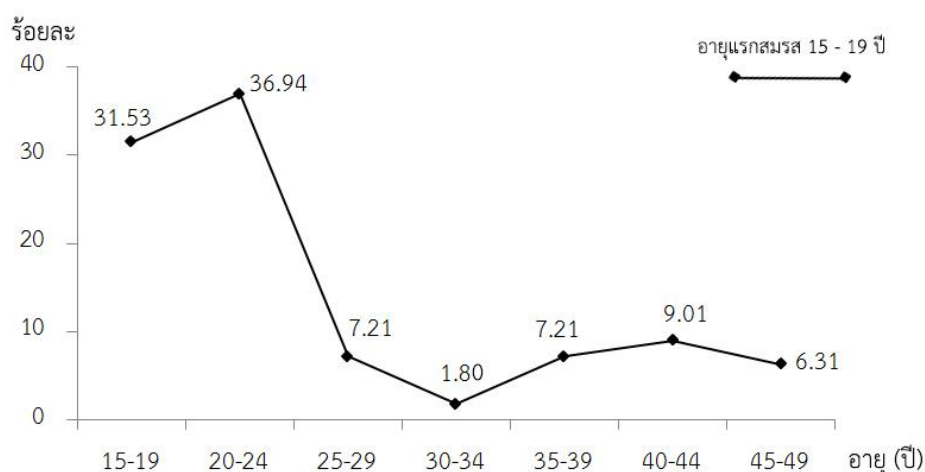
ด้วยลักษณะการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของประชากร “เจนเอเรชั่นวาย” ดังที่กล่าวมาข้างต้น ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันที่ทำให้ต้นทุนในการดำเนินชีวิตสูงขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อเชื่อมโยงต่อการลดทอนความสำคัญของการมีบุตรของสตรีในกลุ่ม “เจนเอเรชั่นวาย” ที่มีอายุ 20 – 24 ปี และ 25 – 29 ปี เนื่องจากคนกลุ่มนี้เล็งเห็นถึง ข้อดีของการไม่มีบุตรที่สอดคล้องไปกับวิถีชีวิตของตนเอง เพราะ นอกจากจะสามารถรักษาความเป็นอิสระจากภาระทางการเงินและภาระความรับผิดชอบที่จะตามมาภายหลังจากการมีบุตรแล้ว ยังสามารถรักษาวิถีความเป็นตัวเองไว้ได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษา เรื่อง ทศนคติของคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับการแต่งงานและการมีบุตร ของ พิมลพรรณ อิศรภักดี (2557) ที่พบว่า เหตุผลที่คนไทยไม่ต้องการมีบุตร เพราะ วิถีการดำเนินชีวิตยุคใหม่ทำให้บุคคลเคยชินกับชีวิตที่สะดวกสบาย จึงอยากมีชีวิตอิสระ ไม่อยากมีภาระหรือเป็นกังวลเกี่ยวกับบุตร และเกรงว่าจะไม่สามารถอบรมสั่งสอนบุตรให้ดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันที่มีอันตรายรอบด้านได้

ดังนั้น การเลือกที่จะมีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร คือ มีแค่เพื่อนคู่คิดหรือคู่ชีวิตที่อยู่ด้วยกัน ให้อิสระต่อวิถีชีวิตของกันและกัน โดยไม่จำเป็นต้องมีบุตรเพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงความสมบูรณ์ หรือ เพื่อเชื่อมสัมพันธ์ภาพของครอบครัว จึงกลายเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ประชากรในกลุ่ม “เจนเอเรชั่นวาย” พิจารณา

ส่วนในด้านอายุแรกสมรสที่พบว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ที่ไม่ต้องการมีบุตร มีอายุแรกสมรส 15 – 19 ปี โดยสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี และ 25 – 29 ปี ไม่ต้องการมีบุตรในสัดส่วนที่รองลงมา เหตุที่พบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 15 – 19 ปี ไม่ต้องการมีบุตรมากที่สุด

น่าจะมีผลสืบเนื่องมาจากผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสหรืออยู่กินกับคู่ของตนเมื่ออายุ 15 – 19 ปี ส่วนใหญ่เกินกว่า 1 ใน 3 (ร้อยละ 36.94) เป็นสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี และรองลงมา คือ สตรีที่สมรสที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี (ร้อยละ 31.53) ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มประชากร “เจเนอเรชั่นวาย” อีกทั้งยังเป็นสตรีที่สมรสที่ปัจจุบันมีอายุ 35 ปี ไปจนถึง 49 ปี รวมกันเกินกว่า 1 ใน 5 (ร้อยละ 22.53) ซึ่งเป็นประชากรในกลุ่ม “เจเนอเรชั่นเอ็กซ์” ที่เกิดระหว่าง พ.ศ. 2503 – 2523 (Lynn-Nelson, 2007; West Midland Family Center, n.d.) (ณ พ.ศ. 2555 มีอายุในช่วง 32 – 52 ปี) ดังปรากฏในแผนภาพที่ 15

แผนภาพที่ 15 สัดส่วนของสตรีที่มีอายุแรกสมรส 15 – 19 ปี จำแนกตามอายุของสตรีที่สมรส

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

ดังนั้น จากแผนภาพที่ 15 สะท้อนว่า การที่สตรีสมรสเร็วตั้งแต่ช่วง 15 – 19 ปี แต่กลับไม่มีบุตรและไม่ต้องการมีบุตร น่าจะเป็นเพราะ ทศนคติเกี่ยวกับการมีบุตรของประชากรในกลุ่ม เจเนอเรชั่นเอ็กซ์ และ เจเนอเรชั่นวาย ที่ส่วนใหญ่เป็นประชากรในวัยทำงาน และมีส่วนหนึ่งที่ยังเป็นวัยรุ่น มีการเปลี่ยนแปลงไปตามภาวะทันสมัยของโลก ทั้งนี้เนื่องจากประชากรทั้งสองเจเนอเรชั่นเติบโตมาพร้อม ๆ กับการพัฒนาการของระบบคอมพิวเตอร์จนกระทั่งได้เป็นผู้ได้รับผลของการพัฒนาเทคโนโลยีที่เจริญรุดหน้าในปัจจุบัน ทุ่มเทศวิตไปกับการทำงานเพื่อสร้างฐานะและสะสมทรัพย์สิน เริ่มรักอิสระ เป็นตัวของตัวเอง และมีความคิดนอกกรอบ (สรรเพชญ ไชยสิริยะสวัสดิ์, 2557) ดังนั้น จึงมีความล้มไม่แน่ใจกับการมีบุตรไปจนกว่าตนเองจะมีความพร้อม ทว่า ในบางรายกว่าจะถึง

ช่วงเวลาที่คุณเองรู้สึกว่าร้อม อายุก็ล่วงเลยมาถึงวัยที่ไม่เหมาะสมที่จะมีบุตรแล้ว (Tanturri & Mencarini, 2008) จึงอาจส่งผลให้ไม่ต้องการมีบุตรไปโดยปริยาย อย่างไรก็ตาม ในบางรายอาจไม่ได้ไม่ยอมมีบุตรตั้งแต่แรก แต่ด้วยหน้าที่การงานที่มีความสำคัญต่อปากท้องจึงต้องเลือกทำก่อน จนต้องเลื่อนระยะเวลาการมีบุตรออกไปเรื่อย ๆ และเมื่อระยะเวลาผ่านไป ผนวกกับอายุที่เพิ่มมากขึ้นก็อาจทำให้สตรีเปลี่ยนความคิดเป็นไม่ยอมมีบุตรไปในที่สุด สอดคล้องกับ ผลการศึกษาวิจัย เรื่อง การส่งเสริมการมีบุตรผ่านการสร้างสมดุลในการทำงานและการสร้างครอบครัวที่มีคุณภาพของ มนสิการ กาญจนะจิตรา และคณะ (2559) ที่พบว่า สตรีเจนเนอเรชันเอ็กซ์ มีความเห็นว่าการมีบุตรนั้นไม่ค่อยสำคัญและไม่ใช่วางใจเรื่องเร่งด่วนนัก ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับการสำรวจวิถีชีวิตของคนเจนเนอเรชันเอ็กซ์ ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีในประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 3,000 ราย ของ Lauren Leader-Chivee ใน ค.ศ. 2011 ที่พบว่า ร้อยละ 75 ของสตรีที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีคู่ แต่มีสัดส่วนมากถึงร้อยละ 43 ที่เลือกจะไม่มีบุตร ซึ่งมีสาเหตุมาจากประสบการณ์ของสตรีเจนเนอเรชันเอ็กซ์ ที่ได้เห็นมารดาซึ่งเป็นประชากรในรุ่นเบบี้บูมเมอร์ต้องทำงานหนัก และไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาที่สูงมากนัก จึงเป็นแรงผลักดันให้สตรีกลุ่มนี้ใช้เวลาในการพัฒนาตนเองทั้งทางด้านการศึกษาและหน้าที่การงานที่ยาวนาน จนล่วงเลยวัยที่เหมาะสมจะมีบุตรไป เนื่องจากสตรีสมัยใหม่มีความคิดว่า “หน้าที่การงานเป็นสิ่งที่สำคัญกว่า จึงเลือกทำงานเพื่อสร้างความก้าวหน้าในชีวิตก่อน” (ผู้จัดการออนไลน์, 2554)

ส่วนการที่พบว่า สตรีที่มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี และ 25 – 29 ปี เลือกที่จะมีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร ในสัดส่วนที่สูงรองลงมา น่าจะมีสาเหตุมาจากสตรีที่สมรสกลุ่มนี้เพิ่งจบการศึกษา เพิ่งเริ่มประกอบอาชีพ เป็นช่วงวัยที่เพิ่งเริ่มใช้ชีวิตคู่ สังเกตได้จากอายุแรกสมรสโดยเฉลี่ยของสตรีอยู่ที่ประมาณ 24 ปี ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า สตรีที่สมรสกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม “เจนเนอเรชันวายที่เพิ่งสมรส” จึงมีแนวทางในการดำเนินชีวิตแตกต่างไปจากคนรุ่นก่อน เนื่องจากการถูกหล่อหลอมจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้มีวิถีชีวิตเป็นแบบฉบับของตนเอง และให้ความสำคัญกับความมั่นคงในชีวิตและความเจริญก้าวหน้าในการทำงานมากกว่าการให้ความสำคัญกับการมีบุตรเพื่อมาเป็นโช่ทองคล่องใจ (พัชรวาลัย วงศ์บุญสิน, 2553)

การขาดผู้ดูแลบุตรวัยเยาว์ และ ความต้องการรักษาความเสมอภาคทางเพศในชีวิตสมรส

จากผลการศึกษาที่พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว และ สตรีที่สมรสที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน โดยส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีบุตร น่าจะมีสาเหตุมาจาก สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ผลักดันให้การมีบุตรเป็นการลงทุนที่สูง ประกอบกับ ลักษณะของการอยู่อาศัยในปัจจุบันที่คู่สมรสมักต้องการความเป็นส่วนตัว จึงแยกตัวออกมาสร้างครอบครัวของตนเองที่มีเพียงสามีภรรยาเท่านั้น หรือ สามีภรรยาบางคู่อาจมีความจำเป็นจะต้องพักอาศัยกันคนละที่ด้วยเหตุผลของการทำงาน สังเกตได้จากผลการศึกษาที่สะท้อนว่า ค่าต่ำสุดของจำนวนสมาชิกในครัวเรือนของสตรีที่สมรส เท่ากับ 1 คน ซึ่งหมายถึง ในครัวเรือนที่ถูกสัมภาษณ์นั้นมีสตรีที่สมรสอาศัยอยู่เพียงคนเดียว ดังนั้นรูปแบบการอยู่อาศัยของครอบครัวเดี่ยวที่มีขนาดเล็กลงเช่นนี้ จึงน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สตรีที่สมรสรู้สึกขาดที่พึ่งทางด้านผู้ดูแลเลี้ยงดูบุตรในยามที่ตนเองและสามีต้องออกไปทำงานนอกบ้าน อีกทั้งปัจจุบันหาสถานดูแลเด็กที่มีคุณภาพได้ยากมาก (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2559; จิราภรณ์ อรุณากูร, 2559; ไทยรัฐออนไลน์, 2556) จึงน่าจะเป็นเหตุผลที่ทำให้สตรีที่สมรสมีค่านิยมในเรื่อง ความต้องการครอบครัวขนาดเล็ก หรือ ไม่ต้องการมีบุตร เพื่อที่จะลดต้นทุนทั้งทางด้านการเงิน ด้านเวลา และบริหารจัดการด้านการดูแลบุตรออกไป (นิพนธ์ เทพวัลย์, 2514)

นอกจากนี้การที่คู่สมรสเลือกที่จะอยู่ด้วยกันแบบคู่รักที่ตั้งใจจะไม่มีบุตร ยังเป็นการรักษาความเสมอภาคทางเพศในชีวิตสมรสระหว่างสามีและภรรยาไว้ได้อีกด้วย (Heaton, Jacobson, & Holland, 1999) เพราะ จะไม่เกิดการผลัดภาระการเลี้ยงดูบุตรไว้ให้กับสตรีแต่เพียงผู้เดียว ฉะนั้นการมีรูปแบบการอยู่อาศัยเป็นแบบครอบครัวเดี่ยวที่มีเฉพาะสามีและภรรยา หรือ อาจเรียกว่า “ครอบครัวแบบปราศจากบุตร” จึงเป็นอีกหนึ่งรูปแบบของครอบครัวยุคใหม่ที่ปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการจะ ลดภาระ บรรเทาความเครียด สร้างความเท่าเทียมระหว่างชายหญิง และรักษาสถานะหรือมาตรฐานในการครองชีพที่ดีของตนไว้

ความเป็นเมือง การโลกาภิวัตน์ของสภาพเศรษฐกิจและสังคม และต้นทุนในการเลี้ยงดูบุตรที่สูงขึ้น

เป็นที่ทราบกันดีว่า ในปัจจุบันการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมเปิดโอกาสแกมปีบบังคับให้คนยุคใหม่ต้องแข่งขันเพื่อการยกระดับฐานะของตนเอง ซึ่งทำให้คนสมัยใหม่ต้องทุ่มเทเวลาในการ

ทำงานมากขึ้นเพื่อสะสมความมั่งคั่งสำหรับชีวิตในอนาคต อีกทั้งการพัฒนาเป็นสังคมเมืองในยุคดิจิทัล (Digital Society) ทำให้ค่าครองชีพ ค่าอุปโภค และบริโภคต่าง ๆ รวมไปถึงค่าที่พักอาศัยในเมืองสูงขึ้น ต้นทุนในการใช้ชีวิตของคนเมืองจึงสูงขึ้นตามไปด้วย ทำให้คู่สมรสมีทรัพยากรการเงินและเวลาเพื่อไว้สำหรับการมีบุตรน้อยลง (ภูเบศร์ สมุทรจักร และนิพนธ์ ดารารุฒิมมาปกรณ์, 2557) จึงน่าเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง เมืองหลวง หรือ ในภูมิภาคที่มีความเจริญ เช่น สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคกลาง และกรุงเทพมหานคร เลือกที่จะมีรูปแบบของครอบครัวที่มีลักษณะเป็นครอบครัวปราศจากบุตร เพราะการมีบุตรอาจทำให้สตรีที่สมรสกลุ่มนี้รู้สึกถึงความไม่มั่นคงและไม่แน่นอนในอนาคต เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรนั้นเป็นต้นทุนที่สูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมืองที่มีการแข่งขันสูงซึ่งต้นทุนเหล่านี้อาจมีมากกว่าความมั่งคั่งที่จะเพิ่มพูนในอนาคต อีกทั้งยังไม่มีสิ่งใดที่จะสามารถรับประกันได้ว่า ในภายภาคหน้าบุตรที่เลี้ยงดูนั้นจะประสบความสำเร็จหรือต้องกลับกลายมาเป็นภาระของบิดามารดา ซึ่งสะท้อนผ่านการศึกษารื่อง ผลกระทบของการสมรส จำนวนบุตรที่มีชีวิตและจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่อการคิดและเตรียมการด้านผู้ดูแลในยามสูงวัยของแรงงานไทยในระบบ ของ กนกวรรณ พวงประยงค์ (2558) ที่พบว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตไม่มีผลต่อการคิดและเตรียมการด้านผู้ดูแลในยามสูงวัย ในขณะที่ผลการศึกษาดังกล่าวกลับชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่มีคู่สมรส กลับมีการคิดและเตรียมการด้านผู้ดูแลในยามสูงวัยมากกว่าผู้ที่ไม่คู่สมรส ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า คนสมัยใหม่ที่ค่อนข้างมีความพร้อม ไม่คิดหวังว่าในอนาคตจะต้องพึ่งพาบุตรให้มาเป็นผู้ดูแลตนเอง แต่คาดหวังให้คู่สมรสของตนเป็นผู้ดูแลกันและกันในยามแก่เฒ่ามากกว่า

นอกจากนี้ยังมีคู่สามีภรรยาหลายคู่ที่มองว่า สังคมในปัจจุบันไม่เหมาะสำหรับการเติบโตของเด็ก เนื่องจากภัยสังคมที่มีอยู่รอบด้าน การเข้าถึงสิ่งยั่วยุอมเมตาต่าง ๆ และการดึงดูดใจทั้งในโลกออนไลน์และออฟไลน์ ภัยธรรมชาติ รวมไปถึงจนถึงการรู้สึกว่าคุณเองนั้นจะไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ดีพอที่จะดำรงอยู่ท่ามกลางสังคมที่น่าเป็นห่วงเช่นนี้ได้ จึงไม่ต้องการมีบุตรก็เพื่อตัดปัญหาที่อาจสร้างความพะวักพะวงใจในเรื่องดังกล่าวออกไป (จิราภรณ์ อรุณากูร, 2559; พิมลพรรณ อิศรภักดี, 2557; วิณารัตน์ เลหาภคกุล, 2556)

ระดับการศึกษาของสตรี ความก้าวหน้าในชีวิต เศรษฐฐานะ และปัญหาปากท้อง

นอกจากนี้จากผลการศึกษาที่พบว่า สตรีที่สมรสที่ไม่เคยมีบุตรมาก่อนและมีการศึกษาสูง ตั้งแต่ระดับอนุปริญญาไปจนถึงปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี รวมกันถึงประมาณร้อยละ 29 ไม่ต้องการมีบุตรแรก อาจเป็นเพราะ การศึกษาเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ที่เปิดโอกาสให้สตรีได้มีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น มีบทบาทในตลาดแรงงานมากขึ้น และยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อการมีบุตร (Heaton et al., 1999) ผนวกกับการศึกษาช่วยยกระดับสถานะของสตรีให้ทัดเทียมกับชาย (นิพนธ์ เทพวัลย์, 2514: 109) ดังนั้นจึงพบว่า สตรีที่มีการศึกษาในระดับสูง มักมีความต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ยน้อยกว่าสตรีที่มีการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า เพราะ มีความสนใจในความก้าวหน้าของชีวิต และรับรู้ถึงปัญหาของการมีครอบครัวขนาดใหญ่มากกว่าสตรีที่มีการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า (มาลินี ชุ่มพฤษ, 2516) ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อการมีบุตรของสตรีไทย ทำให้สตรีไทยนิยมมีบุตรในจำนวนที่น้อยลงไปจนถึงตัดสินใจไม่มีบุตรเลย (วาสนา อิมเอม, 2557) สอดคล้องกับการศึกษาของ Heaton et al. (1999) ที่พบว่า การศึกษาที่สูงขึ้นมีความสัมพันธ์กับการลดลงของการมีบุตรและสัมพันธ์กับการเลื่อนการมีบุตรออกไป ส่วนการที่พบว่า สตรีที่สมรสที่ไม่เคยมีบุตรมาก่อนและมีการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา คิดเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดถึงประมาณร้อยละ 33 ไม่ต้องการมีบุตรคนแรก อาจเป็นเพราะ กลุ่มสตรีที่มีการศึกษาน้อยกลุ่มนี้ อาจมีปัญหา ด้านเศรษฐกิจ หรือ ปัญหาปากท้อง ที่แสดงถึงความไม่พร้อมที่จะมีบุตรหรือไม่สามารถที่จะเลี้ยงดูบุตรจวบจนเติบโตได้อย่างตลอดรอดฝั่ง จึงยังไม่อยากมีบุตรหรือยังลังเลกับการมีบุตร เพราะ กลัวว่าการมีบุตรจะยิ่งทำให้ตนเองลำบาก ซึ่งค่อนข้างสวนทางกับผลการศึกษาวิจัยต่าง ๆ ที่ผ่านมามีักพบว่า สตรีที่มีการศึกษาน้อยมักมีบุตรจำนวนหลายคน ดังนั้น จากผลการศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้จึงสามารถสร้างความเข้าใจในระดับหนึ่งเนื่องจากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีลักษณะอันแสดงถึงความไม่พร้อมที่จะมีบุตร ยังคงไม่ต้องการมีบุตรในสัดส่วนที่สูง ซึ่งถือเป็นการช่วยให้สังคมไทยลดจำนวนการเกิดจากท้องที่ไม่พร้อมลงได้

สำหรับสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนร่ำรวยถึงร่ำรวยมาก ที่จากผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ตัดสินใจใช้ชีวิตครอบครัวกันเพียงแค่สองคนสามีภรรยา เพราะไม่ต้องการมีบุตร แม้ว่าโดยพื้นฐานของเศรษฐกิจของครัวเรือนของสตรีที่สมรสกลุ่มนี้จะมีความพร้อม สามารถเลี้ยงดูบุตรได้อย่างสบาย และไม่มีปัญหาให้ต้องกังวลเกี่ยวกับการเงินและต้นทุนในการเลี้ยงดูบุตร

เนื่องจากสตรีที่สมรสที่มีฐานะดีมักเป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ทำให้มีทุนสะสมเพียงพอที่จะสามารถเลี้ยงดูบุตรให้มีคุณภาพได้อย่างไม่ลำบาก แต่ในปัจจุบันกลับพบว่า สตรีที่สมรสกลุ่มนี้เลือกมีครอบครัวแบบปราศจากบุตรมากขึ้น ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะ คนที่มีฐานะดี โดยมากมักเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง จึงมีหน้าที่การงานที่ต้องรับผิดชอบสูงตามไปด้วย ซึ่งคนกลุ่มนี้มักตัดสินใจสมรสเมื่อมีอายุมากแล้ว และไม่ต้องการมีบุตร เนื่องจากอุปสรรคทางด้านอายุ ความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย หรือ ความเครียดและกดดันจากหน้าที่การงาน ที่อาจส่งผลต่อความกังวลเรื่องการตั้งครรภ์ หรือไม่อยากมีบุตรในช่วงที่ตนเองยังไม่มีเวลา จึงทำให้ไม่ต้องการมีบุตรไปในที่สุด หรือ อีกกรณีหนึ่ง สตรีที่สมรสกลุ่มที่มีฐานะดียังคงรักและห่วงใยในชีวิตอิสระ เลือกให้ความสำคัญกับงานและชีวิตส่วนตัว มุ่งมั่นสร้างความมั่งคั่งในชีวิต และจับจ่ายใช้สอยเพื่อความสุขของตนเอง หรือ ใช้เวลาว่างที่มีไปกับกิจกรรมท่องเที่ยวพักผ่อนคลายเครียดจากการทำงานมากกว่าเรื่องอื่น ๆ (ผู้จัดการ 360 องศา รายสัปดาห์, 2554) สอดคล้องกับการศึกษาของ Tanturri and Mencarini (2008) ที่พบว่า สตรีในประเทศอิตาลีที่สมรสและไม่พยายามมีบุตร เพราะ รู้สึกว่าตนเองอายุมาก ส่วนเหตุผลหลักที่ทำให้สตรีที่สมรสถึงร้อยละ 64 ไม่ต้องการมีบุตร หรือ เลื่อนระยะเวลาการมีบุตรออกไป เพราะต้องการใช้เวลาอยู่ด้วยกันสองคนสามีภรรยาโดยไม่มีบุตร เนื่องจากการมีบุตรอาจเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางความฝันหรือวิถีชีวิตที่ปรารถนา ดังนั้นสตรีที่สมรสกลุ่มนี้จึงยังไม่มีพื้นที่หรือเวลาเพื่อทุ่มเทให้กับสมาชิกใหม่ในครอบครัว (ไทยรัฐออนไลน์, 2556; ผู้จัดการ 360 องศา รายสัปดาห์, 2554)

ส่วนที่พบว่าสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการรักษายาบาล ประเภท บัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ ไม่ต้องการมีบุตรเลยมากที่สุด อาจเป็นเพราะ ประเภทของสวัสดิการบัตรทองที่ได้รับสะท้อนถึงสถานะและรายได้ของผู้ที่มีความหวังน้อย ที่อาจจะไม่มีความพร้อมทางการเงินไม่มีความมั่นคงทางอาชีพมากนัก เนื่องจากสิทธิบัตรทองหรือหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าเป็นผลประโยชน์ที่รัฐจัดหาให้ประชากรไทยทุกคนได้รับบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานและผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับบริการทางการแพทย์โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้อาจเป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบหรือเป็นผู้ใช้แรงงานที่ไม่ได้อยู่ในระบบประกันสังคม และไม่เข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจที่มีสวัสดิการรักษายาบาลได้ที่จากรัฐรองรับ (กรมบัญชีกลาง, 2553) ดังนั้นจึงน่าจะเป็นเหตุผลที่สะท้อนว่า รายได้ของสตรีที่สมรสกลุ่มนี้อยู่ในระดับต่ำ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชักนำให้สตรีที่สมรสส่วนหนึ่งที่ยัง

ไม่มีบุตร ไม่ต้องการมีบุตร เพราะไม่ต้องการเพิ่มภาระปากท้องให้แก่ครอบครัว (Abma & Peterson, 1995)

ข้อสรุป

แม้จากผลการศึกษาจะพบว่า ครอบครัวแบบปราศจากบุตร (childless couples) มีเพียงแค่ประมาณร้อยละ 3 ของสตรีที่สมรสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในระดับประเทศทั้งหมด แต่ถือว่าเป็นรูปแบบของครอบครัวเดียวในสังคมเมืองยุคใหม่ที่เริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องไปกับทัศนคติและพฤติกรรมของประชากรส่วนใหญ่ที่เป็นกลุ่มคนสมัยใหม่ ที่มักให้ความสำคัญกับวิถีชีวิต ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การสะสมความมั่งคั่ง และวางแผนความเป็นอิสระของตนเอง เนื่องจากไม่ต้องการแบกรับภาระต่าง ๆ ที่จะตามมาภายหลังการมีบุตร ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในยุคที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน และค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้ต้นทุนในการเลี้ยงดูบุตรเป็นต้นทุนอันแสนแพง ด้วยเหตุผลเชิงเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจไม่มีบุตร หรือ เลื่อนอายุสมรสและอายุการมีบุตรคนแรกออกไป จวบจนกระทั่งเลยช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการมีบุตร และ ทำให้ไม่ต้องการมีบุตรไปในที่สุด

บทที่ 7

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย

ในบทนี้เป็นการศึกษาและนำเสนอให้เห็นถึงอิทธิพลของปัจจัยลักษณะและภูมิหลังของสตรีที่สมรสทั้งในด้านประชากร ด้านโครงสร้างครัวเรือน ด้านเขตที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสวัสดิการสังคม ที่มีต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย โดยนำสถิติขั้นสูงมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลได้มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ดังนั้นผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ข้อมูลจะให้ข้อค้นพบว่า สตรีที่สมรสที่มีลักษณะและภูมิหลังในแบบใดบ้างที่มีอิทธิพลทางบวกหรือทางลบต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีอิทธิพลทางบวกหรือทางลบต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ ซึ่งผลจากการศึกษาจะเป็นข้อมูลสำคัญที่สะท้อนถึง “คุณลักษณะที่สำคัญ” ของสตรีที่สมรสที่ต้องการมีบุตร รวมไปถึงจนถึง “คุณลักษณะอันควรตระหนักและให้ความสนใจ” ทั้งในสตรีที่สมรสที่ต้องการมีบุตรและไม่ต้องการมีบุตร อันจะเป็นประโยชน์ต่อการสนับสนุนและส่งเสริมการเกิดแก่สตรีที่สมรสได้อย่างตรงกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นการช่วยชะลอการลดลงของการเกิดและรักษาระดับภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทยให้อยู่ในทิศทางอันพึงปรารถนาและเหมาะสมกับการพัฒนาประเทศในอนาคต

การนำเสนอผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ส่วนแรก เป็นการเตรียมตัวแปรก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พร้อมเชิงเส้นของตัวแปรอิสระ ส่วนที่สาม เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ และส่วนที่สี่ เป็นการสรุปผลการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

7.1 การเตรียมตัวแปรก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบจำลองโพรบิท (probit regression) โดยเงื่อนไขของการวิเคราะห์สมการถดถอยด้วยแบบจำลองโพรบิท คือ ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์จะต้องมีมาตรวัดไม่ต่ำกว่าระดับช่วง และตัวแปรในการศึกษาจะต้องถูกปรับให้เป็นตัวแปรหุ่น (dummy variable) ก่อนการ

นำไปวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับการศึกษาคั้งนี้ ประกอบด้วย ตัวแปรตามและผู้วิจัยต้องปรับให้เป็นตัวแปร
 หุ่น รวมทั้งสิ้น 4 ตัวแปร ได้แก่ 1) ตัวแปรตาม ความต้องการมีบุตรในอนาคต 2) ตัวแปรตาม ความ
 ต้องการมีบุตรคนแรก 3) ตัวแปรตาม ความต้องการมีบุตรคนที่สอง และ 4) ตัวแปรตาม ความ
 ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ซึ่งตัวแปรตามทั้ง 4 ตัวแปรข้างต้น มีการเตรียมตัวแปรใน
 รูปแบบเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีตัวแปรอิสระที่ผู้วิจัยปรับเป็นตัวแปรหุ่นรวมทั้งสิ้น 12 ตัวแปร โดยมี
 รายละเอียดของการเตรียมตัวแปรต่าง ๆ ก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งแสดงในตารางที่ 9 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 9 การเตรียมตัวแปรก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล

ลำดับ	ตัวแปร	กลุ่มรายการของตัวแปร	ค่าตัวแปรหุ่น และ กลุ่มอ้างอิง
ตัวแปรตามความต้องการมีบุตร			
1	ความต้องการมีบุตรในอนาคต	} ต้องการ = 1 ไม่ต้องการ = 0 (กลุ่มอ้างอิง)	
2	ความต้องการมีบุตรคนแรก		
3	ความต้องการมีบุตรคนที่สอง		
4	ความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า)		
ตัวแปรอิสระ และ ตัวแปรควบคุม			
ลักษณะทางด้านประชากร			
1	อายุ	1) 15 – 19 ปี	= 1 , อื่นๆ = 0
		2) 20 – 24 ปี	(กลุ่มอ้างอิง)
		3) 25 – 29 ปี	= 1 , อื่นๆ = 0
		4) 30 – 34 ปี	= 1 , อื่นๆ = 0
		5) 35 – 39 ปี	= 1 , อื่นๆ = 0
		6) 40 – 44 ปี	= 1 , อื่นๆ = 0
		7) 45 – 49 ปี	= 1 , อื่นๆ = 0
2	อายุแรกสมรส	1) ต่ำกว่า 15 ปี	= 1 , อื่นๆ = 0
		2) 15 – 19 ปี	(กลุ่มอ้างอิง)
		3) 20 – 24 ปี	= 1 , อื่นๆ = 0
		4) 25 – 29 ปี	= 1 , อื่นๆ = 0
		5) ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป	= 1 , อื่นๆ = 0

ลำดับ	ตัวแปร	กลุ่มรายการของตัวแปร	ค่าตัวแปรหุ่น และ กลุ่มอ้างอิง
3	การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน	1) ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ 2) กำลังตั้งครรภ์	= 0 (กลุ่มอ้างอิง) = 1
4	ประสบการณ์การมีบุตร ที่เสียชีวิต	1) ไม่มีประสบการณ์ 2) มีประสบการณ์	= 0 (กลุ่มอ้างอิง) = 1
5	จำนวนบุตรที่มีชีวิต	1) ไม่มีบุตรที่มีชีวิต 2) 1 คน 3) 2 คน 4) ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป	(กลุ่มอ้างอิง) = 1 , อื่นๆ = 0 = 1 , อื่นๆ = 0 = 1 , อื่นๆ = 0
ลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน			
6	ประเภทครัวเรือน	1) ครอบครัวเดี่ยว 2) ครอบครัวขยาย	= 0 (กลุ่มอ้างอิง) = 1
7	การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ ในครัวเรือน	1) ไม่มี 2) มี	= 0 (กลุ่มอ้างอิง) = 1
ลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย			
8	ภูมิภาค	1) กรุงเทพมหานคร 2) ภาคกลาง 3) ภาคเหนือ 4) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5) ภาคใต้	(กลุ่มอ้างอิง) = 1 , อื่นๆ = 0 = 1 , อื่นๆ = 0 = 1 , อื่นๆ = 0 = 1 , อื่นๆ = 0
9	เขตการปกครอง	1) ในเขตเทศบาล 2) นอกเขตเทศบาล	= 0 (กลุ่มอ้างอิง) = 1
ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ			
10	สถานะทางเศรษฐกิจ ของครัวเรือน	1) ยากจนมาก 2) ยากจน 3) ปานกลาง 4) ร่ำรวย 5) ร่ำรวยมาก	(กลุ่มอ้างอิง) = 1 , อื่นๆ = 0 = 1 , อื่นๆ = 0 = 1 , อื่นๆ = 0 = 1 , อื่นๆ = 0

ลำดับ	ตัวแปร	กลุ่มรายการของตัวแปร	ค่าตัวแปรหุ่น และ กลุ่มอ้างอิง
ลักษณะทางด้านสังคม			
11	ระดับการศึกษา สูงสุด	1) ประถมศึกษาและต่ำกว่า ประถมศึกษา 2) มัธยมศึกษาตอนต้น 3) มัธยมศึกษาตอนปลายหรือ เทียบเท่า 3) อนุปริญญา 4) ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี	(กลุ่มอ้างอิง) = 1 , อื่นๆ = 0 = 1 , อื่นๆ = 0 = 1 , อื่นๆ = 0 = 1 , อื่นๆ = 0
12	สวัสดิการ รักษาพยาบาล จากรัฐ	1) บัตรทอง/หลักประกันสุขภาพ ถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ 2) ประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน 3) สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ 4) ไม่มีสวัสดิการที่ได้จากรัฐ	(กลุ่มอ้างอิง) = 1 , อื่นๆ = 0 = 1 , อื่นๆ = 0 = 1 , อื่นๆ = 0

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

7.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์พร้อมเชิงเส้นของตัวแปรอิสระ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบจำลองโพรบิต (probit regression) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสในประเทศไทย มีเงื่อนไขว่า ตัวแปรอิสระแต่ละคู่จะต้องเป็นอิสระต่อกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ตัวแปรอิสระแต่ละคู่จะต้องไม่มีความสัมพันธ์กัน หรือหากมีความสัมพันธ์กัน จะต้องเป็นความสัมพันธ์ในระดับที่ไม่สูงมากและสามารถยอมรับได้

เหตุที่ต้องมีการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระในแบบจำลองก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากผู้วิจัยต้องการป้องกันการเกิดปัญหาความสัมพันธ์พร้อมเชิงเส้น (multicollinearity) ที่เป็นผลมาจากการที่ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในระดับสูง ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ก็ไม่น่าควรนำตัวแปรคู่ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงมาวิเคราะห์ในแบบจำลองเดียวกัน

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาความสัมพันธ์พหุร่วมเชิงเส้นระหว่างตัวแปรอิสระจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ Burn & Grove ที่ระดับ 0.65 (ยูทธ ไกยวรรณ์, 2557: 132) ซึ่งผลจากการวิเคราะห์จากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละคู่ พบว่าไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เกิน 0.65 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสามารถนำตัวแปรอิสระทั้ง 12 ตัวแปร มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบจำลองโพรบิต (probit regression) ได้ โดยปราศจากปัญหาความสัมพันธ์พหุร่วมเชิงเส้น

7.3 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส แบ่งเป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และ การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ โดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์การถดถอยโพรบิต (probit regression) ด้วยวิธีการประมาณภาวะความน่าจะเป็น (maximum likelihood estimates) และ รายงานอิทธิพลของตัวแปรอิสระที่มีต่อความต้องการมีบุตรด้วย ค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม (marginal effect) เพื่อศึกษาว่าเมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรอิสระที่ผู้วิจัยสนใจศึกษามีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ 95 หรือไม่ และความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นไปในทิศทางใด ตลอดจนอิทธิพลของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตามนั้นมีขนาดเท่าใด ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาด้วยแบบจำลอง 4 แบบจำลอง ซึ่งจะมีความแตกต่างกันที่จำนวนตัวแปรอิสระ เนื่องจากมีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความต้องการมีบุตรในบริบทที่แตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดของตัวแปรในแต่ละแบบจำลอง ดังนี้

แบบจำลองที่ 1 เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ซึ่งเป็นการศึกษาภาพรวม **ความต้องการมีบุตรในทุกลำดับ** ของสตรีที่สมรสทุกรายที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ตัวแปรอิสระ 12 ตัวแปร คือ อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครภ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต จำนวนบุตรที่มีชีวิต ประเภทของครัวเรือน การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ภูมิภาค เขตการปกครอง สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ระดับการศึกษาสูงสุด และ สวัสดิการรักษายาพยาบาลจากรัฐ

แบบจำลองที่ 2 เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่ **สมรส** โดยทำการศึกษาในสตรีที่สมรสที่ปัจจุบันไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ ไม่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และ ยังไม่เคยมีบุตรที่มีชีวิตมาก่อน ดังนั้นในการศึกษาส่วนนี้ผู้วิจัยจึงไม่นำตัวแปร การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และจำนวนบุตรที่มีชีวิต มาวิเคราะห์ในแบบจำลอง ฉะนั้นในแบบจำลองของการศึกษานี้ จึงประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 9 ตัวแปร คือ อายุ อายุแรกสมรส ประเภทของคร้วเรือน การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือน ภูมิภาค เขตการปกครอง สถานะทางเศรษฐกิจของคร้วเรือน ระดับการศึกษาสูงสุด และสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ

แบบจำลองที่ 3 เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่ **สมรส** โดยทำการศึกษาในสตรีที่ปัจจุบันกำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรก และ ในสตรีที่มีบุตรที่มีชีวิตแล้วจำนวน 1 คน ดังนั้นในการศึกษาส่วนนี้ ผู้วิจัยจึงไม่นำตัวแปรจำนวนบุตรที่มีชีวิตมาวิเคราะห์ ในแบบจำลอง เนื่องจากได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาจากจำนวนบุตรที่มีชีวิตแล้ว ฉะนั้นในแบบจำลองของการศึกษานี้ จึงประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 11 ตัวแปร คือ อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ประเภทของคร้วเรือน การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือน ภูมิภาค เขตการปกครอง สถานะทางเศรษฐกิจของคร้วเรือน ระดับการศึกษาสูงสุด และสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ

แบบจำลองที่ 4 เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่ **สมรส** โดยทำการศึกษาในสตรีที่ปัจจุบันกำลังตั้งครรภ์บุตรตั้งแต่คนที่สองขึ้นไป แล ในสตรีที่มีบุตรที่มีชีวิตแล้วจำนวนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ดังนั้นในการศึกษาส่วนนี้ผู้วิจัยจึงไม่นำตัวแปรจำนวนบุตรที่มีชีวิตมาวิเคราะห์ในแบบจำลอง เนื่องจากได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนบุตรที่มีชีวิตแล้ว ฉะนั้นในแบบจำลองของการศึกษานี้ จึงประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 11 ตัวแปร คือ อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ประเภทของคร้วเรือน การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในคร้วเรือน ภูมิภาค เขตการปกครอง สถานะทางเศรษฐกิจของคร้วเรือน ระดับการศึกษาสูงสุด และสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ

ทั้งนี้ตัวแปรอิสระในแบบจำลองการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณทั้ง 4 แบบจำลองข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 10 ต่อไปนี้

ตารางที่ 10 ตัวแปรอิสระในแบบจำลองการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ลำดับ	ตัวแปรอิสระ	แบบจำลอง	แบบจำลอง	แบบจำลอง	แบบจำลอง
		1	2	3	4
1	อายุ	✓	✓	✓	✓
2	อายุแรกสมรส	✓	✓	✓	✓
3	การตั้งครรรภ์ในปัจจุบัน	✓	-	✓	✓
4	ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต	✓	-	✓	✓
5	จำนวนบุตรที่มีชีวิต	✓	-	-	-
6	ประเภทของครัวเรือน	✓	✓	✓	✓
7	การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน	✓	✓	✓	✓
8	ภูมิภาค	✓	✓	✓	✓
9	เขตการปกครอง	✓	✓	✓	✓
10	สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน	✓	✓	✓	✓
11	ระดับการศึกษาสูงสุด	✓	✓	✓	✓
12	สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ	✓	✓	✓	✓
	รวม	12	9	11	11

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

เมื่อทำการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสในประเทศไทย ปรากฏผลการศึกษาดังตารางที่ 11 ต่อไปนี้

ตารางที่ 11 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสในประเทศไทยด้วยวิธีวิเคราะห์การถดถอยโพรบิท

ตัวแปรอิสระ	การวิเคราะห์การถดถอยโพรบิท			
	ค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม (dy/dx)			
	ความต้องการมีบุตร (อ้างอิง: ไม่ต้องการ)			
	ในอนาคต (ทุกลำดับ)	คนแรก	คนที่สอง	คนที่สาม (หรือมากกว่า)
	แบบจำลองที่ 1	แบบจำลองที่ 2	แบบจำลองที่ 3	แบบจำลองที่ 4
ปัจจัยด้านประชากร				
อายุ (อ้างอิง: 20 - 24 ปี)				
15 - 19 ปี	-0.0154	0.0066	-0.0074	-0.0065
25 - 29 ปี	0.0115	0.0426	0.0543	-0.0081
30 - 34 ปี	-0.0248 *	0.0292	-0.0492	-0.0156 ***
35 - 39 ปี	-0.0624 ***	-0.0855	-0.1478 ***	-0.0245 ***
40 - 44 ปี	-0.1051 ***	-0.1684	-0.2840 ***	-0.0421 ***
45 - 49 ปี	-0.1222 ***	-0.4573 ***	-0.3368 ***	-0.0386 ***
อายุแรกสมรส (อ้างอิง: 15 -19 ปี)				
ต่ำกว่า 15 ปี	0.0014	-0.1660	-0.0783	0.0149
20 - 24 ปี	0.0103	0.1670 **	-0.0182	0.0086 *
25 - 29 ปี	0.0214	0.1363 *	0.0296	0.0032
ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป	0.0315 *	0.0778	0.0759	0.0068
การตั้งครรถ์ในปัจจุบัน (อ้างอิง: ไม่ได้กำลังตั้งครรถ์)				
กำลังตั้งครรถ์	-0.0685 ***	-	-0.1377 **	0.0372 ***
ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต (อ้างอิง: ไม่มีประสบการณ์)				
มีประสบการณ์	-0.0381 *	-	-0.1639 **	0.0093
จำนวนบุตรที่มีชีวิต (อ้างอิง: ไม่มีบุตรที่มีชีวิต)				
1 คน	-0.0871 ***	-	-	-
2 คน	-0.2714 ***	-	-	-
ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป	-0.1405 ***	-	-	-

ตัวแปรอิสระ	การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ			
	ค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม (dy/dx)			
	ความต้องการมีบุตร (อ้างอิง: ไม่ต้องการ)			
	ในอนาคต (ทุกลำดับ)	คนแรก	คนที่สอง	คนที่สาม (หรือมากกว่า)
ปัจจัยด้านโครงสร้างครัวเรือน				
ประเภทของครัวเรือน				
(อ้างอิง: ครอบครัวเดี่ยว)				
ครอบครัวขยาย	-0.0050	0.0307	-0.0104	-0.0050
การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน				
(อ้างอิง: ไม่มี)				
มี	0.0087	0.0900	0.0184	0.0013
ปัจจัยด้านเขตที่อยู่อาศัย				
ภูมิภาค (อ้างอิง: กรุงเทพมหานคร)				
ภาคกลาง	-0.0057	-0.0237	-0.0092	-0.0026
ภาคเหนือ	0.0161	0.0973	0.0338	-0.0017
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	0.0485 ***	0.1787 *	0.1452 ***	0.0025
ภาคใต้	0.0924 ***	0.1274 *	0.2025 ***	0.0214 **
เขตการปกครอง (อ้างอิง: นอกเขตเทศบาล)				
ในเขตเทศบาล	-0.0165 *	-0.0331	-0.0310	-0.0048
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ				
สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน				
(อ้างอิง: ยากจนมาก)				
ยากจน	0.0087	-0.0257	0.0296	0.0036
ปานกลาง	0.0027	-0.1473	-0.0080	0.0103
ร่ำรวย	-0.0040	-0.1382	0.0063	0.0007
ร่ำรวยมาก	0.0080	-0.1119	0.0365	0.0024
ปัจจัยด้านสังคม				
ระดับการศึกษาสูงสุด (อ้างอิง: ประถมศึกษา และต่ำกว่าประถมศึกษา)				
มัธยมศึกษาตอนต้น	0.0115	0.1288 *	0.0800 *	-0.0096 **
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	0.0244 *	0.1341 *	0.1146 **	-0.0054
อนุปริญญา	0.0273	0.2087 **	0.0264	0.0119
ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี	0.0460 ***	0.2066 **	0.1237 **	0.0021

ตัวแปรอิสระ	การวิเคราะห์การถดถอยโพรบิท			
	ค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม (dy/dx)			
	ความต้องการมีบุตร (อ้างอิง: ไม่ต้องการ)			
	ในอนาคต (ทุกลำดับ)	คนแรก	คนที่สอง	คนที่สาม (หรือมากกว่า)
ปัจจัยด้านสวัสดิการสังคม				
สวัสดิการรักษายาพยาบาลจากรัฐ (อ้างอิง: บัตรทอง/ หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ)				
บัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน	0.0073	0.0255	-0.0009	0.0095 *
สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	-0.0022	-0.0403	0.0058	-0.0012
ไม่มีสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐ	-0.0153	-0.1213	0.0651	-0.0100
จำนวนสตรีที่สมรส	(15,574)	(1,122)	(4,909)	(9,543)
Prob > F	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
Pseudo R ²	0.3836	0.1491	0.1613	0.1767
Log likelihood	-4566.1281	-621.2053	-2,605.5464	-1,111.8757

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

- หมายเหตุ: * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95
 ** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99
 *** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9

จากตารางที่ 11 ปรากฏรายละเอียดของผลการศึกษาดังต่อไปนี้

7.3.1 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ภายหลังจากการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในภาพรวมทุกลำดับในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 (p-value < 0.05) มีทั้งหมด 8 ตัวแปร ได้แก่ อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรถ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต จำนวนบุตรที่มีชีวิต ภูมิภาค เขตการปกครอง และระดับการศึกษาสูงสุด

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ผ่านตัวแปร อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรถ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และจำนวนบุตรที่มีชีวิต พบว่า ทุกตัวแปรมีอิทธิพลต่อ

ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 โดยสะท้อนให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุมากกว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุน้อยกว่า โดยอายุที่มากขึ้นแสดงอิทธิพลของความสัมพันธ์ในเชิงลบต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตที่มากขึ้นตามลำดับอย่างชัดเจน กล่าวคือ ในสตรีที่สมรสที่มีอายุ 45 – 49 ปี อายุ 40 – 44 ปี อายุ 35 – 39 ปี และอายุ 30 – 34 ปี มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี อยู่ร้อยละ 12.22 ร้อยละ 10.51 ร้อยละ 6.24 และร้อยละ 2.48 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม สำหรับสตรีที่สมรสที่มีอายุ 15 – 19 ปี และอายุ 25 – 29 ปี พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี อีกทั้งยังพบว่า มีเพียงสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไปเท่านั้น ที่มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรส 15 – 19 ปี อยู่ร้อยละ 3.15 ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า 30 ปี มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตไม่แตกต่างไปจากสตรีที่มีอายุแรกสมรส 15 – 19 ปี สำหรับสตรีที่สมรสที่ในปัจจุบันกำลังตั้งครรภ์ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้ตั้งครรภ์อยู่ถึงร้อยละ 6.85 และสตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีโอกาสมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตอยู่ ร้อยละ 3.81 นอกจากนี้ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวนตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีบุตรที่มีชีวิต ซึ่งสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน แสดงอิทธิพลของความสัมพันธ์ในเชิงลบต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุด โดยในสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิต 2 คน สตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป และสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิต 1 คน มีโอกาสมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีบุตรที่มีชีวิต อยู่ถึงร้อยละ 27.14 ร้อยละ 14.05 และร้อยละ 8.71 ตามลำดับ

สำหรับปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน ที่ประกอบด้วยตัวแปร ประเภทของครัวเรือน และการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน พบว่า ทั้งสองตัวแปรดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่

ในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคต ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย ผ่านตัวแปร ภูมิภาค และเขตการปกครอง พบว่า ทั้งสองตัวแปรดังกล่าว มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 โดยผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า มีเพียงสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้นที่มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 9.24 และร้อยละ 4.85 ตามลำดับ โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ แสดงอิทธิพลของความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร และสำหรับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล คิดเป็นร้อยละ 1.65

สำหรับปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจที่สะท้อนผ่าน ตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนของสตรีที่สมรส จากการศึกษา พบว่า ตัวแปรดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในระดับยากจน ปานกลาง ร่ำรวย หรือร่ำรวยมาก ก็มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ยากจนมาก

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม ผ่านตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุดของสตรีที่สมรส พบว่า ตัวแปรดังกล่าว มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 โดยพบว่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี และสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 4.60 และร้อยละ 2.44 ตามลำดับ ซึ่งสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี แสดงอิทธิพลของความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อความ

ต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุด อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา เมื่อพิจารณาตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐที่อยู่ภายใต้ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคมของสตรีที่สมรส ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ตัวแปรดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีสวัสดิการบัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน หรือมีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ หรือไม่มีสวัสดิการรักษายาบาลใด ๆ ที่ได้รับจากรัฐ ก็มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ

7.3.2 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรก

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ภายหลังจากการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ 95 มีทั้งหมด 4 ตัวแปร ได้แก่ อายุ อายุแรกสมรส ภูมิภาค และระดับการศึกษาสูงสุด

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ที่ประกอบด้วย ตัวแปรอายุ และอายุแรกสมรส พบว่า ทั้งสองตัวแปรดังกล่าว มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 โดยสะท้อนให้เห็นว่า มีเพียงสตรีที่สมรสมีอายุ 45 – 49 ปี เท่านั้น ที่มีโอกาสมีความต้องการมีบุตรคนแรกน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี อยู่ที่ร้อยละ 45.73 ส่วนสตรีที่สมรสในช่วงอายุอื่น ๆ ตั้งแต่ 44 ปีลงไป มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรก ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี และสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรส 15 – 19 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.70 และร้อยละ 13.63 ตามลำดับ ซึ่งสตรีที่มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี แสดงอิทธิพลของความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า 15 ปี และสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีอายุ 15 – 19 ปี

สำหรับปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือนที่ประกอบด้วย ตัวแปรประเภทของครัวเรือน และการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน พบว่า ทั้งสองตัวแปรดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรก ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย ผ่านตัวแปร ภูมิภาคและเขตการปกครอง พบว่า ตัวแปรภูมิภาค มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 แต่ตัวแปรเขตการปกครอง ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ 95 โดยผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 17.87 และร้อยละ 12.74 ตามลำดับ โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแสดงอิทธิพลของความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร และสำหรับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล

สำหรับปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจที่สะท้อนผ่าน ตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนของสตรีที่สมรส จากการศึกษา พบว่า ตัวแปรดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในระดับยากจน ปานกลาง ร่ำรวย หรือร่ำรวยมาก ก็มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ยากจนมาก

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม ผ่านตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุดของสตรีที่สมรส พบว่า ตัวแปรดังกล่าว มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 โดยพบว่า สตรีที่สมรสมีการศึกษาในระดับที่สูงกว่ามีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า ซึ่งระดับการศึกษาที่สูงขึ้นของสตรีที่สมรสได้แสดงอิทธิพลของความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรคนแรกที่มากขึ้นตามลำดับค่อนข้างชัดเจน ยกเว้นสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา ที่พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีเพียงเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษา และต่ำกว่าประถมศึกษา โดยสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีโอกาสมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา ร้อยละ 20.87 ร้อยละ 20.66 ร้อยละ 13.41 และร้อยละ 12.88 ตามลำดับ

นอกจากนี้ในส่วนของตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐที่อยู่ภายใต้ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคมของสตรีที่สมรส ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ตัวแปรดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีสวัสดิการบัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ หรือไม่มีสวัสดิการรักษายาบาลใด ๆ ที่ได้รับจากรัฐ ก็มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ

7.3.3 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สอง

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ภายหลังจากการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 มีทั้งหมด 5 ตัวแปร ได้แก่ อายุ การตั้งครรภในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ภูมิภาค และระดับการศึกษาสูงสุด

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ผ่านตัวแปร อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครภภในปัจจุบัน และประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต พบว่า ตัวแปรอายุ และการตั้งครภภในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 แต่ตัวแปรอายุแรกสมรส ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ 95 โดยผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสมีอายุมากกว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุน้อยกว่า ซึ่งอายุที่มากขึ้นแสดงอิทธิพลของความสัมพันธ์ในเชิงลบต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองที่มากขึ้นตามลำดับอย่างชัดเจน กล่าวคือ ในสตรีที่สมรสที่มี 45 – 49 ปี อายุ 40 – 44 ปี และอายุ 35 – 39 ปี มีโอกาสมีความต้องการมีบุตรคนที่สองน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี ถึงร้อยละ 33.68 ร้อยละ 28.40 และร้อยละ 14.78 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี สำหรับสตรีที่สมรสที่มีอายุ 15 – 19 ปี อายุ 25 – 29 ปี และอายุ 30 – 34 ปี พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี ทั้งนี้ไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีอายุแรกสมรสเป็นเท่าใด ก็มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สอง ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่มีอายุแรกสมรส 15 – 19 ปี ส่วนสตรีที่สมรสที่ในปัจจุบันกำลังตั้งครภภ พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครภภถึงร้อยละ 13.77 และสตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีโอกาสมีความต้องการมีบุตรคนที่สองน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตอยู่ถึงร้อยละ 16.39

สำหรับปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือนที่ประกอบด้วยตัวแปร ประเภทของครัวเรือน และการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน พบว่า ทั้งสองตัวแปรดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย ผ่านตัวแปร ภูมิภาคและเขตการปกครอง พบว่า ตัวแปรภูมิภาค มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรส ที่ระดับความ

นำเชื่อถือ ร้อยละ 95 แต่ตัวแปรเขตการปกครอง ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 โดยผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ถึงร้อยละ 20.25 และร้อยละ 14.52 ตามลำดับ โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้แสดงอิทธิพลของความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร และสำหรับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล

สำหรับปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจที่สะท้อนผ่าน ตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนของสตรีที่สมรส จากการศึกษา พบว่า ตัวแปรดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะสมรสจะมีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในระดับยากจน ปานกลาง ร่ำรวย หรือร่ำรวยมาก ก็มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ยากจนมาก

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม ผ่านตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุดของสตรีที่สมรส พบว่า ตัวแปรดังกล่าว มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 โดยพบว่า สตรีที่สมรสมีระดับการศึกษาสูงกว่ามีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาต่ำกว่า ซึ่งระดับการศึกษาที่สูงขึ้นแสดงอิทธิพลของความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองที่มากขึ้นตามลำดับอย่างชัดเจน ยกเว้นสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา ที่พบว่า ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สอง ดังนั้นจากผลการศึกษาจึงแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า และสตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 12.37 ร้อยละ 11.46 และร้อยละ 08.00 ตามลำดับ ส่วนสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาระดับอนุปริญญา

มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างกันไปจากสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา

นอกจากนี้ในส่วนของตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐที่อยู่ภายใต้ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคมของสตรีที่สมรส ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ตัวแปรดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีสวัสดิการบำนาญประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ หรือไม่มีสวัสดิการรักษายาบาลใด ๆ ที่ได้รับจากรัฐ ก็มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างกันไปจากสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบำนาญ/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ

7.3.4 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า)

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ภายหลังจากการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 มีทั้งหมด 6 ตัวแปร ได้แก่ อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรภในปัจจุบัน ภูมิภาค ระดับการศึกษาสูงสุด และสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ผ่านตัวแปร อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรภในปัจจุบัน และประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต พบว่า ตัวแปรอายุ อายุแรกสมรส และการตั้งครรภในปัจจุบัน มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 แต่ตัวแปรประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 โดยผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสมีอายุน้อยกว่ามีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) น้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุน้อยกว่า ยกเว้นสตรีที่สมรสที่มีอายุ 40 – 44 ปี ที่พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด ซึ่งมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุ 45 – 49 ปี เพียงเล็กน้อย ทั้งนี้สตรีที่สมรสที่มี อายุ 40 – 44 ปี อายุ 45 – 49 ปี อายุ 35 – 39 ปี และอายุ 30 – 34 ปี มีโอกาสมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) น้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี

คิดเป็นร้อยละ 4.21 ร้อยละ 3.86 ร้อยละ 2.45 และร้อยละ 1.56 ตามลำดับ ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุ 15 – 19 ปี และอายุ 25 – 29 ปี มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี และสำหรับสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 15 – 19 ปี เล็กน้อย คิดเป็น ร้อยละ 0.86 ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส ต่ำกว่า 15 ปี สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี และสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่มีอายุแรกสมรส 15 – 19 ปี สำหรับสตรีที่สมรสที่ในปัจจุบันกำลังตั้งครรภ์ พบว่า มีโอกาสมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ คิดเป็นร้อยละ 3.72 ส่วนสตรีที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต

สำหรับปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือนที่ประกอบด้วยตัวแปร ประเภทของครัวเรือน และการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน พบว่า ทั้งสองตัวแปรดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย ผ่านตัวแปร ภูมิภาคและเขตการปกครอง พบว่า ตัวแปรภูมิภาค มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 แต่ตัวแปรเขตการปกครอง ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 โดยผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร อยู่ร้อยละ 2.14 ส่วนสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจาก

สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร และสำหรับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล

สำหรับปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจที่สะท้อนผ่าน ตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนของสตรีที่สมรส จากการศึกษา พบว่า ตัวแปรดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในระดับยากจน ปานกลาง ร่ำรวย หรือร่ำรวยมาก มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจนมาก

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม ผ่านตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุดของสตรีที่สมรส พบว่า ตัวแปรดังกล่าว มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 โดยพบว่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) น้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษาเพียงร้อยละ 0.96 ส่วนสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา และสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา

นอกจากนี้ในส่วนของตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐที่อยู่ภายใต้ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคมของสตรีที่สมรส ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ตัวแปรดังกล่าวมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 โดยผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐอยู่ร้อยละ 0.95 ส่วนสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ และสตรีที่สมรสและไม่มีสวัสดิการรักษายาบาลใด ๆ ที่ได้รับจากรัฐ พบว่า

มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างกันไปจากสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ

7.4 สรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในขนาดของสตรีที่สมรสจำนวนทั้งสิ้น 15,574 ราย และการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสในประเทศไทย โดยแบ่งเป็น การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส จำนวน 1,122 ราย การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสจำนวน 4,909 ราย และการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสจำนวน 9,543 ราย สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

7.4.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในขนาด

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า ภายหลังจากการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว มีตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในขนาดของสตรีที่สมรสที่ระดับความน่าเชื่อถือร้อยละ 95 รวมทั้งสิ้น 8 ตัวแปร ได้แก่ อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรถ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต จำนวนบุตรที่มีชีวิต ภูมิภาค เขตการปกครอง และระดับการศึกษาสูงสุด โดยพบว่า สำหรับสตรีที่สมรสที่เริ่มมีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป ยังมีอายุมากขึ้น ยังมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในขนาดที่น้อยกว่าสตรีที่มีอายุ 20 – 24 ปี ส่วนสตรีที่มีอายุ 15 – 19 ปี และ 25 – 29 ปี มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในขนาดที่ไม่แตกต่างกันไปจากสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี อีกทั้งพบว่า มีเพียงสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป ที่มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในขนาดที่มากกว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสในช่วงวัยรุ่น (15 – 19 ปี) นอกนั้นไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีอายุแรกสมรสเป็นเท่าใด ก็มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในขนาดที่ไม่แตกต่างกันไปจากสตรีที่มีอายุแรกสมรสในช่วงวัยรุ่น (15 – 19 ปี) ส่วนสตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรถ์ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในขนาดที่น้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรถ์ เช่นเดียวกับสตรีที่สมรสที่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ที่มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในขนาดที่น้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิต สรุปได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในขนาดที่น้อยกว่าสตรีที่

สมรสที่ไม่มีบุตรที่มีชีวิต และ โอกาสที่สตรีที่สมรสจะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตลดลงอย่างมาก เมื่อสตรีที่สมรสมีบุตรที่มีชีวิตแล้วจำนวน 2 คน

เมื่อพิจารณาในด้านเขตที่อยู่อาศัย พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุด และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตที่น้อยกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล นอกจากนี้ยังพบว่า มีเพียงสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี และสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ที่มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา โดยสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุด นอกนั้นไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือในระดับอนุปริญญา ก็มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา

อย่างไรก็ดีสำหรับการศึกษาคั้งนี้ พบว่า ประเภทของครัวเรือน การมีผู้สูงอาศัยอยู่ในครัวเรือน สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่าไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีประเภทของครัวเรือน การมีผู้สูงอาศัยอยู่ในครัวเรือน สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐในลักษณะใดก็ตาม มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตไม่แตกต่างกัน

7.4.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรก

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า ภายหลังจากการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว มีตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 รวมทั้งสิ้น 4 ตัวแปร ได้แก่ อายุ อายุแรกสมรส ภูมิภาค และระดับการศึกษาสูงสุด โดยพบว่า มีสตรีที่สมรสที่มีอายุในช่วงวัยสิ้นสุดภาวะเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) เท่านั้น ที่มีโอกาสที่จะมี

ความต้องการมีบุตรคนแรกน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี นอกนั้นไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีอายุเป็นเท่าใด ก็มีโอกาที่จะมีความต้องการมีบุตรไม่แตกต่างกันไปจากสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี และยังพบว่า มีเพียงสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี และ 25 – 29 ปี ที่มีโอกาที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสในช่วงวัยรุ่น (15 – 19 ปี) โดยสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี มีโอกาที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด นอกนั้นไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีอายุแรกสมรสเป็นเท่าใด ก็มีโอกาที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกไม่แตกต่างกันไปจากสตรีที่มีอายุแรกสมรสในช่วงวัยรุ่น (15 – 19 ปี)

เมื่อพิจารณาในด้านเขตที่อยู่อาศัย พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีโอกาที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโอกาที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่า ยิ่งสตรีที่สมรสมีการศึกษาสูงสุดในระดับที่สูงขึ้น ยิ่งมีโอกาที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากขึ้น ยกเว้นสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญาที่พบว่า มีโอกาที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกที่สูงกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีเพียงเล็กน้อย

อย่างไรก็ดีสำหรับสำหรับการศึกษาคั้งนี้ พบว่า ประเภทของครัวเรือน การมีผู้สูงอาศัยอยู่ในครัวเรือน เขตการปกครอง สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรกของสตรีที่สมรสที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีประเภทของครัวเรือน การมีผู้สูงอาศัยอยู่ในครัวเรือน เขตการปกครอง สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐในลักษณะใดก็ตาม มีโอกาที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกไม่แตกต่างกัน

7.4.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สอง

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า ภายหลังจากการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว มีตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 รวมทั้งสิ้น 5 ตัวแปร ได้แก่ อายุ การตั้งครรภในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ภูมิภาค และระดับการศึกษาสูงสุด โดยพบว่า สำหรับสตรีที่สมรสที่มีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป ยังมีอายุ

มากขึ้น ยังมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองน้อยกว่าสตรีที่มีอายุ 20 – 24 ปี ส่วนสตรีที่มีอายุ 15 - 19 ปี อายุ 25 – 29 ปี และ อายุ 30 – 34 ปี พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างกันไปจากสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี และสตรีที่กำลังตั้งครรภ์ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ในปัจจุบันไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ เช่นเดียวกับสตรีที่สมรสที่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ที่มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต

เมื่อพิจารณาในด้านเขตที่อยู่อาศัย พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับที่สูงขึ้น มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากขึ้น ยกเว้นสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญาที่พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างกันไปจากสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา

อย่างไรก็ดีสำหรับการศึกษารั้งนี้ พบว่า อายุแรกสมรส ประเภทของครัวเรือน การมีผู้สูงอายุก่ออยู่ในครัวเรือน เขตการปกครอง สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมี อายุแรกสมรส ประเภทของครัวเรือน การมีผู้สูงอายุก่ออยู่ในครัวเรือน เขตการปกครอง สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐในลักษณะใดก็ตาม มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างกัน

7.4.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า)

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า ภายหลังจากการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว มีตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรส ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 รวมทั้งสิ้น 6 ตัวแปร ได้แก่ อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน ภูมิภาค ระดับการศึกษาสูงสุด และสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ โดยพบว่า สำหรับสตรีที่สมรสที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป ยังมีอายุมากขึ้น ยังมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า)

น้อยกว่าสตรีที่มีอายุ 20 – 24 ปี ยกเว้นสตรีที่สมรสที่มีอายุ 40 – 44 ปี ที่พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) น้อยที่สุด ส่วนสตรีที่มีอายุ 15 – 19 ปี และ 25 – 29 ปี มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี อีกทั้งพบว่า มีเพียงสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปีเท่านั้น ที่มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสในช่วงวัยรุ่น (15 – 19 ปี) นอกจากนี้ไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีอายุแรกสมรสเป็นเท่าใด ก็มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่มีอายุแรกสมรสในช่วงวัยรุ่น (15 – 19 ปี) และสำหรับสตรีที่กำลังตั้งครรภ์ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสในปัจจุบัน ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์

เมื่อพิจารณาในด้านเขตที่อยู่อาศัย พบว่า มีเพียงสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้เท่านั้น ที่มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ส่วนสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ภูมิภาคอื่น ๆ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังพบว่า มีเพียงสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเท่านั้นที่มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) น้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษา และต่ำกว่าประถมศึกษา แต่เป็นความแตกต่างเพียงเล็กน้อย นอกจากนี้ไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีการศึกษาสูงสุดในระดับใด ก็มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา และยังพบว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบำตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบำตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ แต่เป็นความแตกต่างเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ส่วนสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการหรือรัฐวิสาหกิจ และสตรีที่สมรสที่ไม่มีสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบำตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ

อย่างไรก็ดีสำหรับการศึกษาคั้งนี้ พบว่า ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ประเภทของคร้วเรือน การมีผู้สูงอาศัยอยู่ในคร้วเรือน เขตการปกครอง และสถานะทางเศรษฐกิจของคร้วเรือน

ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ประเภทของ ครัวเรือน การมีผู้สูงอายุอยู่ในครัวเรือน เขตการปกครอง และสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ใน ลักษณะใดก็ตาม มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างกัน

บทที่ 8

บทสรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาแบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสถานการณ์และรูปแบบของภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการของสตรีที่สมรสในประเทศไทย พ.ศ. 2555 โดยให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์สถานการณ์ แบบแผน และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส เนื่องจากความต้องการมีบุตรถือเป็นดัชนีหนึ่งที่สะท้อนระดับภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคตของสตรีที่สมรสได้ ดังนั้นผลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยในการนำเสนอให้เห็นถึงโอกาสในการส่งเสริมและสนับสนุนให้สตรีที่สมรสที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมและมีความต้องการมีบุตร ได้ให้กำเนิดบุตรที่มีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น รวมไปถึงการให้ข้อบ่งชี้เพื่อเฝ้าระวังปัญหาการเกิดที่ด้อยคุณภาพอันเนื่องมาจากความต้องการมีบุตรของกลุ่มสตรีที่มีความเสี่ยงต่อการท้องไม่พร้อม เช่น กลุ่มสตรีที่สมรสที่มีฐานะยากจน หรือ ในกลุ่มสตรีแม่วัยใสหรือแม่วัยรุ่น เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จะนำเสนอให้เห็นภาพแนวโน้มภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการของสตรีที่สมรสในประเทศไทย ตลอดจนนำเสนอให้เห็นว่า สตรีที่สมรสกลุ่มใดเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะต้องให้การส่งเสริมการมีบุตร และ สตรีที่สมรสกลุ่มใดที่ควรต้องให้ความสนใจมากขึ้น ซึ่งข้อค้นพบจากการศึกษาจะมีบทบาทสำคัญต่อการวางแผนนโยบายส่งเสริมการมีบุตรที่มีคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรม และ ส่งเสริมให้ประชากรไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีในวัยเจริญพันธุ์ที่สมรส ได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นของการมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ที่มีคุณภาพและเหมาะสมตามสถานภาพของตนเองต่อไป

ในบทนี้ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน โดยส่วนแรก เป็นการนำเสนอบทสรุปที่น่าสนใจจากการศึกษา ส่วนที่สอง เป็นการอภิปรายผลการศึกษา และส่วนที่สาม เป็นการนำเสนอข้อเสนอแนะจากการศึกษา โดยมีรายละเอียดในแต่ละส่วนดังต่อไปนี้

8.1 บทสรุป

การศึกษาครั้งนี้ใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน ในการศึกษาและวิเคราะห์ถึงแบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นการ

วิเคราะห์ข้อมูลหัตถ์ภูมิที่มีลักษณะเป็นข้อมูลตัดขวางที่ได้จากการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 ที่จัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยมีสมมติฐานหลักของการศึกษาว่า ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ได้แก่ อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรรภ์ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต จำนวนบุตรที่มีชีวิต ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม และปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคมที่แตกต่างกัน มีผลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทยที่แตกต่างกัน โดยสามารถสรุปผลการศึกษาน่าสนใจได้ดังต่อไปนี้

8.1.1 แบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส

จากการศึกษาแบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส จำนวน 15,661 ราย ได้ข้อสรุปที่น่าสนใจว่า ในภาพรวม สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ในประเทศไทย มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน (ร้อยละ 41.58) เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรสจำแนกเป็นรายอายุ พบว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยแปรผันตรงกับอายุที่เพิ่มขึ้นของสตรีที่สมรส โดยในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) เป็นช่วงที่สตรีมีบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด 2.22 คน เมื่อพิจารณาอายุแรกสมรส สรุปได้ว่าจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยแปรผกผันกับอายุแรกสมรสของสตรี กล่าวคือ สตรีที่สมรสหรืออยู่กินกับชายฉันท์สามีภรรยาในขณะที่ยังมีอายุน้อยกว่า ย่อมมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยสะสมตลอดชีวิตมากกว่าสตรีที่สมรสหรืออยู่กินกับชายฉันท์สามีภรรยาเมื่อมีอายุมากกว่า โดยสตรีที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า 15 ปี มีบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด 2.11 คน สำหรับการตั้งครรรภ์ในปัจจุบัน สรุปได้ว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้ตั้งครรรภ์ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากกว่าสตรีที่กำลังตั้งครรรภ์ (1.78 คน เมื่อเปรียบเทียบกับ 0.98 คน) อย่างไรก็ตาม สักเกตได้ว่าสตรีที่กำลังตั้งครรรภ์ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยประมาณ 1 คน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สตรีกลุ่มนี้ส่วนใหญ่กำลังตั้งครรรภ์บุตรคนที่สอง นอกจากนี้สตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ยังมีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ย 2.15 คน ซึ่งมากกว่าสตรีที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตที่มีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ย 1.75 คน

สำหรับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว สรุปได้ว่า มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครอบครัวขยายเล็กน้อย (1.89 คน เมื่อเปรียบเทียบกับ 1.64) และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ มีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยมากกว่า

สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ (2.61 คน เมื่อเปรียบเทียบกับ 1.79 คน) นอกจากนี้ยังพบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุดใกล้เคียงกัน (1.94 คน และ 1.84 คน ตามลำดับ) ส่วนในกรุงเทพมหานครมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยน้อยที่สุด 1.58 คน สำหรับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากกว่านอกเขตเทศบาลเล็กน้อย (1.84 คน เมื่อเปรียบเทียบกับ 1.68 คน)

นอกจากนี้จำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรสแปรผกผันกับระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน โดยสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในระดับยากจนมาก มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด 1.98 คน อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสนใจว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่มีสถานะทางเศรษฐกิจในระดับต่าง ๆ ไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนัก เมื่อพิจารณาระดับการศึกษาสรุปได้ว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรสแปรผกผันกับระดับการศึกษาสูงสุด โดยสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด 2.13 คน และสำหรับสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า หรือสวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ พบว่า มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยมากที่สุด 1.84 คน

8.1.2 สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคต

จากการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสในประเทศไทย จำนวนทั้งสิ้น 15,661 ราย ได้ข้อสรุปที่น่าสนใจว่า ในภาพรวม มีสตรีที่สมรสเพียงร้อยละ 18.38 เท่านั้นที่ต้องการมีบุตรในอนาคต และเมื่อพิจารณาเป็นรายอายุ พบว่า ความต้องการมีบุตรในอนาคตแปรผกผันกับอายุของสตรีที่สมรส โดยมีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 15 – 19 ปี ซึ่งอยู่ในกลุ่มแม่วัยใสหรือแม่วัยรุ่น มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุดถึง ร้อยละ 44.09 และความต้องการมีบุตรในอนาคตลดลงอย่างมากจนเหลือไม่ถึงร้อยละ 5 เมื่อสตรีที่สมรสมีอายุ 40 – 44 ปี และลดลงมากที่สุดจนเหลือไม่ถึงร้อยละ 2 เมื่อสตรีที่สมรสมีอายุอยู่ในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) เมื่อพิจารณาอายุแรกสมรส พบว่า ความต้องการมีบุตรในอนาคต มีสัดส่วนที่สูงขึ้น และสูงที่สุด เมื่อสตรีที่สมรสมีอายุแรกสมรสมากขึ้นจนถึง 25 - 29 ปี (ร้อยละ 26.23) สำหรับสตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์ มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้ตั้งครรภ์ (ร้อยละ

26.78 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 18.56) และสตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีความต้องการมีบุตรในขนาดมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต (ร้อยละ 19.13 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 7.96) นอกจากนี้ความต้องการมีบุตรในขนาดยังแปรผกผันกับจำนวนบุตรที่มีชีวิตของสตรีที่สมรสอีกด้วย โดยสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในขนาดลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีบุตรที่มีชีวิตจำนวนมากขึ้น ดังนั้น สตรีที่สมรสที่ไม่มีบุตรที่มีชีวิต จึงมีความต้องการมีบุตรในขนาดมากที่สุด (ร้อยละ 59.69) อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสนใจว่า สัดส่วนความต้องการมีบุตรในขนาดของสตรีที่สมรสลดต่ำลงอย่างมาก จนเหลือเพียง ร้อยละ 4.15 เมื่อสตรีที่สมรสมีบุตรที่มีชีวิตแล้วจำนวน 2 คน ซึ่งลดลงเกือบ 9 เท่า จากสัดส่วนความต้องการมีบุตรในขนาดของสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน (ร้อยละ 36.59)

สำหรับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีความต้องการมีบุตรในขนาดมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 22.19 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 14.98) และสตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน มีความต้องการมีบุตรในขนาดมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือนเล็กน้อย (ร้อยละ 20.84 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 18.17) เมื่อพิจารณาเขตที่อยู่อาศัย พบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรในขนาดสูงที่สุด (ร้อยละ 23.71) และเป็นที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรในขนาดสูงรองลงมาจาก ภาคใต้ (ร้อยละ 18.85) นอกจากนี้เป็นที่น่าสนใจว่า ในภาพรวม สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล มีความต้องการมีบุตรในขนาดมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล แต่เป็นความแตกต่างที่ไม่มากนัก (ร้อยละ 19.14 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 18.47) และจากการพิจารณาสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน เป็นที่น่าสนใจว่า ความต้องการมีบุตรในขนาดของสตรีที่สมรสแปรผันตรงกับระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน โดยสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวยมาก มีความต้องการมีบุตรในขนาดมากที่สุด (ร้อยละ 21.6) ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาในระดับที่สูงกว่า ที่มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในขนาดสูงกว่าสตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า โดยสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีความต้องการมีบุตรมากที่สุด (ร้อยละ 32.09) และยังพบว่า สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ และ

สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบำนาญประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน มีความต้องการมีบุตรในอนาคต คิดเป็นสัดส่วนมากที่สุดใกล้เคียงกันประมาณ ร้อยละ 22

8.1.3 แบบแผนและสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ

จากการศึกษาสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส ได้ข้อสรุปอันเป็นที่น่าสนใจว่า ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสมีสัดส่วนลดต่ำลงเมื่อลำดับที่ของบุตรที่ต้องการในอนาคตเพิ่มมากขึ้น โดยความต้องการมีบุตรมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่มีของสตรีที่สมรส กล่าวคือ สตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรรภ์ ไม่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และในปัจจุบันยังไม่มีบุตรที่มีชีวิต และ สตรีที่สมรสที่มีบุตรแล้วจำนวนหนึ่งคน (รวมบุตรคนแรกที่อยู่ในครรภ์) ในภาพรวม มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรก (ร้อยละ 63.09) และมีสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สอง (ร้อยละ 37.21) ที่สูงกว่าสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ของสตรีที่สมรสที่มีบุตรแล้วตั้งแต่สองคนขึ้นไป (รวมบุตรที่อยู่ในครรภ์) (ร้อยละ 4.2) อย่างเห็นได้ชัด

เมื่อพิจารณาแบบแผนความต้องการมีบุตรคนแรก ได้ข้อสรุปที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด คือ สตรีที่สมรสที่มีอายุ 25 – 29 ปี (ร้อยละ 74.90) ซึ่งใกล้เคียงกับ สตรีที่สมรสที่มีอายุ 30 – 34 ปี (ร้อยละ 73.61) และส่วนใหญ่เป็นสตรีที่มีอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี (ร้อยละ 67.45) ซึ่งใกล้เคียงกับ สตรีที่มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี (ร้อยละ 67.09) และสำหรับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย และสตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด (ร้อยละ 67.63 และ ร้อยละ 70.61 ตามลำดับ) นอกจากนี้สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด (ร้อยละ 73.94) และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล (ร้อยละ 66.35 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 61.18) และเป็นที่น่าสนใจเกิดว่า สตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวยมาก มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด (ร้อยละ 65.93) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจนมาก (ร้อยละ 64.10) นอกจากนี้สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุ ปริญญา และในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุดใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 71.62 และ ร้อยละ 71.59 ตามลำดับ) และสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการรักษายาบาลประเภทบัตรทอง/

หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด (ร้อยละ 65.28) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 64.23)

เมื่อพิจารณาแบบแผนความต้องการมีบุตรคนที่สอง ได้ข้อสรุปที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด ยังคงเป็นสตรีที่สมรสที่มีอายุ 25 – 29 ปี (ร้อยละ 50.50) ซึ่งเป็นช่วงอายุเดียวที่พบว่า มีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าไม่ต้องการมีบุตรคนที่สองเล็กน้อย และส่วนใหญ่เป็นสตรีที่มีอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี (ร้อยละ 40.67) เช่นเดียวกับสตรีที่สมรสที่ต้องการมีบุตรคนแรก อีกทั้งสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์และสตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์มีความต้องการมีบุตรคนที่สองใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 37.22 และ ร้อยละ 36.90 ตามลำดับ) และเป็นที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต (ร้อยละ 37.72 เปรียบเทียบกับ ร้อยละ 15.79) สำหรับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 39.90 เปรียบเทียบกับ ร้อยละ 32.74 ตามลำดับ) และไม่ว่าสตรีที่สมรสจะไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน หรือ มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ก็มีความต้องการมีบุตรคนที่สองใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 37.26 และ ร้อยละ 37.08 ตามลำดับ) นอกจากนี้สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ภาคใต้ มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด (ร้อยละ 48.90) และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในเขตเทศบาล (ร้อยละ 40.06 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 35.02) นอกจากนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า สตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจน มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด (ร้อยละ 39.27) และสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด (ร้อยละ 44.35) สำหรับสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการรักษายาพยาบาลประเภทบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ พบว่า มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด (ร้อยละ 38.32) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 38.17)

เมื่อพิจารณาแบบแผนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ได้ข้อสรุปที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด คือ สตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี (ร้อยละ 15.89) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรี อายุ 15 – 19 ปี ที่อยู่ในกลุ่มของแม่วัยใส หรือ แม่วัยรุ่น

(ร้อยละ 15.56) และส่วนใหญ่เป็นสตรีที่มีอายุแรกสมรส ต่ำกว่า 15 ปี (ร้อยละ 5.36) อีกทั้งสตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้ตั้งครรภ์ (ร้อยละ 21.94 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 3.52) และสตรีที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตเล็กน้อย (ร้อยละ 4.23 เมื่อเปรียบเทียบกับ ร้อยละ 3.05) สำหรับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย และสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 4.38 และ ร้อยละ 4.02 ตามลำดับ) และไม่ว่าสตรีที่สมรสจะไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน หรือ มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน พบว่า มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 4.76 และ ร้อยละ 4.03 ตามลำดับ) นอกจากนี้สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด (ร้อยละ 7.61) และสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในเขตเทศบาล (ร้อยละ 4.53 เปรียบเทียบกับ ร้อยละ 3.87) นอกจากนี้สตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนระดับปานกลาง มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด (ร้อยละ 4.94) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ยากจน (ร้อยละ 4.56) และสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด (ร้อยละ 6.97) ซึ่งใกล้เคียงกับ สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 6.56) และสำหรับสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด (ร้อยละ 4.91) ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีบัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน (ร้อยละ 4.56)

8.1.4 สตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร

จากการศึกษาลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร ได้ข้อสรุปอันเป็นที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่ไม่เคยมีบุตรและไม่ต้องการมีบุตร หรือ มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร (childless couples) นี้ มีประมาณร้อยละ 3 ของสตรีที่สมรสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในระดับประเทศทั้งหมด ซึ่งพบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นสตรีที่สมรสที่มีอายุอยู่ในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์

(45 – 49 ปี) รองลงมา คือ มีอายุ 20 – 24 ปี และ 25 – 29 ปี ตามลำดับ ซึ่งกลุ่มสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี และ 25 – 29 ปี นี้เป็นสตรียุคสมัยใหม่และเป็นประชากรในกลุ่มเจนเอเรชั่นวาย ที่พบว่า มีภาวะเจริญพันธุ์ในระดับที่ต่ำมาก เนื่องจากส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตเพียง 1 คน อีกทั้งยังมีจำนวนไม่น้อยที่เลือกใช้ชีวิตอยู่กับคู่สมรสโดยไม่ต้องการมีบุตร ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบของครัวครัวยุคใหม่ที่เริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากเหตุผลเชิงเศรษฐกิจและสังคม ประกอบกับการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นของสตรีต่างส่งผลให้ทัศนคติต่อการมีบุตรของคนยุคใหม่เปลี่ยนแปลงไป เพราะแบบแผนของความสุขในชีวิตไม่ได้เป็นรูปแบบตายตัวว่าจะต้องแต่งงานแล้วมีบุตรดังเช่นในอดีต แต่ความสุขของคนยุคใหม่แปรเปลี่ยนไปในรูปแบบของความสำเร็จในหน้าที่การงาน ดังนั้นบุคคลจึงให้ความสำคัญกับวิถีชีวิต ความก้าวหน้าในอาชีพ การสะสมความมั่งคั่ง และวางแผนความเป็นอิสระของตนเอง เพราะ ยังไม่พร้อมที่จะแบกรับภาระต่าง ๆ ที่จะตามมาภายหลังจากการมีบุตร ในปัจจุบันจึงเห็นได้ว่าคนสมัยใหม่สมรสช้า หรือ ยังลังเลกับการมีบุตรและเลื่อนระยะเวลาการมีบุตรคนแรกออกไปจนกระทั่งล่วงเลยเวลาที่เหมาะสมจะมีบุตร ประกอบกับ การอยู่อาศัยในเมือง แบบครอบครัวเดี่ยว ที่อาจทำให้คู่สามีภรรยา รู้สึกขาดที่พึ่งหรือไม่มีผู้ดูแลบุตรในยามที่ตนเองต้องออกไปทำงานนอกบ้าน รวมไปถึงความต้องการรักษาความเสมอภาคทางเพศ อีกทั้งภาระด้านค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับบุตรในสังคมยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยการแข่งขันถือเป็นต้นทุนที่สูงมาก ด้วยเหตุผลนานาประการดังที่กล่าวมานี้เองที่ส่งผลให้คนยุคใหม่ไม่ต้องการมีบุตรมากขึ้น และ การมีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตรจึงกลายเป็นที่ปรารถนาของสามีภรรยาหลายคู่ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี แม้ว่าจากผลการศึกษาจะสะท้อนถึงภาวะเจริญพันธุ์ในระดับต่ำของสตรีที่สมรสในกลุ่มเจนเอเรชั่นวายที่มีอายุ 20 – 24 และ 25 – 29 ปี ขณะเดียวกันผลการศึกษาได้ให้ข้อค้นพบที่สำคัญว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 30 – 34 ปี มีสัดส่วนของผู้ที่ไม่ต้องการมีบุตรน้อยที่สุด ซึ่งหมายถึง ในวัย 30 – 34 ปี เป็นช่วงที่สตรีไม่ปรารถนาที่จะมีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตรมากที่สุด ดังนั้น ข้อค้นพบดังกล่าวจึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญต่อการนำไปพิจารณาถึงกลไกในการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้สตรีที่สมรสที่มีความพร้อมในกลุ่มอายุนี้นี้ให้กำเนิดบุตรคนแรกเพิ่มมากขึ้น

8.1.5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส

ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร ผ่านตัวแปร อายุ อายุแรกสมรส การตั้งครรรภ์ ในปัจจุบัน ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต และจำนวนบุตรที่มีชีวิต ผลการศึกษาพบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรอายุ มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในทุกลำดับ (คนแรก คนที่สอง และคนที่สาม (หรือมากกว่า)) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) และมีทิศทางเป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรม โดยสตรีที่สมรสที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) น้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง ฉะนั้นในทางกลับกัน ผลการศึกษาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี อายุ 15 – 19 ปี และอายุ 25 – 29 ปี ต่างมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุอื่น ๆ ส่วนสตรีที่สมรสที่มีอายุในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี) เป็นช่วงอายุเดียวที่พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี ดังนั้นสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี อายุ 15 – 19 ปี และมีอายุอยู่ในช่วง 25 ถึง 44 ปี ต่างมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ทั้งสิ้น และสำหรับสตรีที่สมรสที่มีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สอง น้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี ฉะนั้นในทางกลับกัน ผลการศึกษาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี อายุ 15 – 19 ปี อายุ 25 – 29 ปี และอายุ 30 – 34 ปี ต่างมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุอื่น ๆ

สำหรับตัวแปรอายุแรกสมรส มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรก และมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) แต่มีทิศทางไม่เป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรม เนื่องจากสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสในช่วงวัยรุ่น (15 – 19 ปี) ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง และสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรก และความต้องการมีบุตรคนที่สาม

(หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสในช่วงวัยรุ่น (15 – 19 ปี) อีกทั้งยังพบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรก มากกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสในช่วงวัยรุ่น (15 – 19 ปี)

ในส่วนของตัวแปรการตั้งครรภ์ในปัจจุบัน (ไม่ได้นำมาวิเคราะห์ความต้องการมีบุตรคนแรก) พบว่า มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สอง ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) โดยมีทิศทางไม่เป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรม ส่วนในด้านความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) นั้น พบว่า ตัวแปรการตั้งครรภ์ในปัจจุบัน มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) และมีทิศทางเป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรม โดยสตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สอง น้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง แต่กลับพบว่า สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์

สำหรับตัวแปรประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต (ไม่ได้นำมาวิเคราะห์ในความต้องการมีบุตรคนแรก) มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สอง ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) ซึ่งมีทิศทางไม่เป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรม โดยสตรีที่สมรสที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีความต้องการมีบุตรคนที่สอง น้อยกว่า สตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง

นอกจากนี้ในส่วนของตัวแปรจำนวนบุตรที่มีชีวิต (ไม่ได้นำมาวิเคราะห์ในความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ) มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) และมีทิศทางเป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรม โดยสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีบุตรซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง และมีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตแล้วจำนวน 2 คน มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยที่สุด โดยโอกาสที่สตรีที่สมรสจะมีความต้องการมีบุตรใน

อนาคตลดลงอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตแล้วจำนวน 1 คน ซึ่งเป็นการสะท้อนว่า สตรีที่สมรสส่วนใหญ่นิยมมีบุตรไม่เกินสองคน

ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือนผ่านตัวแปร ประเภทของครัวเรือน และจำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรทั้งสอง ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในทุกลำดับ (คนแรก คนที่สอง และคนที่สาม (หรือมากกว่า)) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) จึงกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีประเภทของครัวเรือน และจำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือนที่แตกต่างกัน มีความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรมและสมมติฐานที่ตั้งไว้

ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัยผ่านตัวแปร ภูมิภาค และเขตการปกครอง ผลการศึกษาพบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรภูมิภาค มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในทุกลำดับ (คนแรก คนที่สอง และคนที่สาม (หรือมากกว่า)) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) และมีทิศทางเป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรม ส่วนตัวแปรเขตการปกครอง มีอิทธิพลเฉพาะในสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรในอนาคต ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) เท่านั้น และมีทิศทางเป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรม โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกและคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง ส่วนในด้านความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มีเพียงสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้เท่านั้นที่มีความต้องการมีบุตรมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ภาคใต้เป็นภูมิภาคที่สตรีที่สมรสมีความต้องการมีบุตรในอนาคตและมีความต้องการมีบุตรคนที่สอง และคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่สตรีที่สมรสมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด และสำหรับสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลเล็กน้อย

ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจผ่านตัวแปร สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรดังกล่าว ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในอนาคต และไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการมีบุตรในทุกลำดับ (คนแรก คนที่สอง และคนที่สาม (หรือมากกว่า)) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) จึงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสที่มีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในระดับใด มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรมและสมมติฐานที่ตั้งไว้

ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม ผ่านตัวแปร ระดับการศึกษาสูงสุด ผลการศึกษาพบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุด มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในทุกลำดับ (คนแรก คนที่สอง และคนที่สาม (หรือมากกว่า)) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) แต่มีทิศทางไม่เป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรม ยกเว้นในส่วนของความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่พบว่า ตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุด มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตร และมีทิศทางเป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรม โดยสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่าและในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง และพบว่า สตรีที่สมรสในทุกระดับการศึกษา มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา และสตรีที่สมรสในทุกระดับการศึกษา ยกเว้นสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่า มีเพียงสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเท่านั้นที่มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) น้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา นอกนั้นมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ไม่แตกต่างไปจากสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา

นอกจากนี้ยังมีข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่า ปริญญาตรีมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด ส่วนสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด ซึ่งใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี

ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม

เมื่อพิจารณาปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคมผ่านตัวแปร สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ ผลการศึกษาพบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรดังกล่าว มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95 ($p\text{-value} < 0.05$) โดยสตรีที่มีสวัสดิการรักษายาบาลประเภทบัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่มีสวัสดิการรักษายาบาลประเภทบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง และนอกจากนี้ ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมี หรือ ไม่มี สวัสดิการรักษายาบาลที่ได้รับจากรัฐ ต่างมีความต้องการมีบุตรในอนาคต มีความต้องการมีบุตรคนแรก และมีความต้องการมีคนที่สองไม่แตกต่างกันไปจากสตรีที่มีสวัสดิการรักษายาบาลประเภทบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่น ๆ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

8.2 อภิปรายผลการศึกษา

ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร

อายุถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนถึงวุฒิภาวะทางความคิด และการตัดสินใจ อันส่งผลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นจากผลการศึกษาที่พบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรอายุ มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในทุกลำดับ โดยมีทิศทางที่สอดคล้องกับการสรุปทบทวนวรรณกรรม กล่าวคือ สตรีที่สมรสที่มีอายุมากกว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุน้อยกว่า (โดยมีสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี เป็นกลุ่มอ้างอิง) ซึ่งจากผลการวิเคราะห์การถดถอยโพรบิท

สะท้อนข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า ช่วงวัยเริ่มต้นที่สตรีที่สมรส ต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยลง คือ ช่วงอายุ 30 – 34 ปี เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่พบว่า สตรีที่สมรสเริ่มมีโอกาที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง อยู่ร้อยละ 2.48 อีกทั้งยังพบว่า ช่วงวัยเริ่มต้นที่สตรีที่สมรส ต้องการมีบุตรคนแรกน้อยลง คือ ช่วงอายุ 45 – 49 ปี โดยเป็นช่วงวัยที่พบว่า สตรีที่สมรสเริ่มมีโอกาที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง อยู่ถึงร้อยละ 45.73 ส่วนในด้านความต้องการมีบุตรคนที่สอง ผลการวิเคราะห์การถดถอยโพรบิทสะท้อนให้เห็นว่า สตรีที่สมรสเริ่มต้องการมีบุตรคนที่สองน้อยลง เมื่อมีอายุ 35 – 39 ปี เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่พบว่า สตรีที่สมรสเริ่มมีโอกาที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง อยู่ร้อยละ 14.78

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงแบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสประกอบกัน ยังพบข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 25 – 29 ปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีความต้องการมีบุตรคนแรก และมีสัดส่วนของผู้ที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากที่สุด และสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Withers et al. (2010: 554) ที่พบว่า สตรีที่มีอายุน้อยกว่ามีความต้องการบุตรเพิ่มมากกว่าสตรีที่มีอายุมากกว่าโดยเปรียบเทียบ ซึ่งกลุ่มสตรีที่มีอายุอยู่ในช่วง 15 – 26 ปี เป็นกลุ่มที่มีความต้องการมีบุตรเพิ่มมากที่สุด เช่นเดียวกับผลการสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ของประเทศไทย พ.ศ. 2552 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2553: 30) ที่แสดงให้เห็นว่า ความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรีมีความสัมพันธ์ผกผันกับอายุ และความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรีจะลดลงเรื่อย ๆ ไปตามอายุของสตรีที่เพิ่มมากขึ้น

จากผลการศึกษาจึงสื่อให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุมากกว่า ย่อมมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตสมรสที่ยาวนานกว่า จึงมีโอกาที่จะมีบุตรที่มีชีวิตได้จำนวนมากกว่า สังเกตได้จากผลการศึกษาแบบแผนการมีบุตร ที่แสดงให้เห็นว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยของสตรีที่สมรสมีจำนวนมากขึ้นเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุมากขึ้น ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่าสตรีที่มีอายุมากกว่าจะมีบุตรที่มีชีวิตได้เท่ากับจำนวนบุตรในอุดมคติที่ต้องการแล้วจึงไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มอีก ทำให้ระดับภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการของสตรีที่สมรสลดลงไปตามอายุที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสะท้อนผ่านผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า ช่วงวัยของสตรีที่สมรสที่เริ่มมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยลง คือ ช่วงอายุ 30 – 34 ปี ประกอบกับ

สตรีที่สมรสที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไปเป็นกลุ่มที่ไม่ต้องการมีบุตรในอนาคตในสัดส่วนที่สูงเกินกว่าร้อยละ 70 อีกทั้งความไม่ต้องการมีบุตรในอนาคตยังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก (ร้อยละ 98.18) จนกล่าวได้ว่า แทบจะไม่มีสตรีที่สมรสรายใดเลยที่ต้องการมีบุตรในอนาคตเมื่อตนเองมีอายุอยู่ในช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์ (45 – 49 ปี)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อเริ่มมีอายุ 30 ปี สตรีที่สมรสในประเทศไทยมีการจำกัดจำนวนบุตร หรือ ไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มในสัดส่วนที่สูงขึ้น ซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากในช่วงวัยดังกล่าวเป็นช่วงคาบเกี่ยวระหว่างประชากรในกลุ่มเจนเนอเรชั่นเอ็กซ์ (32 – 52 ปี) และเจนเนอเรชั่นวาย (12 – 31 ปี) (Lynn-Nelson, 2007; Meier et al., 2010; West Midland Family Center, n.d.; ลีอริตัน อนุรัตน์พานิช, 2558) ซึ่งประชากรในรุ่นวัยนี้ถูกหล่อหลอมให้มีความคิดและทัศนคติแบบสมัยใหม่อันเป็นผลพวงจากระบบการพัฒนาประเทศ ประกอบกับระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันในปัจจุบันสร้างความกดดันต่อการดำรงชีวิต จึงส่งผลกระทบต่อสืบเนื่องมายังทัศนคติเกี่ยวกับการสร้างครอบครัวและมีบุตรของบุคคล ดังนั้น ในปัจจุบันจึงเห็นได้ว่า คู่สมรสต้องการมีบุตรจำนวนน้อยลงไปจนกระทั่งไม่ต้องการมีบุตรเลย นอกจากนี้ อีกหนึ่งสาเหตุที่อาจทำให้สตรีที่สมรสซึ่งมีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป ไม่ต้องการมีบุตรคิดเป็นสัดส่วนที่สูงนั้น อาจเป็นเพราะ สตรีที่สมรสมีความรู้สึกว่าตนเองมีอายุมากเกินกว่าวัยที่เหมาะสมจะตั้งครรภ์ เนื่องด้วยปัจจัยทางด้านอายุที่มากขึ้นเป็นสิ่งที่เพิ่มความกังวลใจของผู้เป็นมารดาเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพแทรกซ้อนขณะตั้งครรภ์ที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพและพัฒนาการของทารกในครรภ์ได้ (วิทยา ธิฐาพันธ์, 2559)

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาอายุแรกสมรสประกอบกัน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า อายุแรกสมรส มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรก และมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีทิศทางไม่เป็นไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรม เนื่องจากผลการศึกษาพบว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสมากกว่ามีโอกาสมิต้องการมีบุตรมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสน้อยกว่า (โดยมีสตรีที่มีอายุแรกสมรส 15 – 19 ปี เป็นกลุ่มอ้างอิง) กล่าวคือ สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสในช่วงวัยรุ่น (15 – 19 ปี) และสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 20 – 24 ปี และ 25 – 29 ปี มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรก มากกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสในช่วงวัยรุ่น (15 – 19 ปี) และสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส

20 – 24 ปี ความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสในช่วงวัยรุ่น (15 – 19 ปี) สาเหตุที่สตรีที่มีอายุแรกสมรสมากกว่า มีความต้องการมีบุตรมากกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสน้อยกว่า น่าจะเป็นผลมาจาก ในปัจจุบันสภาพของเศรษฐกิจและสังคมผลักดันให้สตรีมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น มีโอกาสเข้าสู่ตลาดแรงงาน และมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานมากกว่าสตรีในยุคก่อน เกิดการลดลงของความเหลื่อมล้ำทางเพศ สตรีในยุคสมัยใหม่จึงมุ่งเน้นความสำเร็จในหน้าที่การงานเพื่อการยกระดับสถานะความเป็นอยู่ของตนเป็นอันดับแรก ทำให้เกิดการเลื่อนอายุการสมรสออกไป ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า สตรียุคใหม่ที่มีความพร้อมจึงมักจะสมรสช้า และ มีบุตรคนแรกเมื่ออายุมากขึ้น (McDonald, 2000; ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543; วาสนา อิมเอม, 2557) อย่างไรก็ตาม การสมรสและการมีครอบครัวย่อมหมายถึง การมีความพร้อมที่จะตั้งครรรค์และมีบุตร (บุญฤทธิ์ สุจริตน์, 2557) ซึ่งการสมรสหรืออยู่กินกับคู่ครองเมื่อมีอายุมากขึ้นของสตรีในยุคใหม่นี้เอง ที่น่าจะเป็นสาเหตุให้ สตรีที่สมรสส่วนหนึ่งที่ต้องการสร้างครอบครัวที่สมบูรณ์ที่มีครบทั้งบิดา มารดา และ บุตร มีความต้องการมีบุตรมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรสน้อยกว่า หรือ กล่าวได้ว่า พอสมรสตอนมีอายุมากแล้ว ก็อยากรีบมีบุตรทันที โดยมีวิสัยทัศน์จากผู้หลักผู้ใหญ่สมัยโบราณที่มักกล่าวต่อกันมา เป็นเครื่องสนับสนุนการมีบุตรว่า “อายุมากแล้ว รีบมีลูก เดียวไม่ทันใช้”

จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความต้องการมีบุตรนั้นไม่เพียงมีความสัมพันธ์กับอายุของสตรีที่สมรส แต่ยังมีความสัมพันธ์กับอายุแรกสมรส หรือ อายุที่สตรีเริ่มอยู่กินกับชายฉันทสามิภรรยาอีกด้วย (Ross et al., 1986 อ้างถึงใน Bongaarts & Potter, 1983) ซึ่งจากผลการศึกษาแบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส แสดงให้เห็นว่า ช่วงอายุของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรในระดับสูงนั้น ปรากฏอยู่ในช่วงอายุเดียวกับช่วงอายุแรกสมรสของสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่สตรีที่สมรสมีอายุ 25 – 29 ปี และในช่วงที่สตรีที่สมรสที่มีอายุแรกสมรส 25 – 29 ปี ซึ่งพบว่า มีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการมีบุตรคนแรกและคนที่สองมากที่สุด ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจาก ช่วงอายุดังกล่าวเป็นช่วงวัยที่สตรียุคใหม่สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ดังจะเห็นได้จากสำมะโนประชากร พ.ศ. 2553 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่พบว่า สตรีไทยที่มีอายุ 25 – 29 ปี จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีถึง ร้อยละ 53 (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2557 อ้างถึงใน เกลินวิธ, 2557) อีกทั้งยังเป็นช่วงวัยที่ก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่ถึงพร้อมด้วยวุฒิภาวะ มีโอกาสเข้าสู่ตลาดแรงงาน และเริ่มมีความมั่นคงในหน้าที่การงาน ซึ่งน่าจะส่งผลให้สตรีที่สมรสกลุ่มนี้รู้สึกมีความ

พร้อมในการสร้างครอบครัวที่สมบูรณ์ จึงมีความต้องการมีบุตรมากกว่าช่วงอายุอื่น ๆ ประกอบกับสตรีโดยทั่วไปมักมีความเห็นว่า ควรตั้งครรภ์ก่อนอายุ 30 ปี เพราะ ในทางทฤษฎีสตรีในช่วงวัยนี้ยังมีความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกายอย่างเต็มเปี่ยม ดังนั้น จึงไม่ค่อยพบปัญหาภาวะมีบุตรยาก อีกทั้งในยามที่สตรีตั้งครรภ์ก็มักจะไม่ค่อยพบปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมารดาและบุตรมากนัก (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2559; วิทยา ธิฐาพันธ์, 2559) ซึ่งข้อค้นพบจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกับ การฉายภาพประชากร พ.ศ. 2548 – 2578 ของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ตั้งข้อสมมติว่า ในอนาคตกลุ่มอายุของสตรีที่ให้กำเนิดบุตรสูงสุด หรือ มีอัตราเกิดรายอายุสูงสุด จะค่อย ๆ เลื่อนจากกลุ่มอายุ 20 – 24 ปี ใน พ.ศ. 2548 ไปเป็นกลุ่มอายุ 25 – 29 ปี ใน พ.ศ. 2568 (ปีทมา ว่าพัฒน์วงศ์ และปราโมทย์ ประสาทกุล, 2549) และสอดคล้องกับการสำรวจอนามัยเจริญพันธุ์ พ.ศ. 2552 ที่พบว่า อายุเฉลี่ยเมื่อมีบุตรคนแรกของสตรีอยู่ที่ 24.8 ปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคต ผลการศึกษาได้ให้ข้อค้นพบอันเป็นที่น่ากังวลว่า ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับแม่วัยใสและการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นจากสตรีที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี อาจเพิ่มมากขึ้นในสังคมไทย เนื่องจากพบว่า สตรีที่สมรสมีอายุ 15 – 19 ปี มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตสูงที่สุดถึงร้อยละ 44.09 และเมื่อพิจารณาแบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ ยังพบว่า มากกว่า 3 ใน 5 (ร้อยละ 65.65) ของสตรีวัยรุ่นที่มีอายุ 15 – 19 ปี มีความต้องการมีบุตรคนแรก และเกือบ 2 ใน 5 (ร้อยละ 39.32) ของสตรีวัยรุ่นที่มีอายุ 15 – 19 ปี มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของอัตราการคลอดบุตรในแม่วัยใสที่ชี้ว่า สตรีวัยรุ่นอายุ 15 – 19 ปี จำนวนหนึ่งพันคน มีอัตราการคลอดบุตรเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 50.1 ใน พ.ศ. 2551 เป็นร้อยละ 53.8 ใน พ.ศ. 2555 (อำนาจ กาจินะ, 2557 อ้างถึงใน ไทยรัฐออนไลน์, 2557)

ทั้งนี้แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จะเป็นกลุ่มสตรีที่สมรสแล้ว แต่ด้วยช่วงอายุ 15 – 19 ปี ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ และยังจัดอยู่ในกลุ่มวัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 10 – 19 ปี (Adolescence) ตามความหมายขององค์การอนามัยโลก (บุญฤทธิ์ สุขรัตน์, 2557) ดังนั้น ในทางทฤษฎีจึงเป็นประเด็นที่น่าตระหนกกว่า หากความต้องการมีบุตรของสตรีวัยรุ่นกลุ่มนี้สัมฤทธิ์ผลและสตรีวัยรุ่นเกิดการตั้งครรภ์ก่อนอายุ 20 ปี ก็อาจเป็นต้นเหตุสำคัญที่นำไปสู่การเกิดที่ด้อยคุณภาพได้ เนื่องจากการศึกษาหลายชิ้นบ่งชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า พบแนวโน้มของความเสี่ยง และผลกระทบ

จากการตั้งครรภ์ในสตรีวัยรุ่นอายุต่ำกว่า 20 ปี ที่ส่งผลต่ออุบัติการณ์ทารกแรกเกิดน้ำหนักน้อย (low birth weight) คือ มีน้ำหนักแรกเกิดต่ำกว่า 2,500 กรัม และ ทารกน้ำหนักตัวน้อยกว่า 1,500 กรัม (very low birth weight) ซึ่งยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญปัญหาหนึ่งของประเทศไทย เนื่องจากน้ำหนักแรกเกิดที่ต่ำกว่าเกณฑ์เป็นปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อการตายในระยะปริกำเนิดจนถึงขวบปีแรกของทารก และ มีความเสี่ยงต่อภาวะสุขภาพและพัฒนาการของเด็กอย่างมีนัยสำคัญ (World Health Organization, 2004; ฐิตินันท์ ผิวนิล, 2558; ศิริกุล อิศรานุรักษ์, 2549) นอกจากนี้ในสตรีวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ มักพบอุบัติการณ์คลอดก่อนกำหนด (preterm) จากภาวะแทรกซ้อนต่าง ๆ เช่น ความดันโลหิตสูง ทารกในครรภ์เติบโตช้า และมีการเจ็บครรภ์คลอดก่อนกำหนดที่เกิดขึ้นเอง ซึ่งโดยมากจะพบอุบัติการณ์ดังกล่าวในสตรีที่ตั้งครรภ์ในวัยรุ่น และอุบัติการณ์จะลดลงเรื่อย ๆ ตามอายุที่เพิ่มขึ้นของสตรี อีกทั้งการคลอดก่อนกำหนดยังเป็นปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อการเกิดภาวะทุพพลภาพ และ นำไปสู่การเสียชีวิตของทารกได้ (มนฤดี เตชะอินทร์ และ พรรณี ศิริวรรณานา, 2555) ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของทั้งผู้เป็นมารดาและบุตร อีกทั้งยังกระทบต่อขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศในมิติต่าง ๆ หากไม่ได้รับการป้องกันและแก้ไขอย่างครอบคลุมและทั่วถึง

เมื่อพิจารณาด้านการตั้งครรภ์ในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรการตั้งครรภ์ในปัจจุบัน มีอิทธิพลในเชิงลบต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และความต้องการมีบุตรคนที่สอง แต่มีอิทธิพลในเชิงบวกต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีความต้องการมีบุตรคนที่สองน้อยกว่า สตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง แต่จะมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าผู้ที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ ผลการศึกษาดังกล่าวมีทั้งในส่วนที่สอดคล้องและขัดแย้งกับการทบทวนวรรณกรรมที่สรุปว่า สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้ตั้งครรภ์ ในส่วนที่สอดคล้องกับการสรุปทบทวนวรรณกรรม คือ สตรีที่กำลังตั้งครรภ์ มีความต้องการมีบุตรคนที่สามหรือ (มากกว่า) มากกว่าสตรีที่ไม่ได้ตั้งครรภ์ โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาพฤติกรรมและการเจริญพันธุ์โดยตั้งใจในประเทศไต้หวันของ Nair and Chow (1980: 257) และสอดคล้องกับการศึกษาของ มานพ เอื้อศิลามงคล (2530: 60) ที่พบว่า สตรีที่กำลังตั้งครรภ์ มีความต้องการบุตรเพิ่มมากกว่าสตรีที่ไม่ได้ตั้งครรภ์ โดยสตรีที่มีความต้องการ

ตั้งครรภ์บุตรคนต่อไปจะมีอัตราการตั้งครรภ์สูงกว่าสตรีที่ไม่ต้องการตั้งครรภ์บุตรคนต่อไป ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นผลมาจาก สตรีกลุ่มนี้ได้มีการวางแผนการมีบุตรให้ได้เท่ากับจำนวนบุตรในอุดมคติที่คาดหวัง และน่าจะมีกำลังเพียงพอที่จะสามารถเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่สามคนขึ้นไปได้ ต่างจากสตรีกลุ่มที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ ที่อาจมีบุตรได้เท่ากับจำนวนบุตรในอุดมคติแล้ว

ส่วนในประเด็นที่ขัดแย้งกับการสรุปทบทวนวรรณกรรม คือ สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีความต้องการมีบุตรคนที่สอง น้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ สตรีที่สมรสที่กำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรกต้องการที่จะมีบุตรเพียงหนึ่งคนเท่านั้น หรือเป็นไปได้ว่า ณ ขณะนั้นยังไม่มีความพร้อม หรือยังไม่มีแผนเพื่อที่จะมีบุตรคนที่สอง จึงสะท้อนผ่านผลการศึกษาว่า ยังไม่ต้องการมีบุตร โดยสตรีที่สมรสกลุ่มนี้เมื่อให้กำเนิดบุตรคนแรก อาจเลือกใช้วิธีการป้องกันการตั้งครรภ์ การเว้นระยะห่างการมีบุตร หรือจำกัดจำนวนบุตรโดยผ่านการใช้การคุมกำเนิดไปก่อน (Easterlin, 1975) และอาจตัดสินใจมีบุตรเพิ่มในภายหลัง ที่ผลการศึกษาสะท้อนออกมาเช่นนี้อาจเป็นไปได้ว่า สตรีที่สมรสหรือว่าที่คุณแม่่มือใหม่ที่กำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรก ยังไม่พร้อมที่จะตัดสินใจมีบุตรเพิ่ม เพราะ ยังไม่ทราบว่าภาระการเลี้ยงดูบุตรที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร ต่างจากสตรีที่มีบุตรคนแรกและไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ที่น่าจะมีความพร้อมมากกว่า เพราะเคยมีประสบการณ์การเลี้ยงดูบุตรคนแรก และได้มีการเว้นระยะห่างการมีบุตรไปตามที่วางแผนไว้แล้ว อย่างไรก็ตาม สำหรับแนวโน้มสถานการณ์การตั้งครรภ์ของสตรีวัยรุ่นที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ในประเทศไทย ที่สูงขึ้นจากร้อยละ 13.55 ใน พ.ศ. 2552 เป็นร้อยละ 14.32 ใน พ.ศ. 2554 ประกอบกับอุบัติการณ์ทำแท้งในวัยรุ่นไทยมีแนวโน้มสูงขึ้น (กรมสุขภาพจิต, 2554) ก็อาจเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สะท้อนว่า สตรีที่สมรสที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นและกำลังตั้งครรภ์จำนวนหนึ่ง อาจยังไม่มีความต้องการมีบุตรเพิ่ม ด้วยสาเหตุเพราะ การตั้งครรภ์ครั้งนี้อาจเกิดจากความไม่พร้อม และไม่ได้มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า

นอกจากนี้จากผลการศึกษาที่พบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีทิศทางผกผันกับการสรุปทบทวนวรรณกรรม เนื่องจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สตรีที่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตมีโอกาสมีความต้องการมีบุตรน้อยกว่าสตรีที่ไม่มีประสบการณ์บุตรที่เสียชีวิตซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง ที่ผล

การศึกษาบ่งชี้เช่นนี้ น่าจะเป็นผลมาจาก การตายของบุตร อาจมีผลต่อความวิตกกังวลใจในการตั้งครรถ์ครั้งต่อไปของผู้เป็นมารดา ประกอบกับ มีการศึกษาในต่างประเทศจำนวนมากที่พบว่า การมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ส่งผลกระทบทางลบต่อความมั่นคงในชีวิตสมรส โดยผ่านการกล่าวโทษตนเอง หรือ กล่าวโทษกันเองระหว่างคู่สมรสว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้บุตรเสียชีวิต ซึ่งท้ายที่สุดนำไปสู่การแตกแยกของชีวิตคู่และชีวิตครอบครัว (อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ ธอมัส แบลร์ และปัทมาว่าพัฒน์วงศ์, 2549) ดังนั้นจึงอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้คู่สมรสที่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ไม่ต้องการมีบุตรคนต่อไป อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาสัดส่วนของสตรีที่สมรสที่ไม่มีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิตประกอบกัน จะพบว่า สัดส่วนของสตรีที่ไม่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต มีความต้องการมีบุตรในอนาคต มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง และมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต ทั้งนี้เนื่องมาจากบริบทของสังคมไทยในปัจจุบันมีอัตราการตายของทารกลดลง เพราะมีการพัฒนาการสุขภาพ และมีวิทยาการทางการแพทย์และสาธารณสุขที่ทันสมัยมากขึ้น (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2557; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554b) ดังนั้น ความเจริญและความทันสมัยของการสุขภาพและการสาธารณสุขจึงสามารถลดอัตราการตายของทารกได้ และทำให้สตรีที่สมรสเกิดความมั่นใจกับการอยู่รอดของบุตรมากยิ่งขึ้น ซึ่งน่าจะเป็นอีกหนึ่งสาเหตุสำคัญที่ทำให้สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่ที่ไม่เคยมีประสบการณ์การมีบุตรเสียชีวิต มีความต้องการมีบุตรโดยปราศจากความกังวลใจเรื่องการตายของบุตร (สันทัต เสริมศรี, 2541)

สำหรับจำนวนบุตรที่มีชีวิต ถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญกับการศึกษา เรื่อง ภาวะเจริญพันธุ์ เพราะ สามารถบ่งบอกให้ทราบถึงระดับภาวะเจริญพันธุ์ของสตรี ที่แสดงให้เห็นถึง ความสามารถในการมีบุตร และยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มของความ ต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีได้ จากผลการศึกษาที่พบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรจำนวนบุตรที่มีชีวิต มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีทิศทางเป็นไปตามการสรุป ทบทวนวรรณกรรม กล่าวคือ สตรีที่สมรสที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตมากกว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตจำนวนน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Withers et al. (2010) ที่พบว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตมีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับความ ต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาในครั้งนี้ได้แสดงผลของ

การศึกษาอันเป็นที่ยืนยันว่า สตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตที่น้อยที่สุด โดยพบว่า สตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีบุตร ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง ถึงประมาณร้อยละ 27 ซึ่งโอกาสที่สตรีที่สมรสจะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตลดลงอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน ที่มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่ไม่มีบุตรที่มีชีวิตอยู่ประมาณร้อยละ 9 ทั้งนี้หากพิจารณาสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสประกอบกัน จะเห็นได้ว่า สัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสลดต่ำลงอย่างมาก จากร้อยละ 36.59 เมื่อสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน จนเหลือเพียงร้อยละ 4.15 เมื่อสตรีที่สมรสมีบุตรที่มีชีวิตแล้วจำนวน 2 คน ซึ่งลดลงเกือบ 9 เท่าจากสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน

จากผลการศึกษาข้างต้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตมีผลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อสตรีที่สมรสมีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน ซึ่งพบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วจะไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มอีก สอดคล้องกับการสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ พ.ศ. 2552 ที่แสดงให้เห็นว่า สตรีที่สมรส และยังไม่มีการมีบุตรหรือมีบุตรที่มีชีวิตเพียงหนึ่งคน จะมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการมีบุตรเพิ่มสูงกว่าผู้ที่มีบุตรตั้งแต่สองคนขึ้นไปอย่างชัดเจน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553) ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาของ Uddin et al. (2011: 42) ที่พบว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับความต้องการมีบุตรเพิ่มของสตรี โดยสตรีที่มีบุตรที่มีชีวิต 0 – 1 คน มีความต้องการบุตรเพิ่มมากที่สุด ซึ่งมากกว่าสตรีที่มีบุตรที่มีชีวิตตั้งแต่สามคนขึ้นไป

ดังนั้น ข้อค้นพบจากการศึกษาในครั้งนี้จึงสามารถสรุปได้ว่า ในภาพรวม ณ ปัจจุบัน สตรีที่สมรสส่วนใหญ่ในประเทศไทย มีแบบแผนการมีบุตรจำนวนไม่เกิน 2 คน โดยจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยของสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่สมรสเท่ากับ 1.76 คน ซึ่งลดลงอย่างมาก หากเปรียบเทียบกับจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยของสตรีวัยเจริญพันธุ์เมื่อ 50 ปีที่ผ่านมา ที่พบว่า เคยมีจำนวนบุตรเฉลี่ยสูงถึง 6.3 คน (คาสปาร์ พิค วาสนา อิมเอ็ม และรัตนานาถรณ์ ดงธนเศรษฐ์, 2558)

นอกจากจะพบว่าในปัจจุบันสตรีที่สมรสมีบุตรจำนวนน้อยลงแล้ว ในการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า เกินกว่า 1 ใน 3 ของสตรีที่สมรสที่ไม่มีบุตร เลือกที่จะมีแบบแผนครอบครัวเป็นแบบปราศจากบุตร

(childless couples) กล่าวคือ เลือกลงใช้ชีวิตคู่กับสามีโดยไม่ต้องการมีบุตร แม้จะคิดเป็นเพียงประมาณร้อยละ 3 ของสตรีที่สมรสเป็นกลุ่มตัวอย่างในระดับประเทศทั้งหมดก็ตาม แต่ถือได้ว่าเป็นรูปแบบของครอบครัวยุคใหม่ที่เริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้นในปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นผลมาจากทัศนคติและพฤติกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของคนยุคใหม่ที่มองว่า ในช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการมีบุตร คือ ช่วงที่มีสิ่งอื่นที่สำคัญยิ่งกว่าที่จะต้องทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องของหน้าที่การงาน (ผู้จัดการออนไลน์, 2554) อีกทั้งยังมองว่า การมีบุตรเป็นภาระทั้งทางด้านค่าใช้จ่าย เวลา และทำให้ขาดความเป็นอิสระ และ ต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตปกติของตนเอง ดังนั้น ความสุขของคนสมัยใหม่ จึงเปลี่ยนรูปแบบจากมีบุตรเพื่อชีวิตครอบครัวที่สมบูรณ์ ไปสู่ความมีอิสระในชีวิต และการได้รับการยอมรับจากสังคมในรูปแบบของความสำเร็จและความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน (จิราภรณ์ อรุณากูร, 2559; ภูเบศร์ สมุทรจักร และนิพนธ์ ดารารุฒิมมาปกรณ์, 2557; มนสิการ กาญจนะจิตรา, 2555; วิณารัตน์ เลหาภคกุล, 2556) อีกทั้งความต้องการรักษาความเสมอภาคระหว่างชายหญิง (Heaton et al., 1999) และการเลือกให้ความสำคัญกับงานและการสะสมความมั่งคั่งให้ชีวิต ต่างก็เป็นอุปสรรคต่ออายุของผู้เป็นมารดา เพราะทำให้ต้องเลื่อนอายุการสมรสและเลื่อนอายุการมีบุตรคนแรกออกไปก่อน เนื่องจากสตรีมีความคิดว่าหน้าที่การงานสำคัญกว่าสิ่งอื่นใด จนกระทั่งล่วงเลยวัยที่ไม่เหมาะสมที่จะมีบุตร ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้สตรีที่สมรสในยุคใหม่ไม่ต้องการมีบุตรไปโดยปริยาย (Tanturri & Mencarini, 2008)

ผลพวงจากอัตราการเกิดที่ลดต่ำลง ทำให้ขนาดของครอบครัวไทยโดยเฉลี่ยลดลงจากจำนวน 5.2 คน ต่อครัวเรือน ใน พ.ศ. 2523 เหลือเพียง 2.7 คน ใน พ.ศ. 2557 (คาสปาร์ พิค วาสนา อิมเมม และรัตนภรณ์ ตังธนเศรษฐ์, 2558 อ้างถึงใน สำมะโนประชากรและเคหะ, 2553; สำนักงานทะเบียนราษฎร, 2557) การที่ขนาดครัวเรือนไทยโดยเฉลี่ยลดลงนี้ เนื่องมาจากกระบวนการพัฒนาประเทศที่ส่งผลต่อการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ในระดับครัวเรือน ทำให้คู่สมรสในยุคใหม่มีการปรับเปลี่ยนแบบแผนการมีบุตรให้สอดคล้องกับภาวะทันสมัยของระบบเศรษฐกิจและสังคม ฉะนั้นอุปสงค์ของการมีบุตรหรือความต้องการมีบุตร (demand for children) ของคู่สมรสไทย จึงจำต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ลดลงเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมยุคใหม่ได้อย่างคล่องตัว ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากความต้องการวางแผนครอบครัวของคู่สมรส โดยการเลือกจำนวนบุตรที่เอื้อต่อรายได้ที่แท้จริงของตนเอง หรือ เลือกไม่มีบุตรเลย ภายใต้ข้อจำกัดเกี่ยวกับงบประมาณ และ เวลาของสมาชิกในครัวเรือน ทั้งนี้

เพื่อเป็นการรักษาไว้ซึ่งสถานภาพทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าในอาชีพ และคงไว้ซึ่งความพึงพอใจสูงสุดในการเลือกบริโภคสินค้าระดับครัวเรือนต่าง ๆ (Becker, 1960; เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2530)

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่พัฒนาจากยุคสังคมนิยมไปสู่สังคมทุนนิยม ยังส่งผลให้การเลื่อนไหลของความมั่งคั่งในแต่ละครอบครัวมีทิศทางที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต (Caldwell, 1982 อ้างถึงใน Morgan & Hagewen, 2014; Sikder, 2015) ประกอบกับ อุปสรรค และเหตุผลทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน อาทิ รายได้ของผู้เป็นบิดามารดา ต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรที่แสนแพง ค่านิยม และความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคมและโครงสร้างครัวเรือนจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมต่างส่งผลต่อการกำหนดขนาดครอบครัวไทยที่เล็กลงในปัจจุบัน ผู้เป็นบิดามารดาจึงหันมาให้ความสนใจกับคุณภาพของบุตรมากกว่าปริมาณของบุตร ซึ่งเป็นการเลื่อนไหลของความมั่งคั่งจากคนรุ่นผู้ใหญ่ (บิดามารดา) ไปสู่คนรุ่นเด็ก (บุตร) ในรูปแบบของการลงทุนเลี้ยงดูบุตรให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ (Becker, 1991; Easterlin, 1975)

ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน

แม้ว่าจากผลการศึกษาพบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรประเภทของครัวเรือน จะไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตและไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในทุกลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งหมายถึง ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว หรือ ครอบครัวขยาย ต่างก็มีความต้องการมีบุตรในอนาคตและมีความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับไม่แตกต่างกัน ที่ผลการศึกษาปรากฏเช่นนี้ น่าจะเป็นผลมาจาก เหตุผลทางด้านความคิด และทัศนคติเกี่ยวกับการมีบุตรของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับ สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ผลักดันให้การมีบุตรเป็นการลงทุนที่สูง และการที่สตรีเข้ามามีบทบาทในกำลังแรงงานและทำงานในระบบมากขึ้น ได้สร้างบรรยากาศและแรงจูงใจอันนำไปสู่ค่านิยมในเรื่องความต้องการครอบครัวขนาดเล็ก เพื่อมาตรฐานในการครองชีพที่ดีและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นรูปแบบการใช้ชีวิตของบุคคลจึงคล้ายคลึงกันไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีรูปแบบการอยู่อาศัยอย่างไรก็ตาม ต่างมี

ความจำเป็นที่จะต้องมีการจำกัดจำนวนบุตรให้ลดน้อยลงเพื่อรักษาสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมเดิมของตนให้คงไว้ (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2544; นิพนธ์ เทพวัลย์, 2514; ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเฉพาะสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคต และความต้องการมีบุตรในทุกลำดับ จำแนกตามประเภทครัวเรือน จะพบว่า สตรีที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวขยาย มีความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีความต้องการมีบุตรในทุกลำดับในสัดส่วนที่มากกว่าสตรีที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยว แม้ว่าจะเป็นความแตกต่างที่ไม่สูงมากนักถึงขนาดที่จะสามารถแสดงอิทธิพลในเชิงสถิติต่อความต้องการมีบุตรได้ แต่จากสัดส่วนที่ปรากฏ น่าจะแสดงให้เห็นได้ว่า อย่างไรก็ตาม การอยู่อาศัยแบบครอบครัวขยาย ก็น่าจะยังคงเป็นประโยชน์ในด้านของการมีผู้ดูแลบุตร สำหรับครอบครัวของคู่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรในอนาคต (เกื้อ วงศ์บุญสิน และอัจฉรา เอ็นซ์, 2539)

เช่นเดียวกับผลการศึกษาที่พบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตและไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในทุกลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งหมายถึง ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะอาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วยหรือไม่ก็ตาม ต่างมีความต้องการมีบุตรในอนาคตและมีความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับไม่แตกต่างกัน ที่ผลการศึกษาปรากฏเช่นนี้ น่าจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่สตรีสมัยใหม่มีการเลื่อนอายุการสมรส และเริ่มมีบุตรคนแรกเมื่ออายุมากขึ้นจากเหตุปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ดังนั้น ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่โดยมากมักจะเป็นบิดามารดาของสตรีหรือคู่สมรสก็ย่อมมีอายุที่มากขึ้นตามลำดับเช่นกัน จึงไม่สามารถช่วยเหลือบุตรได้อย่างเต็มกำลังความสามารถมากนัก หรือ อาจเป็นไปได้ว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกับสตรีที่สมรส นั้น มีสุขภาพพลานามัยที่ไม่สมบูรณ์แข็งแรง ซึ่งสะท้อนจากการสำรวจสุขภาพของผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2556 ที่แสดงให้เห็นว่า สุขภาพของผู้สูงอายุไทยอยู่ในภาวะที่ไม่ใคร่ดีนัก เนื่องจากพบว่า มีผู้สูงอายุไทยเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่มีสุขภาพแข็งแรงดี ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 95 มีปัญหาสุขภาพและความเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง พิกการ มีสภาวะซึมเศร้า นอนติดเตียง และยังมีภาวะโรคสมองเสื่อมซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ซึ่งในสัดส่วนนี้มีประมาณร้อยละ 2 ที่อยู่ในสภาวะติดเตียง พิกการและไม่สามารถช่วยตัวเองได้ และโดยมากถึงร้อยละ 19 อยู่ในสภาวะติดบ้าน คือ มีปัญหาในการเคลื่อนไหวร่างกายไม่สามารถออกจากบ้านได้โดยสะดวก (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย และ สถาบันวิจัย

ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2558) ดังนั้น หากครัวเรือนใดมีผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพอาศัยอยู่ด้วย หน้าที่ของผู้ดูแลก็ต้องตกเป็นของบุตรหลานที่อาจเป็นสตรีหรือคู่สมรส ซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุให้คู่สมรสส่วนหนึ่งยังไม่มีความพร้อม หรือ ยังไม่มีความต้องการมีบุตร เพราะ จะเป็นการเพิ่มภาระการดูแลสมาชิกในครัวเรือนให้กับตนเอง

อย่างไรก็ตาม จากการพิจารณาเฉพาะแนวโน้มสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตและสัดส่วนของความต้องการมีบุตรคนแรก จำแนกตามการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ที่พบว่า สตรีที่สมรสที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน จะมีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่า สตรีที่สมรสที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ประมาณร้อยละ 2 และ มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ประมาณ ร้อยละ 10 ถึงแม้ว่าจะเป็นความแตกต่างที่ไม่สามารถแสดงอิทธิพลในเชิงสถิติต่อความต้องการมีบุตรได้ แต่จากสัดส่วนข้างต้นที่ปรากฏ น่าจะแสดงให้เห็นได้ว่า องค์กรที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน ก็น่าจะยังคงมีคุณค่าในแง่ของการช่วยเหลือดูแลลูกหลานในครัวเรือนได้ หากผู้สูงอายุนั้น ๆ ยังคงมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงดี เนื่องจากในยุคปัจจุบันผู้เป็นบิดามารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ดังนั้น ปู่ย่าตายายที่ส่วนใหญ่อยู่ในวัยสูงอายุจึงมีบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งในการช่วยลดต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรของคู่สมรสได้ เพราะนอกจากบางรายจะสามารถให้การช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนแล้ว ยังสามารถเป็นผู้ดูแลเลี้ยงหลานให้กับบิดามารดาที่ต้องทำงานนอกบ้านและไม่มีเวลาในการดูแลบุตรได้อีกด้วย (พรรณพิมล วิปุลากร, 2555; วณิชพล มหาอาษา, 2551)

ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย

เมื่อพิจารณาในด้านภูมิภาค พบว่า ภายหลังจากการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว และกำหนดให้กรุงเทพมหานครเป็นกลุ่มอ้างอิง ตัวแปรภูมิภาค มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตและมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในทุกลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่ากรุงเทพมหานคร ซึ่งสตรีที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ แสดงอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตและความต้องการมีบุตรคนที่สอง และคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากที่สุด ส่วนสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แสดงอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ

ผลการสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ในประเทศไทย พ.ศ. 2552 ที่พบว่า ในภาพรวม สตรีที่อาศัยอยู่ในภาคใต้มีจำนวนบุตรที่ต้องการโดยเฉลี่ยสูงที่สุด และรองลงมา คือ สตรีที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553) การที่พบว่า โดยส่วนใหญ่สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีความต้องการมีบุตรมากที่สุด น่าจะเป็นผลมาจาก หลักศาสนาและวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ส่งผลให้ครอบครัวที่นับถือศาสนาอิสลามโดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ใช้วิธีการคุมกำเนิดเพราะขัดกับหลักศาสนา (ต่วนนุรฮัยนี โต๊ะกูบาฮา, 2557) รวมไปถึงจนถึงในด้านของการประกอบอาชีพของประชากรที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ ที่ส่วนใหญ่ยังคงทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ดังนั้นการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเกษตรกรรมสำหรับชาวใต้จึงถือว่าครอบครัวกับแรงงานผลิตเป็นสิ่ง ๆ เดียวกัน ดังนั้นลักษณะการอยู่อาศัยของครัวเรือนในภาคใต้จึงยังคงเป็นแบบครอบครัวขยายที่มีสมาชิกจำนวนหลายคน อาศัยอยู่ด้วยกัน ช่วยกันทำมาหากิน และมีการแบ่งงานกันทำภายในครอบครัว จึงน่าจะเป็นสาเหตุให้สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ ยังคงมีค่านิยมของความต้องการมีบุตรหลายคน โดยที่ส่วนหนึ่งยังคงมุ่งหวังให้บุตรมาช่วยงานในภาคเกษตรกรรมของครัวเรือน รวมไปถึงจนถึงสามารถเป็นที่พึ่งพาได้ในยามแก่ชรา (สมยศ ทุ่งหว้า, 2543)

นอกจากนี้ จากผลการศึกษายังพบประเด็นที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตสูงถึงเกือบร้อยละ 19 ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนที่สูงรองลงมาจากภาคใต้ ที่ผลการศึกษาสะท้อนออกมาเช่นนี้ น่าจะมีสาเหตุมาจาก กระบวนการนคราภิวัตน์ (urbanization) และการพัฒนาเมืองสู่การเป็นมหานครที่มีความเจริญทางเทคโนโลยี ที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงบริบทเชิงวัฒนธรรมของความเป็นมหานครในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านของความเป็นอิสระและเสรีในเรื่องเพศ ที่อาจเป็นอีกหนึ่งแรงจูงใจให้คนจากต่างถิ่นเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานและแสวงหาความเจริญ ความทันสมัย และความเป็นอิสระของชีวิตในกรุงเทพมหานครมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สะท้อนผ่านการศึกษาวิจัยเรื่อง Sex and the City ของ อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ และอรทัย หรุเจริญพรพานิช (2550) ที่พบว่า การพัฒนาและการขยายตัวของเมือง ทำให้ภาพรวมเชิงวิถีเพศของคนในกรุงเทพมหานคร มีความแตกต่างจากคนในภูมิภาคอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นอายุเฉลี่ยในการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกที่มากกว่าภูมิภาคอื่น ๆ การมีกิจกรรมทางเพศก่อนการสมรสหรือไม่มีการสมรส รวมไปถึงจนถึงการมีกิจกรรมทางเพศระหว่างคู่สามีภรรยาที่ผ่านพิธีสมรสแล้ว ซึ่งมีอัตราความถี่มากกว่าคนในภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งความถี่ของ

การมีเพศสัมพันธ์นี้เอง ที่เป็น 1 ใน 7 ของปัจจัยใกล้ขีดภาวะเจริญพันธุ์ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อภาวะเจริญพันธุ์ ตามแนวคิดของ John Bongaarts (Ross et al., 1986, p. 182 อ้างถึงใน Bongaarts & Potter, 1983) ดังนั้น จึงเป็นเหตุให้พอสรุปได้ว่า การที่สตรีและคู่สมรสที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีอัตราความถี่ของกิจกรรมทางเพศสูงนั้น อาจเป็นเพราะคู่สมรสส่วนหนึ่งมีความต้องการที่จะมีบุตรในอนาคตก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษากลับพบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว ตัวแปรเขตการปกครอง ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับไม่แตกต่างกัน แต่หากพิจารณาในภาพรวมของความต้องการมีบุตรในอนาคต จะพบว่า สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรน้อยกว่านอกเขตเทศบาลเพียงเล็กน้อย ประมาณร้อยละ 1.7 ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่า เขตที่อยู่อาศัย ส่งผลต่อการจำกัดการตั้งครรภ์ของสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท ที่มีภาวะเจริญพันธุ์ในระดับที่สูงกว่ากลุ่มสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง (Sibanda et al., 2003; Susuman et al., 2014) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ กระบวนการพัฒนาที่แผ่ขยายอย่างกว้างขวาง ทำให้การเข้าถึงสื่อ เทคโนโลยีเป็นไปอย่างแพร่หลายและทั่วถึงในทุกพื้นที่ ทำให้ลักษณะทางกายภาพของนอกเขตเทศบาล หรือ ในเขตชนบท ได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นแบบ กึ่งเมืองกึ่งชนบทมากขึ้น จนทำให้เส้นแบ่งเขตแดนของความเป็นเมืองและชนบทในหลายพื้นที่ ค่อย ๆ เบาลงลงไป และด้วยความทันสมัยและการเข้าถึงสื่อต่าง ๆ นี้เอง ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อการมีบุตรของบุคคลโดยทั่วไปที่แตกต่างไปจากในอดีต ดังนั้นสตรีที่สมรสในยุคสมัยใหม่ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล และที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล จึงต่างมองว่า การมีบุตรจำนวนมาก ไม่สอดคล้องกับสภาวะเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน และหันมามุ่งเน้นที่คุณภาพของบุตรมากกว่าปริมาณของบุตร ซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสทั้งสองพื้นที่เป็นความต้องการมีบุตรในระดับต่ำไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการสำรวจความต้องการมีบุตรของสตรีวัยเจริญพันธุ์นอกตัวเมืองของประเทศจีน ของ Jiang & Zhang, 2000 อ้างถึงใน มนสิการ กาญจนะจิตรา และนุชราภรณ์ เลียงรีนรมย์ (2557) ที่พบว่า สตรีวัยเจริญพันธุ์ส่วนใหญ่ คิดเป็นสัดส่วนถึง 4 ใน 5 ของสตรีวัยเจริญพันธุ์ทั้งหมดที่อาศัยอยู่นอกเขตตัวเมือง มีความต้องการมีบุตร

จำนวนน้อย เพียงแค่ 1 คน และไม่ต้องการมีบุตรเกินกว่า 2 คน อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษารายนี้ หากพิจารณาสัดส่วนการมีบุตรและสัดส่วนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับจำแนกตามเขตการปกครอง ก็ให้ผลที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาข้างต้น กล่าวคือ สตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล ส่วนใหญ่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิต 1 – 2 คน และมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการมีบุตรคนแรกและคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล ส่วนความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) ในสองพื้นที่แทบไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการสะท้อนว่า แบบแผนการมีบุตรและความต้องการมีบุตรของสังคมไทยเริ่มอยู่ในขั้นวิกฤต เนื่องจากระดับภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีที่สมรสที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล จากในอดีตที่มีแบบแผนการมีบุตรจำนวนหลายคน ลดลงมาเหลือประมาณ 1 – 2 คนเท่านั้น

ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

ในส่วนของสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน หรือ ดัชนีความมั่งคั่ง ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความมั่นคงที่ใช้วัดองค์ประกอบของมาตรฐานการดำเนินชีวิตของครัวเรือนแบบสะสม โดยใช้ข้อมูลประกอบ คือ ความเป็นเจ้าของทรัพย์สินต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ โทรทัศน์ ตู้เย็น รถยนต์ รถบรรทุก รถจักรยาน เป็นต้น รวมไปถึงจนถึงวัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้านหรือลักษณะของที่อยู่อาศัย การสุขาภิบาล การมีไฟฟ้าใช้ การเข้าถึงน้ำดื่ม น้ำใช้ เป็นต้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556) แม้ว่าผลการศึกษานี้จะแสดงให้เห็นว่า ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และ ไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในทุกลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งหมายถึง ไม่ว่าจะสตรีที่สมรสจะมีฐานะของครัวเรือนที่มั่งคั่งหรือยากจนเพียงใดก็ตาม ต่างมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตและมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับไม่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าตัวแปรสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนจะไม่สามารถแสดงอิทธิพลในเชิงสถิติต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส แต่หากพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตจะพบว่า สตรีที่มีฐานะที่ดีกว่า มีสัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่มีฐานะด้อยกว่า แม้จะเป็นความแตกต่างเพียงเล็กน้อยแต่ก็สามารถสะท้อนให้เห็นว่า สตรีที่สมรสที่มีฐานะครอบครัวที่ดียังมีความต้องการมีบุตร เพราะ ตนเองมีความพร้อม ดังนั้น เมื่อสตรีที่สมรสมีฐานะทางครอบครัวที่ดีกว่ายอมที่จะให้กำเนิดบุตรและเลี้ยงดูบุตรให้เติบโตอย่างมีคุณภาพได้โดยไม่รู้สึกรู้ว่า การมีบุตรนั้นเป็นภาระ เนื่องจากมีกำลังทรัพย์ในการจ้างผู้ดูแลบุตรในยามที่ตนเองต้องออกไปทำงานนอกบ้าน

(จงจิตต์ ฤทธิรงค์ ธเนศ กิติศรีวรพันธุ์ และวิมลทิพย์ มุสิกพันธ์, 2557) และยังมีกำลังสนับสนุนบุตรในด้านต่าง ๆ ไปจนกระทั่งเติบโต ซึ่งต่างจากครอบครัวที่มีฐานะด้อยกว่าที่อาจขาดแคลนปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการมีบุตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยทางด้านการเงินที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรถือเป็นต้นทุนที่สูงมากในปัจจุบัน (Avdeyeva, 2011; Becker, 1960)

อย่างไรก็ดี ผลการศึกษาข้างต้นชี้ให้เห็นถึงข้อควรตระหนักว่า สตรีที่สมรสและมีฐานะยากจนยังคงเป็นกลุ่มที่มีความต้องการมีบุตรในอนาคตสูงถึงเกือบร้อยละ 18 ซึ่งค่อนข้างใกล้เคียงกับครอบครัวที่มีฐานะอื่น ๆ ที่ดีกว่า และหากพิจารณาจำแนกถึงความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับพบว่า สตรีที่สมรสและมีฐานะยากจน และยากจนมาก มีความต้องการมีบุตรคนแรกและคนที่สองในสัดส่วนที่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับสตรีที่สมรสที่มีฐานะอื่น ๆ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายในเชิงนโยบายสำหรับการวางแผนเพื่อรับมือกับสถานการณ์การมีบุตรของสตรีที่สมรสกลุ่มนี้ ในการที่จะทำอย่างไรให้การเกิดจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนเหล่านี้เป็นการเกิดที่มีคุณภาพ

ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม

เมื่อพิจารณาถึงระดับการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยที่มักถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างเชิงสาเหตุว่าส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและสร้างทัศนคติในเชิงลบเกี่ยวกับการสมรสและการมีบุตรของสตรี (นิพนธ์ เทพวัลย์, 2514) ดังนั้น การศึกษาของสตรีจึงมีส่วนในการกำหนดความคิดเห็นด้านขนาดครอบครัว ทั้งนี้จากผลการศึกษา ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว และมีสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษาเป็นกลุ่มอ้างอิง ตัวแปรระดับการศึกษาสูงสุด มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในทุกลำดับของสตรีที่สมรสอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่มีทิศทางไม่เป็นที่ไปตามการสรุปทบทวนวรรณกรรม โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นข้อค้นพบอันเป็นที่น่าสนใจว่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า และสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา และเมื่อพิจารณาความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ พบว่า สตรีที่สมรสที่มีระดับการศึกษาสูงสุด ตั้งแต่มัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไปจนถึงระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรกมากกว่าสตรีที่สมรสที่มี

การศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา และสตรีที่สมรสในทุกระดับการศึกษา ยกเว้นในระดับอนุปริญญา มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าสตรีที่สมรสที่มี การศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา จากข้อค้นพบในการศึกษาดังกล่าว เป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษา ของ Shah et al. (1998) ที่พบว่า สตรีที่มีการศึกษาต่ำกว่า ประถมศึกษาไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มมากกว่าสตรีที่มีการศึกษาสูงกว่า ซึ่งความแตกต่างปรากฏให้เห็น ชัดเจนในกลุ่มสตรีที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 0 - 2 คน นอกจากนี้ยังพบว่า มีเพียงสตรีที่สมรสที่มี การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเท่านั้นที่มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือ มากกว่า) น้อยกว่าสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา ซึ่ง สอดคล้องกับการสรุปทบทวนวรรณกรรม

จากผลการศึกษาข้างต้น จะเห็นได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี เป็นกลุ่มที่มีความต้องการมีบุตรในอนาคตมากกว่า เมื่อ เปรียบเทียบกับกลุ่มที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษาที่ส่วนใหญ่น่าจะเป็น กลุ่มสตรีที่ค่อนข้างมีอายุมาก และอยู่ในช่วงปลายวัยเจริญพันธุ์ จึงน่าจะมิบุตรได้เท่ากับจำนวนที่ ต้องการแล้ว เลยไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มอีก นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาสัดส่วนความต้องการมีบุตรของ สตรีที่สมรสในแต่ละลำดับประกอบกัน จะพบว่า สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาระดับอนุปริญญา และสตรี ที่สมรสที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากที่สุด และสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีความต้องการมีบุตรคนที่สอง มากที่สุด เป็นการสะท้อนว่า **สตรีที่สมรสในประเทศไทยที่มีการศึกษาสูงนั้น ส่วนใหญ่มีแบบแผน ความต้องการมีบุตรจำนวน 1 ถึง 2 คน** ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาข้อมูลจากสำมะโน ประชากรของประเทศสหรัฐอเมริกา ของ Livingston (2015) ที่พบว่า ในช่วงระยะเวลา 20 ปี (ค.ศ. 1994 - 2014) สตรีที่มีการศึกษาสูงขึ้น มีสัดส่วนของการมีบุตรจำนวนสองคนเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ สัดส่วนของสตรีที่มีบุตรสามคน และสี่คนขึ้นไปลดลง และผลการศึกษาดังกล่าวยังได้แสดงให้เห็นว่า แบบแผนการมีบุตรของสตรีที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปโดยส่วนใหญ่นิยมมีบุตร จำนวนสองคน

ทั้งนี้เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอายุแรกสมรส จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า สตรีไทยที่ สมรสที่มีการศึกษาสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี เป็นผู้ที่มีความ

ต้องการมีบุตรในอนาคต มากกว่าสตรีไทยที่สมรสที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า แต่สตรีที่มีการศึกษาสูงส่วนใหญ่มักจะสมรสช้า เนื่องมาจากเหตุผลทางด้านความมั่นคงและความพร้อมของหน้าที่การงานที่เป็นตัวเลือนระยะเวลาการสมรสและการมีบุตรคนแรกออกไป ส่งผลให้ช่วงระยะเวลาของการเจริญพันธุ์ของสตรีที่สมรสนั้นสั้นลง และสามารถมีบุตรที่มีชีวิตได้จำนวนน้อย นอกจากนี้อาจต้องประสบกับปัญหาภาวะมีบุตรยากอื่นเนื่องมาจากสตรีมีอายุมากเกินไปกว่าวัยที่เหมาะสมสำหรับการมีบุตร ดังนั้น ช่วงภาวะเจริญพันธุ์ที่บีบคั้นจากเงื่อนไขทางด้านอายุของสตรีที่มากขึ้นนี้เองที่อาจเป็นสาเหตุให้สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงและเป็นผู้ที่อยากมีครอบครัวครบสมบูรณ์มีความต้องการมีบุตรมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อยกว่า หรืออาจกล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสช้าอยากมีบุตรให้ได้เท่ากับจำนวนบุตรในอุดมคติเสียก่อนที่ตนเองจะอายุมากเกินไปกว่านี้ก็เป็นได้

จากข้ออ้างเชิงสาเหตุข้างต้น สามารถยืนยันได้จากผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า ระดับภาวะเจริญพันธุ์ซึ่งพิจารณาจากจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย ของสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงที่สุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี มีจำนวนน้อยที่สุดเพียง 1.32 คน และในสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงที่สุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีนี้ ส่วนใหญ่เกือบร้อยละ 43 เป็นสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน และยังไม่มีการมีบุตรที่มีชีวิตมากถึงประมาณร้อยละ 17 หรือ กล่าวได้ว่า สตรีที่สมรสที่มีบุตร 0 – 1 คน มีรวมกันถึงเกือบร้อยละ 60 ดังนั้น ด้วยแบบแผนการมีบุตรดังกล่าว จึงน่าจะเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สตรีกลุ่มนี้ มีความต้องการมีบุตรเพิ่มขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุตรคนแรกและคนที่สอง เนื่องจากคู่สมรสไทยส่วนใหญ่นิยมมีแบบแผนการมีบุตรจำนวนไม่เกินสองคน

ฉะนั้นการที่พบว่าสตรีที่มีการศึกษาสูงมีความต้องการมีบุตรในอนาคตในสัดส่วนสูงที่สุด แต่เมื่อพิจารณาจำนวนบุตรเฉลี่ย พบว่า มีจำนวนบุตรเฉลี่ยน้อยที่สุดนั้น แสดงให้เห็นว่า **สตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูง อยากมีบุตร แต่ยังมีบุตรได้จำนวนน้อยกว่าที่ต้องการ** ที่เป็นเช่นนี้อาจด้วยกำลังอยู่ในช่วงเว้นระยะห่างเพื่อการมีบุตรคนต่อไป หรือ อาจเป็นเพราะ ณ ช่วงเวลานั้น สตรีที่สมรสยังไม่มีความพร้อมหรือยังไม่สามารถที่จะมีบุตรได้ด้วยเหตุผลในด้านความมั่นคงหรือความก้าวหน้าในอาชีพการงาน เป็นต้น

ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม

ในด้านสวัสดิการสังคม พบว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว และมีสวัสดิการบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ เป็นกลุ่มอ้างอิง ซึ่งสิทธิประโยชน์ของ บัตรทอง หรือ หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าครอบคลุมการตรวจและดูแลเพื่อส่งเสริมสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์ การดูแลสุขภาพเด็ก พัฒนาการและภาวะโภชนาการของเด็ก รวมไปถึงจนถึงสามารถใช้สิทธิคลอดบุตรฟรี(สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, ม.ป.ป.) จึงเป็นการช่วยบรรเทาอุปสรรคเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการคลอดบุตรฟรีไม่เกิน 2 ครั้ง ซึ่งต่อมามีการขยายสิทธิคลอดไม่จำกัดจำนวนครั้งโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้เพื่อที่จะกระตุ้นความต้องการมีบุตร และมุ่งหมายที่จะส่งเสริมการมีบุตรให้แก่ประชาชน โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2558 เป็นต้นไป ดังนั้นจึงน่าจะเป็นอย่างหนึ่งการจูงใจที่ทำให้สตรีที่สมรสต้องการมีบุตรได้โดยปราศจากการความกังวลในเรื่องค่าใช้จ่ายจากการคลอดบุตร ทั้งนี้จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรสวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ มีอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่าสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ ซึ่งเป็นสวัสดิการพื้นฐานที่สตรีที่สมรสส่วนใหญ่เกือบร้อยละ 72 ได้รับจากรัฐ และไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีสวัสดิการรักษายาบาลประเภทใด หรือ ไม่มีสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐเลย ต่างมีความต้องการมีบุตรในอนาคต มีความต้องการมีบุตรคนแรก และมีความต้องการมีบุตรคนที่สองไม่แตกต่างกัน และอย่างที่ได้อธิบายไว้ในส่วนก่อนหน้าว่า การมีบุตรจำนวนหนึ่งถึงสองคนเป็นแบบแผนการมีบุตรของคู่สมรสไทยส่วนใหญ่ ดังนั้น ไม่ว่าสตรีที่สมรสจะได้รับสวัสดิการรักษายาบาลแบบใด หรือ ไม่ได้รับสวัสดิการใด ๆ เลยก็ตาม ก็ยังคงมีแบบแผนความต้องการมีบุตรจำนวนไม่เกินสองคนทั้งสิ้น ดังนั้น สำหรับผู้ที่ไม่มีได้รับสวัสดิการรักษายาบาลใด ๆ เลยจากรัฐจึงเป็นกลุ่มที่ควรได้รับการดูแลทางด้านสวัสดิการอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

ส่วนการที่พบว่า สตรีที่สมรสที่มีบัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการบัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ น่าจะเป็นเพราะ ผู้ที่มีสวัสดิการประกันสังคมนี้ สะท้อนได้ว่า น่าจะเป็นผู้ที่มีความอาชีพ รายได้ และฐานะครอบครัวที่ดี ซึ่งโดยส่วนใหญ่

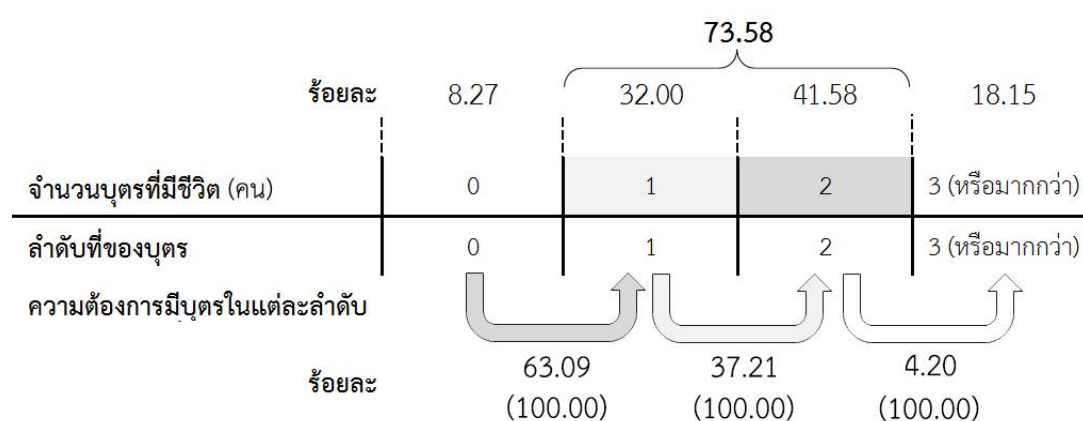
ครอบครัวผู้ประกันที่เป็นพนักงานเอกชนทั่วไป จึงมีศักยภาพในการเลี้ยงดูบุตรได้ อีกทั้งในด้านสิทธิประโยชน์ที่ได้รับเมื่อมีบุตร ในส่วนของประกันสังคม น่าจะมีข้อได้เปรียบที่เหนือกว่า สวัสดิการอื่น ๆ เช่น ในกรณีสงเคราะห์บุตร กองทุนประกันสังคมให้สิทธิประโยชน์เมื่อผู้ประกันตน จ่ายเงินสมทบมาแล้วไม่น้อยกว่า 12 เดือน ภายในระยะเวลา 36 เดือน ก่อนเดือนที่มีสิทธิได้รับประโยชน์ทดแทน และได้รับเงินสงเคราะห์บุตรเหมาจ่ายเดือนละ 400 บาทต่อบุตรหนึ่งคน โดยจะได้รับเงินสงเคราะห์บุตรตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปีบริบูรณ์ จำนวนคราวละไม่เกิน 3 คน (สำนักงานประกันสังคม, 2558b) ดังนั้นเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น จึงน่าจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้สตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการประเภท บัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน มีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มากกว่าสตรีที่สมรสที่มีสวัสดิการรักษายาบาลประเภทอื่น ๆ

ข้อสรุป

แม้ว่าสถานการณ์ภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรไทยจะมีแนวโน้มที่ลดลง จากในอดีตที่มีเด็กเกิดปีละกว่าล้านราย กระทั่งปัจจุบันมีเด็กเกิดลดจำนวนลงเหลือประมาณปีละ 8 แสนราย ในขณะที่มีคนตายปีละประมาณ 4 แสนกว่าราย ซึ่งเท่ากับว่า ในปี ๆ หนึ่ง ประเทศไทยยังคงมีประชากรเพิ่มขึ้นประมาณ 3 แสนกว่าราย หรือ กล่าวได้ว่า มีอัตราการเพิ่มประชากรประมาณ ร้อยละ 0.5 ต่อปี (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2557) จากสถานการณ์ทางด้านประชากรในปัจจุบันที่กล่าวไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่า ในภาพรวม ประชากรไทยยังไม่ได้ลดจำนวนลงเสียทีเดียว การที่ในแต่ละปียังมีเด็กเกิดอยู่ถึงแม้ว่าจะจะเป็นจำนวนเกิดที่ไม่มากเท่าในอดีต พอจะแสดงให้เห็นได้ว่า ประเทศไทยยังมีโอกาสที่จะชะลอการลดลงของระดับภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีได้ สอดรับกับ ผลการศึกษาครั้งนี้ที่แสดงให้เห็นว่า แม้ในภาพรวมระดับประเทศจากสตรีที่สมรสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 15,661 ราย จะพบสัดส่วนของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตรในอนาคต เพียงประมาณร้อยละ 19 (2,949 ราย) ก็ตาม แต่จากผลการศึกษาในแผนภาพที่ 16 แสดงให้เห็นว่า หญิงชายที่สมรสหรืออยู่กินกันฉันท์สามีภรรยาในภาพรวมระดับประเทศ ยังคงมีค่านิยมในการสร้างครอบครัวและมีบุตรอยู่ จะเห็นได้จาก ประมาณร้อยละ 74 ของสตรีที่สมรสทั้งหมดจากกลุ่มตัวอย่าง 15,661 ราย มีบุตรที่มีชีวิตแล้วจำนวนไม่เกิน 2 คน ซึ่งในสัดส่วนนี้ ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 42 เป็นสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตแล้วจำนวน 2 คน และเมื่อนำสถานการณ์ความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรสมาพิจารณาประกอบกัน จะ

เห็นว่า สำหรับสตรีที่ยังไม่มีบุตรที่มีชีวิตและไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 1,127 ราย พบว่า โดยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 63 ต้องการมีบุตรคนแรก และ สำหรับสตรีที่สมรส และมีบุตรที่มีชีวิตแล้วจำนวน 1 คน หรือ กำลังตั้งครรภ์บุตรคนแรก ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 4,931 ราย พบว่า ประมาณร้อยละ 37 ต้องการมีบุตรคนที่สอง และยังพบว่า สตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตแล้วตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป หรือ กำลังตั้งครรภ์บุตรตั้งแต่คนที่สองขึ้นไป ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 9,603 ราย มีประมาณร้อยละ 4 ที่ต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) โดยสามารถสรุปเป็น แผนภาพที่ 16 ได้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 16 สรุปแบบแผนการมีบุตรและแบบแผนความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ 16 จะเห็นได้ว่า สตรีที่สมรสโดยส่วนใหญ่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน และความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) มีสัดส่วนลดลงอย่างมากเมื่อสตรีมีบุตรแล้วตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป นั่นแสดงว่า สตรีที่สมรสมีการจำกัดจำนวนบุตรภายหลังจากการที่ตนเองมีบุตรที่มีชีวิตแล้วตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป จึงได้สะท้อนผ่านผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่า สตรีที่สมรสกลุ่มนี้มีความต้องการมีบุตรในสัดส่วนที่ต่ำลงจนเหลือเพียงประมาณร้อยละ 4 ทั้งนี้หากพิจารณาค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal effect) ของตัวแปรจำนวนบุตรที่มีชีวิตในแบบจำลองโพรบิท (ตารางที่ 11) ประกอบกัน จะพบผลการศึกษาที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันได้ว่า เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่น ๆ แล้ว สตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน แสดงอิทธิพลในเชิงลบต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตมากที่สุด โดยสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 2 คน จะมีโอกาสมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีบุตรที่มีชีวิต ถึงร้อยละ 27.14 ซึ่งขนาดของค่าผลกระทบส่วนเพิ่มสูงขึ้นอย่าง

เห็นได้ชัด เมื่อเปรียบเทียบกับสตรีที่สมรสที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวน 1 คน ซึ่งมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตน้อยกว่าสตรีที่สมรสที่ไม่มีบุตรที่มีชีวิตเพียงร้อยละ 8.71

จากการสรุปผลการศึกษาที่สำคัญข้างต้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า ท่ามกลางสถานการณ์ภาวะเจริญพันธุ์ที่ต่ำกว่าระดับทดแทนของสังคมไทย “การมีบุตรจำนวนไม่เกินสองคน เป็นแบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรสส่วนใหญ่ในประเทศไทย ณ ปัจจุบัน”

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะสำคัญบางประการของสตรีที่สมรสกับความต้องการมีบุตรได้พบประเด็นอันที่น่าสนใจว่า สตรีที่มีการศึกษาสูง มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคต และมีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนที่สอง มากกว่าสตรีที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสตรีที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี ส่วนสตรีที่สมรสที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญา พบว่า มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรคนแรก มากกว่าระดับการศึกษาอื่น ๆ (ตารางที่ 11) และแม้ว่าความต้องการมีบุตรจะไม่แตกต่างกันในหมู่สตรีที่มีฐานะของครอบครัวในระดับต่าง ๆ แต่หากพิจารณาที่สัดส่วนความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่มีฐานะดีกว่า จะเห็นได้ว่า มีสัดส่วนที่มากกว่าสตรีที่สมรสที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ด้อยกว่า (ตารางที่ 6) และหากสังเกตจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยจะเห็นได้ว่า กลุ่มสตรีที่มีการศึกษาสูงกว่า และมีฐานะที่ดีกว่า มีจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยน้อยกว่ากลุ่มสตรีที่มีการศึกษาต่ำกว่าและมีฐานะที่ด้อยกว่า (ตารางที่ 5) ทว่า ขณะที่ความต้องการมีบุตรของสตรีทั้งสองกลุ่มนี้มีอยู่มาก ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า **สตรีที่มีการศึกษาสูง และ/หรือ มีฐานะดี มีบุตรจำนวนน้อย และยังมีความต้องการมีบุตรเพิ่ม ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะสำคัญที่บ่งชี้ว่า สตรีกลุ่มนี้มีความต้องการ ตั้งใจ และเป็นกลุ่มที่น่าจะมีความพร้อมที่จะมีบุตร จึงควรได้รับการจูงใจและส่งเสริมให้มีบุตรมากขึ้น** ทั้งนี้หากบางรายที่ต้องการมีบุตรแต่ยังไม่สามารถมีบุตรได้ หรือ ประสบกับปัญหาภาวะมีบุตรยาก ภาครัฐก็ควรให้การสนับสนุนช่วยเหลือ (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2557) เพราะถือว่าสตรีที่สมรสกลุ่มที่มีการศึกษาสูง และ/หรือ มีฐานะดีนี้ เป็นกลุ่มที่มีกำลังที่จะสนับสนุน ให้การศึกษา และเลี้ยงดูบุตรให้เติบโตขึ้นมาเป็นประชากรที่มีคุณภาพได้

จากผลการศึกษาดังกล่าวจึงพอจะเห็นแนวทางและโอกาสที่จะสร้างการเกิดที่มีคุณภาพให้กับประเทศไทย หากภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมการเกิดที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพได้อย่างตรงกลุ่ม

ประชากร และสอดคล้องไปตามนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนามาตรฐานจริยพันธุ์แห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2557-2562) ที่ให้ความหมายของการเกิดที่มีคุณภาพไว้ว่า หมายถึง การเกิดจากแม่ที่ตั้งใจ มีความพร้อม มีการวางแผน และอยู่ในวัยอันสมควร (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2557) ซึ่งควรเริ่มจากการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการสร้างครอบครัวและการมีบุตร ว่าการจะเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์นั้นจะต้องประกอบไปด้วย บิดา มารดา และบุตร และการให้กำเนิดบุตรและอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพถือเป็นการช่วยพัฒนาประเทศชาติวิธีหนึ่ง โดยเน้นส่งเสริมที่กลุ่มสตรีที่สมรสที่มี **คุณลักษณะอันเอื้อต่อความต้องการมีบุตรอย่างมีนัยสำคัญ** เช่น ในสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 – 24 ปี และ ในสตรีที่สมรสที่มีอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไปแต่ไม่เกิน 44 ปี ที่มีการศึกษาสูง หรือ สตรีที่เพิ่งสมรส หรือ สมรสแล้วแต่ยังไม่มีบุตร หรือ มีบุตรแล้วจำนวน 1 คน เป็นต้น ขณะเดียวกันต้องเฝ้าระวังประเด็นปัญหาการตั้งครรภ์ของแม่วัยใสที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเกิดของเด็ก รวมไปถึงจนถึงสุขภาพของผู้เป็นมารดา เนื่องจากพบว่า สตรีอายุ 15 – 19 ปี มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตสูงที่สุดถึงประมาณ ร้อยละ 44 นอกจากนี้ยังต้องให้ความช่วยเหลือกลุ่มสตรีที่สมรสที่มีฐานะยากจน ที่ยังคงมีความต้องการมีบุตรควบคู่ไปด้วย เพราะ จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า สตรีที่สมรสและมีฐานะยากจนยังคงเป็นกลุ่มที่มีความต้องการมีบุตรในอนาคตสูงถึงเกือบร้อยละ 18 ซึ่งค่อนข้างใกล้เคียงกับครอบครัวที่มีฐานะอื่น ๆ ที่ดีกว่า (ตารางที่ 6) อีกทั้งยังพบว่า สตรีที่สมรสและมีฐานะยากจนมาก มีความต้องการมีบุตรคนแรกมากถึงเกือบร้อยละ 64.10 ซึ่งรองลงมาจากสตรีที่มีฐานะร่ำรวยมาก (ตารางที่ 7) ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับการวางแผนเพื่อรับมือกับสถานการณ์การมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรสกลุ่มนี้ ในการที่จะทำอย่างไรให้การเกิดจากแม่วัยใสหรือแม่วัยรุ่นลดน้อยลง และจะทำอย่างไรให้การเกิดจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนเหล่านี้เป็นการเกิดที่มีคุณภาพ

ดังนั้น จากประเด็นการศึกษาทั้งหมดตั้งที่กล่าวมา พอจะสรุปได้ว่า **“สังคมไทยเป็นสังคมเกิดน้อย นิยมลูกไม่เกินสอง และต้องสนับสนุนการเกิดที่มีคุณภาพมากขึ้น”** เหตุที่กล่าวว่า สังคมไทยเป็นสังคมไทยเป็นสังคมเกิดน้อย นิยมลูกไม่เกินสองนั้น หมายความว่าถึง คู่สมรสในประเทศไทยส่วนใหญ่มีแบบแผนการมีบุตร และ แบบแผนความต้องการมีบุตรจำนวน 1 หรือ 2 คน ซึ่งเป็นระดับภาวะเจริญพันธุ์โดยทั่วไปของสตรีที่สมรสส่วนใหญ่ในปัจจุบัน แม้ว่าผลการศึกษาจะไม่สามารถชี้ชัดได้ว่า คู่สมรสไทยควรมีจำนวนบุตรกี่คนจึงจะเหมาะสม เพราะ เรื่องของการมีบุตรนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัย

แวดล้อมหลายประการ ทั้งความพร้อมของตัวสตรีและคู่สมรสเอง รวมถึงปัจจัยภายนอกทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมในยุคปัจจุบันที่ต่างเป็นอุปสรรคขัดขวางการมีบุตร อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการเกิดจำนวนมากน้อยเพียงใดก็ตาม การจะสนับสนุนและส่งเสริมให้สตรีไทยมีบุตรนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงคุณภาพของการเกิดเป็นอันดับแรก โดยสนับสนุนให้เป็นการเกิดจากสตรีที่มีความต้องการและมีความพร้อมที่จะมีบุตร และในทุก ๆ การเกิดนั้น จะต้องได้รับการส่งเสริมให้เป็นการเกิดที่มีคุณภาพโดยผ่านนโยบายส่งเสริมการมีบุตรที่มีประสิทธิภาพ

8.3 ข้อเสนอแนะ

ในปัจจุบันรัฐบาลได้กำหนดแนวทางส่งเสริมการมีบุตรที่เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น อาทิ แนวทางช่วยเหลือทางการเงินสำหรับผู้มีบุตรที่สอดแทรกอยู่ในสวัสดิการรูปแบบต่าง ๆ เช่น สิทธิบัตรทองหรือหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ที่ให้สิทธิการคลอดบุตรไม่จำกัดจำนวนครั้งโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย สิทธิประกันสังคม ที่ให้สิทธิผู้ประกันตนสามารถรับประโยชน์ทดแทนกรณีคลอดบุตรครั้งละ 13,000 บาท และให้สิทธิกรณีสงเคราะห์บุตรแบบเหมาจ่ายเดือนละ 400 บาทต่อบุตรหนึ่งคน ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 6 ปี รวมไปถึงจนถึงนโยบายเรียนฟรี 15 ปี และขณะนี้รัฐบาลมีความเห็นชอบให้ขยายระยะเวลาการจ่ายเงินอุดหนุนเด็กแรกเกิด ให้แก่ครอบครัวยากจนที่อยู่นอกระบบประกันสังคม โดยขยายจากตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 1 ปี เป็นตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 3 ปี พร้อมทั้งเพิ่มวงเงินจาก 400 บาทต่อเดือน เป็น 600 บาทต่อเดือน (ไทยรัฐออนไลน์, 2559; สำนักงานประกันสังคม, 2558b; สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, ม.ป.ป.) แม้ว่านโยบายที่กล่าวมาจะไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเกิดโดยตรง แต่ถือเป็นแนวทางที่สามารถช่วยแบ่งเบาภาระของผู้เป็นบิดามารดาและยังเป็นการลดค่าใช้จ่ายที่เกิดการมีบุตรได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งมีผลต่อความต้องการมีบุตร การตัดสินใจมีบุตร และนำไปสู่การเกิดที่มีคุณภาพได้

แม้ที่ผ่านมายังไม่เป็นที่ยืนยันว่า นโยบายหรือแนวทางส่งเสริมการเกิดจะสามารถเพิ่มจำนวนการเกิดได้จริงหรือไม่ หรือ สามารถเพิ่มจำนวนการเกิดได้มากน้อยเพียงใด เนื่องจากปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการมีบุตร หรือ การตัดสินใจมีบุตรนั้น มีความซับซ้อนสูง ทว่า นโยบายส่งเสริมการเกิดมีส่วนช่วยชะลอการลดลงของอัตราเจริญพันธุ์ และจะนำมาซึ่งการยกระดับคุณภาพชีวิต และพัฒนาโครงสร้างของสังคมให้เอื้อต่อการสร้างครอบครัวที่มีคุณภาพ (มนสิการ กาญจนะจิตรา และนุชรา

ภรณ์ เลี้ยงรื่นรมย์, 2557) หากนโยบายนั้น ๆ สามารถสนองต่อความต้องการของประชากรอย่างตรงกลุ่มเป้าหมาย ทั้งในแง่ของการสนับสนุนส่งเสริม และการป้องกันแก้ไขปัญหา ยกตัวอย่าง เช่น การสนับสนุนให้สตรีที่สมรสที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสม มีความพร้อม และเป็นผู้มีความต้องการมีบุตร ให้ได้มีบุตรเพิ่มมากขึ้น หรือ อาจกล่าวได้ว่า ส่งเสริมให้ครอบครัวที่มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีได้มีบุตร ขณะเดียวกันก็ต้องเฝ้าระวังปัญหาการเกิดที่ด้อยคุณภาพ อันเนื่องมาจากความต้องการมีบุตรของกลุ่มสตรีที่มีความเสี่ยงต่อภาวะการเกิดที่ด้อยคุณภาพ เช่น กลุ่มสตรีที่สมรสที่มีฐานะยากจน หรือในกลุ่มสตรีแม่วัยใสที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี เป็นต้น

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา จึงนำมาสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับคุณลักษณะที่เอื้อต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสในประเทศไทย และ สอดคล้องกับคุณลักษณะที่สัมพันธ์ต่อประเด็นปัญหาที่อาจกระทบต่อคุณภาพการเกิดของประชากร โดยผลจากการนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไปประยุกต์ปฏิบัติจะนำไปสู่การช่วยให้สตรีที่สมรสที่มีความพร้อมและมีความต้องการมีบุตรได้สัมฤทธิ์ผลแห่งความต้องการนั้น ซึ่งจะเป็นการเพิ่มครอบครัวอยู่ดีมีบุตร เพิ่มการเกิดที่มีคุณภาพ และลดการเพิ่มขึ้นของการเกิดที่ด้อยคุณภาพให้แก่สังคมในอนาคต ซึ่งจะนำไปสู่การผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมไทยในทิศทางอันพึงปรารถนาต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการจากการศึกษา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

8.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาในครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะที่ภาครัฐและภาคสังคมควรจะต้องดำเนินการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเกิดที่มีคุณภาพให้แก่สตรีที่สมรส ดังนี้

1. ควรส่งเสริมให้สตรีที่สมรสที่มีความพร้อมและต้องการมีบุตร ให้มีบุตรในช่วงอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไปแต่ไม่เกิน 44 ปี เนื่องจากผลจากการวิเคราะห์การถดถอยโพรบิท สะท้อนว่า สตรีที่มีอายุ 20 ปี จนถึงอายุ 44 ปี มีความต้องการมีบุตรคนแรกอยู่สูง และ โอกาสที่สตรีที่สมรสจะมีความต้องการมีบุตรคนแรกนั้นลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุ 45 – 49 ปี ซึ่งเป็นช่วงปลายของวัยเจริญพันธุ์

ส่วนบุตรคนที่สอง ภาครัฐและภาคสังคมจะต้องสนองตอบความต้องการมีบุตรให้แก่สตรีที่สมรสให้สามารถสัมฤทธิ์ผลแห่งการมีบุตรคนที่สองได้ตั้งแต่อายุ 20 ปี จนถึงอายุ 34 ปี (เนื่องจากโอกาสที่สตรีที่สมรสจะมีความต้องการมีบุตรคนที่สองนั้นลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุ ตั้งแต่ 35 ปี ขึ้นไปจนถึงสิ้นสุดวัยเจริญพันธุ์) ซึ่งในช่วงอายุ 20 - 34 ปี ถือเป็นหน้าต่างแห่งโอกาส (window of opportunity) ที่ภาครัฐและภาคสังคมจะสนับสนุนให้มีการเพิ่มการเกิดจากการมีบุตรคนที่สองของสตรีที่สมรสได้ และสำหรับ บุตรตั้งแต่คนที่ 3 ขึ้นไป พบว่า หน้าต่างแห่งโอกาสที่ภาครัฐและภาคสังคมจะต้องสนับสนุนให้มีการเพิ่มการเกิด คือ ช่วงที่สตรีมีอายุตั้งแต่อายุ 20 ปี จนถึงอายุ 29 ปี (เนื่องจากโอกาสที่สตรีที่สมรสจะมีความต้องการมีบุตรคนที่สาม (หรือมากกว่า) นั้นลดลงเมื่อสตรีที่สมรสมีอายุตั้งแต่ 30 ปี ขึ้นไปจนถึงสิ้นสุดวัยเจริญพันธุ์)

นอกจากนี้ ผลการศึกษาสถิติเชิงพรรณนายังให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า หน้าต่างแห่งโอกาสที่จะต้องสนับสนุนให้สตรีที่สมรสมีบุตร คือ ช่วงที่สตรีมีอายุ 20 - 24 ปี 25 - 29 ปี และ 30 - 34 ปี เพราะ จากผลการศึกษา ชี้ให้เห็นว่า เป็นช่วงวัยที่สตรีที่สมรส มีความต้องการมีบุตรคนแรก และ คนที่สอง ในสัดส่วนที่สูงที่สุดสามอันดับแรก โดยช่วงอายุที่หน้าต่างแห่งโอกาสเปิดกว้างมากที่สุด คือ 25 -29 ปี เพราะ จากผลการศึกษา พบว่า เป็นช่วงอายุที่สตรีที่สมรสมีความต้องการมีบุตรคนแรกและคนที่สองในสัดส่วนที่สูงที่สุด ดังนั้น ภาครัฐและภาคสังคมจึงควรให้ความสำคัญกับช่วงอายุดังกล่าว เพื่อการสนับสนุนส่งเสริมให้สตรีที่สมรสกลุ่มนี้สามารถสัมฤทธิ์ผลแห่งการมีบุตร และ ได้รับการดูแล เตรียมความพร้อมสำหรับการมีบุตรอย่างใกล้ชิด

2. ควรเฝ้าระวังปัญหาการตั้งครรภ์ของแม่วัยใสหรือแม่วัยรุ่นในสตรีที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี เนื่องจากผลการวิเคราะห์การถดถอยโพรบิท พบว่า ช่วงอายุ 15 - 19 ปี เป็นช่วงวัยที่สตรีที่สมรสมีความต้องการมีบุตรในอนาคต มีความต้องการมีบุตรคนแรก และมีความต้องการมีบุตรคนที่สอง ไม่แตกต่างจากสตรีที่สมรสที่มีอายุ 20 - 24 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิงที่จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าเป็นช่วงอายุที่ให้กำเนิดบุตรมากที่สุด ประกอบกับผลการศึกษาสถิติเชิงพรรณนา ให้ข้อมูลสนับสนุนว่า สตรีที่สมรสที่มีอายุ 15 - 19 ปี มีสัดส่วนของความต้องการมีบุตรในอนาคตสูงที่สุด ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความใส่ใจอย่างใกล้ชิดกับสตรีวัยรุ่นกลุ่มนี้ แม้ว่าจะเป็นกลุ่มที่สมรสหรืออยู่กินกับชายฉันทสามีภรรยาแล้วก็ตาม แต่ถือว่ายังคงมีภาวะเสี่ยงต่อการให้กำเนิดทารกแรกเกิดน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ อันเป็นสาเหตุประการสำคัญของการเกิดที่ด้อยคุณภาพ รวมทั้งยังเป็นอายุที่สตรีอาจจะ

ไม่มีความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพในการเลี้ยงดูบุตร ดังนั้น ภาครัฐและภาคสังคม จึงควรให้ความสำคัญกับการดำเนินการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องอนามัยการเจริญพันธุ์ ของวัยรุ่น และให้สตรีที่สมรสมีการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเริ่มมีบุตรภายหลังอายุ 20 ปี ส่วนสตรี ที่สมรสที่มีสถานะเป็นแม่วัยรุ่นแล้ว ภาครัฐควรมีกระบวนการให้บริการและดูแลแม่วัยรุ่นเหล่านี้ให้ สามารถได้รับการฝากครรภ์ที่ครบถ้วนเพียงพอ เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่า สตรีวัยรุ่นกลุ่มนี้มีความ ต้องการมีบุตรค่อนข้างสูง อีกทั้งสังคมจะต้องเปลี่ยนทัศนคติในเชิงตำหนิเป็นเข้าใจและเห็นใจกลุ่มแม่ วัยรุ่นเหล่านี้ และมีนโยบายให้สิทธิและความช่วยเหลือในการดูแลเด็กที่เกิดกับสตรีกลุ่มนี้อย่างเป็น ระบบ เพื่อแม่วัยรุ่นจะได้เกิดกำลังใจ และ มีความมั่นใจว่าตนเองจะสามารถเลี้ยงดูบุตรให้เติบโตมาได้ อย่างมีคุณภาพในกรณีที่มีบุตรเกิดขึ้นแล้ว

3. ภาครัฐและภาคสังคมควรมีนโยบายส่งเสริมให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนในยุค สมัยใหม่ต่อการสร้างครอบครัวและการมีบุตร จาก “ภาวะ” เป็น “คุณค่า” และ จากที่เคยมองว่าการ มีบุตร คือ “ต้นทุน” ให้กลายเป็น “กำไรของชีวิต” เนื่องจากผลการวิเคราะห์การถดถอยโพรบิท สะท้อนว่า โอกาสที่สตรีที่สมรสจะมีความต้องการมีบุตรในอนาคต เริ่มลดลงตั้งแต่ช่วงอายุ 30 – 34 ปี ซึ่งถือว่าความต้องการมีบุตรลดลงเร็วเมื่อเทียบกับอายุที่ยังอยู่ในวัยเจริญพันธุ์ได้อีกนาน ทั้งนี้ ความ ต้องการมีบุตรที่ลดลงตั้งแต่อายุ 30 ปี เป็นผลมาจากทัศนคติต่อการมีบุตรของคนยุคใหม่ที่ เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น ทุกภาคส่วนจึงต้องร่วมมือกันส่งเสริมให้สตรีและคู่สมรสสมัยใหม่เล็งเห็นถึง อรรถประโยชน์ของการมีบุตรที่นอกจากจะเป็นการสร้างความสุข สร้างกำลังใจที่สำคัญในการดำเนิน ชีวิต และเป็นสิ่งที่เติมเต็มชีวิตครอบครัวให้สมบูรณ์แล้ว ยังเป็นอีกหนึ่งหน้าที่อันมีเกียรติในการผลิต ทรัพยากรมนุษย์ที่ถึงพร้อมด้วยศักยภาพและคุณภาพ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการช่วยพัฒนา ประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าอีกด้วย

4. ควรสนับสนุนให้สตรีที่มีการศึกษาสูงได้สมรสและมีบุตรมากขึ้น เนื่องจากผลการวิเคราะห์ การถดถอยโพรบิท พบว่า สตรีที่มีการศึกษาสูงตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป โดยเฉพาะ อย่างยิ่งในสตรีที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี แสดงอิทธิพลต่อความ ต้องการมีบุตรในอนาคต และความต้องการมีบุตรคนที่สองมากกว่าระดับการศึกษาอื่น ๆ ที่ต่ำกว่า ส่วนสตรีที่มีการศึกษาสูงสุดในระดับอนุปริญญาและปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี แสดงอิทธิพล ต่อความต้องการมีบุตรคนแรกสูงที่สุดใกล้เคียงกัน ดังนั้น **ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคส่วนสังคมที่**

เกี่ยวข้อง ควรต้องร่วมมือกันสนองตอบความต้องการในการมีบุตรคนแรกและคนที่สองให้แก่สตรีที่มีการศึกษาสูงเหล่านี้ เช่น การสร้างความสมดุลให้กับชีวิตครอบครัวและชีวิตการทำงาน (Work-Life Balance) ด้วยการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรพี่เลี้ยงเด็กและเพิ่มศูนย์บริการดูแลเด็กก่อนที่มีคุณภาพในสถานที่ทำงาน หรือ ตั้งอยู่ไม่ไกลจากสถานที่ทำงาน โดยจัดให้เป็นสวัสดิการพิเศษสำหรับผู้ที่มิบุตรวัยเยาว์ ทั้งนี้เพื่อให้สตรีและคู่สมรสที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านสามารถทำงานและสร้างครอบครัวไปได้พร้อม ๆ กัน โดยไม่รู้สึกรว่าการมีบุตรและการต้องดูแลบุตรนั้นเป็นภาระและกระทบต่อเวลาในการทำงานหรือเป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

5. ทุกภาคส่วนในสังคมควรให้ความสนใจกลุ่มสตรีที่สมรสที่ไม่ต้องการมีบุตรเลย ที่มักพบว่าเป็นสตรีในกลุ่มเจนเอเรชั่นวาย ที่มีการศึกษาสูง และมีฐานะดี ถึงมูลเหตุสำคัญที่ทำให้สตรีที่สมรสกลุ่มนี้ไม่อยากมีบุตร เช่น สตรีจะมีความคิดเห็นว่าการต้องเลี้ยงดูบุตรเป็นภาระที่หนักเกินไป และต้องใช้เวลาทุ่มเทอย่างมากจนทำให้สามารถทุ่มเทกับการทำงานได้น้อยลง อีกทั้งยังรู้สึกเสียเปรียบในการที่จะต้องตั้งครุฑ คลอดบุตร เลี้ยงดูบุตร รับผิดชอบงานบ้านหรือเรื่องภายในบ้าน และยังคงต้องทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกับผู้ชายในสังคมที่มีความเสมอภาคทางเพศมากขึ้น เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้สตรีประวิงเวลาการมีบุตรออกไปมากกว่าผู้ชาย ซึ่งกลับกลายเป็นความไม่เท่าเทียมทางเพศที่เกิดขึ้นใหม่และทำให้สตรีไม่อยากมีบุตร ดังนั้น ภาครัฐและเอกชนจึงควรร่วมกันเติมเต็มช่องว่างเหล่านี้ ด้วยการส่งเสริมให้ภาระการเลี้ยงดูบุตรนั้นเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทั้งบิดาและมารดา เช่น การขยายวันลาคลอดให้แก่สตรีแบบได้รับค่าจ้าง ส่งเสริมบทบาทของผู้เป็นบิดาให้สามารถลาไปช่วยภรรยาดูแลบุตรหลังคลอดได้ และควรเพิ่มประเภทการลาเพื่อการดูแลบุตรในกรณีจำเป็นให้เป็นสิทธิของการลาแบบหนึ่งในสถานที่ทำงาน เป็นต้น ซึ่งถือเป็นการสร้างความเท่าเทียมทางเพศระหว่างชายหญิง อย่างไรก็ตาม ในส่วนของคู่สมรสที่ไม่ต้องการมีบุตรโดยสมัครใจ หรือ มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะไม่มีบุตร คงเป็นเรื่องไม่ง่ายนักที่จะปรับเปลี่ยนความตั้งใจนั้น ฉะนั้น คนกลุ่มนี้จึงควรได้รับการจูงใจให้อยู่ในตลาดแรงงานและทำงานต่อเนื่องยาวนานมากขึ้น อีกทั้งจะต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และการออม ให้เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตของตนเองอย่างมีคุณภาพในยามสูงวัยที่ไม่มีบุตรหลานดูแล

6. ควรสนองตอบความต้องการมีบุตรแก่สตรีที่สมรสหรืออยู่กินกับชายฉันทันสามีภรรยาตั้งแต่อายุ 20 ปีขึ้นไป เนื่องจากผลการวิเคราะห์การถดถอยโพรบิท พบว่า สตรีที่มีอายุแรกสมรสตั้งแต่ 20

ปี ขึ้นไป แสดงอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคตและความต้องการมีบุตรคนแรก มากกว่าสตรีที่มีอายุแรกสมรสที่ต่ำกว่า ดังนั้น ภาครัฐและภาคสังคมควรสนับสนุนให้สตรีกลุ่มที่แต่งงานอยู่กินกับคู่ตั้งแต่อายุ 20 ปี ขึ้นไป ให้ได้เข้ารับการเตรียมความพร้อมและคำแนะนำในการวางแผนครอบครัวที่มีประสิทธิภาพก่อนที่จะตั้งครรภ์ ซึ่งเป็นมาตรการสำคัญพื้นฐานในการเพิ่มอัตราการเกิดที่มีคุณภาพ นอกจากนี้จะต้องส่งเสริมให้สตรีสมรสมานานระยะหนึ่งแล้ว หรือ เพิ่งสมรสและมีอายุมากเกินกว่า 30 ปี ที่มีความพร้อมและต้องการมีบุตร ให้ได้มีบุตรมากขึ้น เพราะ ทางทฤษฎียังอยู่ในช่วงของวัยเจริญพันธุ์ จึงยังไม่สายเกินไปที่จะมีบุตร

7. ควรสนองตอบความต้องการการเกิดที่มีคุณภาพให้กับสตรีที่สมรสในทุกสถานะทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียม เนื่องจากผลการวิเคราะห์การถดถอยโพรบิท พบว่า ไม่ว่าสตรีที่สมรสจะมีสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ร่ำรวยหรือยากจน ต่างก็มีโอกาสที่จะมีความต้องการมีบุตรในอนาคตใกล้เคียงกัน และ มีความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ควรส่งเสริมการวางแผนครอบครัวให้กับสตรีที่สมรสและมีฐานะยากจน ให้เข้าถึงการคุมกำเนิดที่มีประสิทธิภาพเพื่อมีบุตรในจำนวนที่เหมาะสมกับสถานภาพและความสามารถในการเลี้ยงดูบุตรของตนเอง เพราะ จากผลการศึกษาสถิติเชิงพรรณนาพบข้อมูลที่สนับสนุนว่า สตรีที่มีฐานะยากจนนั้นมีความต้องการมีบุตรในอนาคตในสัดส่วนที่สูงใกล้เคียงกับสตรีที่สมรสที่มีฐานะอื่น ๆ ที่ดีกว่า ดังนั้น ภาครัฐและภาคสังคมควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมคุณภาพในทุก ๆ การเกิด และ ดำเนินมาตรการเกื้อหนุนสตรีที่สมรสที่ยากจนและต้องการมีบุตร ให้สามารถให้กำเนิดบุตร และ เลี้ยงดูบุตรได้อย่างมีคุณภาพ เช่น การเกิดจากสตรีที่สมรสที่มีความพร้อมทุกรายจะต้องได้รับการช่วยเหลือดูแลตั้งแต่ระยะการวางแผนครอบครัว ระยะเตรียมความพร้อมก่อนตั้งครรภ์ ระหว่างตั้งครรภ์ และหลังคลอด นโยบายอุดหนุน ดูแล ด้านโภชนาการของเด็กแรกเกิดให้กับสตรีที่สมรสที่มีฐานะยากจนหรือมีภาวะเสี่ยงต่อความยากจน และ นโยบายส่งเสริมความรู้ให้สตรีและคู่สมรสเล็งเห็นถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เติบโตมาเป็นคนดีและมีคุณภาพอย่างสูงสุดความสามารถ เพราะ การเลี้ยงดูบุตรให้เติบโตมาเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมนั้นไม่เพียงจะส่งผลให้ผู้เป็นบิดามารดาได้รับความสุขกายสบายใจที่สามารถพึ่งพาบุตรในภายภาคหน้า (โดยเฉพาะผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่สูงนัก) ยังเป็นการช่วยสังคมและประเทศชาติให้ขับเคลื่อนไปข้างหน้าอีกด้วย

8. ควรจัดระเบียบสังคม สร้างสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ สร้างบรรยากาศของสังคมเมืองและชนบทที่มีความมั่นคง ปลอดภัย พร้อมทั้งสร้างงาน และกระจายรายได้ให้ทั่วถึงและเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคใต้ และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากผลการวิเคราะห์การถดถอยโพรบิท พบว่า ภาคใต้ และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แสดงอิทธิพลต่อความต้องการมีบุตรในอนาคต ความต้องการมีบุตรคนแรก และคนที่สอง มากกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขและความเข้มแข็งมั่นคงของสถาบันครอบครัว และเพื่อให้สังคมไทยกลายเป็น สังคมอยู่ดีมีสุข ครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้า ซึ่งถือเป็นการสร้างสังคมที่ดีไว้ต้อนรับสมาชิกใหม่ที่จะกำเนิดและเติบโตขึ้น เพราะ เด็กที่เติบโตขึ้นมาในสังคมที่ดี ย่อมจะถูกหล่อหลอมกลายเป็นคนดีมีคุณภาพ และจะเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต อีกทั้งการสร้างสังคมให้น่าอยู่และปลอดภัยยังเป็นเหตุปัจจัยที่ช่วยให้สตรีมีความมั่นใจที่จะมีบุตรและเลี้ยงดูบุตรได้อย่างมีคุณภาพอีกด้วย

ข้อสรุป

ณ ช่วงเวลานี้ประเทศไทย ไม่จำเป็นต้องสนับสนุนให้คนไทยมีบุตรหลายคนโดยตรงอย่างเช่นในอดีต แต่ควรส่งเสริมให้คู่สมรสที่มีความพร้อมและต้องการมีบุตรให้มีบุตรในจำนวนที่เหมาะสมกับความสามารถและสถานภาพของตนเอง เช่น การสนับสนุนให้สตรีที่สมรสที่อยากมีบุตรได้มีบุตรในวัยที่เหมาะสม โดยผู้ที่ยังไม่มีบุตร ควรได้รับการสนับสนุนให้มีบุตรคนแรก ส่วนผู้ที่มีบุตรแล้วจำนวนหนึ่งคน ควรได้รับการสนับสนุนให้มีบุตรคนที่สอง หรือ อาจจะมียุทธศาสตร์จำนวนมากกว่านั้น ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละครอบครัวที่มีกำลังและความสามารถเพียงพอที่จะอบรมเลี้ยงดูบุตรทุกคนที่ให้กำเนิดมาได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลให้บุตรได้รับการเอาใจใส่ ดูแล อบรมสั่งสอน และได้รับการพัฒนาทางด้านศึกษาอย่างเหมาะสม และ ภาครัฐหรือภาคส่วนสังคมเองก็สามารถยื่นมือเข้ามาสนับสนุนช่วยเหลือ ดูแลการพัฒนาทุนมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง โดยการศึกษาในครั้งนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงหน้าต่างแห่งโอกาส และ นโยบายที่รัฐควรจะสนับสนุนและส่งเสริมควบคู่ไปกับการเน้นย้ำให้สตรีที่สมรสที่มีความพร้อมและมีความต้องการมีบุตรได้มีบุตรเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของประชากรในช่วงของการพัฒนาประเทศ ณ ขณะนี้ที่มีความสำคัญยิ่งกว่าปริมาณของประชากร ดังนั้น ภาครัฐและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจึงควรเน้นย้ำให้ประชากรไทยได้ตระหนักถึงปัญหาจากการ

เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรที่จะกระทบต่อมิติทางสังคมด้านต่าง ๆ ในอนาคต ไปพร้อม ๆ กับการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการให้กำเนิดบุตรทุกรายที่มีคุณภาพ เพื่อเด็กที่เกิดมา จะสามารถเติบโตไปเป็นประชากรที่ดีและพร้อมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติอย่าง ยั่งยืนสืบไป

8.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1) สำหรับการศึกษาในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส ควรเพิ่ม คำถามคุณลักษณะทางด้านเศรษฐกิจของสตรีที่สมรส เช่น อาชีพ การทำงาน ชั่วโมงการทำงาน และ รายได้จากอาชีพหลัก เพราะ ปัจจัยเหล่านี้มีความสำคัญต่อความคิดเห็นเรื่องความต้องการมีบุตรของ สตรีที่สมรส อีกทั้งควรเพิ่มคำถามเกี่ยวกับทัศนคติต่อการมีบุตรของสตรีที่สมรส เช่น ต้องการมีบุตรกี่ คน ต้องการบุตรเพศอะไร เพศและลำดับที่ของบุตรมีผลต่อความต้องการมีบุตรหรือไม่ ในชีวิตจริง สามารถมีบุตรได้ตามจำนวนบุตรในอุดมคติหรือไม่ มีเหตุผลใดบ้างที่ทำให้อยากมีบุตรหรือไม่อยากมี บุตร และคิดว่าการมีบุตรมีข้อดีข้อเสียอย่างไร เพื่อที่จะได้ทราบถึงเหตุผลอันสลับซับซ้อนที่มีผลต่อ ความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสได้ ทั้งนี้ควรมีข้อมูลในด้านทัศนคติเกี่ยวกับการมีบุตรของสามี หรือคู่สมรสด้วย เพื่อที่จะได้ทราบถึงเหตุปัจจัยด้านความคิดเห็นต่อการมีบุตรและความต้องการมีบุตร ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรเพิ่มคำถามเกี่ยวกับความต้องการด้านสวัสดิการหรือนโยบาย ส่งเสริมการมีบุตรที่สตรีที่สมรสอยากให้เกิดขึ้นในสังคมไทย เพื่อที่ผู้วิจัยจะได้ทราบถึงปัจจัยที่อาจมีผล ต่อความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสได้ครอบคลุมทุกมิติ ดังนั้นในการศึกษาวิจัยในอนาคตที่ เกี่ยวข้องกับความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส จึงควรนำปัจจัยเหล่านี้มาร่วมพิจารณาด้วย เพราะ จะนำไปสู่การอธิบายอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความต้องการมีบุตรได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2) ในการศึกษาประเด็นของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร ซึ่งเป็น ครอบครัวรูปแบบใหม่ที่เริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้นในปัจจุบัน ควรมีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เพิ่มขึ้น และควรมีข้อคำถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุผลว่า เพราะเหตุใดสตรีที่สมรสกลุ่มนี้จึงเลือกที่จะใช้ ชีวิตคู่กับคู่สมรสโดยที่ไม่ต้องการมีบุตร โดยทำการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อ สะท้อนผลการศึกษาซึ่งเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับทัศนคติต่อครอบครัวรูปแบบใหม่ที่มีน้ำหนัก มากยิ่งขึ้น

3) ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องของความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสที่ต้องการมีบุตร แต่ไม่สามารถตั้งครรภ์ได้ว่า สตรีที่สมรสที่ไม่สามารถตั้งครรภ์ได้กลุ่มนี้คือใคร อะไรเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการไม่สามารถตั้งครรภ์ได้ ซึ่งผลจากการศึกษาจะมีบทบาทสำคัญในเชิงนโยบาย เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนให้สตรีที่ไม่สามารถตั้งครรภ์แต่มีความต้องการมีบุตร สามารถสัมฤทธิ์ผลแห่งการมีบุตรได้

4) ในส่วนของข้อคำถามในแบบสำรวจ เรื่อง การสมรสและการอยู่กินกับชายฉันทน์สามีภรรยา ควรมีการเพิ่มคำถาม เรื่อง การมีเพศสัมพันธ์ของสตรีกับคู่ด้วย เพื่อเป็นการคัดกรองสตรีที่อยู่กินกับชายแบบไม่มีสถานะแต่มีเพศสัมพันธ์กันให้รวมอยู่ในกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา เนื่องจากมีการตั้งข้อสังเกตว่า สตรีที่อยู่กินกับชายแบบไม่มีสถานะบางรายอาจตอบคำถามเรื่องการสมรสว่า ตนเองไม่ได้อยู่กินกับใคร แทนที่จะตอบว่าอยู่กินกับชายแบบไม่จดทะเบียนสมรส ทำให้สตรีกลุ่มนี้ไม่ถูกรวมอยู่ในกลุ่มสตรีที่สมรสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเรื่องความต้องการมีบุตรในครั้งนี้ ฉะนั้นด้วยข้อจำกัดของข้อคำถามดังกล่าว จึงอาจเป็นสาเหตุให้ส่วนหนึ่งของผลการศึกษาในครั้งนี้มีการคาดประมาณความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรสที่ต่ำกว่าความเป็นจริง

5) การศึกษาในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับความต้องการมีบุตรของสตรีที่สมรส ควรแบ่งตัวแปรตาม ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ต้องการ ไม่ต้องการ และไม่แน่ใจ/ไม่ทราบ และทำการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกแบบพหุกลุ่ม (Multinomial logistic regression) เพื่อที่จะได้ทราบว่า กลุ่มสตรีที่สมรสที่ไม่แน่ใจหรือไม่ทราบว่าต้องการมีบุตรหรือไม่นั้นเป็นสตรีกลุ่มใดและเพราะเหตุใดสตรีที่สมรสกลุ่มนี้จึงยังมีความลังเลใจกับการมีบุตร

ภาคผนวก

ผลการศึกษาสถิติเชิงพรรณนา (แสดงผลแบบตัดตัวอย่างที่เป็น Missing ออก)

N = 15,574 ราย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 4 ลักษณะของสตรีที่สมรส

ปัจจัย	กลุ่มรายการ	ร้อยละ	(จำนวน)	
ลักษณะทางด้านประชากร				
อายุ	15 - 19 ปี	3.18	(495)	
	20 - 24 ปี	9.52	(1,483)	
	25 - 29 ปี	14.73	(2,294)	
	30 - 34 ปี	19.25	(2,998)	
	35 - 39 ปี	19.26	(3,000)	
	40 - 44 ปี	17.84	(2,778)	
	45 - 49 ปี	16.22	(2,526)	
	รวม			(15,574)
อายุเฉลี่ย 35.03 ปี				
ค่าต่ำสุด = 15 ปี ค่าสูงสุด = 49 ปี				
ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 8.38 ปี				
อายุแรกสมรส	ต่ำกว่า 15 ปี	4.89	(762)	
	15-19 ปี	40.74	(6,345)	
	20-24 ปี	31.29	(4,873)	
	25-29 ปี	16.11	(2,509)	
	ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป	6.97	(1,085)	
	รวม			(15,574)
	อายุเฉลี่ย 21.04 ปี			
ค่าต่ำสุด = 7 ปี ค่าสูงสุด = 47 ปี				
ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 5.14 ปี				

ปัจจัย	กลุ่มรายการ	ร้อยละ	(จำนวน)
การตั้งครุฑในปัจจุบัน	กำลังตั้งครุฑ	3.33	(518)
	ไม่ได้กำลังตั้งครุฑ	96.67	(15,056)
	รวม		(15,574)
ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต	ไม่มี	97.28	(15,150)
	มี	2.72	(424)
	รวม		(15,574)
จำนวนบุตรที่มีชีวิต	จำนวนบุตรที่เสียชีวิตเฉลี่ย 0.03 คน ค่าต่ำสุด = 0 คน ค่าสูงสุด = 4 คน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.19 คน		
	ไม่มีบุตร	8.28	(1,290)
	1 คน	32.04	(4,990)
	2 คน	41.56	(6,472)
	ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป	18.12	(2,822)
	รวม		(15,574)
	จำนวนบุตรเฉลี่ย 1.76 คน ค่าต่ำสุด = 0 คน ค่าสูงสุด = 13 คน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.02 คน		
ลักษณะทางด้านโครงสร้างครุฑเรือน			
ประเภทของครุฑเรือน	ครอบครุฑเดียว	46.64	(7,264)
	ครอบครุฑขยาย	53.36	(8,310)
	รวม		(15,574)
การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครุฑเรือน	ขนาดครุฑเรือนเฉลี่ย 4.60 คนต่อครุฑเรือน ค่าต่ำสุด = 1 คน ค่าสูงสุด = 28 คน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.90 คน		
	ไม่มี	75.35	(11,735)
	มี	24.65	(3,839)
	รวม		(15,574)
	จำนวนผู้สูงอายุในครุฑเรือนเฉลี่ย 0.33 คน ค่าต่ำสุด = 0 คน ค่าสูงสุด = 4 คน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.62 คน		

ปัจจัย	กลุ่มรายการ	ร้อยละ	(จำนวน)
ลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย			
ภูมิภาค	กรุงเทพมหานคร	10.74	(1,673)
	ภาคกลาง	22.28	(3,470)
	ภาคเหนือ	20.43	(3,182)
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	23.39	(3,643)
	ภาคใต้	23.15	(3,606)
	รวม		
เขตการปกครอง			
เขตการปกครอง	ในเขตเทศบาล	53.31	(8,303)
	นอกเขตเทศบาล	46.69	(7,271)
	รวม		
ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ			
สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน			
สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน	ยากจนมาก	12.30	(1,916)
	ยากจน	16.62	(2,588)
	ปานกลาง	21.86	(3,404)
	ร่ำรวย	25.45	(3,963)
	ร่ำรวยมาก	23.78	(3,703)
	รวม		
ลักษณะทางด้านสังคม			
ระดับการศึกษาสูงสุด			
ระดับการศึกษาสูงสุด	ประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา	41.28	(6,429)
	มัธยมศึกษาตอนต้น	19.04	(2,965)
	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	18.65	(2,904)
	อนุปริญญา	5.57	(868)
	ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี	15.46	(2,408)
	รวม		
ลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม			
สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ			
สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ	บัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/ สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ	71.61	(11,152)
	บัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน	15.75	(2,453)
	สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	9.81	(1,528)
	ไม่มีสวัสดิการที่ได้จากรัฐ	2.83	(441)
	รวม		

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

ตารางที่ 5 แบบแผนการมีบุตรของสตรีที่สมรส

ลักษณะของสตรีที่สมรส	จำนวนบุตรที่มีชีวิต (ร้อยละ)				จำนวน บุตรเฉลี่ย (คน)	S.D.	(จำนวน)
	ไม่มีบุตร ที่มีชีวิต	1 คน	2 คน	ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป			
ลักษณะทางด้านประชากร							
อายุ							
15 – 19 ปี	34.95	58.59	6.26	0.20	0.72	0.59	(495)
20 – 24 ปี	16.32	60.22	20.63	2.83	1.10	0.69	(1,483)
25 – 29 ปี	12.51	45.12	34.05	8.33	1.40	0.85	(2,294)
30 – 34 ปี	8.07	36.69	41.66	13.58	1.64	0.90	(2,998)
35 – 39 ปี	4.87	24.70	48.80	21.63	1.94	0.97	(3,000)
40 – 44 ปี	3.85	18.32	50.97	26.85	2.10	1.00	(2,778)
45 – 49 ปี	3.68	16.71	48.50	31.12	2.22	1.11	(2,526)
รวม	8.28	32.04	41.56	18.12			(15,574)
อายุแรกสมรส							
ต่ำกว่า 15 ปี	4.33	26.25	39.11	30.31	2.11	1.26	(762)
15 - 19 ปี	5.53	27.36	42.38	24.73	1.95	1.05	(6,345)
20 - 24 ปี	7.49	30.84	45.45	16.21	1.75	0.95	(4,873)
25 - 29 ปี	13.19	40.85	38.22	7.73	1.42	0.88	(2,509)
ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป	19.35	48.48	28.66	3.50	1.17	0.80	(1,085)
รวม	8.28	32.04	41.56	18.12			(15,574)
การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน							
กำลังตั้งครรภ์	32.43	48.07	13.13	6.37	0.98	1.05	(518)
ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์	7.45	31.49	42.53	18.52	1.78	1.01	(15,056)
รวม	8.28	32.04	41.56	18.12			(15,574)
ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต							
ไม่มี	8.39	32.16	41.62	17.83	1.75	1.00	(15,150)
มี	4.48	28.83	39.39	28.30	2.15	1.48	(424)
รวม	8.28	32.04	41.56	18.12			(15,574)

ลักษณะของสตรีที่สมรส	จำนวนบุตรที่มีชีวิต				จำนวนบุตรเฉลี่ย (คน)	S.D.	(จำนวน)
	ไม่มีบุตรที่มีชีวิต	1 คน	2 คน	ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป			
ลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน							
<u>ประเภทของครัวเรือน</u>							
ครอบครัวเดี่ยว	7.37	26.02	45.07	21.54	1.89	1.05	(7,264)
ครอบครัวขยาย	9.09	37.30	38.48	15.13	1.64	0.97	(8,310)
รวม	8.28	32.04	41.56	18.12			(15,574)
<u>การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน</u>							
ไม่มี	8.19	30.85	41.54	19.42	1.79	1.04	(11,735)
มี	8.57	35.69	41.60	14.14	2.61	0.93	(3,839)
รวม	8.28	32.04	41.56	18.12			(15,574)
ลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย							
<u>ภูมิภาค</u>							
กรุงเทพมหานคร	12.61	35.86	36.16	15.36	1.58	0.98	(1,673)
ภาคกลาง	9.91	34.64	40.55	14.90	1.64	0.94	(3,470)
ภาคเหนือ	5.97	36.64	45.03	12.35	1.68	0.90	(3,182)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	6.18	27.70	46.42	19.71	1.84	0.91	(3,643)
ภาคใต้	8.87	28.09	37.05	25.98	1.94	1.24	(3,606)
รวม	8.28	32.04	41.56	18.12			(15,574)
<u>เขตการปกครอง</u>							
ในเขตเทศบาล	9.83	33.59	40.23	16.36	1.68	1.00	(8,303)
นอกเขตเทศบาล	6.52	30.27	43.08	20.13	1.84	1.03	(7,271)
รวม	8.28	32.04	41.56	18.12			(15,574)
ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ							
<u>สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน</u>							
ยากจนมาก	4.85	25.47	45.51	24.16	1.98	0.99	(1,916)
ยากจน	6.92	28.98	42.97	21.14	1.87	1.07	(2,588)
ปานกลาง	8.02	31.58	39.89	20.51	1.81	1.07	(3,404)
ร่ำรวย	8.55	33.56	41.13	16.75	1.72	1.01	(3,963)
ร่ำรวยมาก	10.96	36.38	40.51	12.15	1.56	0.91	(3,703)
รวม	8.28	32.04	41.56	18.12			(15,574)

ลักษณะของสตรีที่สมรส	จำนวนบุตรที่มีชีวิต				จำนวน บุตรเฉลี่ย (คน)	S.D.	(จำนวน)
	ไม่มีบุตร ที่มีชีวิต	1 คน	2 คน	ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป			
ลักษณะทางด้านสังคม							
ระดับการศึกษาสูงสุด							
ประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา	4.15	19.15	47.69	29.01	2.13	1.06	(6,429)
มัธยมศึกษาตอนต้น	8.33	40.07	37.44	14.17	1.61	0.93	(2,965)
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	10.12	39.77	39.36	10.74	1.54	0.92	(2,904)
อนุปริญญา	9.79	44.70	38.02	7.49	1.44	0.80	(868)
ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี	16.49	42.69	34.18	6.64	1.32	0.85	(2,408)
รวม	8.28	32.04	41.56	18.12			(15,574)
ลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม							
สวัสดิการรักษายาบาลจากรัฐ							
บัตรทอง/หลักประกันสุขภาพ	6.82	30.38	42.37	20.43	1.84	1.03	(11,152)
ถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ							
บัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน	11.86	37.79	37.59	12.76	1.54	0.97	(2,453)
สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	9.82	35.21	44.24	10.73	1.58	0.86	(1,528)
ไม่มีสวัสดิการที่ได้จากรัฐ	19.95	31.07	33.79	15.19	1.50	1.10	(441)
รวม	8.28	32.04	41.56	18.12			(15,574)

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: S.D. หมายถึง ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

ตารางที่ 6 สถานการณ์ความต้องการมีบุตรในอนาคตของสตรีที่สมรส

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	ร้อยละของความต้องการ		(จำนวน)
	มีบุตรในอนาคต		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	
ลักษณะทางด้านประชากร			
อายุ			
15 – 19 ปี	44.24	55.76	(495)
20 – 24 ปี	41.27	58.73	(1,483)
25 – 29 ปี	34.52	65.48	(2,294)
30 – 34 ปี	25.85	74.15	(2,998)
35 – 39 ปี	12.27	87.73	(3,000)
40 – 44 ปี	4.57	95.43	(2,778)
45 – 49 ปี	1.82	98.18	(2,526)
รวม	18.87	81.13	(15,574)
$\chi^2 = 2.1e+03$ ***			
จำนวนบุตรที่มีชีวิต			
ไม่มีบุตรที่มีชีวิต	59.61	40.39	(1,290)
1 คน	36.65	63.35	(4,990)
2 คน	4.16	95.84	(6,472)
ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป	2.55	97.45	(2,822)
รวม	18.87	81.13	(15,574)
$\chi^2 = 3.8e+03$ ***			

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	ร้อยละของความต้องการ		(จำนวน)
	มีบุตรในอนาคต		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	
ลักษณะทางด้านประชากร			
อายุแรกสมรส			
ต่ำกว่า 15 ปี	13.91	86.09	(762)
15 – 19 ปี	16.09	83.91	(6,345)
20 – 24 ปี	18.47	81.53	(4,873)
25 – 29 ปี	26.23	73.77	(2,509)
ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป	23.41	76.59	(1,085)
รวม	18.87	81.13	(15,574)
$\chi^2 = 148.0239$ ***			
การตั้งครรถ์ในปัจจุบัน			
กำลังตั้งครรถ์	26.83	73.17	(518)
ไม่ได้กำลังตั้งครรถ์	18.60	81.40	(15,056)
รวม	18.87	81.13	(15,574)
$\chi^2 = 22.1909$ ***			
ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต			
ไม่มี	19.17	80.83	(15,150)
มี	8.02	91.98	(424)
รวม	18.87	81.13	(15,574)
$\chi^2 = 33.5293$ ***			
ลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน			
ประเภทของครัวเรือน			
ครอบครัวเดี่ยว	14.98	85.02	(7,264)
ครอบครัวขยาย	22.27	77.73	(8,310)
รวม	18.87	81.13	(15,574)
$\chi^2 = 134.7779$ ***			
การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน			
ไม่มี	18.23	81.77	(11,735)
มี	20.84	79.16	(3,839)
รวม	18.87	81.13	(15,574)
$\chi^2 = 12.8830$ ***			

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	ร้อยละของความต้องการ		(จำนวน)
	มีบุตรในอนาคต		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	
ลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย			
ภูมิภาค			
กรุงเทพมหานคร	18.89	81.11	(1,673)
ภาคกลาง	16.14	83.86	(3,470)
ภาคเหนือ	16.94	83.06	(3,182)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	18.34	81.66	(3,643)
ภาคใต้	23.74	76.26	(3,606)
รวม	18.87	81.13	(15,574)
$\chi^2 = 81.1598 ***$			
เขตการปกครอง			
ในเขตเทศบาล	19.19	80.81	(8,303)
นอกเขตเทศบาล	18.51	81.49	(7,271)
รวม	18.87	81.13	(15,574)
$\chi^2 = 1.1500$			
ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ			
สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน			
ยากจนมาก	13.36	86.64	(1,916)
ยากจน	17.62	82.38	(2,588)
ปานกลาง	18.77	81.23	(3,404)
ร่ำรวย	19.86	80.14	(3,963)
ร่ำรวยมาก	21.63	78.37	(3,703)
รวม	18.87	81.13	(15,574)
$\chi^2 = 61.6119 ***$			
ลักษณะทางด้านสังคม			
ระดับการศึกษาสูงสุด			
ประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา	8.14	91.86	(6,429)
มัธยมศึกษาตอนต้น	22.90	77.10	(2,965)
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	25.24	74.76	(2,904)
อนุปริญญา	26.84	73.16	(868)
ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี	32.02	67.98	(2,408)
รวม	18.87	81.13	(15,574)
$\chi^2 = 900.3202 ***$			

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	ร้อยละของความต้องการ		(จำนวน)
	มีบุตรในอนาคต		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	
ลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม			
สวัสดิการรักษาพยาบาลจากรัฐ			
บัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/ สวัสดิการอื่น ๆ จากรัฐ	17.80	82.20	(11,152)
บัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน	21.61	78.39	(2,453)
สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	21.66	78.34	(1,528)
ไม่มีสวัสดิการที่ได้จากรัฐ	21.09	78.91	(441)
รวม	18.87	81.13	(15,574)
$\chi^2 = 29.5422$ ***			

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: χ^2 หมายถึง ค่าสถิติไคสแควร์

*** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9

ตารางที่ 7 แบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับของสตรีที่สมรส (แสดงเฉพาะร้อยละของสตรีที่สมรสที่มีความต้องการมีบุตร และ จำนวนของสตรีที่สมรสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในแต่ละกลุ่มรายการ)

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	แบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ					
	คนแรก		คนที่สอง		คนที่สาม (หรือมากกว่า)	
	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในแต่ละกลุ่มรายการ)	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในแต่ละกลุ่มรายการ)	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในแต่ละกลุ่มรายการ)
ปัจจัยลักษณะทางด้านประชากร						
อายุ						
15 – 19 ปี	65.89	(129)	39.44	(322)	15.91	(44)
20 – 24 ปี	65.64	(195)	47.57	(883)	15.80	(405)
25 – 29 ปี	74.69	(241)	50.70	(1,000)	9.97	(1,053)
30 – 34 ปี	73.61	(216)	45.99	(1,059)	7.49	(1,723)
35 – 39 ปี	58.87	(141)	30.28	(720)	3.13	(2,139)
40 – 44 ปี	43.93	(107)	11.33	(503)	1.06	(2,168)
45 – 49 ปี	26.88	(93)	3.32	(422)	0.35	(2,011)
รวม	63.01	(1,122)	37.28	(4,909)	4.21	(9,543)
	$\chi^2 = 95.4015$ ***		$\chi^2 = 520.0728$ ***		$\chi^2 = 416.0577$ ***	
อายุแรกสมรส						
ต่ำกว่า 15 ปี	53.13	(32)	31.75	(189)	5.36	(541)
15 – 19 ปี	60.92	(284)	38.91	(1,709)	4.20	(4,352)
20 – 24 ปี	67.09	(313)	37.62	(1,478)	4.35	(3,082)
25 – 29 ปี	67.45	(298)	40.67	(1,013)	3.76	(1,198)
ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป	54.36	(195)	26.35	(520)	2.97	(370)
รวม	63.01	(1,122)	37.28	(4,909)	4.21	(9,543)
	$\chi^2 = 12.8964$ *		$\chi^2 = 36.0637$ ***		$\chi^2 = 3.9341$	
การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน						
กำลังตั้งครรภ์	-	-	36.90	(168)	22.00	(350)
ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์	-	(1,122)	37.29	(4,741)	3.54	(9,193)
รวม	-	(1,122)	37.28	(4,909)	4.21	(9,543)
	-		$\chi^2 = 0.0104$		$\chi^2 = 284.8886$ ***	
ประสบการณ์การมีบุตรที่เสียชีวิต						
ไม่มี	-	(1,122)	37.77	(4,797)	4.25	(9,249)
มี	-	-	16.07	(112)	3.06	(294)
รวม	-	(1,122)	37.28	(4,909)	4.21	(9,543)
	-		$\chi^2 = 22.0458$ ***		$\chi^2 = 0.9964$	

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	แบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ					
	คนแรก		คนที่สอง		คนที่สาม (หรือมากกว่า)	
	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมดใน แต่ละกลุ่มรายการ)	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมดใน แต่ละกลุ่มรายการ)	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมดใน แต่ละกลุ่มรายการ)
ปัจจัยลักษณะทางด้านโครงสร้าง						
ครัวเรือน						
ประเภทของครัวเรือน						
ครอบครัวเดี่ยว	57.11	(499)	32.81	(1,841)	4.04	(4,924)
ครอบครัวขยาย	67.74	(623)	39.96	(3,068)	4.39	(4,619)
รวม	63.01	(1,122)	37.28	(4,909)	4.21	(9,543)
	$\chi^2 = 13.4144$ ***		$\chi^2 = 25.1752$ ***		$\chi^2 = 0.7379$	
การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน						
ไม่มี	60.50	(843)	37.38	(3,563)	4.05	(7,329)
มี	70.61	(279)	37.00	(1,346)	4.74	(2,214)
รวม	63.01	(1,122)	37.28	(4,909)	4.21	(9,543)
	$\chi^2 = 9.1950$ **		$\chi^2 = 0.0622$		$\chi^2 = 2.0071$	
ปัจจัยลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย						
ภูมิภาค						
กรุงเทพมหานคร	56.28	(183)	29.57	(602)	3.94	(888)
ภาคกลาง	53.14	(318)	27.41	(1,171)	3.53	(1,981)
ภาคเหนือ	64.24	(164)	33.42	(1,152)	2.52	(1,866)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	73.80	(187)	46.41	(989)	2.88	(2,467)
ภาคใต้	70.37	(270)	48.94	(995)	7.65	(2,341)
รวม	63.01	(1,122)	37.28	(4,909)	4.21	(9,543)
	$\chi^2 = 32.7938$ ***		$\chi^2 = 164.5818$ ***		$\chi^2 = 94.9869$ ***	
เขตการปกครอง						
ในเขตเทศบาล	61.07	(709)	35.13	(2,767)	3.89	(4,827)
นอกเขตเทศบาล	66.34	(413)	40.06	(2,142)	4.54	(4,716)
รวม	63.01	(1,122)	37.28	(4,909)	4.21	(9,543)
	$\chi^2 = 3.1121$		$\chi^2 = 12.5387$ ***		$\chi^2 = 2.4441$	
ปัจจัยลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ						
สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน						
ยากจนมาก	64.10	(78)	35.01	(477)	2.87	(1,361)
ยากจน	59.09	(154)	39.26	(731)	4.58	(1,703)
ปานกลาง	60.53	(228)	37.52	(1,058)	4.91	(2,118)
ร่ำรวย	63.21	(299)	38.03	(1,312)	4.21	(2,352)
ร่ำรวยมาก	65.84	(363)	36.06	(1,331)	4.08	(2,009)
รวม	63.01	(1,122)	37.28	(4,909)	4.21	(9,543)
	$\chi^2 = 2.9110$		$\chi^2 = 3.4665$		$\chi^2 = 9.3311$ *	

ปัจจัย ตัวแปร และ กลุ่มรายการ	แบบแผนความต้องการมีบุตรในแต่ละลำดับ					
	คนแรก		คนที่สอง		คนที่สาม (หรือมากกว่า)	
	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมดใน แต่ละกลุ่มรายการ)	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมดใน แต่ละกลุ่มรายการ)	ต้องการ (ร้อยละ)	(จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมดใน แต่ละกลุ่มรายการ)
ปัจจัยลักษณะทางด้านสังคม						
ระดับการศึกษาสูงสุด						
ประถมศึกษาและต่ำกว่าประถมศึกษา	46.00	(250)	23.24	(1,205)	2.57	(4,974)
มัธยมศึกษาตอนต้น	62.25	(204)	40.10	(1,162)	5.38	(1,599)
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	66.39	(244)	42.11	(1,140)	5.99	(1,520)
อนุปริญญา	71.62	(74)	39.74	(380)	7.00	(414)
ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี	71.43	(350)	44.32	(1,022)	6.56	(1,036)
รวม	63.01	(1,122)	37.28	(4,909)	4.21	(9,543)
	$\chi^2 = 45.2820$ ***		$\chi^2 = 139.6267$ ***		$\chi^2 = 72.5583$ ***	
ปัจจัยลักษณะทางด้านสวัสดิการ						
สังคม						
สวัสดิการรักษาพยาบาลจากรัฐ						
บัตรทอง/หลักประกันสุขภาพ- ถ้วนหน้า/สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ	65.16	(643)	38.35	(3,319)	4.08	(7,190)
บัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน	61.60	(263)	33.55	(924)	4.58	(1,266)
สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	64.23	(137)	38.24	(523)	4.95	(868)
ไม่มีสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐ	48.10	(79)	32.87	(143)	3.65	(219)
รวม	63.01	(1,122)	37.28	(4,909)	4.21	(9,543)
	$\chi^2 = 9.1265$ *		$\chi^2 = 8.5364$ *		$\chi^2 = 2.1157$	

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: χ^2 หมายถึง ค่าสถิติไคสแควร์

* หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 95

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99

*** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความน่าเชื่อถือ ร้อยละ 99.9

ตารางที่ 8 ลักษณะของสตรีที่สมรสที่มีแบบแผนครอบครัวแบบปราศจากบุตร

ปัจจัย	กลุ่มรายการ	ร้อยละ	(จำนวน)
ลักษณะทางด้านประชากร			
อายุ	15 - 19 ปี	10.60	(44)
	20 - 24 ปี	16.14	(67)
	25 - 29 ปี	14.70	(61)
	30 - 34 ปี	13.73	(57)
	35 - 39 ปี	13.98	(58)
	40 - 44 ปี	14.46	(60)
	45 - 49 ปี	16.39	(68)
	รวม		
อายุเฉลี่ย 32.57 ปี ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 9.93 ปี ค่าต่ำสุด = 15 ปี ค่าสูงสุด = 49 ปี			
อายุแรกสมรส	ต่ำกว่า 15 ปี	3.61	(15)
	15 - 19 ปี	26.75	(111)
	20 - 24 ปี	24.82	(103)
	25 - 29 ปี	23.37	(97)
	ตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป	21.45	(89)
	รวม		
อายุเฉลี่ย 24.23 ปี ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 6.93 ปี ค่าต่ำสุด = 10 ปี ค่าสูงสุด = 45 ปี			
ลักษณะทางด้านโครงสร้างครัวเรือน			
ประเภทของครัวเรือน	ครอบครัวเดี่ยว	51.57	(214)
	ครอบครัวขยาย	48.43	(201)
	รวม		(415)
ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย 3.61 คนต่อครัวเรือน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 2.24 คน ค่าต่ำสุด = 1 คน ค่าสูงสุด = 14 คน			

ปัจจัย	กลุ่มรายการ	ร้อยละ	(จำนวน)
การมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือน	ไม่มี	80.24	(333)
	มี	19.76	(82)
	รวม		(415)
	จำนวนผู้สูงอายุในครัวเรือนเฉลี่ย 0.25 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.54 คน ค่าต่ำสุด = 0 คน ค่าสูงสุด = 2 คน		
ลักษณะทางด้านเขตที่อยู่อาศัย			
ภูมิภาค	กรุงเทพมหานคร	19.28	(80)
	ภาคกลาง	35.90	(149)
	ภาคเหนือ	13.73	(57)
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	11.81	(49)
	ภาคใต้	19.28	(80)
	รวม		(415)
เขตการปกครอง	ในเขตเทศบาล	66.51	(276)
	นอกเขตเทศบาล	33.49	(139)
	รวม		(415)
ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ			
สถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน	ยากจนมาก	6.75	(28)
	ยากจน	15.18	(63)
	ปานกลาง	21.69	(90)
	ร่ำรวย	26.51	(110)
	ร่ำรวยมาก	29.88	(124)
	รวม		(415)
ลักษณะทางด้านสังคม			
ระดับการศึกษาสูงสุด	ประถมศึกษา และต่ำกว่าประถมศึกษา	32.53	(135)
	มัธยมศึกษาตอนต้น	18.55	(77)
	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	19.76	(82)
	อนุปริญญา	5.06	(21)
	ปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี	24.10	(100)
	รวม		(415)

ปัจจัย	กลุ่มรายการ	ร้อยละ	(จำนวน)
ลักษณะทางด้านสวัสดิการสังคม			
สวัสดิการโรงพยาบาลจากรัฐ	บัตรทอง/หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า/ สวัสดิการอื่นๆจากรัฐ	53.98	(224)
	บัตรประกันสังคม/กองทุนเงินทดแทน	24.34	(101)
	สวัสดิการข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	11.81	(49)
	ไม่มีสวัสดิการที่ได้รับจากรัฐ	9.88	(41)
	รวม		(415)

ที่มา: จัดทำโดยผู้วิจัย

รายการอ้างอิง

- Aarssen, L. W. (2005). Why is fertility lower in wealthier countries? The role of relaxed fertility-selection *Population and Development Review*, 31(1), 113-126.
- Abbott, M. (2006). Applied Econometrics. *Estimating and interpreting probit models with stata: introduction*. Retrieved 3 September, 2016, from http://qed.econ.queensu.ca/faculty/abbott/econ452/452tutorial06_f09.pdf
- Abma, J. C., & Peterson, L. S. (1995). *Voluntary childlessness among U.S. women: recent trends and determinants*. Paper presented at the Annual Meeting of the Population Association of America, San Francisco, California.
<http://www.ponline.org/node/290788>
- Amin, R., Chowdhury, J., & Hill, R. B. (1992). Socioeconomic differentials in contraceptive use and desire for more children in Greater Freetown, Sierra Leone. *International Family Planning Perspectives*, 18(1), 24-26.
- Avdeyeva, A. O. (2011). Policy experiment in Russia: Cash - for - babies and fertility change. *Social Politics*, 18(3), 361-386. doi: 10.1093/sp/jxr013
- Becker, G. S. (1960). An economic analysis of fertility. In National Bureau of Economic Research (Ed.), *Demographic and economic change in developed countries*: Columbia University Press.
- Becker, G. S. (1991). *A Treatise on the Family*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Bengtson, V. L. R., Robert E. L. (1991). Intergenerational solidarity in aging families: an example of formal theory construction. *Journal of Marriage and Family*, 53(4), 856-870. doi: 10.2307/352993
- Berrington, A., & Pattaro, S. (2014). Educational differences in fertility desires, intentions and behaviour: a life course perspective. *Advances in Life Course Research*, 24, 10-27. doi: 10.1016/j.alcr.2013.12.003
- Blacker, C. P. (1974). Stages in population growth. *The Eugenics Review*, 39(3), 88-101.
- Bongaarts, J. (1978). A framework for analyzing the proximate determinants of fertility. *Population and Development Review*, 4(1), 105-132. doi: 10.2307/1972149

- Bongaarts, J. (1993). The supply-demand framework for the determinants of fertility: an alternative implementation. *Population Studies*, 47(3), 437-456. doi: 10.2307/2175127
- Caldwell, J. C., Khuda, B.-e., Caldwell, B., Pieris, I., & Caldwell, P. (1999). The Bangladesh fertility decline: an interpretation. *Population and Development Review*, 25(1), 67-84.
- Davis, K., & Blake, J. (1956). Social structure and fertility: an analytic framework. *Economic Development and Cultural Change*, 4(3), 211-235.
- Easterlin, R. A. (1975). An economic framework for fertility analysis. *Studies in Family Planning*, 6(3), 54-63. doi: 10.2307/1964934
- Fosu, M. O., Nyarko, I. P. R., & Anokye, M. (2013). The desire for last birth among Ghanaian women: the determinants. *Research on Humanities and Social Sciences*, 3(2), 122-129.
- Heaton, T. B., Jacobson, C. K., & Holland, K. (1999). Persistence and change in decisions to remain childless. *Journal of Marriage and Family*, 61(2), 531-539. doi: 10.2307/353767
- Huttly, S. R. A., Barros, F. C., Victora, C. G., Lombardi, C., & Vaughan, J. P. (1990). Subsequent pregnancies: who has them and who wants them? Observations from an urban center in Southern Brazil. *Rev. Saúde Pública*, 24(3), 212-216.
- Kim, M.-I., Rider, R. V. R., Harper, P. A., & Yang, J.-M. (1974). Age at marriage, family planning practices, and other variables as correlates of fertility in Korea. *Demography*, 11(4), 641-656.
- Knodel, J., Debavalya, N., & Kamnuansilpa, P. (1980). Thailand's continuing reproductive revolution. *International Family Planning Perspectives*, 6(3), 84-97. doi: 10.2307/2947597
- Lawrence, R. H., Bennett, J. M., & Markides, K. S. (1992). Perceived intergenerational solidarity and psychological distress among older Mexican Americans. *Journal of Gerontology*, 47(2), S55-S65.
- Livingston, G. (2015). Childlessness falls, family size grows among highly educated women. Retrieved 6 May, 2016, from

http://www.pewsocialtrends.org/files/2015/05/2015-05-07_children-ever-born_FINAL.pdf

- Lowenstein, A. (2007). Solidarity-conflict and ambivalence: testing two conceptual frameworks and their impact on quality of life for older family members. *Journal of Gerontology Social Sciences*, 62(2), S100-S107. doi: 10.1093/geronb/62.2.S100
- Lowenstein, A. (2010). Determinants of the complex interchange among generations: collaboration and conflict *Intergenerational Solidarity: Strengthening Economic and Social Ties* (pp. 53-80): Palgrave Macmillan US.
- Lynn-Nelson, G. (2007). The next generation of learners. *American Association of Law Libraries Spectrum*, 11, 8.
- Mahmood, N. (1990). *The desire for additional children and fertility regulation in Pakistan*. (Doctor of Philosophy (Sociology)), The University of Michigan. Retrieved from <http://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/105240> (9116247)
- Mahmood, N. (1992). The desire for additional children among Pakistan women: the determinants. *The Pakistan Development Review*, 31(1), 1-30.
- Martin, T. C. (1995). Women's education and fertility: results from 26 demographic and health surveys. *Studies in Family Planning*, 26(4), 187-202. doi: 10.2307/2137845
- Mason, K. O. (1987). The impact of women's social position on fertility in developing countries. *Sociological Forum*, 2(4), 718-745. doi: 10.2307/684300
- McDonald, P. (2000). Gender equity, social institutions and the future of fertility. *Journal of Population Research*, 17(1), 1-16.
- Meier, J., Austin, S., & Corcker, M. (2010). Generation Y in the workforce: managerial challenges. *The Journal of Human Resource and Adult Learning*, 6(1), 68-78.
- Morgan, S. P., & Hagewen, K. J. (2014). Fertility. In D. L. Poston & M. Micklin (Eds.), *Handbook of population* (pp. 229-249). New York: Springer Science+Business Media.
- Nair, N. K., & Chow, L. P. (1980). Fertility intentions and behavior: some findings from Taiwan. *Studies in Family Planning*, 11(7/8), 255-263. doi: 10.2307/1966243

- Nortman, D. L. (1982). Measuring the unmet need for contraception to space and limit births. *International Family Planning Perspectives*, 8(4), 125-134. doi: 10.2307/2948132
- Research Center National Institute of development Administration, Institute of Population and Social Research Mahidol University, & National Family Planning Program Ministry of Public Health. (1985). *Contraceptive Use and Fertility in Thailand: Results from the 1984 Contraceptive Prevalence Survey*. Bangkok: Ministry of Public Health.
- Ross, J. L., Blangero, J., Goldstein, M. C., & Schuler, S. (1986). Proximate determinants of fertility in the Kathmandu Valley, Nepal: an anthropological case study. *Journal of Biosocial Science*, 18(2), 179-196. doi: 10.1017/S0021932000016114.
- Shah, N. M., Shah, M. A., & Radovanovic, Z. (1998). Patterns of Desired Fertility and Contraceptive Use in Kuwait. *International Family Planning Perspectives*, 24(3), 133-138. doi: 10.2307/3038210
- Sibanda, A., Woubalem, Z., Hogan, D. P., & Lindstrom, D. P. (2003). The proximate determinants of the decline to below-replacement fertility in Addis Ababa, Ethiopia. *Studies in Family Planning*, 34(1), 1-7.
- Sikder, U. K. (2015). Empirical test of the Caldwell's fertility theory of intergenerational wealth flows in India: evidence from National Family Health Survey Data. *American International Journal of Research in Humanities, Arts and Social Sciences*.
- Srivastava, J. N. (1994). Impact of child mortality on family size desires and family planning practice among white-collar workers. *The Journal of Family Welfare*, 40(2), 19-26.
- Susuman, A. S. S., Bado, A., & Lailulo, Y. A. L. (2014). Promoting family planning use after childbirth and desire to limit childbearing in Ethiopia. *Reproductive Health*. doi: 10.1186/1742-4755-11-53
- Tanturri, M. L., & Mencarini, L. (2008). Childless or childfree? paths to voluntary childlessness in Italy. *Population and Development Review*, 34(1), 51-77.

- Terjesen, S., Vinnicombe, S., & Freeman, C. (2006). Attractive generation Y graduates: organizational attributes, likelihood to apply and sex differences. *Career Development International*, 12(6), 504-522.
- Uddin, M. I., Bhuyan, K. C., & Islam, S. S. (2011). Determinants of desired family size and children ever born in Bangladesh. *The Journal of Family Welfare*, 57(2), 39-47.
- United Nations Children's Fund. (2016). About mics. Retrieved 5 March, 2016, from <http://mics.unicef.org/about>
- VanMeter, R. A., Grisaffe, D. B. G., Chonko, L. B., & Roberts, J. A. (2012). Generation Y's ethical ideology and its potential workplace implications. *Journal of Business Ethics*, 117(1), 93-109. doi: 10.1007/s10551-012-1505-1
- West Midland Family Center. (n.d.). Generational differences chart Retrieved 1 March, 2016, from <http://www.wmfc.org/uploads/GenerationalDifferencesChart.pdf>
- Williams, R. (2016, 26 January). Using stata's margins command to estimate and interpret adjusted predictions and marginal effects. Retrieved 3 September, 2016, from <https://www3.nd.edu/~rwilliam/stats/Margins01.pdf>
- Withers, M., Kano, M., & Pinatih, G. N. I. (2010). Desire for more children, contraceptive use and unmet need for family planning in a remote area of Bali, Indonesia. *Journal of Biosocial Science*, 42(4), 549-562. doi: 10.1017/S0021932010000052
- World Bank. (n.d.). Data. *Total fertility rate (births per woman)*. Retrieved 23 May, 2016, from <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>
- World Health Organization. (2004). Adolescent Pregnancy (Issues in Adolescent Health and Development). Retrieved 25 October, 2016, from http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42903/1/9241591455_eng.pdf
- Zangpo, K. (2013). *Impact of women's status on fertility in the Kingdom of Bhutan*. (Master's Degree), Chulalongkorn University. Retrieved from <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/43564>
- กนกวรรณ พวงประยงค์. (2558, 18 กรกฎาคม). ผลกระทบของการสมรส จำนวนบุตรที่มีชีวิต และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่อการคิดและเตรียมการด้านผู้ดูแลในยามสูงวัยของแรงงานไทยในระบบ. Paper presented at the การประชุมวิชาการ การบริหารการพัฒนาทางสังคมระดับชาติ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559). คู่มือการดำเนินงาน โครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด. Retrieved 1 มีนาคม, 2560, from <https://csg.dcy.go.th/images/download/umannualv2.pdf>
- กรมบัญชีกลาง. (2553). คู่มือสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการ. Retrieved from http://home.kku.ac.th/praudit/law/07_medical_fee/22_Medical_guide_government%20officer_CGD_2553.pdf.
- กรมสุขภาพจิต. (2554). สถานการณ์ปัญหาการตั้งครรภ์ของวัยรุ่น. Retrieved 16 พฤศจิกายน 2558, from <http://www.dmh.go.th/downloadportal/Strategy/การตั้งครรภ์ของวัยรุ่น.pdf>
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2548). ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เทพเพ็ญวานิสัย.
- กลุ่มงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2553). แนวคิดทฤษฎีด้านครอบครัว. Retrieved 15 สิงหาคม, 2559, from <http://www.owf.go.th/wofa/modules/website/upload/article/795e4343f8771c8776061fac16b5a370.pdf>
- กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2544). นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกริกศักดิ์ บุญญานพวงศ์. (2530). รายงานการวิจัยเรื่อง ปัญหาในการเลี้ยงดูบุตรของสตรีที่ทำงานนอกบ้านในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่. Retrieved 14 สิงหาคม, 2559, from http://www.sri.cmu.ac.th/~sri/local/research_a/DATA/30_A.html
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2530). การวิเคราะห์ด้านอุปสงค์และอุปทานของการใช้การวางแผนครอบครัว: กรณีของประเทศไทย (ปี 2527): จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2559). คู่กับ ศาสตราจารย์ ดร.เกื้อ วงศ์บุญสิน “ไทยกำลังเปลี่ยนจากสังคม DINK เป็น SINK”. Retrieved 13 เมษายน, 2559, from <http://www.isranews.org/isranews-article/item/46213-dinks13.html>
- เกื้อ วงศ์บุญสิน และวิพรรณ ประจวบเหมาะ รูปโฟโล. (2537). ภาวะเจริญพันธุ์ในอนาคต : การประยุกต์ใช้แนวคิดวิเคราะห์ของคุมส์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน และวีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์. (2524). ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลกระทบต่อภาวะเจริญพันธุ์ ของสตรีไทยในชนบท : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวนาชาวไร่และชาวประมง: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เกื้อ วงศ์บุญสิน และอัจฉรา เอ็นซ์. (2539). ผู้ดูแลบุตรวัย 3-5 ปี ของสตรีในเขตเมืองและเขตชนบทของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ข่าวสด. (2560, 8 กุมภาพันธ์). สธ. ชวนคนไทยมีลูกช่วยชาติ พบอัตราเกิดต่ำจนน่าเป็นห่วง เหตุคนโสดล้นเมือง. ข่าวสด. Retrieved from https://www.khaosod.co.th/featured/news_211561
- คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ. (2556). แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2545-2549). Retrieved 4 สิงหาคม, 2559, from https://www.m-society.go.th/more_news.php?cid=327
- คณะทำงานนิยามศัพท์การวิจัยทางประชากรและสังคม สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2558). ศัพท์านุกรมการวิจัยทางประชากรและสังคม. อัตราเจริญพันธุ์รวม Retrieved 23 พฤษภาคม, 2559, from <http://www.popterms.mahidol.ac.th/popterms/showmean.php?id=t00079&keyword=Total%20fertility%20rate>
- คาสปาร์ พิค วาสนา อิมเอม และรัตนารณม์ ตั้งธนเศรษฐ์. (2558). รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ.2558 เรื่อง โฉมหน้าครอบครัวไทย ยุคเกิดน้อย อายุยืน: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย.
- จงจิตต์ ฤทธิรงค์ ธนศ กิติศรีวรพันธุ์ และวิมลทิพย์ มุสิกพันธ์. (2557, 1 กรกฎาคม). สถานเลี้ยงเด็กช่วยให้คนมีบุตรมากขึ้น (จริงหรือ?). Paper presented at the การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 10 ประชากรและสังคม 2557, โรงแรมเอเชีย.
- จรัมพร โห้ถ้อย และสวรัย บุญยमानนท์. (2552). ปัจจัยทางเศรษฐกิจกับการสร้างครอบครัว. ประชากรและสังคม 2552: ครอบครัวไทย ในสถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางสังคมและประชากร, 48-69.
- จันทกานต์ ต้นเจริญพานิช. (2553). ความสัมพันธ์ระหว่างประชากรต่างรุ่น: การทบทวนวรรณกรรม. Paper presented at the การประชุมวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ครั้งที่ 7, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. http://researchconference.kps.ku.ac.th/article_7/pdf/o_human20.pdf
- จิราพร ชมพิกุล และคณะ. (2552). รายงานการวิจัย เรื่อง สัมพันธภาพในครอบครัว. สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล: สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

- จิราภรณ์ อรุณากูร. (2559, 2 พฤษภาคม). หนุ่มสาวยุคใหม่ ไม่อยากมีลูก. Retrieved 10 พฤศจิกายน, 2559, from <http://program.thaipbs.or.th/watch/qQVsWj>
- เจษฎา โชคดำรงสุข. (2558). ครอบครัวอยู่ครบพ่อแม่ลูกน้อยลง อยู่ร่วมปู่ย่าเยอะขึ้น เนาะสงกรานต์ สานสัมพันธ์ใหม่. Retrieved 24 มีนาคม, 2559, from <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9580000041729>
- ชัยวัฒน์ จันทรโพธิ์ศรี. (2537). ปัจจัยที่มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ระดับภาคของประเทศไทย. (วิทยาสาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถิติประยุกต์), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. Retrieved from http://library.cmu.ac.th/digital_collection/etheses/fulltext.php?id=2545&word=&check_field=&select_study=&condition=&search=&philosophy=&master=#
- ชาย โพธิ์ลีตา. (2554). การเปลี่ยนแปลงครอบครัวและครัวเรือนไทย: เรา (ไม่) รู้อะไร? ประชากรและสังคม 2554: จุดเปลี่ยนประชากร จุดเปลี่ยนสังคมไทย (pp. 23-41): สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ฐิตินันท์ พิวนิล. (2558, 4 กรกฎาคม). การตั้งครรถ์ในวัยรุ่นกับภาวะทารกแรกเกิดน้ำหนักตัวน้อย: การวิเคราะห์ข้อมูลระดับจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์. Paper presented at the การประชุมวิชาการระดับชาติ ราชภัฏเพชรบุรีวิจัยเพื่อแผ่นดินไทย ครั้งที่ 5, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี.
- ดวงหทัย ยอดทอง และคณะ. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างอายุ ความรู้สึกเป็นภาระในการดูแลกับการซึมเศร้าในผู้ตายายที่ดูแลหลาน. วารสารสภาการพยาบาล, 29(1), 108-121.
- ดิเรก ลิ้มมธุรสกุล. (2556). การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม STATA 10. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดลินิวส์. (2557, 1 กรกฎาคม). ชี้อีกเกิดน้อยลง หวั่นขาดแรงงาน. Retrieved 3 พฤศจิกายน, 2558, from <http://www.dailynews.co.th/politics/249265>
- ต่วนนุรฮัยนี โต๊ะกูบฮา. (2557). ทศนคติต่อการคุมกำเนิดของสตรีมุสลิมในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา อิสลามศึกษา), มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. Retrieved from http://soreda.oas.psu.ac.th/show_detail.php?research_id=282
- ทศพล ชูเลิศ. (2554). ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อการจัดสวัสดิการสังคมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 : กรณีศึกษา เทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี. (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- ทัศน์ีย์ ทองสว่าง. (2544). ประชากรศึกษา (Population Education). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ไทยรัฐออนไลน์. (2556, 10 สิงหาคม). ผิดไหม?แต่งงานแล้วไม่อยากมีลูก. ไทยรัฐออนไลน์.

Retrieved from <http://www.thairath.co.th/content/362441>

ไทยรัฐออนไลน์. (2557, 21 พฤษภาคม). เด็กไทยเกิดใหม่น้อยลงแต่ยอดแม่วัยใสยังน่าห่วง.

Retrieved from <http://www.thairath.co.th/content/424172>

ไทยรัฐออนไลน์. (2559, 22 มีนาคม 2559). คณะรัฐมนตรีขยายเงินอุดหนุนเพื่อเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดจาก 400 บาท เป็น 600 บาทต่อเดือน. ไทยรัฐออนไลน์. Retrieved from

<http://www.thairath.co.th/content/594528>

นพวรรณ ปาลวัฒน์วิไชย. (2516). อิทธิพลของอายุแรกสมรสต่อภาวะเจริญพันธุ์ในเขตเมืองของประเทศไทย. (สังคมวิทยามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Retrieved from <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/39404>

นภาพร ชัยวรธรรม มาลินี วงษ์สิทธิ์ และวิพรรณ ประจวบเหมาะ รูปโฟโล. (2538). รายงานโครงการศึกษาสถานภาพสตรีและภาวะเจริญพันธุ์ ในประเทศไทย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันทนา ปรีดาสุวรรณ. (2537). การศึกษาผลกระทบของอายุแรกสมรสกับแบบแผนการคุมกำเนิด ต่อภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทย. (สังคมวิทยามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Retrieved from <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/33608>

นิพนธ์ เทพวัลย์. (2514). ประชากรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

บุญฤทธิ สุจริตน์. (2557). การตั้งครรภในวัยรุ่น : นโยบาย แนวทางการดำเนินงาน และติดตามประเมินผล (2 ed.). นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.

ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2522). ทฤษฎีที่น่าสนใจทางประชากรศาสตร์. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2543). ประชากรศาสตร์ สาระตติศึกษาเรื่องประชากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2553). เด็กไทยเกิดน้อย แล้วเราจะทำอย่างไรกันดี. จดหมายข่าวประชากรและการพัฒนา, 30(5).

ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2557, 1 กรกฎาคม). ปาฐกถา นำ เรื่อง เกิดอย่างไร ประเทศไทยจึงมั่นคง? Paper presented at the การประชุมวิชาการประชากรและสังคม ครั้งที่ 10, โรงแรมเอเชีย กรุงเทพมหานคร.

ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนางศ์. (2555). รายงานสุขภาพคนไทย ปี 2555 การเกิด (pp. 12-13): สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.

- ปราโมทย์ ประสาทกุล และศุภติดา ชนวนัน. (2552). ผลของภาวะสมรสที่มีต่อการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศไทย. วารสารประชากร, 1(07), 111-123.
- ปวย อึ้งภากรณ์. (2542). จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์ และปราโมทย์ ประสาทกุล. (2549). ประชากรไทยในอนาคต. Retrieved 18 พฤศจิกายน 2558, from สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
<http://www.ipsr.mahidol.ac.th/IPSR/AnnualConference/Conferencell/Article/Article02.htm>
- ปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์ และปราโมทย์ ประสาทกุล. (2557). สถานการณ์การเกิดในช่วงครึ่งศตวรรษ. Paper presented at the การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 10 ประชากรและสังคม 2557, โรงแรมเอเชีย.
- ปานรัตน์ นิ่มตลุง. (2558). การจัดสวัสดิการสังคมของไทยและอาเซียน (เอกสารบริการวิชาการ). Retrieved 7 สิงหาคม, 2559, from
<http://61.19.50.68/dsdw/buzzfile/20151214130612-341.pdf>
- ผู้จัดการ 360 องศา รายสัปดาห์. (2549, 7 กันยายน). เรื่องของคนไม่ยอมมีลูก. ผู้จัดการออนไลน์. Retrieved from
<http://www.manager.co.th/iBizChannel/ViewNews.aspx?NewsID=9490000113585>
- ผู้จัดการ 360 องศา รายสัปดาห์. (2554, 7 มกราคม). DINKs ลูกค้ำหน้าใหม่. ผู้จัดการออนไลน์. Retrieved from จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
<http://www.manager.co.th/iBizChannel/ViewNews.aspx?NewsID=9540000001875>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2554, 22 มิถุนายน). เรื่องฮิตของสาว ๆ Gen X "ไม่โสดแต่ไร้บุตร". ผู้จัดการออนไลน์. Retrieved from
<http://www.manager.co.th/Family/ViewNews.aspx?NewsID=9540000075946>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2558, 3 สิงหาคม). ขยายสิทธิคลอดบุตรทองฟรีไม่จำกัดครั้ง หวังคนไทยมีลูกเพิ่ม จัดงบดูแลคนแก่ 600 ล้าน ปีแรก. Retrieved 25 กรกฎาคม, 2559, from
<http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9580000087581>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2559a, 12 กรกฎาคม). เด็กไทยเกิดน้อยด้อยคุณภาพ ดันยุทธศาสตร์ฯ ชวนคนมีลูก. Retrieved 2 สิงหาคม, 2559, from
<http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9590000069408>

- ผู้จัดการออนไลน์. (2559b, 22 มีนาคม). พ่อแม่เฮ ครม.เห็นชอบเพิ่มเงินอุดหนุนเด็กแรกเกิดจาก 400 บาทต่อเดือน เป็น 600 บาทต่อเดือน แถมขยายจ่ายจนถึงอายุ 3 ขวบ. Retrieved 8 สิงหาคม, 2559, from <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9590000029757>
- ฝ่ายวิจัยและศูนย์สารสนเทศทางประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2551, 3 ธันวาคม 2558). การเกิด. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะเจริญพันธุ์. from http://www.cps.chula.ac.th/cps/research_division/theory/t_birth.html
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2545). จิตวิทยาครอบครัว. กรุงเทพฯ: บริษัทเท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัลพับลิเคชั่น จำกัด.
- พรรณพิมล วิปลากร. (2555). ครอบครัวสามวัย. Retrieved 24 มีนาคม, 2559, from <http://www.momypedia.com/blog/65279-18608/ครอบครัวสามวัย/>
- พัชรราวลัย วงศ์บุญสิน. (2553). การลดลงของอัตราเจริญพันธุ์. *CPS Policy Brief*, 1, 6.
- พิมลพรรณ อิศรภักดี. (2557). ทศนคติของคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับการแต่งงานและการมีบุตร. Retrieved 23 สิงหาคม 2558, from http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsr/AnnualConference/ConferenceX/Download/PPT/11-Pimonpan-AttitudesYoungPeople_1July2014.pdf
- เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์. (2527). ประชากรศาสตร์ สารสำคัญโดยสังเขป: สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภูเบศร์ สมุทรจักร และนิพนธ์ ดาราวุฒิมาปกรณ์. (2557). ประชากรและสังคม 2557: การเกิดกับความมั่นคงในประชากรและสังคม (ยุพิน วรสิริอมร จงจิตต์ ฤทธิรงค์ ศุภธิดา ชนวนวัน และพจนาน หันจางสิทธิ์ Ed.). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- มนฤดี เตชะอินทร์ และพรรณณี ศิริวรรณภา. (2555). การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น (Adolescent Pregnancy). Retrieved 25 ตุลาคม, 2559, from http://www.med.cmu.ac.th/dept/obgyn/2011/index.php?option=com_content&view=article&id=742:adolescent-pregnancy&catid=45:topic-review&Itemid=561
- มนสิการ กาญจนะจิตตรา. (2555). เจาะใจเจนวาย ทำไมไม่ยอมมีลูก? Retrieved 11 พฤศจิกายน, 2559, from <http://www.newsletter.ipsr.mahidol.ac.th/index.php/component/content/article/107-vol36-no3/349-generation-y.html>

- มนสิการ กาญจนะจิตรา. (2559). ส่งเสริมครอบครัวอยู่ดีมีบุตร. จดหมายข่าวประชาคมวิจัย, 22(127), 16-23.
- มนสิการ กาญจนะจิตรา และคณะ. (2559). โครงการวิจัยการส่งเสริมการมีบุตรผ่านการสร้างสมดุลในการทำงานและการสร้างครอบครัวที่มีคุณภาพ. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มนสิการ กาญจนะจิตรา และนุชราภรณ์ เลี้ยงรื่นรมย์. (2557, 1 กรกฎาคม). นโยบายเมื่อหมดยุคโซ่ทองคล้องใจ. Paper presented at the การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 10 ประชากรและสังคม 2557, โรงแรมเอเชีย กรุงเทพมหานคร.
- มานพ เอื้อศิลามงคล. (2530). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการบุตรเพิ่มของสตรีไทย. (สังคมวิทยา มหาวิทยาลัย), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาลินี ช่อมพุกษ์. (2516). แบบชนิดและโครงสร้างของครอบครัวที่มีผลต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์และต่อขนาดของครอบครัวในอุดมคติ ของประชากรในเขตเมือง. (สังคมวิทยา มหาวิทยาลัย), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Retrieved from <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/40081>
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย และ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2558). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2557. In ปราโมทย์ ประสาทกุล (Ed.). กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ยุทธ ไถยวรรณ. (2557). การวิเคราะห์สถิติหลายตัวแปรสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รักชนก คชานูบาล. (2556). แนวคิดทฤษฎีด้านภาวะเจริญพันธุ์ (เอกสารประกอบการสอนวิชาแนวคิดและทฤษฎีทางประชากรศาสตร์และสังคม).
- ลือรัตน์ อนุรัตน์พานิช. (2558). *Generation Y* ยังร้ายอยู่. กรุงเทพฯ: ไทยเอฟเฟ็กส์สตูดิโอ.
- วนิพพล มหาอาษา. (2551). ผู้สูงอายุกับการดูแลวัยรุ่น. จดหมายข่าวประชากรและการพัฒนา, 28(5).
- วัชรี ด่านกุล. (2557). การแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกต่างรุ่นในครอบครัวต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาตำบล ไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน. (ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วาสนา อิมเอม. (2557). การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร: ไทยกับประเทศอาเซียน. Paper presented at the การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับอนาคตการพัฒนาประเทศ, โรงแรมเซ็นทารา แกรนด์ แอท เซ็นทรัลเวิลด์.

- วิทยา ถิฐาพันธ์. (2559). อายุของแม่กับการตั้งครรภ์. ภาควิชาสูติศาสตร์-นรีเวชวิทยา คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล. Retrieved 1 เมษายน, 2559, from http://www.si.mahidol.ac.th/th/department/obstetrics_gynecology/dept_article_detail.asp?a_id=509
- วิณารัตน์ เลหาภคกุล. (2556). DINKs เทรนด์ใหม่ไม่มีลูก. Retrieved 10 พฤศจิกายน, 2559, from <https://www.youtube.com/watch?v=fA7in3p15Gc>
- ศิริกุล อิศรานุรักษ์. (2549). ทารกน้ำหนักแรกเกิดน้อย: ปัญหาสุขภาพคนไทยที่ยังแก้ไขไม่ได้. วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา, 4(1), 67-79.
- ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น. (2552). การได้ประโยชน์จากการปันผลทางประชากร: การศึกษาเชิงประจักษ์ระหว่างประเทศ. (ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2553). รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สมยศ พุ่มหว่า. (2543). ระบบสังคมเกษตร: ข้อเสนอเชิงแนวคิดที่ได้จากการวิจัยในภาคใต้. Retrieved 22 กรกฎาคม, 2559, from <http://www.mcc.cmu.ac.th/Seminar/pdf/671.pdf>
- สรรเพชญ์ ไชยสิริยะสวัสดิ์. (2557, 2 มิถุนายน). สแกนนิสัย"คน 4 เจเนอเรชัน" แม้ต่างกันก็อยู่ร่วมกันได้. มติชนออนไลน์. Retrieved from http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1401615955
- สันทัต เสริมศรี. (2541). ประชากรศาสตร์ทางสังคม. กรุงเทพฯ: สามเจริญพาณิชย์.
- สำนักข่าวไทย. (2557, 4 กุมภาพันธ์). เกาหลีได้จะส่งเสริมการจ้างงานสตรีที่มีบุตร. สำนักข่าวไทย. Retrieved from <http://www.mcot.net/site/content?id=52f0ad7bbe0470602e8b4569>
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). ครอบครัวไทยหย่าร้างสูงเกินปีละแสนคู่. Retrieved 17 พฤศจิกายน, 2559, from <http://www.thaihealth.or.th/Content/23853-ครอบครัวไทยหย่าร้างสูง%20เกินปีละแสนคู่.html>
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2558). ส่งเสริมการมีบุตรแก้ปัญหาอัตราเกิดลดลง. Retrieved 1 พฤศจิกายน, 2559, from

<http://www.thaihealth.or.th/Content/28048-ส่งเสริมมีบุตรแก้ปัญหาอัตราเกิดลดลง.html>

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). แผนประชากรในช่วง
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559): สำนักนายกรัฐมนตรี.
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). การคาดประมาณประชากร
ของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). โครงสร้างของครัวเรือน
อัตราการจดทะเบียนสมรส และอัตราการจดทะเบียนการหย่า ปี พ.ศ. 2523 - 2556 (ราย
ปี). Retrieved 15 สิงหาคม, 2559, from
[http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_Final.aspx?reportid=26&templa
te=3R1C&yeartype=M&subcatid=44](http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_Final.aspx?reportid=26&template=3R1C&yeartype=M&subcatid=44)
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). เอกสารประกอบการการ
ประชุม ประจำปี 2559 ของ คสช. ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12
(พ.ศ.2560-2564). Retrieved 30 ตุลาคม, 2559, from
[http://dmcrth.dmcr.go.th/downloadNw.php?WP=pUqgoap4GQqgG2rDqYyc4Uu
epPMgZUplGQWgG2rDqYyc4Uux](http://dmcrth.dmcr.go.th/downloadNw.php?WP=pUqgoap4GQqgG2rDqYyc4Uu
epPMgZUplGQWgG2rDqYyc4Uux)
- สำนักงานประกันสังคม. (2558a). "ยิ้มรับสิทธิ" พ.ร.บ. ประกันสังคม (ฉบับที่4) พ.ศ. 2558 เพิ่มสิทธิ
ประโยชน์ให้ผู้ประกันตน มีผลบังคับใช้ 20 ตุลาคม 2558. Retrieved 3 สิงหาคม, 2559,
from <http://www.sso.go.th/wpr/uploads/uploadImages/file/ssosmiles.pdf>
- สำนักงานประกันสังคม. (2558b). สิทธิประโยชน์กองทุนประกันสังคมและกองทุนเงินทดแทน.
Retrieved 23 กรกฎาคม, 2559, from
<http://www.sso.go.th/wpr/category.jsp?cat=645>
- สำนักงานประกันสังคม. (2559, 22 มิถุนายน). ขยายความคุ้มครองลูกจ้าง“เกษตร – ประมง” และ
การกำหนดหลักเกณฑ์ในกรณีทุพพลภาพ. Retrieved 26 กรกฎาคม, 2559, from
<http://www.sso.go.th/wpr/content.jsp?lang=th&cat=762&id=4622>
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2550 เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). สาระสำคัญร่างรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2550). สรุปผลการสำรวจการเปลี่ยนแปลงประชากร พ.ศ.2548-2549.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2552). แนวโน้มอนามัยการเจริญพันธุ์ระหว่างปี 2549 และ 2552.

Retrieved 24 สิงหาคม, 2558, from

<http://ihppthaigov.net/DB/presentation/attachjournal/178/PPT/PPT1.ppt>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2553). การสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ พ.ศ. 2552.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2554a). ครอบครัว ภาวะ ผูกพัน หรือจำยอม Retrieved 21 มีนาคม, 2559, from

http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/citizen/news/news_family.jsp

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2554b). มิติหญิงชาย : แนวโน้มการพัฒนาสู่ความเสมอภาค. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). มองภาพครัวเรือนไทยในรอบ 10 ปี. Retrieved 14 สิงหาคม, 2559, from http://service.nso.go.th/nso/web/article/article_62.html

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2556). รายงานฉบับสมบูรณ์ การสำรวจสถานการณเด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555.

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). สิทธิหลักประกันสุขภาพ. Retrieved 23 กรกฎาคม, 2559, from http://www.nhso.go.th/FrontEnd/page-forpeople_privilege.aspx

สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์. (2558). คู่มือแนวทางปฏิบัติการดูแลแม่วัยรุ่น. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม.

สุธรรม นันทมงคลชัย. (2554). ผู้สูงอายุกับความสุขในการเลี้ยงหลาน. Retrieved 24 มีนาคม, 2559, from <http://ns2.ph.mahidol.ac.th/phklb/knowledgefiles/4.pdf>

สุภรต์ จรัสสิทธิ์ และรศรินทร์ เกรย์. (2557). นโยบายต่อการเกิดที่ลดลงในประเทศไทยและญี่ปุ่น: ผู้สูงอายุและสตรีเป็นพลังของสังคมได้. ประชากรและสังคม 2557: การเกิดกับความมั่นคงในประชากรและสังคม, 83-98.

องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ. (2557). ยูนิเซฟชี้เด็กกว่า 3 ล้านคนในประเทศไทยไม่ได้อยู่กับพ่อแม่. Retrieved 24 มีนาคม, 2559, from

http://www.unicef.org/thailand/tha/media_22691.html

อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์. (2553). นโยบายส่งเสริมการมีบุตรเพิ่ม: ข้อคิดจากประเทศที่เดินไปก่อนแล้ว. จดหมายข่าวประชากรและการพัฒนา, 30(3).

อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ ธอมัส แบลร์ และปัทมา ว่าพัฒนางศ์. (2549, 30 มิถุนายน). ผลกระทบของการเสียชีวิตของบุตรต่อความมั่นคงของชีวิตสมรสของคนไทย. Paper presented at the การประชุมวิชาการประจำปีครั้งที่ 2 ประชากรและสังคม 2549 โรงแรมเอเชีย.

อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ และอรทัย หรุเจริญพรพานิช. (2550). Sex and the City. Retrieved 1 กันยายน, 2559, from <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsr/annualconference/conferenceiii/Articles/Article07.htm>

อัญชุลี สิทธิเวช. (2559, 30 ตุลาคม). คนยุคใหม่มีลูดยากขึ้น. Retrieved 10 พฤศจิกายน, 2559, from http://www.vibhavadi.com/mobi/health_detail.php?id=583

เอกชัย สีนอนันต์วณิช. (2543). การประยุกต์แบบจำลองของพฤติกรรมภาวะเจริญพันธุ์. (วิทยาสาตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถิติประยุกต์), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. Retrieved from http://library.cmu.ac.th/digital_collection/etheses/fulltext.php?id=12599&word=%C0%D2%C7%D0%E0%A8%C3%D4%AD%BE%D1%B9%B8%D8%EC&check_field=_All_&select_study=&condition=2&search=9&philosophy=&master=ok

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวกนกวรรณ พวงประยงค์ เกิดวัน พุธ ที่ 20 มกราคม พ.ศ.2531 สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนถาวรานุกูล จังหวัดสมุทรสงคราม ในปีการศึกษา 2548 และในปีการศึกษา 2552 สำเร็จการศึกษาปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขา การจัดการการผลิต (เกียรตินิยมอันดับสอง) จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (เกษตรกลางบางเขน) หลังจากจบการศึกษาในระดับปริญญาบัณฑิต ได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทบัณฑิต และสำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา การบริหารการพัฒนาสังคม (เกียรตินิยม) จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ในปีการศึกษา 2554 และในปีการศึกษา 2556 ได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขณะกำลังศึกษาได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาเฉพาะค่าเล่าเรียน ประเภท (60/40) จากบัณฑิตวิทยาลัย ร่วมกับ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างปีการศึกษา 2556 ถึงปีการศึกษา 2559 รวมเป็นระยะเวลา 3 ปีการศึกษา